

సర్వధారి సం.
ఫాల్గునము

భారతి

సంపుటము 26
సంచిక 3

విరాగి

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు

౧

పుట్టుచు జచ్చుచున్ మరల
బుట్టుచు జచ్చుచు జచ్చి పుట్టుచు
గొట్టుకొనం దొడంగదపు
కోరిక వీరికలెత్త లోకముల్
దొట్టి మహాప్రవాహముల
తో జలరేగు భవాభిలోపలా;
గట్టుకుట్టి కాంక్షలను గార్చి
తరింపు భవాభి మిత్రమా !

౨

బహుజన్మంబుల భోగభాగ్యములు సం
పాదించి భోగించి నీ
విహలోకంబున దృష్టి గాంచగలవా ?
యేకోశమందైన నీ

భా ర తి - వర్వధారి ఫాల్గునము

బహుయత్నంబులు బుగ్గిగాను క్షణము
భావించితే నీవు ప్ర
త్యహము వ్యర్థమొనర్చు జీవితము మూ
ఢాగ్రేవరత్వంబునక.

3

ఆలుంబిడ్డల దల్లిదండ్రులను మి
త్రా ! మెన్ని జన్మంబులక
వేలుంగోటల గాంచినాడవొగదా !

నేడైన సద్బుద్ధితో
నాలోచింపవె మూఢబాంధవజన
త్యాగోన్నతిక, వెంటనే
యాలాపింపు విరాగగీతము పవి
త్రానూపహృద్యల్లకిక.

౪

తుచ్చాస్వచ్ఛనికృష్ట హేమవనితా
దుష్కామదూరుండవై
స్వేచ్ఛానందతరంగమాలికలపై
తెల్వొంది నర్తించి నీ
వచ్చిన్నంబగు మోక్షరాజ్యపదవీ
న్యామోహముం తెందుచుక
స్వచ్ఛంబా భరతార్యధర్మమును ని
ల్పంబూను మో మిత్రమా !

౫

ముల్లోకంబుల మ్రొంగజూచుచు మహా
మోఘంబునొ మృత్యునం
పుల్లక్రూరముఖంబునం బడక ని
ర్మోహంబుగా దాని న
త్యుల్లాసంబున గల్చి మోక్షరమ కే
లూనం గృతార్థుండునా
పుల్లజ్జాతుడ పో విరాగి త్రిజగ
త్పూజ్యుండు నత్యంతముక.

నన్నయ్యగారి ప్రసన్న కథా కలితార్థయుక్తి

[3. సాకశ్యోపాఖ్యానము]

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

అదిపర్యములోని యయాతికథ పెంటనే యీ సాకశ్యోపాఖ్యానమును గుఱించి వ్రాయుటకు కారణము కథాకథనశీల్ప మీ రెండియందును నన్నయ్యగారి కృత్రిమతే నెఱపియుండుటయే.

ఈ సాకశ్యోపాఖ్యాన మరణ్యపర్యములోనిది. శర్మకథ వ్రాయునపుడు నే నూరక విశేషధ్వజులు నిరూపించుచు కథాప్రసన్నత పాతకులే గ్రహించునట్లు వ్రాసితిని. ఇచట మరియొక రీతిగా వ్రాసెదను. నన్నయ్యగారు చెప్పిన కథ యేది? ప్రసన్నమయ్యెడు కథ యేది? అది యెట్లు ప్రసన్నమగుచున్నది? ఈ మూడు తెరగులుగా వ్రాసినచో పాతకులకు మరికొంత సులభముగా నుండునని యిట్లు వ్రాయుట యగుచున్నది.

నన్నయ్యగారు చెప్పిన కథ

“ఇక్కొలనిసమీపమున భృగుసుతుడు పెక్కున వేలేండ్లు తపము నొనరించెను. అమ్మునిదేహము వర్మకమున కప్పుబడి నికటనల్లగుల్మములు వైబ్రాజిన సేర్పడక యుండె. అంత పెద్ద కాలమునకు సంయాతి యను రాజు తన్రోవరంబున విహరింపనరిగిన నాతని కూతు రవ్యర్జ్యకంబునందు విద్యుల్లతాంగి భార్యవు నుద్యన్నయనములు పెరయుచున్న కొద్దిసంఖ్యాత బుద్ధిసంపన్న యగుచు నవ్యర్జ్యకొప్పించిన నరిగి నిమిరితంబై చ్యవమందు రాజువైష్ణంబులకు కొంత నిరీధంబు చేసిన రాజు చింతపరుండైయున్న ముకన్య వచ్చి యిట్లనియె. “ఒక పుట్టా రెండు మిడుగురులై పెరయుచున్న నెరుగ నేను పుట్ట కొప్పించితి. ఈ నిరీధమున కిది నిమిత్తం బగును.” అనిన సంయాతి

పుట్టయెద్దకు వచ్చి యతివృద్ధు భార్యవునకు నమస్కరించి “నీతపముమహిమ యెరుగక యిది యిట్లు చేసె. ఎరుకగలరె తరుణులు ధరణిక్” అనిన ముని “అతిశయరూపయావనగర్వితయైన యా కన్యక” పరిగ్రహించిగాని తమింపను” అనగా రాజు తనకూతు నమ్మునినరున కిచ్చి తన వైష్ణవిరోధంబు పాచికొని చనియె.” ఇచ్చటి కొక కథ.

మరియు—ముకన్య పతికి పరిచర్యచేయుచు నొనరగా నామెకడ కాశ్యపులు వచ్చి తమ్మెరుగజెప్పి యిట్లనిరి. “అవ్వా నివ్వెవ్వని కూతుర వెవ్వని భార్య” చని. ముకన్య “నేను సంయాతికూతురను, భార్యవు భార్య”నని చెప్పినది. వారు విని నవ్వి కామభోగబాహ్యుడగు వృద్ధు వరి యించి నీ జన్మనంబు వృథచేసితి యింక వైనను నీవయోరూపంబులకు తగినవరు వరియింపు, మేము వాని దెచ్చెద మనిన నప్పుడులు సహింపక అప్పుడే పోయి తన భర్తతో వారి పలుకులు చెప్పెను. చ్యవమడు దాని పతివ్రతాత్వంబునకు సంతసిల్లి వారల పలుకుల కొడబడు మనెను. ముకన్య వారికడకు చని నాకు యావ్యవ పరుం గారింపు జేసెను. వారక్కొలను సొచ్చిరి. భార్యవుండును వారితోడన సొచ్చె. మువ్వరు నవయావ్యనులై నాయందు నీ వలచువానిని వరియింపుమనిన నది తనపతి యైన భార్యవుని వరియించె. చ్యవను దయాశక్తిమల కతి ప్రభుండై వారిని సోమహితుల జేసెను.

ఇది నన్నయ్యగారు చెప్పిన కథ. ఇది వట్టి కథగా నున్నది. లోనారని చూచినచో బహు విశేషములు కనిపించి యూరక విడిచిడిగా నున్న వస్తువుల

కొక సమావేశత యేర్పడును. అప్పు డొక దివ్యమైన కథ ప్రసన్నమగును.

ప్రసన్నమయ్యెడు కథ

ఆ కొలనుదగ్గర చ్యవనుడు తపస్సుచేయుచుండెను. పెక్కువేలెండ్లు చేసెను. అతని శరీరము పుట్టచేత కప్పుబడెను. చుట్టు నాకు లలయులుకప్పి పుట్ట గూడ కనిపించుటలేదు. అంత చాలకాలమునకు సంయాతియను రాజవృత్తికి విహారింపవచ్చెను. అతని కూతురు సుకన్య యనునది తన చెలికత్తెలతో నచట విహరించుచుండెను. ఆమె యతిశయరూపయావ్వన గర్విత. అందుచేత కొన్ని సాహసపుకార్యములు చేయును. ఆమె పోయి చ్యవనుడు తపస్సుచేయు పుట్టలో నూచెను. చూచుటకు చుట్టున నున్న పొదలన్నియు చెలికత్తెలతో లాగి పీకి యా పుట్టవద్దకు పోయెను. ఆమె కంటె యవసరమేమి పట్టినది? ఒక విధమైన యల్లరిపీల్లయని యర్థము. వయసులో నున్నది. తాను గొప్ప యందకత్తెనని గర్వము. ఆ పుట్టలో చ్యవనుడు కనులు తెరచుకొని తపస్సుచేయుచుండెను. ఆమె యవి విజుగురుపురుగు లనుకొనెను. అనుకొనిన సరే. ఆ పుట్ట త్రవ్వించెను. ముని కనులు మాసికొనెను. ఆమె కేమియు కనిపించలేదు. ఋషియు కనిపించలేదు. కనులు మాసికొనెను. కనుక విజుగురుపురుగులు కనిపించలేదు సరే, ఋషి యెందుకు కనిపించలేదు? చ్యవనుడు సుకన్యను వివాహమాడవలెనని భావించెను. అందుచేత నా ఋషి యిట్లు చేసెను. ఆ కన్యను వివాహమాడుట యెట్లు? ఆమెతండ్రియైన సంయాతియే నా కూతు నీ కిచ్చెదనని చెప్పనట్లు చేయవలెను. నిజముగా సుకన్య చేసిన పనికి మునికి కోపము వచ్చినచో నామె కపకారము చేయవలయును. ఆమెను శిషింపవలయును. రాజు వైన్యమును శిషింపుట యెందులకు?

సుకన్య రూపయావనగర్వితమే గాని చాల సద్గుణవతి. తన వైన్యమునకు జరిగిన మాత్రపురీష విరోధమునకు రాజు కారణ మెరుగక చింతించుచుండ సుకన్య వచ్చి “నాయన గారూ, నేనొక పుట్టక్రాప్తిం చిరిసి. అందులో రెండు విజుగురులవలె మెరుయు

చున్నవి. నేను పుట్ట క్రాప్తించినను నాకేమియు కని పించలేదు. దీని కది కారణమేమో” అన్నది. మన కెందుకు తండ్రి కోపపడునేమోయని యూరకుండక తానే తండ్రియొద్దకు పోయి యిట్లు చెప్పినది. ఆమె చాల మంచిబాలిక. రాజు పుట్టవద్దకు పోయెను. ఆ పుట్టవద్ద రాజునకు చ్యవనుమహర్షి కనిపించెను. అతడు తపస్సుయొక్క శ్లోకముచేత చర్మము బొమికలు మాత్రమే మిగిలిన శరీరము గలవాడు. అతనిని రాజు ప్రార్థింపగా ముని “అతిశయరూపయావనగర్వితయైన నీ కూతును పరిగ్రహించిగాని తమించ”నన్నాడు. చ్యవనుమహర్షి తన తపోదృష్టిచేత నిదివరకే సుకన్య తనకు భార్యగా నుండదగినదనియు, నామెను వివాహము చేసికొనవలయుననియు నిర్ణయించుకొనెను. అందుకనియే వైన్యమునకు నిరోధము కల్పించెను. వైన్యనిరోధము చేసినచో రాజెట్లును తనవద్దకు వచ్చును. అప్పుడు నీ కూతు నా కిమ్మని యడుగ వచ్చును. చ్యవనుడు చేసిన పథక విది. మరి తా నడిగి నచో రాజిచ్చునా? ఆ రాజయొక్క స్వభావ మెట్టిదోనూడ మహర్షికి తన దివ్యశక్తిచేత తెలియును. ఆ రాజు మిక్కిలి తపశ్శాలి. మహర్షుల మహిమలు తెలిసినవాడు. అచట చ్యవనుడు తపస్సు చేయుచున్నాడని యతనికి తెలియును. చ్యవనుడు మహా మహిమవంతుడనియు తెలియును. అందుకనియే “నీ తపముమహిమ తెలియక నా కూతు రిట్లు చేసెను. తరుణులు ఎటుకగలరా?” అనియెను. వయసులో నున్నవారు కన్నుమిమ్ముగానక ప్రవర్తించుట చెప్పినాడు. తన కూతునందొక్క పయోదోషమేలేవు మరి యేదోషము లేదని చెప్పెను. మునికి పరిగ్రహయోగ్య యని చెప్పెను.

ఇట్టి కథ ప్రసన్నమైనది. మరియు తరువారీ కథ ప్రసన్నమైన తెర గట్టిదనిన? సుకన్య చ్యవను నకు పరిచర్య చేయుచుండెను. ఋషి రాజును అతనియందు సుకన్య కామోపభోగముల ననుభవించుట లేదు. ఆమెను పెట్టున్నదో? ఆమె తనకంటె నవ్వని వరించుచున్నదో? యావనవంతుని వరించుచున్నదో? సాందర్యవంతుని వరించుచున్నదో?

ఋషి! తెలియదు. అందుచేత నత దర్శిని దేవతలను
 సుకన్యవద్దకు పంపించెను. వారు సుకన్యవద్దకు వచ్చి
 నీ దింత యందకడైవు. వృద్ధుని పెండ్లాడి నీ యావ్య
 నము వృథాచేసితివి. నీయోవనమునకు, నీసౌందర్యమునకు
 తగినవరుని వరియింపుము. మేము వాని తెచ్చెదమనిరి.
 ఆమె కోపించి పోయి భర్తతో చెప్పెను. ఋషి
 యాశ్వినులమీద కోపించలేదు. వారిని తానే పంపించి
 నాడుగా! అందుచేత భార్యతో నీవు పోయి యాశ్వి
 నులమాటల కొప్పుకొనుమని పంపించెను. వారన్నమాట
 లేదు! ఆమె యెవ్వనికో కోరుచున్నచో వానిని
 తెచ్చి పెట్టుదుమనికదా? ఈమె పోయి యెవ్వనికో
 కోరలేదు. నాకు యావ్యనవరుం గావించుమని కోరు
 కొనెను. నాభర్తను యావనఃంతుని జేయువని యర్థము.
 ఆశ్వినులతో చ్యవనమును చెరువులో ప్రవేశించు.
 ముగ్గురు నవయోవ్యనులై వలికి వచ్చిరి. ఆశ్విను లదివరకే
 నవయోవనము. చ్యవనమే దొక్క జే యిప్పుడు నవయో
 వ్యనుడైనది. అట్లు వచ్చి మా మువ్వరిలో నీవలచు
 వానిని వరియింపుమనిరి. మెట్టుమెదట నాశ్వినులు
 నీవయస్సునకు, రూపమునకు దగినవానిని కోరుకొమ్మ
 నిరి. ఆమె తనకు నవయోవనవరునే కోరెను. ఆశ్విని
 దేవతలు మహాసౌందర్యవంతులు. చ్యవనము సౌందర్య
 వంతుడు గాడు. అప్పుడు యావ్యనవంతుడు మాత్ర
 మయ్యెను. తనభర్తకు వర్జినిదేవతలు సౌందర్యమును
 తెచ్చి పెట్టలేదు. వారికి చేతనైనది తన భర్తకు యావ్య
 నముమాత్రము కల్పించుట. ఆమెకు సౌందర్యమునందాళ
 లేదు. తనభర్త యావ్యనవంతుడు కావలెనని కోరిక.
 అతనికి యావ్యనము లేకపోయినను తనకు దిగులు లేదు.
 ఎట్టివాడైనను తన భర్త భర్తయగుటయే యామెకు
 కావలెను. అతనిని తాను నేవించుచుండును. వారు
 మువ్వరు నేకాకృతులు కాలేదు. నవయోవనములు
 మాత్రమే యయిరి. తనభర్త తెలియుచునే యుండెను.
 భక్తంక యాశ్విను లెక్కువ యందగాం ద్రులుట
 కనుించుచునే యున్నది. కాని తనభర్తనే కోరెను.
 అంత చ్యవనము న్ని యాశ్వినులను పోషపీఠులను
 చేసెను. తన మామగారిచేత కొక యజ్ఞముచేయించి
 వారిని పోషార్థులనుగా చేసెను. తనకు భార్యనిచ్చిన

రాజునందు వానిచేత యజ్ఞముచేయించి తన దయ
 చూపించెను. తన భార్యయొక్క పాతివ్రత్యము
 తెలిసికొనుటకు తన కువయోగపడి తనకు యావ్యనము
 ప్రసాదించిన యాశ్వినులను పోషార్థులను చేసెను.
 ఇది ప్రసన్నమైన కథ. ఈప్రసన్నత యెట్లు
 సంపాదించబడినది? ఈకథయంతయు పదునాల్గు
 పద్యములలో నున్నది. దీనినే నిరాదరత పెడ
 ద్రోసి యాభిముఖ్యముతో బాతకులు జాగ్రత్తగా
 చూడవలెనని మనవి. కాదనిన దేనినైన కాదనవచ్చును.
 కథను వేయివిధములుగా చెప్పవచ్చును. ఇతర కథాకథన
 ములయొక్క వైఖరినుండి యీ వైఖరిలోనున్న విశేష
 మును భావించవలయునని ప్రార్థన. కథను చెప్పికొని
 పోవుచు కథలోని స్థలాలంకములు మాత్రమే దైకి కని
 పింపజేయుచు జాగ్రత్తగా చదివినచో వనుక నెంతయో
 యుండుట తెలియువట్లు నిర్మించిన యొక విచిత్రమైన
 శిల్పము నన్నయ్యగారిది. ఊరకే కథ చదువుచుపోవు
 చుండగా చ్యవనఋషి సుకన్యమీద కోరికతో నిట్లు
 చేసెనని స్ఫురించదు. కథాగతిభిన్నాంశములు సమకూర్చి
 కొన్నచో నది వ్యక్తమగును. ఋషి కట్టి కోరిక
 లేనిచో నాకోరిక యీ పద్ధతిగా పాధించుకొనవలయు
 నని తలంచనిచో సుకన్యను కనుించియుండును. ఆమెకు
 కనిపించియుండును. పట్టత్రవ్వించి యేమియు కని
 పించక యామె పెడలిపోయెను. రాజు వచ్చునప్పటికి
 ఋషి యెదురుగా కూర్చుండి యుండెను. కూర్చుండి
 రూపయోవనగర్వితయైన యామెను పరిగ్రహించిగాని
 తమింపవలెను. రాజు తన కోర్కెను పెడచెలియెట్లు
 వాడు కాదని తెలియును. ఇందువలన చ్యవనము
 సుకన్యను పెండ్లియాడనెంచి తదనుకూలముగ నిది
 యంతయుసంతరించెనని యనుమాయమాన మగుచున్నది.
 మరి యీకథయొక్క రెండవభాగమునందు
 నిట్లే యాశ్వినిదేవతలు చ్యవనముని ప్రోద్బలమువలననే
 సుకన్యను పరిక్షించుటకు వచ్చిరనికూడ నచట చెప్పిన
 భిన్నాంశములచేత వ్యక్తమగుచున్నది. ఆమె నేను
 సంయోగిహృదయను, చ్యవనముని భార్యనని చెప్పగా వారు
 నవ్వి "యెట్టి రూపవిభంబులు వడిసి యీ మునివానిగా
 వరించునది? నీ వయోరూపములకు తగినవానిని వరి

యింపుము. మేము వానిని తెచ్చెద" మనిరి. అంతియే కాని "మేము యోవ్యనవంతులము. మేము సౌందర్య వంతులము. మమ్ము పెండ్లాడు" మనలేదు. వారు యాదృచ్ఛికముగా రాలేదు. ఆ మెతుందమును చూచి మోహించి రాలేదు. చ్యవనునిపంపున నామెను పరీక్ష చేయుటకు వచ్చినవారు. మరియూ నీ వయోరూప ములకు తగిన వరుని కోరుకొమ్మనిరి. కాని నీకు తగిన వరుని కోరుకొమ్మనలేదు. ఆ ట్లనవచ్చును. ఇట్లన వచ్చును. ఇట్లుటచేత నామెకు తన జీవునియందు దేహాభ్రాంతిగాని, దేహకాతవస్థాభ్రాంతిగాని లేదని తెలియుచున్నది. ఇచట నొక సంగతి చెప్పవలయును. ఇట్టి యర్థములు చెప్పినప్పుడు కొందరు పేద విజ్ఞులైన వారుకూడ నీవు చెప్పెడు వర్తములు గాని కవి యుద్దేశించినది కావందురు. ఇట్లన్నచో కాలిదాసాదు లందు చెప్పెడు విశేషము లన్నియు వ్యర్థము లగును. వట్టి తాత్పర్యమే నిలచును. వ్యంగ్యాదులకు, ద్వంద్వాలకు ప్రసక్తి లేకుండ పోవును. కవితారచన యన్నది యొక విద్య కాకపోవును. బహువిధములైన శిల్పముల ప్రసక్తి లేకపోవును. తెలిసి చేసెడు శిల్పమునకు వెల తక్కువ యగును. ఇంగ్లీషు నేర్పినవారుకూడ 'conscious artist' అనియే వాడుదురు.

అంత సుకన్య భర్తృదత్తు పోయి యశ్వీసుల మాటలు చెప్పెను. లోకసామాన్యముగా నైనచో తన భార్యతో నిట్లన్నవారిహిత భర్తకు కోపము రావలయును. ఆయనకు కోపము రాలేదు సరిగదా, వారు చెప్పిన మాటల కొప్పుకొను మనెను. దీనిచేతగూడ నశ్వీనిదేవతలు చ్యవనునిపంపుననే వచ్చినవా రనిగూడ తెలియుచున్నది. వారు చ్యవనునిపంపున వచ్చి రనుట యుపలక్షకమైన మాట. అట్లు రాకపోయినను చ్యవనుని యందు భక్తి కలవారై యతినిచేత నేదో లాభము పొందుటకు వచ్చి రనియు, నది చ్యవనునికిగూడ లాభమే యనియు నా దేవతలు నా ఋషియు పరస్పర మంత రంగమునందు తెలివినవా రనియైన నీస్సందేహముగ జెప్పవచ్చును. కానిచో నట్లు జరుగుదు. వారు సుకన్యతో ననిష్టమైన మాట యనిరి. ఆమె భర్తతో చెప్పటకు వెళ్లెను. ఈలోపుగా వారు భయపడి పారి

పోవలయును. "ఒడంబడు మని పంచిన" అని నన్నయ్య గారు వ్రాసిరి. అశ్వీసులు సుకన్యతో మాట్లాడినది చ్యవనుని యింటిముంగిట కాదు. మరి కొంత దూర ముగా నని యర్థ మగుచున్నది. అందుచేత వారు పారి పోవచ్చును.

ఈ రీతిగా నన్నయ్యగా రొక పథకము వేసి కొని తాను వేసికొనిన పథకము తాను చెప్పనట్టివైఖరి చేత, నందులో మాటలాడు పాత్రలయొక్క యల్పము లైన మాటలచేత వారి శీలము మొదలైనవి స్ఫురింప జేయుచుండును. ఇది కథాధ్వని యనవచ్చునేమో? ఏ కవియందైనను నే కావ్యమునందైనను నా పాత్రల యొక్క ప్రసంగముచేత వారి శీలము తెలియు నని చెప్పవచ్చును. అది యంగీకార్యమే. కాని నన్నయ్య గారి యందు నీ విషయమునందు గూడ నొక చైతన్యము, విశేషము గూడ గలవు. ఇచ్చట పాత్రలు చాల కొద్దిగా మాట్లాడుదురు. వానినుండి బహుర్థములు స్ఫురించును. వీరంద రెవరో దేవతాసములైన యొక నియమంతులు, నియమితవాక్కులు. ఒక పాత్ర మాట్లాడినదానివలన నా పాత్రయొక్క శీల వితరుల శీలమునుగురించి యా పాత్రలయొక్క యూహా వితరమహాకవులయందు కన్పించుట యున్నది. నన్నయ్యగారియం దట్లు కాదు. మువ్వయిర నలువయిర కలిసి కొద్ది మాటలు మాట్లాడెదరు. దానివెనుక నొక పెద్ద కథ, యొక పథక మెంతయో పెట్టుకొని ప్రసరించిన ప్రవర్తనయంతయు నీ కొంచెపు మేరలో ప్రకాశించుట. ఇది యున్నది. ఇదియే యాయనలో వారయవలయు నవటలో నిదియు ప్రసన్నకథాకలీతార్థయుక్తి యనుటలో నిదియు నై యుండవలయును.

ఇట్లు తా నొక పెద్ద కథ వేసికొని యా కథకు పీఠికగా నేదియు చెప్పదు. మరి యెట్లైనను చెప్పదురు.

ఈ పది ప్రద్యములలో సుకన్య చేసిన యొక్క పని, యామె యనిన యాడు మాటలు, నామెనుగురించి యితరు లనిన మోడు మాటలు—వీనితో నొక విచిత్రమైన సుకన్యాస్పష్టి కేసు.

ఆమె చేసిన పని యొకటియే. చ్యవనుడు తపస్సు చేయుచున్నచోట పుట్ట పెరిగెను. దానియట్లు తీగలు, పాదలు పెరిగి యా పుట్టయే కన్పించుట లేదు. అటువంటి చోటికి సుకన్య పోయి యా తీగలు, పాదలు లాగి వేసి పుట్టలో తొంగిచూచినది. చూచిననేకదా, మునికన్నులు మిడుగురులవలె కన్పించుట. వనములో విహరించు రాచకన్యకు నా తీగలు పాదలు కదలించి లోనికి పోయి పుట్టకన్నములో తొంగి చూచుట యెందులకు? ఇది యావ్యవగర్వము. సౌందర్యగర్వము. కొంచెము చిలిపితనము. నిర్భయత్వము. సాహసము. ఈమె ఇట్టిదని నన్నయ్య చెప్పడు. ఆమె రూపయావ్యవగర్విత్యయని ముని యామెతండ్రితో ననున. ఆ యొక్క మాటయే యీ కథకంతకు పునాది. మరి యింకొక కవి యైనచో “రూపయావ్యవగర్వితయైన య కన్య యావ్యవగర్వనముదముచేత నా నల్లగుల్మములు తొలగించి నిర్భయముగా నా చర్యకరంధ్రములలో చూచినకా” అని వ్రాసియుండును. నన్నయ్యగారి రట్లు వ్రాయక పాతకు డూహించుకొనుటకే వదలిపెట్టును. అట్టి పని యొక బాలిక చేయుచున్న దనగా పాతకు డూహించు కొనవలయును. ఆ పాత్రయొక్క స్వభావమును తాను చెప్పడు. ఆ పాత్రయొక్క మాటలచేత నామెస్వభావము నూహింపజేయుటయు సుచరిత్రపథము. ఇచట నట్లు కాదే. ఆ పాత్ర యొక పనిని జేయును. అది లోకసామాన్యముగా కనిపించును. విచారించినచో నొక యసామాన్యతగూడ భాసించును. ఈ యసామాన్యత నన్నయ్యగారిచేత నుద్దిష్ట మైనది. పైగా నది కథకు ప్రాణధూతమైనదిగా చేయుటయు. అది పాతకునకు ప్రసన్న మగుటకు సాధనములుగా పై కథలో పెరిచోట్ల కొన్ని వాక్యములు నిశ్చేసించును. వీని యన్నిటియొక్క సమాచారభావనచేత నాయన చెప్ప దలచుకొన్న కథలో నన్న రహస్యము ప్రసన్న మగును.

ఇట్లు మె నిర్భయురాలు, యావ్యవగర్వము చేత సాహసములు చేయునది. కాగా వైస్యనిరోధకారణ మెరుగక తండ్రి విచారించుచుండగా, తానే పోయి యిట్లు చేసితి, నిది కారణ మగునేమో యని చెప్పు

చున్నది. తా నొక పుట్ట చూచి యందులో మిడుగురు లేమా యని క్రొవ్వింపుట, యచట నేమియు కన్పించకపోవుట యిది యంతయు లోకసామాన్యమైన విషయము. వైస్యనిరోధకార్యమునకు దీనియందు కారణత్వ మెట్లు? ఏదో కాకుండదా యనుకొన్నదా? లేదా, యిది యే ఋషియొక్క యా వాసమో, యొక దేవవాసమో యనుకొన్నదా? అనుకొన్న దనుట సమంజసముగా కనిపించుచున్నది. అట్లునుకొనుట న్యాయముగూడదు. ఆమె యట్లునుకొన్న దని యాయన చెప్పడు. కాని యామె తండ్రితో వచ్చి యిట్లు చెప్పటచేత దానిని మన మాహించవచ్చును. డూహించినచో సుకన్యకల మెట్టి దగుచున్నది? ఆమె యాన నముచేత సాహసక్రియలు చేయునదే గాని ఋషి దేవతా గతినిరాదరణబుద్ధి కాదు. తనతండ్రివైస్యము దుఃఖిత మగుచుండగా నూరకుండు బుద్ధిహీనురాలు కాదు. చెప్పినచో తండ్రి కొరపడునేమో యని భయముచేత నల్పమైనదైన నొక సంగతి దాచునది కాదు. యథార్థమైన ప్రవర్తన గలది. దైవభీతి గలది. ఋషులయందు భక్తి గలది. తండ్రి యెంత చెప్పిన నంత చేయును. పరమోత్తమురా లైన స్త్రీరత్నము. ఆ ముసలివానికి తండ్రి తన్నీయగా పోయి తత్పరచర్య చేయుచు నుండి పోయినది. ఆమెయర కొక్క రూపయావ్యవగర్వము లేక మరె యొక్క దుష్టగుణమే లేదు. ఆ గర్వము కూడ యా సౌందర్యగుణము నీ యావ్యవగర్వము విడి విడిగా చూచి తన యాత్మవస్తువునకు నానికిని సంబంధము లేనంత విస్పష్టముగా తెలిసికొన్నదా యన్న యూహ కల్పించెడి యొక యోగినివలెటిది.

ఆమెతండ్రిగూడ నీ తపఃపుమహిమ తెలియక చేసినది, తరుణు లెరుకగలరా? యనుటలో కూతు సద్గుణము తెలిగినచాడే. ఆమె తనమాటకు జనదాట దని, ఋషులయందు భక్తి గల దని యతనికి దలియును.

అక్లిప్తదేవతల కథాభాగములో నామెప్రవర్తన మరియు చిత్రముగా నున్నది. నా రట్లనగా నామె సహింపక “చ్యవనునందు నాకు సంతత ప్రీతియై యుండ నిట్లు పలుకు టుచిత మగునా?”

యనియే యన్నది. భర్త వారిమాటల కొప్పు కొనుచునగా "అది యేమయ్యా, నాకు నీయందే శ్రీతి" యనలేదు. వివేకశక్తి; భర్తయభిప్రాయము తెలిసి కొన్నది. అవతలివారు దేవతలు. తన భర్త యావ్యవసంతు డగుట తన కష్టపత్తి. పోయి వారితో నాకు "నవయావ్యవసంతు గావించు" డన్నది. ఒక మహర్షి భార్య కావుటకు తగిన యాత్మజ్ఞానము, వివేకము ఎంతవరకు చింతింపా యంతవరకే మాటాడుట మొదలైన లక్షణములు భాసించుచున్నవి.

మత్స్యరు నవయావ్యవసంతు చూచి తనభర్తనే నరియించుట యా మెపాతివ్రత్యము, భర్త్యుగతేతరగుణ మిభ్యావాంఛలేని యచ్చమైన కీలము చెప్పుచున్నది. ఆమె భర్తనే నరియించిన దనుటచేత నామెకు పౌందర్యగుణమునందు నిష్ఠ లే దన్నది వ్యభిచార మగుచున్నది. మరి యావ్యవసంతు డెందు కుండవలయును. ప్రజావంతువ్యవచ్చితి విషయము. అందుచేత నున్నది.

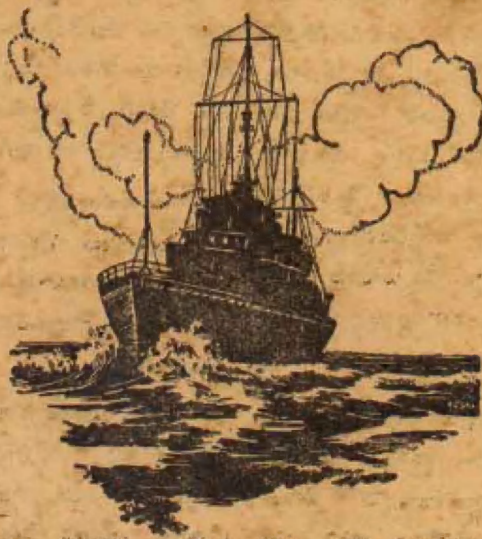
ఆమె పుట్టలో మునికనులు చూచి విణుగురు పురుగు లేమో యనుకొనుచేత నన్నయ్యగారు పద్మ మారంభించుచు కండపద్మమును 'విద్యుల్లతాంగి' యని యారంభించెను. ఇట్లే యేల యారంభింపవలయును? ఈ సంక్లిష్టాక్షరప్రాస మెందులకు? ఒకటి యామె

పౌందర్యగుణ మిందు భాసింపజేయుటకు; రెండామె యున్నచోట నుండలేదు; అధిక యావ్యవసంతు డేత నటునిటు తిరుగును; ఏదియో యొక పని జేయుచుండు ననుటకు.

'సద్యస్సంజాతబుద్ధిసంక్రమ యగుచుకా' అని వ్రాసె. అప్పుడే పుట్టిన బుద్ధియొక్క సంక్రమము కలది. అందుకనియే పుట్ట త్రవ్వించినది. నయనులో నున్న బాలిక. రాచకూతురు. ఎప్పు డేదో చిన నది చేయుట యలవాటు. కాని సహజముగా దివ్యకిలనతి. నట్టి యవస్థావికారముమాత్రమే చెప్పుబడినది.

ఇట్లు బహువిధయము బాహగమ్యములై యేమియు లే దనుకొనుటకు ఏ లున్న పది పద్మములలోని కథలో ననంతవిషయములు నొక విచిత్రమై కథయు లో వారసినకొలది దేదీప్యమానముగా ప్రసన్న మగుచున్నది. అందు కనియే కాలివాసాదులుకూడ నిట్లు చేయలే దని చెప్పసాహసించుట.

కథాకథనము దీనిని పోలివది మరి యొకచోట కనిసించ దేమో అని సందేహము. కొద్దిలో నాకు నిశ్చయము. కథను అనేకవిధములుగా చెప్పవచ్చును. వాని కంటె నీ కథాకథనవైఖరి చాల యుత్కృష్టమైన దని నాకు తోచినది మరి యెప్పుడో వ్రాసెదను.

శ్రీనాథుని జాతీయములు

శ్రీ బండారు తమ్మయ్య

శ్రీవాళకవిసార్వభౌమునకు హృదయంగమమగు కవితా
స్వరూపము భీమఖండావతారికలో నాతడు రచిం
చిన యీక్రింది పద్యమువలన తెలియవగును :

హరమాదాహరిణాంకవక్రతయూ గా
లాంతస్ఫురచ్ఛండికా
పరుషోద్దాఢపయోధరస్ఫుటతీ
పర్యంతకాతిన్యమక
సరసత్వంబును సంభవించె ననగా
సత్కవ్యమల్ దిక్కులక
జరకాలంబు నటించుచుండు గవిరా
జగేహరంగంబులక

కొంద జాలంకారికులు వక్రోక్తిని వ్యంగ్యార్థప్రదం
బున నొక యలంకారముగా నిర్వచించిరి. కుంతకు దేను
మఱియొక యాలంకారికుడు దాని కొక విలక్షణతను
గల్పించి—

“లోకో త్తరచమత్కార
కారి వైచిత్ర్యసిద్ధయే,
కావ్యస్యాయ మలంకారః
కోఽప్యపూర్వో విధీయతే.

కట్టాకా సమీతా వక్ర
కవివ్యాపారకాలినీ,
బంధే వ్యవస్థితా కావ్యం
తద్విదాహ్లాదకారిణీ.

ఉభావేతా వలంకార్యా
తయోః పున రలంకృతీ
వక్రోక్తిరేన వైదగ్ధ్య
భంగీ భణితి రుచ్యతే.

కవివ్యాపారవక్రత్వ
ప్రకారాః సంభవంతి మక్త
ప్రత్యేకం బహవో భేదా
ప్రేమం విచ్ఛిత్తికోభవః.

వాగ్వల్లభం పదపల్లవాస్పదతయా
యా వక్రతోద్భాసినీ

విచ్ఛిత్తిః సరసత్వసంపదుడితా
కావ్యజ్ఞు లా జృంభతే

తా మాలోచ్య విదగ్ధమట్టుదగజై
ర్వాక్యప్రసూనాశ్రయం

స్వారామోదమనోహరం మధునవో
త్కింతాకులం ప్రీయతాం.”

మున్నగు శ్లోకములలో దాని స్వరూపమును వివ
రించియున్నాడు. కుంతకుని మతము ప్రకారము కావ్య
మునకు శోభను, జాజ్వల్యమునుగూర్చు యమకాను
ప్రాసాది కట్టాలంకారసామగ్రి యించుమించుగ వక్రో
క్తికిందనే గణింపదగును. శ్రీనాథుడు పై పద్యమున
చెప్పొన్న వక్రత కుంతకమతము ననుసరించినదే యని
కొందఱు యభిప్రాయము. అత డుద్దేశించిన కాతిన్యము
గాఢసమాసబంధ మని గణింపదగును. అది శ్రీనాథుని
కృతులలో బలుమాటలు ప్రత్యక్ష మగుచుండును. ఇక
మూడవ పాదమున నాతడు వచించిన “ సరసత్వము ”
సర్వజనాహ్లాదగ్రాహకము. అది బహుముఖ మయినది.
ఇట్టి దట్టి దని నిర్వచింపరానిది. కావ్యమునకు రసమే
తీవముగదా! అది బ్రహ్మానందసదృశ మయినది. శ్రీనా
థుని కవిత్వమున నీ సరసత్వము పరిపరివిభముల వల్లివిరి
యుచుండును. “పలుకునుడికారమున సంధ్రభావ
యండు” అని సంస్కృతపద సంభరితమయిన యా
మహామహుని కవితికు నాంధ్రత్వమునుగూడ సాంధ్ర
ముగ సంఘటించిన తెలుగునుడికారంపు సాంపులతో
నింపులుతులకించు జాతీయములుగూడ బ్రధానస్థాన
మలంకరించువని చెప్పదగును. లోకసమ్మోహనకరము
లగు నీతని పద ప్రయోగముల విన్నాఁడంపు మెఱుంగు
లకు సముచితఫలముల సరసతరంబుగ మేళవించబడు
తీరుతీయములు గల జాతీయములుగూడ నెవరేని శోభ
నొనగూర్చుచుండును. ఉపలబ్ధములయిన శ్రీనాథుని

కృతులలో నించుమించుగ స్వతంత్రరచన మని చెప్ప దగినది హరవిలాసము. తక్కినవి చాలవఱకు సంస్కృత గ్రంథముల కనువాదములు. అయినను శ్రీ నాథుని శేర్మకలిమి నివిగూడ గేవలానువాదములుగ గాక స్వ తంత్రరచనములవలెనే మూలమునకు వచ్చెట్లు పలు తెలుగులగు మెలుంగులతో రుఱంగలించుచుండును. జాతీయతను వెల్లార్చు జాతీయములు హరవిలాసము నందు గొంత హెచ్చుగ గానవచ్చినను శ్రీనాథు డట్టి వానిని దక్కిన కృతులలోగూడ సుచిత్రముల వెల యించియున్నాడు. అట్టి జాతీయములను, గొనబుం దనము మెలయ వాని నాత డుపయోగించిన తావులను గొన్నింటిని దిలకింతము.

మాయాజంగమరూపమును చార్చిన శివుడు నిజవ్ర తోద్యాపనమునకయి చిలుకొండని నర మాంసము నరించు ఘట్టము

“అందునదిధూతిదొలత నీ యనుగుభార్య
యందుకొనువాడ వీవు ననంతరమున
నాలు మగధును నొక కుత్తు కైవగక
యిట్టిధర్మము మిన్న కయేల కలుగు ?

పాడయినట్టి చిత్త మొక
పాటున నిలవక మాటిమాటి క
జ్ఞాదుచు నుండుగాన రన
యాత్యయు నుం దన కిట్టిదో ననం
గూడునో కూడజో యెదిరి
కోర్కి యెఱుంగుట యెట్లుకుట్టిమా
చూడగ దోనకాయలె? వి
కుద్ధయకోధన యన్యచి త్తముల్.”

(హర. ౨-౬౩)

ఈ రెండవది పలనాడుపాకనాటిసీమలలో నిప్పటి కిని నాడుకాయం దున్నది.

పాతకాలయం దున్న సిరియాలకుమారునిం గాంచి యా మాయా వేషధారి నచించునది—

“దానవుడుగాక నాడేటి తండ్రి చెపుమ !
చెక్కుగీటిన వనవల్పు చిలుకవారి
బత్తు డొక్కడు మధుపానమత్తు దనచు
నిన్ను వేడిన జంపంగ నిశ్చయించె.”

మాయాజోగత వేషమున బార్యతి చిరుతొండని సలి రిరువెంగనాంచి గాంచి పలుకునది—

“అవగించంత బూది మై నలదికొనిన
నెలది గుమ్మడికాయంత వెట్టి పుట్టు
గటకటా ! యెట్లు రెన బుద్ధి కాటగలియ
నినువు జంపంగ వెంచెనో నీ మగండు.

కానండుగాక కన్నులు
తా నేమిటివాడు నీడు తనయని జంపక
మానవతీ మగవాడో
మ్రానో యనుమాట నేటిమాటయె చెపుమా.”

సిరియాలని జంపి యాతని మాంసంబుతో భోజ నంబు వడ్డించిన తరువాత బుత్తులులేనివానియింట భుజింప నని తంటాలుపెట్టుఘట్టమున—

“నీ యు త్రమాంగన యెఱంగెత్తి నలుదిక్కులం బిలుచునది కుమారుండు వచ్చెనేని బంతిం చెట్టుకొని భుజింతము. రాకుండెనేని యేమును నీమునలి యవ్వ యుం గుడుత మటుగాక యెఱగొడెంబులు వలికి నీ పడ్డపాటు గొడ్డెలుగా జిడ్డుపఱపంగలవార మే ?”

ఇచ్చట “పడ్డపాటు గొడ్డెలుగా” అనునది జాతీయ మను పలుకుబడియే. “గొడ్డెలు” అనునది వృథా (గొడ్డు వోవు) యని యర్థమిచ్చు నవ్యయము. శ్రీనాథుని యవ పానచాటువులలోని “బొడ్డుపల్లెను గొడ్డెలు మోస పోలి” అను పాకమును “బొడ్డుపల్లె (బొడ్డుపల్లె + అను) గొడ్డెలి (గొడ్డు + ఏలి) మోసపోలి” అని యసం గతమగు నపవాదముతో జదివి “గొడ్డెలు” అను జాతీయ పదప్రయోగపారస్థ్యమును గుర్తింపజాలకున్నారు.

“బడ్డారించి విమంబున
కడ్డము సమదించి కాన నధికులు లేమి
గొడ్డెలు మ్రుందిరాలన
విడ్డవ నెడలేక జవలు పుక్కినాథా”

అను పాతన భాగవతప్రయోగమును, బడ్డయుప్పుర వాని యోజ సీరాను లొడ్డక కీర్తల నొందెద ననుచు గొడ్డెలు చెడిపోయె గూలి రామయ్య” అను సీగుపర్తి పోమనాథుని ద్వితీయ ప్రభులింగగీతప్రయోగమును నీ శబ్దార్థమును విశదీకరించును.

దేవతలు తారకామరునివలన గలిగిన ముప్పలను బ్రహ్మకు నికదించుపట్టు—

శ్రీనాథుని జాతీయములు

శ్రీ బండారు తమ్మయ్య

శ్రీనాథకవిపార్వత్యశామవకు హృదయంగమమగు కవితా
స్వరూపము భీమఖండావతారికలో వాతడు రచిం
చిన యీక్రింది పద్యమువలన దెలియవగును :

పారమాదాహరితాంకవక్రతయ గా
లాంతస్సురచ్చండికా
పరుషోద్దాహపయోధరస్ఫుటతీ
పర్యంతకాతివ్యమక
సరసత్వంబును సంభవించె ననగా
సత్కవ్యమలో దిక్కులక
జరకాలంబు వడించుచుండు గవిరా
జీగేహరంగంబులక

కొంద బాలంకారికులు వక్రక్రిని వ్యంగ్యార్థప్రదం
బున నొక యలంకారముగా నిర్వచించిరి. కుంతికు డను
మతీయొక యాలంకారికుడు దాని కొక విలక్షణతను
గల్పించి—

“లోలో తైరచమత్కార
కారి వైచిత్ర్యసిద్ధయే,
కావ్యప్రాయ మలంకారః
కోఽప్యపూర్వో విధియతే.

శబ్దార్థా సమితా వక్ర
కవిప్రాయపాదకావీనీ,
బంధే వ్యవసీతే కావ్యం
తద్విదాహ్లాదకారిణీ.

ఉభావేతా నలంకార్యా
తయోః పున రలంకృతీ
వక్రక్రితేన వైచిత్ర్య
భంగీ భజితీ రుచ్యతే.

కవిప్రాయపాదవక్రత్వ
ప్రకారాః సంభవంతి మదే
ప్రత్యేకం బహవో భేదా
వైచింతి విచ్ఛిత్తిభేదాః.

వాగ్వల్లంబం పదవల్లవాస్తుదత్తయా
యా వక్రతోద్భాసినీ

విచ్ఛిత్తిః సరసత్వసంపదుదితా
కావ్యజ్ఞస్య లా బృంధే

తా మాలోచ్య విదగ్ధమల్పదగ్ధై
ర్వాక్యప్రమావాక్రయం

స్వారామోదమనోహరం మధునవో
త్కంఠాకులం ప్రీయతాం.”

మున్నగు శ్లోకములలో దాని స్వరూపమును వివ
రించియున్నాడు. కుంతికుని మతము ప్రకారము కావ్య
మునకు కోభము, బాజ్ఞవల్క్యమునుగూర్చు యమకాను
ప్రాసాది శబ్దాలంకారసామగ్రి యించుమించుగ వక్ర
క్రికిందనే గణింపదగును. శ్రీనాథుడు పై పద్యమున
చేర్చొన్న వక్రత కుంతికమతము ననుసరించివే యని
కొందఱు యభిప్రాయము. అది డుద్దేశించిన కాతివ్యము
గాథసమాసబంధ మని గణింపదగును. అది శ్రీనాథుని
కృతులలో బలుచూఱులు ప్రత్యక్ష మగుచుండును. ఇక
మూడవ పాదమున వాతడు వచించిన “ సరసత్వము ”
సర్వజనాహ్లాదగ్రాహకము. అది బహుయుఖ మయినది.
ఇట్టి దట్టి దని నిర్వచింపరానిది. కావ్యమునకు రసమే
జీవముగదా! అది బ్రహ్మసందనద్యౌక మయినది. శ్రీనా
థుని కవిత్వమున నీ సరసత్వము పరిపూర్ణముల వల్లి విరి
యుచుండును. “వలకునుడికారమున నం ద్ర భౌ మ
యంద్రు” అని సంస్కృతపద సంభరితమయిన యా
మహామహుని కవితికు నాంద్రత్వమునుగూడ సాంద్ర
ముగ సంఘటించిన తెలుగునుడికారంపు సాంపులలో
నింపులుతులకించు జాతీయములుగూడ బ్రధానస్థాన
మలంకరించునని చెప్పదగును. లోకసమ్మోహనకరము
లగు నీతని పద ప్రయోగముల విష్ణుగంపు మెఱుంగు
లకు సముచితములగు సరసతరంగా మేళవించుచు
తీరుతీయములు గల జాతీయములుగూడ నెవలని కోభ
నొనగూర్చుచుండును. ఉపలబ్ధములయిన శ్రీనాథుని

కృతులలో నించుమించుగ స్వతంత్రతదన మని చెప్ప దగినది పారవిభాసము. కక్కినవి చాలవఱకు సంస్కృత గ్రంథముల కనువాదములు. అయినను శ్రీ నాథుని శేర్మకలిమి నివిగూడ గేలానువాదములక గాక స్వ తంత్రతదనములవలెనే మూలమునకు వచ్చె నట్లు పలు తెలుగులకు మెఱుంగులతో దుఱుంగరించుచుండును. జాతీయతను వెల్లార్చు జాతీయములు పారవిభాసము నందు గొంత మెచ్చుగ గానవచ్చినను శ్రీనాథు డట్టి వానిని దక్కిన కృతులలోగూడ సుచిత్రఫలముల వెల యించియున్నాడు. అట్టి జాతీయములను, గొనబుం దనము మెఱయ వాని నాత డుపయోగించిన తావులను గొన్నింటిని నిలకితము.

మాయాజంగమరూపమును చాల్చిన శివుడు నిజప్ర తోద్యోవనమునకయి చిలువొండని నర మాంసము నరించు ఘట్టము

“అందునదిభూతిదోలతే నీ యనుగుభార్య యందుకొనువాడ ఏవు ననంతరమున నాలు మగుడును నొక కుత్తు కై నగాక యిట్టిభర్తయు మిన్నక యేల కలగు ?

పాడయినట్టి చిత్త మొక
పాటున నిలక మాటిమాటి క
జ్ఞాదుయ నుండుగాన తన
యార్యయు నుం దన కిట్టిదా ననం
గుడునో నూడదో యెదిరి
కోర్కి యెఱుంగుట యెట్లుకుటియా
చూడగ తోనకాయలె? ని
కుద్దయకోధన యనగచి తమల్.”

(పా. ౨-౬౩)

ఈ రెండవది పలనాడుపాకనాటిసీమలలో నిప్పుటి కిని వాడుకయం దున్నది.

పాతకాలయం దున్న సిరియాలకుమారునిం గాంచి యా మాయా వేషధారి కచింపునది—

“దానవుడుగాక నాజేటి రెండ్రి చెవును!
చెక్కు గీటిన నననల్పు చిలుతరాని
బత్తు డొక్కెక్కడు మగుపానమత్తు వనరు
నిన్ను వేడిన జంపంగ నిశ్చయించె.”

మాయతోగత వేషమున భార్యతి చిరుతొండని పతి రిరులంగనాంచి గాంచి పలుకునది—

“అవగించంత బూది మై నలదికొనిన
నలది గుమ్మడికాయంత చెట్టి పుట్టు
గటకటా! యెట్లు తన బుద్ధి కాటగలియ
నినువు జంపంగవెంచెనో నీ ముంగడు.

కానందుగాక కన్నులు
తా శేమిటివాడు నీడు తనయుని జంపక
మానవతీ మగవాడో
ప్రాణో యనుమాట నేటిమాటయె చెప్పుమా.”

సిరియాలని జంపి యాతని మాంసంబుతో భోజ నంబు వడ్డించిన తరువాత బుత్తులులేనివానియంట ఘటంప నని రెంటాలు పెట్టుఘట్టమున—

“నీ యు త్రమాంగన యెఱుంగెత్తి నలు దిక్కులం బిలుచునది కుమారుండు వచ్చెనేని బంతిం తెట్టుకొని భుజింతము. రాకుండెనేని యేమును నీముసలి యవ్వ యుం గుడుత మటుగాక యెఱుగ్గడ్డెంబులు వలికి నీ పడ్డపాటు గొడ్డెలుగా జిడ్డుపఱపంగలవారమే?”

ఇచ్చట “పడ్డపాటు గొడ్డెలుగా” అనునది జాతీయ మగు పలుకుబడియే. “గొడ్డెలు” అనునది వృథా (గొడ్డు వోవు) యని యర్థమిచ్చు నవ్యయము. శ్రీనాథుని యవ సానచాటువులలోని “బొడ్డుపల్లెను గొడ్డెలు మోస పోతి” అను పాకమును “బొడ్డుపల్లెను (బొడ్డుపల్లె + అను) గొడ్డెలి (గొడ్డు + ఏలి) మోసపోతి” అని యసం గతమగు నవపాకముతో జదివి “గొడ్డెలు” అను జాతీయ పదప్రయోగపారస్థ్యమును గుర్తింపజాలకున్నాడు.

“ఒడ్డారించి విడుంబున
కడ్డము ననుదించి కాన నిధికులు లేమి
గొడ్డెలు మ్రుందిరాలన
విడ్డన వెడలేక జనలు పృథ్వీనాథా”

అను పాతన భాగవతప్రయోగమును, ఒడ్డెయ్యప్పర వాని యోజ నీరాను లొడ్డుక కీర్తల నొందెద ననుచు గొడ్డెలు చెడిపోయె గూలి రామయ్య” అను సిగ్గుపర్తి పోమనాథుని ద్వీపద ప్రభులింగలిప్రయోగమును నీ కీర్ధానమును విశదీకరించును.

దేవరలు తారకాసురునివలన గలిగిన ముప్పులను బ్రహ్మకు నీకడించుటలు—

“పడితిమి కుక్కలుం బడిని పాటులు.....లో
బడితిమి పాలలో బడిన బల్లల కైవడి.....”

ఇంద్రకీలవర్మతమన దవ మొనర్చు వర్జును నుద్దేశించి
వృద్ధబ్రాహ్మణ వేషముననున్న మహేంద్రుడు పలుకు
నది—

“కరచాపధారణంబును
బరమనునక్కాంతిదాంతిపరిపాకంబుకా
బరికింప జంక దుడును
కరజార్థియు ననెడు నట్టి చందము లోచెదా”

వలనిచే బట్టవేడినప్పుడు హంస విలపించు ఘట్టము—
“తల్లి మచేకపు త్రిక పెద్దకన్నులు గాన దివ్యదు
మాడుకాళ్ళ ముఛలి వెనుక మందర లేరు, నెనరైన
చుట్టాలు.....”

“అక్కటకటా దైవంబ నీకంటికి చేలగింజయుం
బెద్దయ్యెయ్యిశే”

హంసదమయంతుల సంభాషణములో :

“అధికలోషకహయితస్యాంతు దయిన
నరపతికి విన్నవింపకు నాయనన
పైత్యతోషోదయంబున బరుసనైన
జిహ్వకకు బంచదారయు జేరుగాదె”

“కన్నులు చల్లగా గనుగొందు నేనా మి
మృదువుర చేవి చేవరయువోలె”

దక్ష రామశ్రేణమహాత్మ్యవర్ణనమున—

“పువ్వుముడిచిన పురవీధి ధూమియందు
గట్టెమోవంగవలసిన కారణమున,
వీరభద్రునిచే దైన్యవృత్తి నొందె
దక్షుడెట్టి మహాధ్వరస్థానమునను”

వ్యాసుడు కాశీ విడిచినచిన్ కారణమును అగస్త్యు
నికి నివేదించు సందర్భమున—

“నుక్కు మొగంబు జూడ కొక
మోసపు మాటకు విశ్వనాయకుం
డెక్కడికైన బో మృతము
నెఱుంగి చూపుట జూచె నల్పతో”

శ్రీరసాగరమథనకథయందలి యింద్రోపేంద్రుల
మంతనము—

“ఒంటి నేతెంచి మంతనం బుండి విలిచి-
చక్రధరుతోడ హితకార్యవర్మచేసి
యేగ చేపెంద్రు డిరుచెవి కెఱుగకుండ
సిద్ధసంకల్పుడై యాత్మ కిరీరమునకు”
అమృతోత్పత్తికయి శ్రీరసాగరమును ముగింపు డని
మరాసురులను విష్ణు పుష్కరించు సందర్భమున—

“కుడిచి కూర్చుండి మీ లేల కొఱతయైన
మయులొడవతో యన్న దయులారా?
గొత్తైక్రావ్యియు పెలగట్టె గొరికినటు
కటకటా! మీ విచేకంబు గాడువేదగ”

వింధ్యుడు మేరువుపై ననూయాగ్రస్తు డగుపట్టున—

“అడుగులోపల దాటిపం దెరుమునట్టు
లరుముదునెకాని పాతాళ మంటికొకగ
వేల్పులెల్లను విభ్రాంతివిహ్వలంప
బాదముల పెట్టి నాదాయ బసిడికొండ”

అగస్త్యునిహర్షి కాశీ విడిచి దక్షిణాపథము నకు
వెనలవలసినచిన్సందుకు విచారించు ఘట్టమున—

“ఏమిచెప్పగ నున్నది యేవిధమున
గాశీ వెదలించుచున్నాడు కాలగళుడు
మనము లోగితిమేని లోగునె శివాజ్ఞ
యందుము నడికిన నథుకునే జడియపెట్టు”

దివోదాసుడు కాశీలో రాజ్యము నేయునప్పుడు
చేవత లాపుణ్యశ్రేణము విడిచి వివికలవపుడు కొందఱు
మాత్ర మాకాజాచి నెడబాసి పోజాలని పట్టున.

“తత్సర్వత మీఱ గొలిచి రాధరణీవాగు
దైత్యదానవు లకభూతదాహవారి
బలితపోతమాబాలగోపాలమైన
సుద్ది పగవారి పగవారు చుట్టలగుట”

“విశ్వదేవగణంబుతో నేఱుచేల
నచ్చి పితృదేవతలు మహేశ్వరు గొలిచిరి
చులకగాల్పట్టియొడ్చిన జూను కట్టి
వేలుదురుగాక తమవారి విడుతురెట్లు”

దేవగణముతోపాటు అగ్ని దేవుడుగూడ గాశీవిడ
నను కోపమున దివోదాసుడు పలుకునది—

“అనుమానింపక యాసుధాంధములు మా
యావంచవాకల్పనం

ఋషి వైశ్యావకునికా హరించిరి యత్రుం
 బో! యింతమాత్రంబులో
 నన నాయోగముచేసె భావమునకుకా
 భంగంబు వాటిల్లునె
 సనకబ్రాచిన పెండ్లి మానునొకా! ను
 క్కారిత్రయం గంటిరే "

కాశీశిరవాసులు బ్రాహ్మణులు విశ్వేశ్వరు నుద్దేశించి వచించునది—

"పదియు నెనుబది నేలను బంచకేతియు
 నేబదియు పైదుసంఖ్యల యిండ్లవార
 మాత్రము కాశీకాపురి కస్మదీయు
 లీత! పల్లెరు నుడిచి పాడెక్కినారు "

దుర్గుడను రాక్షసుడు కాశీకాశేవి పంపిన రాయబారిని గాశీరాత్రి నవమానించు ఘట్టము—

"పంటయిలు సొచ్చె నుండేలు వనజనయన!
 మెచ్చినారము విధి నిన్ను చెచ్చినపుడ
 యడవిలోపల నున్న గేహమున నన్ను
 బొందగల భాగ్యవిభవంబు పొందుబునుభు"
 "కాంత గంధువదెట్టి నీకడకు మేలు
 చెప్పవచ్చిన నన్ను శిక్షింపదగునె!
 మొనసి హిత మావరించిన ముండముకుక్కి
 లోలందె ననమాటయే గోచరించె"

త్రివిద్వ చేత్యర భవనంబు నాత్రయించినపాపరావత మిధునంబు శ్వేనభయంబున నమృనిధిరంబు విడిచి యొండుచోటికిం బోవ వెంచునందర్భమున నాడువడ్డి మగనింగూర్చి పలుకుటలో—

"చియ్యవారను నరివారే జిక్కునడక
 తప్పిపోయినవారపో తివ్వెల్లా తెందు
 దాత త్రవ్విన వెలువంచు దగునె మునుగ
 నిల్లవెడలక చావంగ నేల మనకు "
 అంత నానుగపక్షి మాటువలుకుటలో—

"అది విహంగమ మేను విహంగమంబు
 పెనరగింజకు దక్కువే పెనరగింజ
 యెబుల! యటు చూడు మాపక్షియద టదంచు
 గుటిలచంచూపుటకోటికుట్టనముల "
 దక్షప్రజాపతి శివుని నిందించుట న—

"వేదలయ్యును గడు విష్ణువిశియించు
 వట్టి యగ్రీమానములను గర్వములబట్టి
 యల్లువారికి నెల్ల నీ యవగుణంబు
 వెన్నతో బెట్టినది యింత వినువనేల? "

దధీచిమహర్షి దక్షయజ్ఞమందలి సదస్యుల నుద్దేశించి పలుకుటలో—

"ఏమి నడువంగ వచ్చినా రిండ్లు విడిచి
 హరుని వెలిపెట్టిపట్టి యా యాగమునకు
 బంచదమని కనుజేవురించెనీని
 తేకులామునంద తను యాండ్ర త్రాళ్లు తెగవె!"

కుమారస్వామి యగస్త్యునకు గాశీశ్చేత్రమహర్షి మును వర్ణించుటలో—

"విశ్వపతికంటె గైవల్య విభునికంటె
 గాలకంతునికంటె ముక్కంటికంటె,
 దీర్ఘములు దైవములు లేవు త్రిభువనముల
 సర్వ మింకను సర్వంబు సంయమింద్ర!"

వ్యాసునకు గాశీలో భిక్షుముపుట్టని ఘట్టమున—

"తిరిగె నింటింట భిక్షుం ప్రదేహి! యంచు,
 బాదరాయణు డీశానపట్టణమున
 నొట్టుచెట్టిన భంగి నే యుగ్మలియును
 విలిచి యొకపట్టె డన్నంబు చెట్టదయ్యె"

ఆ సందర్భమున వయ్యునిదగుండు శిష్యుల మొగంబులు చూచి పలుకుటలో—

"బాదబాజినయది వక్త్రవనరుహములు
 భాజనంబులలోన నిప్పచ్చరంబు
 మీకు భిక్షున్నములు లేమి వాకు దలిసె
 నేలపంటల గొయ్యరే చెప్పరాద!"

అన్నపూర్ణాదేవి కాశీకానగరపై నాగ్రహము వలదని వ్యాసునకు బోధించుటలో—

"ఓమునీశ్వర! వివచయ్య యన్నయూరు
 గన్నతల్లియు నొక్కరూ పన్నరీతి
 అట విశేషించి శివుని యర్థాంగలక్ష్య
 కాశి యివ్వీటిమీద నాగ్రహము వలదు "

ఇట్లే శ్రీ నాథిమహాకవి యుత్తమకవితామహర్షి మునకు జాతీయతనుగూర్చిన జాతీయములు, వలపులు గులకు పలుకుబడులు ననంతములగ నాతని కృతులందు మోయించుండును.

మా హాశము

శ్రీ శివశంకరస్వామి

శబ్దాంబుధిం ప్రమత్తైవ శంకరేణ యదుద్భవత్,
మాహేశం త ద్విహానీయాత్ కృత్స్నం వ్యాకరణామృతమ్.

దేవాదిదేవుడను మాహేశ్వరుడు శబ్దకాస్త్రమున
కాకారస్వరూపుడు. కావుననే ప్రాచీనవైయాకరణాచార్యు లొక గాథ పలికినారు :

“సముద్రర ద్వాన్యకరణం మాహేశ్వరే
తదర్థకుంభోద్ధరణం బృహస్పతౌ
తద్భాగభాగాచ్చ శతం పునందశే
కుశాగ్రంమాత్మతీతం హి పాణినా” ఇతి.

శంకరానుగ్రహము లేక శబ్దకాస్త్రము సిద్ధింపదు.
అందుచే స్వయం రీటు ఘోషించినది :

“అహోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛేత్
ధన మిచ్ఛేత్ మాతాకనాత్
జ్ఞానంచ శంకరా దిచ్ఛేత్
ముక్తి మిచ్ఛేత్ జనార్దనాత్”

మాహేశ్వరము మాహేశ్వరనామాంతరము.
ఆయన వ్యాకరణప్రథమప్రవక్త. తత్ప్రేక్షవ్యాకరణమే మాహేశనామమున ప్రసిద్ధము. అభినయదర్పణ, భరతార్ణవ, కామకాస్త్రాదిప్రవక్తయును నందిశేష్యుని ప్రథమతః వ్యాకరణమున సంజ్ఞాదులకయి పదునాలుగుమాత్రములు స్వృతములయ్యెనని కాశికావృత్తియం దిట్లున్నది :

“స్మృతావపానే నటరాజరాజో
ననాద ధక్తాం ననచంచరమ్,
ఉద్ధరుకామః సనకాదిసిద్ధా
శేతద్విమర్శ్య శివమాత్రహలమ్.”

ప్రథమతః మాహేశునిచే ధాతుసమూహము నిరూపిత మయ్యెనని జామరనంది ధాతుమాలలో లిఖించినాడు. శబ్దములకు ధాతుయోనిత్యమును జాపుటకై మాహేశుడే మొదట ధాతుసమూహమును స్మరించెననియు, అనంతరము ఋషుల కది లభించె ననియు భావము. ఈ విషయము శేవల మాధారహీనము కాదు. నందిశేష్యుడు కాశికలో—

“అత్ర సర్వత్ర నూత్రేషు అంత్యర్థవత్సర్వ శేష్
ధాత్వర్థం సముపాదిప్తం పాణిన్యాదీప్తసిద్ధయే.”

అన్నాడు. దీని వ్యాఖ్యలో భగవాన్ ఉపమన్య విట్టన్నాడు: “ధాత్వర్థం ధాతుమాలకశబ్దకాస్త్రప్రవృత్త్యర్థమ్. అంత్యర్థవత్సర్వ ఇతి న్యామేన. తథా తోక్త మింద్రేణ—అంత్యవర్గ సముద్భూతా ధాతవః పరిక్షిప్తాః ఇతి.” చంద్రవ్యాకరణము శేవలము శివమాత్రసమూహమును లక్ష్యమున నుంచినాడనియు, దానిలో మాహేశమతానుసారముగా శబ్దమునకు ధాతుయోనిత్యము భూషనభ్యుపగత మయినది. జామరసంప్రదాయమతమున మాహేశములోని పవిత్రధాతువుల నేకము కాలదోషమువలన రూపాంతరము పొందినది. ధాతువులేయన నేల—అనేకశబ్దములుభూష మారిపోయినవి. భాగవృత్తికారుడు విమలమతి “కాలమప్రవీర అపశేఖాః” (దుర్బటవృత్తి ౨-౨౬) అన్నాడు. అందుచేతనే మాహేశానుస్మరణములక మయినను శబ్దమునకు ధాతుయోనిత్యమునుగూర్చి శకటి—కాకటి—కాకటా

యనుట వాదముకాని, చాక్రవర్త్యణీయద్వయశబ్దసర్వ
నామత్వముకాని పరవర్తికాలములో, వ్యాకరణకాఖ
లలో మయ్యెను. అపితేజీయప్రాచీన 'స' ధాతుస్థాన
మున నిచ్చును అసధాతుపాతము జౌమగోక్తి కుదా
పారణముగా జెప్పవచ్చును.

పండితసర్వరతసామరేమిమతమున మాహేశము
అకాశేపుష్పమువంటిది. (భువువృత్ : నిరుక్తాలో
చనము, ౧౧౬ పుట.) నిజముగా మాహేశవ్యాకర
ణము అకాశేపుష్పమునలె అరీకము కాదు. భారత
చార్యగృతమైన—

“పదజై ర్నానినిర్వంశఃకర్తవ్యో మునిభాషితే

అనుస్మరణతాత్పర్యా న్నాద్రియవేహి ల్లిణమ్.

యా వ్యజ్ఞహార మాహేశా

ద్యావో వ్యాకరణార్ణవాత్

తాని కిం పదరత్నాని

సన్తి పాణిని గోమృతే.

సన్మృతమితి వైయాసే

శబ్దే మా సంశయం కృతాః

అజ్ఞై ర్జ్ఞాత మిగ్నేరం

రత్నం కిం నహి విద్యతే.”

అను శ్లోకములనలన మాహేశ మొకానాకవ్య
మన్నట్లు భుప్తము. సామక్రమిమహాశేయుని వాదము
గ్రాహ్యము కాదు. వ్యాకరణశాస్త్రము బహుళాఖ
లుగా విభక్తమయినను, మాహేశము సకలకాఖలకును
మూల మని యొన్నదగును. కాలక్రమమున మాహేశము
సంజీ వ్యాకరణాంశము లనేకములు భిన్నమగుటచేతనే
మాహేశీయమవుచు లను వ్యాసాదుల రచనలలో బహు
చిత్రప్రయోగములు కానవచ్చును. ఈ ప్రయోగములు
నే దిసిద్ధములయినను అసాధువులు కావు. ‘యుగే
యుగే వ్యాకరణమ్’ అను వ్యాయమును బట్టి వాని
సాధుత్వము సంగీకరింపకుండుటకు వీలులేదు. కాని
నే దవి నియామకములు కా వనిమాత్ర మనవచ్చును.

కావుననే “కురవోఽఽత్మహితమ్...” ఇత్యాది వ్యాసా
క్షినిబట్టి కాతంత్ర-ంధిపాదమున ఓ వ స్మారముపై
టీకలో దుర్గసింహు డిట్లు వ్రాసి నాడు: “కథం
కురవోఽఽత్మహితం మంత్రం సభాయాం చక్రే
మిథః * ఇత్యేకారగ్రహణే హ్యేకారస్యాపి గ్రహణ
మితి? సత్యమ్. ఋషివచనసామర్థ్యప్రకృత్తస్య న
నియామక మిదమ్; యుగేయుగే వ్యాకరణ మితివా.”
అందుచేతనే వర్తమానకాలమున వ్యాకరణపరినిష్ఠిత
ప్రయోగసమాహమే సాధువు; ప్రాచీనకాలపు—
ఆర్షప్రయోగసమదాయ మసాధువు అను మాట సంగ
తము కానేరదు.

ఉత్తరకురుగ్రామములలోని వర్తమానబద్ధికాత్ర
మాది పర్వతప్రవేశములందు పురాతన్యమున నుపదిష్ట
మైన వ్యాకరణము మాహేశ మనిసించును. కాలక్రమ
మున మాహేశసారాంశమే ఆర్యావరాటిష్టమతబ్జేత్ర
ములందు రూపాంతరము పొంది, వింద్రవ్యాకరణమున
ప్రవేశించియుండును. ప్రాచీనకాలమున ఆర్యారద్ర
బ్రాహ్మణులు విశిష్టవిద్యలకై ఉత్తరకురుగ్రామములకు
బోయి, వివిధవాగాత్మికవిద్యలు గ్రహించి, తత్త్వ
జేత్తులై స్వస్థానమునకు మరలినప్పుచుండి రనియు
వాడుక. కావున కావీతకిబ్రాహ్మణమున నిట్లామ్మత
మయినది: “పథ్యా స్వస్తి రుదీచీం దిశం ప్రాజానా
ద్వాన్యై పథ్య స్వస్తి ప్రస్యా దుదీచ్యాం దిశి ప్రజ్ఞాత
తరా వా గుద్యతే. తస్యవా కుక్రూషస్త ఇతి స్యాహ.
ఏమహి వానో దిక్ ప్రజ్ఞాతా”. దీనిపై వ్యాఖ్యలో
పద్మరుశిష్యు డిట్లు లిఖించినాడు. “ప్రజ్ఞాతతరా వా
గుద్యతే. కాశ్మీరే సరస్వతీ క్షిర్ద్యతే. బద్ధికాత్రమే
వేదఘోషః శ్రూయతే. వాచం శిక్షితం సరస్వతీ
ప్రసాదార్థ ముపంచ మేవ యద్రి. యోవా ప్రసాదార్థ
లభ్యా తతి ఆగచ్ఛతి స్యాహ ప్రసిద్ధ మాహాస్య సర్వ
లోకః.”

శర్మచర్యులు ప్రకృమార్ప్రథమస్మారమును కుమార
ప్రపాదమున పొందినట్లే లుప్తమాహేశములోని ౧౪
స్మారములను శివప్రపాదమునలన పొందిన పొందినాడు.
భవిష్యపురాణద్వితీయఖండములోని ౩౧వ అధ్యాయ
ములోని న్నుది:

* కృత్యావహారం ప్రాజ్ఞానం ప్రవిశ్య కిరీరం
కుఖమ్—ఇది ప్రథమార్ధభాగము: మహాభారతము.

“సమానస్య మతిః శ్రేష్ఠః పాణిని ర్నామ విశ్రుతిః
కణధుగ్వరశిష్యైశ్చ శాస్త్రజ్ఞైః స పరాజితః.

లబ్ధిః పాణిని శ్రుతి గతి స్తీర్ణాంతరంప్రతి;
న్నాత్వా సర్వాణి తీర్థాని సంతర్ప్య పితృజీవతాః.
కేదార మదకం పితౄ శిష్యానామర్యోఽభవత్,
పర్ణాశి సప్రదివహా జలభక్ష స్తుత్యోఽభవత్.

తతో దశదివాన్తే స వాయుభక్షో దశహరి
అష్టాదింశేది నే దుద్రో వరం బ్రూహి వహోఽబ్రవీత్:
శ్రుత్వా మృతమయం వాక్య మస్తా ద్దదయా గిరా
సర్వేశం సర్వలింగేశం గిరిజావల్లభం హరమ్:
వహో దుద్రాయ మహాతే సర్వేణాయ హితైషిణే
నందిసంస్థాయ దేవాయ విద్యాభయకరాయ చ
పాపాంతకాయ భగ్దాయ వహోఽబ్రూయద తేధనే
వహో మాయాహరణాయ నమస్తే లోకశంకర!
యది ప్రసన్నో దేవత, విద్యామూలప్రదో భవ!
పరం తీర్థంహి మే దేహి, ద్వైచాతురపితౄ ర్నమః!
ఇతి శ్రుత్వా మహాదేవః మూత్రాణి ప్రదదౌ ముదా
సర్వార్థమయా న్యేక ఆ ఇతి జాదితభావివై.

ఇత్యుక్త్వాఽస్తదభా దుద్రః, పాణినిః స్యగృహం య
నూత్రిపాతం ధాతుపాతం గణపాతం తద్దైవచ ద్రయా
లింగమాత్రం రిథా కృత్వా పరం నిర్వాణ మాప్త
[వాక్.]

శివమూర్తిమలు అష్టాధ్యాయకి రీతి మని ఉత్కల
కాంకరమ కాధిపతి, కంగీయమగునూదనపర స్వత్రిప్రభృతి
మనీషులు పాణినియవ్యాకరణమును వేదాంగమాహే
శ్వర మన్నారు.

గుప్రసిద్ధమాహేశమును పాణిని అమర ద్రవము
చేసినదో కాకటాయనాదులవలె మహేశమును
స్మరింపలేదే! ధ్వనిద్వారా నామస్మరణము ప్రధా
నమీద్యుతము కాదు. ఒక్కొక్కగ్రంథప్రారంభము
ననే ఇప్రస్మరణము ధ్వనిద్వారా కావచ్చును. కాక
టాయనాదులకడనుండి పాణినికి బహువిషయములు
లభించుటచే వారి నతడు పేర్కొన్నాడు; కాని
యీ సిద్ధాంతములు పూర్వాచార్యుల కెవలనుండి
లభించెనో అనసంధానము చేయలేదు. అనవస్థాన

దోషము పట్టునని విరమించియిండును. లోకులు
దైవందివవ్యవహారములో “మాగురు విట్లు చెప్పె”నని
చరమసిద్ధాంతరూపమున పరిగ్రహించుచుండును. తన
కాలమున మాహేశము సంపూర్ణముగా లోపింపకున్న
పక్షమునను, స్వచ్ఛతులతో దానిని జూచియున్నను
పాణిని దానిని తప్పుక పేర్కొనియుండెడివాడే.

మాహేశములోని శివమూర్తిపరమాహము వ్యాకర
ణాధికరణమున కేవలప్రత్యాహరసంజ్ఞాదులకై ఉద్దిష్ట
మయినను దానిలో నివీరితమైన యాధ్యాత్మికభావ
సందోహము శివానుచరుడును, శివతత్త్వవికారడుడును
అగు నందికేశ్వరుని కౌశికలో విస్తృతమయినది. క్రాంత
దీప్తపవానియు, శివభక్తుడు నగు ఉపమన్యువు మరల
తత్త్వవిమర్శలో కౌశికయందలి దుర్లభాంశములను
సరళముగా వ్యాఖ్యానించివాడు. దీనినిగూర్చి హర
ప్రసాదశాస్త్రి యిట్లు వ్రాసివాడు:

*These alphabetical Sutrās are called
Siva Sutrās especially in the School of
Panini, for tradition has it, that Nandi-
keshwara was a favourite of Siva, and he
got these 14 Sutrās directly from him.
But the god Siva is without action and
without attributes. His active principle is
Nandi, the son of Rishi named Silada-
Nandi by his austerities rose to be the
commander of Siva's followers, of Ganas,
and of his son Ganesa. Nandi is often
called Nandikeswara. In the present
work Nandikeswara is made to write 26
verses, giving the highest spiritual inter-
pretation to the 14 SivaSutrās. This is
Nandikeswara's Kasiika. Its commentator is
another great favourite of Siva, named
Upamanyu who by his austerities rose to
such favour of Siva, that Krishna had to
carry favours with him for obtaining a
desired boon from Siva. The commentary is
called Nandikeswara- Kasiika- Tatitwavinmar-
sini (Vyakarana Mss. pp 12, 13).

కింకరంబును చేసింపినను నందికేశ్వరు డాధునికుడనుటకు విలులేదు. వాత్సల్యమును గానునూత్రములో ప్రాచీనకాశ్రమాదులతోపాటు నందికేశ్వరుని పూర్వాచార్యునిగా మల్లేఖించినాడు.

నందికేశ్వరుని కాశికలోను, ఉపమన్యుని తల్లియమిప్పినిలోను నీ మూత్ర మెట్లు వ్యాఖ్యాతయాయాపట్టికలో జూడదగును.

(౧) అ ఇ ఉ ఊ.

అకారో బ్రహ్మయోవ స్యాన్నిర్గుణ స్ఫుర్వకస్తుమచిత్కలా మిమాంసమాశ్రిత్య జగద్రూప ఉచీక్యతే. (కాశికా. ౩)

ఇక్కడ ఉపమన్యు విల్లన్నాడు: "అ. పరమేశ్వరో నిర్గుణః, ఇం మాయా మాశ్రిత్య ఉః వ్యాపకః. సమణః ఈశ్వరః యో అసీ దితి మూత్రార్థః సూచితః. స్ఫుర్వకస్తుమ పరావశ్యేనీ మధ్యమా వైఖర్యాదిభి ఇమాం చిత్కలా మిత్త్యత్ర గాయత్రీ మిం చేతి వత్....."

అకార స్ఫుర్వకస్తాగ్ర్యః ప్రకాశః పరమేశ్వరః ఆద్య మస్త్యైవ సంయోగా దమా మిత్యైవ జాయతే. (కా. ౪)

ఉపమన్యువు: "అది రస్త్యైవ సమీతా— ఇత్యాది రకాలోఽస్త్యైవ హకారః అకారాది—హకారాస్తా వర్ణా ప్రతి పరమాత్మమః సమర్థన నిర్మిత్త్యం." సర్వం పరాత్మకం పూర్వం జ్ఞప్తిమాత్ర మిదం జగత్ జ్ఞప్తే ర్మధూన పశ్యేనీ మధ్యమా వాక్ తతః స్మృతా. వక్త్రే విమర్శకత్రాభ్యే వైఖరీ సా మతా తతః సృష్ట్యావిర్భావ మాపాద్య మధ్యమా వాక్ సమా మతా. (మి. ౬)

ఉపమన్యువ్యాఖ్య: "ఈశ్వరసీ వానాదివోపాధ్యాత్రితకర్మచేతితప్రాణవ్యాపారానంతరం వాఖ్యానకాఖ్యం మాయావోచామ ముచేత్త్యి హ్నుది పశ్యం త్యాఖ్య ముచేత్త్యి, విమర్శకత్రే మధ్యమాఖ్య ముచేత్త్యి, పశ్చాత్ వక్త్రే వైఖర్యాఖ్య మవాప్య వేదాదిరూపో భవతీ త్యర్థః. సుతిరితి వాగేన విశ్వా భువనాని జన్తే ఇతి. మాయా వాగేన విశ్వాకారణ విపరిణమతే

వివర్తనే చేతి బోధ్యమ్. సుత్యైవ పరమమి—వావైవ విశ్వం బహుమానం నిబద్ధం తయై వైకం ప్రవిభక్త్యైవ భు ఇతి."

సుతితాత్పర్య మిట్లున్నది: "బహుమానం కృత మితి కేమ. తయైవ నిబద్ధ మిత్వ్యర్థః. ఏకం చిద్రూపమితి విశ్వం తయా విభజ్య ఆదిత్యమా వావే ఽబుద్ధోపభుంక్తే." వాక్యపదీయము లోని ౧-౧-౨౧ శ్లోకవ్యాఖ్యలోని ప్రమాణ ముద్ధృతము:

"వాగేన విశ్వా భువనాని జన్తే వాచ ఇత్ సర్వ మమృతం యచ్చ మర్త్యమ్ అశేద్యాక్ బుభుజే వాచవాచ పురుత్రా వాచో నపరం యచ్చ నానా."

అట్లువైన కాళికలో నిట్లున్నది:

అకారం సన్నిధీకృత్య జగతాం కారణత్వతః ఇకారం సర్వసర్వజ్ఞానాం కీర్తిత్యాత్ కారణం గతమ్. జగత్ ప్రప్తృ మధూ దిచ్ఛా యదా హ్యసీత్ తదాఽభవత్ కైమరీజ మితి ప్రామాః మనయో వేదపారగాః.

అకారో జ్ఞప్తిమాత్రం స్యాత్ ఇకార స్పృత్కలామతా ఉకారో విష్ణు రి త్యామః వ్యాపకత్వా వ్యపేశ్వరః. (కాశికా ౭-౧)

ఉపమన్యు విల్లన్నాడు: "ఉక్తమేవ ద్రవ్యయతి అకార ఇతి.....ఉవ్యాపకత్వేన యో ఈశ్వర అసీ దిత్వర్థకే ఉచీక్యతే—మహేశ్వరః—ఇత్యత్రేతి భావః"

(౨) ఋ ౪ క.

ఋ ౪ క సర్వేశ్వరో మాయాం మనోవృత్తి మదర్పయత్ తామేవ వృత్తి మాశ్రిత్య జగద్రూప మజీవనత్.

(కాశికా. ౧౦)

ఉపమన్యువు: "ఋ పరమేశ్వరః ౪ మాయాఖ్యం మనోవృత్తిం అదర్పయత్. తా మే వాశ్రిత్య

సేవ్యుడూ బగజ్జనుడూనాచే తర్కం. ఋషరమేశ్వర ఇత్యుత్ర ఋషిం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణ పిష్టలమ్ ఇతి ప్రతిః ప్రమాణమ్. తం తత్పదార్థం పరం బ్రహ్మ ఋషి సత్య వితర్కంః ప్రత్యక్షం తర మతి—సోఽకా మయత బహుస్యాం ప్రజాయేయ ఇతి. శ్రీతంత్రేఽపి —మన్వోహ్యగూ న్యసోయాపం లికారః పరమేశ్వర ఇతి.”

లికారము ఋకారమునకు పరమము. కావున లికారమును మరల చేరుగా గ్రహింపవలె? చంద్ర చంద్రికా న్యాయ ప్రకారము బ్రహ్మమాయాసంబంధ మును నూచించుటకై గెండుపదములూ గ్రహించి నారు. అర్థమాత్రాత్మకకారము పరమపదము— అనగా నిర్గుణబ్రహ్మము. ఋషి పరద్రవ్యమునకు చణకతో పుగడప్రకృతిని భరించినను, ఏకమాత్ర పరబ్రహ్మమునుండియే అవి యావిర్భవించిన నని వేదాంతమతమున గ్రహింపవలెను. “త్యం వా అహ మసి భగవో దేవతే, అహం న త్యమసి భగవో దేవతే” అని ప్రతి పంతుచున్నది. “సతై వైర తేమే తస్మా దేకాక్షీ నరమతే సద్విరీయ మైచ్చత్ సనైతా వాహాస యథా శ్రీపుమాంసౌ సంపరిషక్తా స ఇమ మేవా త్మానం క్వధా పాతయత్ తతిః పతిశ్చ పత్ని చాధన తామ్.....” (౪-౩) అని బృహదారణ్యకమున నామూలము.

పారపురాణమున నిట్లున్నది :

“తస్యయం మన్మయం సర్వ
మేకా క్షిద్విధా శ్చితా,
ఏవం నిగదితో విష్ణుః
బ్రహ్మణా పరమేశ్విణా.” (౨౪-౨౩)

తంత్రముకూడ నిట్లు ఘోషించుచున్నది :

“యోహి విశ్వేశ్వరో దేవో
విశ్వం వ్యాప్య శ్చితశ్చ యః
వైవ విశ్వేశ్వరి దేవీ
వ్యాపక త్వేన సంశితా.”

కావున పురుష-ప్రకృతులు భిన్నమయినను అభిన్నముగా సన్నట్లు ఋకారలికారములు విభక్తము లయినను అవిభక్తము అని గ్రహింపవలెను.

దానిపై కాళిదాస నిట్లున్నది :

“వృత్తిస్త్రిపుతో రత్ర భేదతేన వ విద్యతే
చంద్రచంద్రికయో ర్యద్యత్ యథా వాగర్థయోరివ.
సేవ్యుడూ స్యస్య చిచ్ఛిక్తా విశ్వ ముద్భూతయ త్యపా
వగ్ధాహం మన్మయం ! బం ఋషిః పరద్రవ్యయం వియః.”
(కాళికా ౧౧, ౧౨)

(౩) ఏ ఓ త :

“ఏఓత్ మా హేశ్వరాత్మైక్యవిజ్ఞానం పర్యవస్తుమ
పాక్షిత్యాత్ స్యగూతానాం సవీక ఇతి నిశ్చితమ్”
(కా. ౧౩)

(౪) వి డా త :

విడౌచ బ్రహ్మస్వరూపః సక జగత్ స్వాంతర్లతం తతః
ఇచ్ఛయా విప్రం కర్తు మామిరాసీత్ మహామనిః.”
(కా. ౧౪)

(౫) హ య వ ర త :

“ఘోరపంచక మేతస్మా
ద్ధమగర ణ్యహేశ్వరాత్
వ్యోమవాయుఃసంబంధం
ధూతా న్యాసీత్ సవీరహి.

హకారా వ్యోమసంబంధం
యకారా వ్యాయు సుచ్యతే
రకారా ద్వహ్ని స్తోమంతు
వకారా దితి వైర వాక్.” (౫-౧౬)

ఉపమయ్య విల్లవ్నాదుః “తస్మాత్వా వీరిష్టా
దాత్మన ఆకాశ సంభూతా, ఆకాశా వ్యాయుః,
వాయో రగ్నిః, అగ్ని రాహ, అద్భ్యుః పృథివీ
ఇతి ప్రతిః.”

(౬) ల త :

“ఆధారభూతం భూతానా మన్నాదీనంచ కారణమ్
అన్నాశ్రేత ప్రతో తేవ కారణ్యల్ల దీరితిమ్.”
(కా. ౧౭)

(౭) ఇ మ ప జ న త :

“శబ్దస్పర్శా రూపరసగంధాశ్చ ఇమపజనన్
వ్యోమాదీనాం గుణా హ్యేతే జానీయత్ పర్యవస్తుమ.”
(౧౮.)

(౮) యథా భావః :

“వాక్పాణీన చుభం చాసీత్ విరాద్రూపచిహిత్యుః
సర్వజంతుషు విక్షేపం స్థావరాదా నవిద్యతే
వర్ణాణాం తుర్యవర్ణా యే కర్మం ద్రియమయా హి తే”
(౧౯)

(౯) ఘోషాభావః :

“ఘోషాభావః సర్వధూతానాం పాదపాయూషపథకః
కర్మం ద్రియగణా హ్యేతే చాతాహి పరమార్థః”
(కాళికా ౨౦)

(౧౦) జలగదదళాః :

“శ్రోత్ర త్యక్త నయన మ్రాణ జహ్యధీంద్రియపంచకమ్
సర్వేషామపి జంతూనా మిరితం జలగదదళాః” (౨౧)

(౧౧) ఖ ఘ ణ త థ చటతవః :

“ప్రాణాదిపంచకం చైవ మహాబుద్ధి రహంకృతిః
బధూన కారణత్వేన ఖఘణతథచటతవః.
వర్గద్వితీయపక్షోః ప్రాణాద్యాః పంచవాయుః
మధ్యవర్గత్రయా జ్ఞాతా అంతఃకరణవృత్తయః”
(౨౨, ౨౩)

(౧౨) కపయః :

“ప్రకృతిం పురుషంచైవ సర్వేషామేవ సమృతమ్
సంధూతమితి విక్షేపం కపయః స్యా దితి నిశ్చితమ్”
(౨౪)

(౧౩) కేమసరః :

“సత్త్వం రజస్తమశ్చి నుతానాం త్రితయం పురా
సమాశ్రిత్య మహాదేవః కేమసరః క్షీదతి ప్రభుః
కేకారా బ్రాజసోఽఘ్నతిః మకారాత్ తమసోఽఘ్నః
పకారాత్ సత్త్వసంధూతి రితి త్రిగుణసంభవః”
(కా. ౨౫, ౨౬)

(౧౪) హల్ :

“తత్త్వాతీతః పరః పాక్షీ సర్వాపగ్రహవిగ్రహః
అహ మాత్మా పరో హల్ స్యా మితి కేంభు నిర్దేశః”
(౨౭)

తంత్రమునకుడ “హకారః శివ వర్గ స్యా దితి
శైవాగమస్థితిః” అని ఘోషించుచున్నది.
సనకాదిసిద్ధపురుషుల శాకసారియు, పాణినిః
మరియుకపర్యాయమును మహేశ్వరుడు ధక్ష్మానినా

దముద్యారా ప్రత్యాహారనూత్రముల నుపదేశించె నని
పాణినీయసంప్రదాయమున ప్రతీతి కలదు. చా రిట్లం
డును : “యథా సనకాదయః సిద్ధాబుషయః పురా
స్సస్వేష్టైర్ధసిద్ధయే పరమేశ్వర మారాధయామాసుః.
తథా పాణినిరపి వ్యాకరణవిద్యాసామ్రాజ్యలాభాయ
సర్వవిద్యాధిప మితానం తపసారాధ్యం నిశ్చిత్త తీవ్రం
తప శ్చక్రే. తేనైవ తపసా సమారాధితో భగవాన్
ధూతిభావనో భక్తాభివృత్తరాన్ ప్రతిభుః పునర్నాట్య
రంగిల మధిష్ఠాయ స్మృతిక్ నాదయామాస చతుర్ద
శకృతో ధక్ష్మామ్. సనాదో యథా సనకాభిభి
రమృతశ్చేవ పితృస్తథా పాణివాపి చతుర్దశీమూత్రా
మృతిశ్చేవ నాపీయతి అథ సంప్రసో నతేజః పాణిని
మాహ—ఏభిః ప్రత్యాహారనూత్రై ర్వాహికవ్యాక
రణశబ్దం కంచిత్ కాలోపయోగినం వ్యాకరణ
విశేషం నిర్వాయ దిశం వ్రతేతి—ఏవ ముక్త్యా స
చాంతరధాత్.”

పాణినీయశిక్షయం దిట్లున్నది :

“శంకర శ్వాంకరిం ప్రాదాత్ దాక్షిణ్యత్రాయ ధీమతే
వాఙ్మయేభ్యః సమాహృత్య దేహిం వాచ మితి సిద్ధిః.”
“యేనాత్మరసమామ్నయ మధిగమ్య మహేశ్వరాత్
కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం తిష్ఠే పాణినయో నయః.”

రెండవ శ్లోకమును జూచి కొందరు కొందరు

ఇట్లున్నారు : “శివసూత్రములనుండి మాతృకాక్రమము
నిర్గత మయినది, మాతృకాక్రమ రహస్యస్వరూపము
లయిన యీ సూత్రములను భగవానుడు మాహేశ్వరున
సన్ని వేశము చేసెను. పాణినికినూడ నుపదేశించెను.”
వల్లొపదేశేప్రసంగమున మహాభాష్యమున నిట్లు
స్మృతము :

“వర్ణజ్ఞానం వాగ్విషయో యత్ర చ బ్రహ్మ వర్తతే
తదర్థ మిష్ట సిద్ధిర్థం లఘుర్థం చోపత్యతే.”

(Keilhorn's Edition, ప. ౧ ఖం. ౩౬ పుట.)—

ఈ శ్లోకమును గాంచియుగా ఏవో ఫిట్ నూత్ర
ములను పరీక్షించియు FADDEGON మహాకాయుడు
శివాశాస్త్రీయ స్వరాధిభాగమునకై మరల శివసూత్ర

సమాహ ముపదిష్టమయిన దని అనుమానించి నాడు. ప్రాత్ని కుల యీ యవమానము సంగతము కాదు. వర్ణ మాతృకాస్థిత కకారాది వర్ణపంచకమందు అఘోష, అబ్రహ్మవర్ణ, కచలతప (Voiceless unaspirates) అఘోష, మహాప్రాణవర్ణ, ఖధకభవ (Voiceless aspirates) ఘోషవత్, అబ్రహ్మవర్ణ, గజపదబ (Voiced unaspirates) ఘోషవత్, మహాప్రాణవర్ణ, ఘృఘభవ (Voiced aspirates) అనునాసికవర్ణ, వి ఐ ణ వ ము (Nasals)

ఈ విధముగా వర్ణము లుపదిష్టములు. ఈ వర్ణములలో తొలఁది ఘోషతంత్రీపన్నికృష్ట కుసంజ్ఞక కంఠ్యవర్ణము (gutturals) అనంతరము తత్సమీప వత్రి చుసంజ్ఞకతాలవర్ణవర్ణము (palatals) పిమ్మట విప్రకృష్టతర కుసంజ్ఞక దంత్యవర్ణము (dentals), తరువాత విప్రకృష్టతమ పు సంజ్ఞక—స్పృశ్యవర్ణము (labials) క్రమముగా నుపదిష్ట మయ్యెనని కొంచెము పరికించివచ్చో సపవన్న మగును. శివనూత్ర మీక్రమమును గ్రహించవలెదు. ఇంకొకటి గమనింపవలెను. శివనూత్రము గెండుమాగులు హకారమును పఠించినది. దాని ప్రయోజన మీకారికలో స్ఫుట మగును.

“హకారో ద్విగుహాత్తోయ మటిశిల్బుపి వాంధతా అర్ధే జాఘ్రుతి తిత్త్యేతిత్ ద్వయం సిద్ధం భవిష్యతి.”

వర్ణమాతృకలో ద్వివారము హకారపాతము గాని, ప్రయోజనము - ని కాసరాదు. మరియొక సంగతి “యేనాక్షర సమామ్నయ మధిగమ్య మహా శ్వరాత్, కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం.....” ఇత్యాది స్లోకములవల వ్యాకరణనిమిత్తమే అక్షర సమామ్నయ మధిగతి మయినది. కావున శివనూత్ర సమాహము వ్యాకరణనిమయిక ప్రత్యాహరములకారకే పరికల్పితము. శివకాస్త్రముకొరకుగాని, వర్ణసమాహ ప్రతిపత్తికొరకుగాని కాదు. కై నుటచాచ్యుడు ప్రదీపములో “ప్రయోజనాస్థోహి వర్ణానా ముపదేశో న స్వయాప్రతిపత్తిర్థా” అన్నాడు. కాలట్టి ప్రాత్ని కుల యవమాన మనుమోదెనియ కా నేదను.

కొలదిలో విశేషమును నేర్చుతో నూచించుటకు శివనూత్రసమాహము స్ఫూర్తమయినది. శివనూత్రములకు

ప్రత్యాహరనూత్రములు అనువది నామాంతరము. ప్రత్యా హరకల్పమునకు “ప్రత్యాహ్రియస్తే సంక్షిప్తస్తే వర్ణా అస్మిన్నీతి ప్రత్యాహరః” అని నిరుక్తి. కై నేంద్ర వ్యాకరణములో “ప్రత్యాహరోహి వర్ణైకముభకరణ మిష్యతే” అని చెప్పియున్నది. దీనిని బాచి, “ప్రస్తు తానాం వర్ణానా మేకముభకరణం ప్రత్యాహరః” అని కొంద రన్నారు. ప్రత్యాహరనూత్రయ వర్ణావదేశ ముభోగ్యిద్దేమనునూర్చి వరకుచి కాత్యాయనుడు “వ్యక్తిపమవాయార్థ ఉపదేశోఽను బవకర జార్థశ్చ” అన్నాడు. దీనిని వివరించు తలపుతో పతంజలి యిట్లు వ్రాసినాడు: “వృత్తిపమవాయార్థో వర్ణానా ముప దేశః.....కా పున ర్వృత్తిః? కాస్త్ర ప్రవృత్తిః. అథ క ప్సమవాయః? వర్ణానా మామపూర్వ్యణ సన్ని వేశః. అథ క ఉపదేశః? ఉచ్చారణమ్. కుత ఏతత్? దిగి రుచ్చారణక్రియః ఉచ్చారణహి : వర్ణా నానా— ఉపదిష్టా ఇమే : వర్ణా ఇతి. అనుబంధక ర జార్థశ్చ వర్ణానా ముపదేశః.....న హ్యనుపదిశ్యే వర్ణానను బంధాః శత్యా ఆపత్నీకృత్. సవీచ : వర్ణానా ముపదేశో వృత్తిపమవాయార్థ శ్చానుబంధకరజార్థశ్చ. వృత్తిపమ వాయ శ్చానుబంధ కరణంవ ప్రత్యాహరార్థమ్. ప్రత్యా హరో వృత్తిర్థా.”

ప్రత్యాహరవిషయమున కాకలలో “ప్రత్యా హరో లాఘవేన కాస్త్రప్రవృత్తిర్థః” అని జయదీప్యిడు లిఖించినాడు.

ప్రత్యాహరనూత్రముల చివరవాల్లులు ఇత్సం జ్ఞకములు. కావున అన్ అన్నప్పక, చ్ క్ క్ క్ చ్ ఈ నాలుగువర్ణములును గ్రహింపరాదు. ఈవారి ఇత్సం జ్ఞకవర్ణ గ్రహణము సమ్యక్తముకాదు. “ష్టాధ్యాయీలోని ‘ఉపదేశేఽనుబంధాని ఇత్’ (౧-౩-౨) నూత్రముందలి అనునాసికకల్పముద్యారా జ్ఞాత మయియుండును. కానితో కకారమునకు అన్ త్యప్రాప్తి యనుచో ఇకారమునకు అన్ ప్రయుక్తయతా దేశము కానినీచె వీటి ప్రత్యాహరముల ఆద్యంత్యవర్ణములను గ్రహించి నచో అన్ స్పృశ్యస్థిత సమస్తవర్ణసహా మయియుండును. అన్ అన్నచో ‘అ ఇ ఉ ఋ ౭’ వర్ణగ్రహణ మగును. అందులకే అష్టాధ్యాయీలో ‘అది రస్త్యేవ

శరమూత్రాశయములను నేయే ప్రత్యావేశసంజ్ఞ
అను అష్టాధ్యాయలోని యేయేమూత్రములలో పాణిని
ప్రయోగించి శో యీ పట్టికలో జూపవలదు :

- ౧ కాని ౫ - ఏక. ఏకే పరమాపత్తి (౬-౧-౯౪)
[ప్రశ్నతి మూత్ర]
- ౨ ,, ౧౭ - యశ్ - యశ్ శ్చ (౪-౧-౧౬)
[ప్ర. మూ.]
- ౩ ,, ౧ - ఆత్. పూర్వణయుక్త - శేఽన్యః
[౭-౩-౧౩]
- ౪ ,, ౨౬ - భవ - నశ్చవ్యప్రకాశ్ (౮-౩-౭)
- ౫ ,, ౧౦ - ఆత్. కుప్యాత్ మమ వ్యవాయేఽసి
[౮-౪-౨]
- ౬ ,, ౧౮ - యుష్ - యుష్ సత్త్యోఽన్యోఽన్యః
[౮-౫-౪౦]
- ౭ ,, ౧౯ - భవ - ఏకావోవశోభవ యుష్ సత్త్య
[వ్యవభోక్త్యః (౮-౨-౩౭)]
- ౮ ,, ౨ - ఆత్ - ఋత్యుక్ (౬-౧-౧౨౪)
- ౯ ,, ౩ - ఇత్ - ఇతోయణి (౬-౧-౭౭)
- ౧౦ ,, ౪ - ఉత్ - ఉగిదదాం సర్వవామస్థానేఽ
[ధాతోః (౭-౧-౭)]
- ౧౧ ,, ఆత్ - పరణయుక్త - అణాదిత్వసర్వస్య
[చాప్రత్యేకః (౧-౧-౬౯)]
- ౧౨ ఇత్ - పరణయుక్త - ఇణః యః (౮-౩-౩౯)
- ౧౩ యత్ ,, ఇతో యణి (౬-౧-౭౭)
- ౧౪ ఆమ్ ,, పునుః ఖయ్యంపరే (౮-౩-౬)
- ౧౫ యమ్ ,, హలో యమాం యమి లోపః
[౮-౪-౬౪]
- ౧౬ యమ్ ,, ఐమో ప్రాప్య దచి మమత్
[నిత్యమ్ (౮-౩-౩౨)]
- ౧౭ కాని ౬-ఆత్ - ఆవోఽష్ట్యా దిటి (౧-౧-౬౪)
- ౧౮ ,, ౭ - ఇన్ - ఇవాదేశ్చ నరుమతోవృచ్చ
[(౩-౧-౩౫)]
- ౧౯ ,, ఏక - ఏవోఽప్రగృహ్యస్యా దూరాద్భూతే
[(౮-౨-౧౦)]
- ౨౦ ,, ౯-ఆత్ - కృద్ధి రాదై క్ (౧-౧-౧)
- ౨౧ ,, ౨౭-యమ్ - అనుస్వారస్య మయి పరస
[ర్యః (౮-౪-౫౮)]

- ౨౨ ,, ౧౮-మయ్ - మయ ఉభో హోవా
[(౮-౩-౩౩)]
- ౨౩ ,, ౧౮-మయ్ - రుయో హోవ్యతరస్యామ్
[(౮-౪-౬౨)]
- ౨౪ ,, ౩౦-ఖయ్ - శిర్మూర్వాః ఖయః
[(౭-౪-౬౧)]
- ౨౫ ,, ౩౧-యత్ - యతోనువాసికేఽనువాసికోవా
[(౮-౪-౪౫)]
- ౨౬ ,, ౩౨-యత్ - యతో రురి సంశ్లే (౮-౪-౬౫)
- ౨౭ ,, ౩౩-భర్ - భరవసానయో రవిసర్వనీయః
[(౮-౩-౧౫)]
- ౨౮ ,, ౩౪-చర్ - అభ్యాసే చిరచ (౮-౪-౫౪)
- ౨౯ ,, ౩౫-శర్ - శోజోః కుకోటుక్ శరి
[(౮-౩-౨౮)]
- ౩౦ ,, ౨౦-ఆత్ - భోభగోఅఘోపూర్వస్యయోఽసి
[(౮-౩-౧౭)]
- ౩౧ ,, ౨౧-హత్ - హశిచ (౬-౧-౧౦౪)
- ౩౨ కాని ౨౨-వత్ - నేదే వశిక్వతి (౭-౨-౮)
- ౩౩ ,, ౨౩-జత్ - రుబాం రుకోఽస్తే (౮-౨-౩౯)
- ౩౪ ,, ౨౪-యత్ - రుబాం జత్ రుశి (౮-౪-౫౩)
- ౩౫ ,, ౨౫-వత్ - ఏకావో వశో భవ (౮-౨-౩౭)
- ౩౬ ,, ఆత్ - ఆలోఽన్యస్య శ్య (౧-౧-౫౨)
- ౩౭ ,, హత్ - హలోః (౬-౪-౨)
- ౩౮ కాని ౪౦-కత్ - అర్థధాతుక స్యేదే కలాదేః
[(౭-౨-౩౫)]
- ౩౯ ,, ౩౮-రత్ - రలో వ్యవధా ద్ధలాదేః సంశ్చ
[౧-౨-౨౬]
- ౪౦ ,, ౩౯-యత్ - నశ్చాపదాంతస్య రురి
[౮-౩-౨౪]
- ౪౧ - శేత్ - శేఽన్యపదాదినిటః క్ (౩-౧-౪౫)

‘అఇఉః’ ‘అన్’ ఈ రెండు ప్రత్యావేశమూత్ర
ముల నుదిలో ౧ ఉండుటవలన అత్ ఇత్ అను సంజ్ఞా
ద్వయములో ఏ లకారము గృహీతమో అను పండి
హము కలుగవచ్చును. అత్ అన్నప్పుడు ‘అ ఇ ఉ’ అను
యాడుపర్ల ములూ, కాక ఆ మొదలు ల వరకు గల ౧౪
పర్లములూ? ఇత్ అనుపప్పుడు ఇ ఉ అను పర్ల
ద్వయమూ? ఇ నంకి ల పర్లంతయు గల ౧౩ పర్ల

ములా? సంక్షేపమును నివారించుటకు 'వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతి ర్థి ర్మహి సంక్షేపా దిలక్షణమ్' అను అర్థ వ్యాఖ్యానముపాదముగా పాణినీసంప్రదాయమున ఆచార్యపరంపరలో ఈ కారిక వివచన్యుచున్నది:

“పరేణై వేదో గ్రహాః సర్వే
పూర్వైవాదో గ్రహా మకాః
ఋతేఽఋతా దిత్వివర్ణకీర్తి
త్యేకతేకం పరేణు”

దీనివలన, ఆష్టాధ్యాయంలోని కేవల 'ఋతాదిత్వి వర్ణకీర్తి చాప్రత్యయః' (౧-౧-౬౮) అను సూత్రమున పరణకారయుక్త—అదో సంజ్ఞ ప్రయుక్త మయ్యెనని ఉపపన్న మగుచున్నది. కావున అన్యథలమునం దెచ్చుటవ్రేసెను అదో కవచదినచో అది పూర్వ'ణ' యుక్త మని గ్రహింపవలెను. ఆష్టాధ్యాయంలో సర్వదా ఇదో సంజ్ఞకు పరణకార మగును. పూర్వణయుక్త ఇదో సంజ్ఞాప్రయోగము పాణినీయమున గానరాకుండుటయే దీనికి హేతువు.

పాణిని - కార్యాయన - పఠించలి ప్రోక్త త్రిమునివ్యాకరణమున 'ఇమ్' సంజ్ఞాప్రయోగము లేదు. పాణిని? పూర్వము కేకటి—కాకటి—కాకటాయన—ప్రోక్త త్రిమునివ్యాకరణమున తీర్చియోగ ముండెను. అందుచేతనే కాకటాయనీయ—తైజాదిక ప్రకరణములోని 'ఇమత్రాద్ధి' (౧౧౮) అను సూత్ర మున ఇప్పటికిని ఇమ్ సంజ్ఞాప్రయోగము కానవచ్చును. ఆష్టాధ్యాయంలోని 'ఉదాదయో బహులమ్' (౩-౩-౧) అను సూత్రముద్వారా కాకటాయనీయ—తైజాదిక ప్రకరణ మభ్యుపగతి మగుచున్నది. కావుననే కొందరు పాణినీయమున ఇమ్ సంజ్ఞ ప్రకారాంతరముగా గ్రహీతమయ్యెననుచున్నారు. ఆష్టాధ్యాయంలో చయ సంజ్ఞ కానరాదు. కాని 'వాదివ్యాక్రోశే పుత్రస్య' (౮-౪-౪౮) అను సూత్రముపై కార్యాయనదు 'చయో ద్విలీయా కిరి' అని వార్తికము రచించినాడు. దీనినిబట్టి పాణినీనయమున చయసంజ్ఞ స్వీకృతమని కొందరన్నారు. ఇవక జెప్పిన క సంజ్ఞ లగో ఇమ్, చయ రెండును గలిగి మొత్తము ౪౩ కాదనిన. వాల మనోరమలో కారిక యిట్లున్నది:

'స్యా దో య ఇ య వైః
మేణ ద్వై త్రియ ఇహ కణాభ్యామ్
చత్వారశ్చ చమాభ్యాం
పంచ యభ్యాం కేలాభ్యాం మన్'

ఆష్టాధ్యాయంలో పాణిని స్వయముగా ఇమ్, చయ సంజ్ఞలు ప్రయోగింపలేదని కారిక కాని, భామవృత్తికాని వానిని చేర్చొనలేదు.

'శుభదేశేఽజనువాసిక ఇవో' (౧-౩-౨) అను సూత్రము ద్వారా 'లదో' సూత్రములోని అకారము అనువాసిత్వ హేతువువలన ఇత్సంజ్ఞ యయినది. కానిచో 'ఉరదో రపర' (౧-౧-౫౧) అను సూత్ర మున రకారముద్వారా రల్ గ్రహణము సంభవించెడిది కాదు. ఇందులకే కైయటాదాద్యుని మతమున రప్రత్యాహార సతా హేతువుచే మొత్తమున కర సంజ్ఞ లయ్యెడివే. కాని శబ్దేందుశేఖరమున వాగేశేభట్టు రామచంద్రుని మతంపాదముగా దీనికి ప్రతివాదము చేసినాడు. రప్రత్యాహారగ్రహణమున ఆచార్యప్రవృత్తి ఉపభక్తుము కాలేదు అని భట్టు వ్రాసినాడు. ఇది అసంగతము కాదు. కారణము కలదు. "అవోర్ రాద్రస్య" (౭-౨-౨) అను పాణిని సూత్రము వాగేసునే సమర్థించును. ఈ సందర్భమున రామచంద్రపాతకకృత 'రప్రత్యాహారవాదః', 'రప్రత్యాహారఖంఢనమ్' అను గ్రంథద్వయమున విభిల వివరణములు జూపవచ్చును. మొదటిగ్రంథము అష్ట యారులైబ్రరీయందు గురక్షితము. రెండవది A. S. B. గ్రంథాగారములో CODEX NO. 4329 V. S.

హయవరహో, హల్—ఈ రెండుసూత్రములలో హకారస్థితిచేత మున్నది. అన్ని వర్ణములను ఒకమాత్రే పఠించినారు. హకారపతనము రెండుమారు రెండులు? ప్రయోజన మున్నది. ౧ సూత్రములు నిశ్చేతకములు కావు. అదో పరణకారయుక్త అదో-అమ్-అల్-అల్-ఇల్-హల్ సంజ్ఞలలో టాకాం మావత్వము; కాని యాదో-యమ్-యూయో-ఖయో-యర్-ఘో ప్రధృతిసంజ్ఞలలో దాని ప్రయోజనము లేదు. మరల వల్-వల్-యూల్-కిల్-సంజ్ఞ లో హకారప్రయోజనము కలదు కాబట్టి సంజ్ఞాకరణానుశోధమున శివమూర్తిములలో హకారము

రెండువారములు పరిశ్రమయినది. ఈ విషయమంతయు పోదాపొరలుగా తెప్పటకయి అట్, శేల్ సంజ్ఞ, హకారప్రయోజననూచనార్థకమును ప్రాచీనకారిక కలదు :

“హకారో ద్విగుపాత్రోఽయ మటికల్యపి వాంఛతా అస్తే దాగుక్షదిగ్యేతిత్ ద్యయం సిద్ధం భవిష్యతి.”

శేవలము అట్, శేల్ సంజ్ఞలకు శ్లోక ముద్దిష్టు కాదు. దీనియందు దిక్పాత్రోపదర్శిత్వమే కలదు. ఏతద్విషయమై ‘హయవరట్ నూత్రవిచార’ అను గ్రంథమున విశేషవివరణ మున్నది. అది అడయారలైబ్రరీ యందు సురక్షితము.

మగ్ధబోధమున బోపదేవుడు ఒక హకారము తోనే సమాహారసంజ్ఞాస్థింభ చేసివాడుకదా; ఇతర సంప్రదాయములవారలూడ నిట్లే చేసియుండవలసిన దని కొంద రన్నారు. ప్రత్యాహారనూత్రవర్ణవిన్యాసమున బోపదేవుడు ఏకహకారపన్ని వేళమే చేసినను, నూత్రప్రస్థానమున అన్యహకారమును గ్రహించి వాడు. సంధిపాదములోని “హోయప్” (౨౧) నూత్ర వృత్తిభాగమున “హకారో యస్ సంజ్ఞః స్థాతి” అన్నాడు. ఈ స్థానమున రామతర్కవాగీశు డ్లిట్లు లిఖించినాడు: యస్ ప్రత్యాహారేణ యద్యర్ విధేయం తత్తత్ హకారేణాసిద్ధివిష్యతి. లేన బృంహితి మిత్యాదా హకారోఽపి సః, యద్యపి శేషసాంలే హకారోపదేశాత్ ‘అస్తేణ’ ‘అధుషీ’ ఇత్యాది నిర్దిష్ఠి, తథాపి ఏవా ప్రత్యాహారస్య పరహకారేణ సంజేహనిరాసార్థ మిత్యేకే. వస్తుత్వ ఏకస్థానప్రయత్న విశిష్టవర్ణద్వయాభావజ్ఞాపనాయాస్య పృథగుపాదాన మితి.” దీని యభిప్రాయ మి. శివనూత్రములలో హకారము రెండువారములు పఠించుటచే రెండు హకారములు భిన్నవర్ణములవి భ్రమ కలుగఁచునని బోపదేవుడు ప్రత్యాహారనూత్రవర్ణవిన్యాసముని ఒక హకారమునే చూచి స్థానాంతరమున మరల నూత్రము ద్వారా విడిగా అన్యహకారమును గ్రహించినాడు. కాని లిక్కివాగీశుడు చేసిన యాశంకను నివారించుటకై బోపదేవునికంటె బహుప్రాచీనము, మహామతి యెటారారుడు “ప్రయోజనాద్ధోహి వర్ణానా మప

దేశో నస్యరూపప్రతిపత్తిర్ధా” అని వ్రాసినాడు. వీనియినను నూత్రకారవి సమర్థించుట బీకాకారవి విధి. తర్కవాగీశుడు పొద్దునముతో కర్తవ్యమును నిర్వహించినాడు. కాని దుర్గాదాసు దీనిని చూచినను మా హేశకేవలనూత్రములను గ్రహించించి యిట్లు లిఖించి వాడు : “నను, అ ఇ ఉ ఋ ౪ ఇత్యాది నూత్రే, శేష సహ ఇతి హకారస్య పునరుక్త రూపాసంజ్ఞయై వేష్ట సిద్ధా ఏతద్విధానం కథమితి చే న్ను, ఏకవర్ణస్య ఉభయత్ర పాతేన కాకలభావాత్.” (సంధి ౨౧).

సమాహారసంజ్ఞ చేయుటకై సమాహారనూత్రము అవసరమయినచో, దానిని లోలుత వికలాంగము చేసి మరల నూత్రాంతరముద్వారా పాంగముచేయుట దుర్గాదాసుకు కాశలముగా గానిపించెనా! వర్ణస్వరూప ప్రతిపత్తికై ప్రత్యాహారనూత్రము లుద్దిష్టములు కాలేదని ప్రాచీనముఖులు సరళభావముతో హకార పాతము రెండువారు లంగీకరించినారు.

సంప్రదాయలబ్ధ శివనూత్రములను పాణిని ఏవధ మగను మార్చలేదు. ఆయనకు బహుపూర్వకాలము నుండియు ఈనూత్రములు ప్రచారమునం దుండెను. లఘుకేదేందుశేఖరములో నాగేశధట్టు “ఋక్తంత్ర వ్యాకరణే కాకలాయనోఽపి—ఇద మక్షరం ఛన్దో వర్ణకః సమస్తక్రాంతమ్...ఇతి” (ప్రత్యాహారనూత్రీయ వ్యాఖ్య ౮, ౯ పుట కాశీ సంస్క.) అని వ్రాసినాడు, దేవాధిదేవు డగు మహానినలన ఈనూత్రము లాదిర్చు విందినవి. అందుచేతనే ప్రాచీనముఖులు చిరప్రచలిత పాతమును గ్రహించినారు. దీనికి—“సంకీర్తస్యహి లోకేననదోమ న్యేషణం త్నమమ్, శిలింగస్య సంస్థానే కస్యాపిధ్యత్వభావనా.”

అశునది కారణము.

ఒక్కొక్క వర్ణమునగూర్చి లఢ్ హల్ నూత్ర ద్వయప్రయోజనతజ్ఞాప అనుపపన్నము కాదు. అట్, ఖమ్—ఈ రెండు ప్రత్యాహారసంజ్ఞల నడుమ లకార నివారణముకై లోకనూత్రప్రయోజన మువలబ్ధ మయి యుండును. “అట్ కువ వాత్ నమ్ వ్యవాయేఽపి” (౧-౪-౨) అను నూత్రముచే అట్ ప్రత్యాహార గృహీతవర్ణ సమాహము కవర్ణ, పర్ణ అతే న్మమ్

ద్వారా వ్యవస్థాపితమైన శబ్దవహితములును
రకార మకారములకు పరస్పరమైన దంత్య పకారము
నకు మార్గవ్యవస్థాపకము నమృత్యు. ఇక్కడ అట్
ప్రత్యాహారముధ్వనున లకార ముపయోగము కాక
పావులచే లకారము ధిన్న పాకము కర్తవ్యమాయెను.
శబ్దప్రభృతి రాస్త్రసంజ్ఞ యందు హకారప్రయోజనము
లేకుండుటవలన విడిగా నీమూత్రసన్నివేశము అనా
వశ్యకము కాదని హారసంబంధమున జెప్పుచున్నాము.

ఋ ధ క్, ఘ ధ ధమ్ అను మూత్రవ్యయ
మున ఘోషముహోప్రాణవర్ణ సమాహము (voiced
aspirates) పతితములగుటచే మూత్రపృథ్విగ్భావ మాన
శ్యకముని అష్టాధ్యాయీరలన నుపలబ్ధము. 'అథో దీర్ఘ
యథో' (౭-౩-౧౦౧) మూత్రమున యథోప్రత్యా
హారము ప్రయోక్త మయినది. ఘోషముహోప్రాణవర్ణ
ములను రెండు మూత్రములలో విభాగపూర్వకముగా
పరింపనిచో, ఉక్తప్రత్యాహారముద్వారా ధకారగ్రహ
ణముచే 'సేవధ్వో' అను దానిస్థానమున 'సీవాధ్వో',
'అసీవధ్వమ్' అనుపదస్థానమున 'అసీవాధ్వమ్' మొద
లగు అనిష్టపదములు దుర్వారము లయ్యాయందును.

'ఖ ఘ ధ క థ చటతవ్' అను మూత్రమున
మొదటి పంచఅఘోషముహోప్రాణవర్ణములను ((Voi-
celess aspirates), చివర మాడు అఘోషమటల్ప
ప్రాణవర్ణములను (Voiceless unaspirates) పతిత
ములు. వీనివెంటనే కపయమూత్రమున మిగిలిన రెండు
అఘోషమటల్పప్రాణవర్ణములు పతితములు. దీనికి కార
ణము కనుగొనవలెను. ధవప్రత్యాహారముద్వారా ఇష్ట
వర్ణములను గ్రహించుటకై అఘోషమటల్పప్రాణవర్ణ
ములు ద్విధావిభక్తము లయినవి. 'సశ్శ్యవ్యప్రత్యా
హారా' అను మూత్రమున (౮-౩-౭) ధవప్రత్యాహారయోగము
కొనవచ్చియుండును. ధవద్వారా కకార పకార
ములు గృహీతములయినచో ఇష్టపదసాధన సంభ
వించును. కావున నీ సకలవర్ణ పృథ్విగ్రహణము సాధక
మయినది. శార్దూక ధిన్—అమహోట 'సశ్శ్యవ్య
ప్రత్యా' (౮-౩-౭) మూత్రముద్వారా పదాంతరిత
పకారస్థానమున దంత్యహేతువుచే తొలగిత 'శార్దూకా'
అయి, వీదప్ర 'భిరపసానయో ర్వివర్తనీయః' (౮-౩-౧౫)

మూత్రముద్వారా వివర్తనీయము నమృత్యుచే 'శార్దూకా'
అగును. అనంతరము 'వివర్తనీయస్య సః' (౮-౩-౩౪)
మూత్రముద్వారా సత్యహేతువుచే శార్దూకాఅయి,
'ప్రోక్షునా స్ఫు' (౮-౪-౪౦) అనుమూత్రమురలన పకా
రమునకు తాలవ్యహేతువుచే మరల 'శార్దూకా' కాగా,
'అత్రానానానికః పూర్వస్యకు వా' (౮-౩-౨) 'అను
నానికాత్ పరోఽనుస్వారః' (౮-౩-౪) అను మూత్ర
ములద్వారా వికల్పిత తాలవ్యకారమునకు పూర్వము
అనునానికవర్ణ మగును. అనుస్వారము విహితముగుటచే
'శార్దూకః ి ధ్వి', 'శార్దూకం ధ్వి' అను రెండు
యావములు నిర్ణయ లగును. కాని ధవప్రత్యాహారము
ద్వారా కకార పకారములు గృహీతములు కాగా
'పశ్యత్ పురుషః—ఇత్యాదిస్థానములలో ఉక్త
మూత్రముద్వారా 'పశ్యః పురుషః' అను అనిష్టసంధి
యుక్తపదపృష్టి యగును. కావున ఈ రెండుప్రత్యా
హారముల పృథ్వికసన్నివేశముకంటె ఉపాయాంతరము
లేదు.

ప్రయోగరత్నమాలా టీ కా కారుడు జయ
కృష్ణుడు మాతృకాక్రమమే మహేశ్వో ప్రోక్తమనియు,
ప్రత్యాహారమూత్రసమాహము పాణినిప్రోక్త మనియు
(వాసివాడు. "ఉక్తః త్వా వర్ణమాలాయాం మస్త్ర)
సోఽపచిచ్ఛయో" అను మూత్రవికల్ప వతితమ మరల
కలాపక గణానుసారముగా "కృతేచ త్కకారపాశే
పాణినియః పర్వక్రమే త్కకారాభావాత్ మూత్రప్రసిద్ధ
మాహేశ్వరపర్వమాలాభాః. కామైః సిద్ధపదోపాదా
నాత్ కర్మితస్య పాణినియః పర్వక్రమస్య త్విదాసః
కృతః" అన్నాడు. విషమోపపాదానమే. ప్రసిద్ధపర్వ
మాల జగత్పితముఖారవిండముమండి వినిర్గతమగుట విచి
త్రముకాదు. కాని ప్రత్యాహారమూత్రములు పాణిని ప్రణీ
తములు కాని, కర్మితములుకాని కావు. కారణములు—

(౧) ప్రత్యాహారమూత్రములు శివమూత్రములని
చిరప్రసిద్ధి. భవిష్యపురాణములోను, నందికేశ్వరతాళిక
లోను ఈ మూత్రము లన్నియు శివమూత్రములే యని
సప్తీకరించును. నందికేశ్వరుడు "ధాత్వర్థం సముపా
ద్యం పాణినికీర్తయిష్ఠమే" అన్నాడు.

(౨) పాణినీయశిక్షలో నిట్లు స్మృతము :

“శంకరః కాంకరీం ప్రాదాత్
జాషీపుత్రాయ ధీమతే
వాన్మయేధ్యః సమాహృత్య
దేహిం వాచమితి స్థితిః,
యేనాక్షరసమామ్నాయ మధి
గమ్య మహేశ్వరాత్
కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం
తస్య పాణినయే నమః”

ఈపదమున * శిష్యాభాష్యకారడు “అక్షరసమామ్నాయ మితి ప్రత్యహారా నాహుః” అన్నాడు.

(౩) వర్తమానకాలమున ముద్రితమున అష్టాధ్యాయా శివసూత్రములు పదునాలుగు వయినతోడనే అన్యవహితముగా “వృద్ధి రాదైవ” “అదేత్ గుణః” “ఇకో గుణవృద్ధి” ఇత్యాది సూత్రములు కావనగును. “ధర్మిణ ముద్రిత్య ధర్మో వర్ధియతే” అను వ్యాయము నకు విరుద్ధముగా వృద్ధిశబ్దము ప్రపశమముననే ఉద్భవిత మగుటచే సూత్రమునందు విరోధవిమర్శతోడ మేర్పడినది. కాబట్టికాచార్యు లిట్లన్నారు :

“అనువాద్య ముత్తై వన విధేయ ముదీరయేత్
సవ్యావధాన్వదం కించిత్ కుతచిత్ ప్రతిష్ఠతి”
(ఏకాదశి తత్త్వస్మృతప్రమాణము)

* సంక్షిప్తసారమున “క్షేపే వృహ్యః” (సమాసపాదము ౧౮౬) అని సూత్రితము. ఈ సంధర్మమున నోయీచంద్రు లిట్లన్నాడు : “క్షేప ఆక్రోశః క్షేపే గమ్యమానేన తైర పదభూతాయాః వృహ్య అలం భవతి. స్వరూపాఖ్యానేన దాసీపతి రిత్యేవ భవతి”.

† సమతిః ‘పుత్రేనవ్యతరస్యామ్’ (౬-౩-౨౨) అను సూత్రానుసారముగా ‘దాసీపుత్ర’ ‘దాస్యాపుత్ర’ ఏకార్థకములు. సంక్షిప్తసారమున ‘పుత్రేవా’ (సమాసపాదము ౧౮౭) అని సూత్రితము. కాతంత్ర పరిష్టమున త్రిపతి, “వృహ్యక్రోశే, పుత్రేవా” అని సూత్రీకరించినాడు. (సమాస. ౧౩, ౧౮).

అనువాద్య మనగా ఉద్దేశ్యము. పదగతమని, వాక్యగతమని విధేయవిమర్శతోడము రెండువిధములు. ఏకావలియందు విద్యాధరు డిట్లన్నాడు :

“న విధేయప్రాధాన్యం వృత్తిః
సమంప్రకల్పతే యస్యాత్
అవిమృష్టవిధేయాంశః
తస్మా దస్యా ముదీర్యతే దోషః.
అనువాద్యవిధేయాంశా
పుక్తా స్యాతాం విపర్యయేణ యదా
అవిమృష్టవిధేయాంశో
భవతి తదాసిం తు వాక్యగతః” (౬-౧, ౨)

ఈ దోషములు పాణిని తెలియకపోలేదు.

పదగతవిధేయవిమర్శతోడ మగునని అయిన అధిక్షేపార్థమున దాసీపత్యాదిపదపరివర్తముగా ‘దాస్యాః పతిః’ ప్రభృతి సమ ప్రపదములై “వృహ్య ఆక్రోశః” అను సూత్రము చేసినాడు. దీనిని అత్యుచునం దుంచినాని వ్యక్తివిశేషమున రాజానక మహిమధ్యు “ఏతదాచార్యస్యాప్యమమతేషే వేతి జ్ఞాయతే. తదయం వృషల్యాః కామకో దాస్యాః పుత్రః ఇత్యాదా కామకాదే. రాక్రోశా దవకర్ష ప్రతిపత్తయే సమానేన విధిత్తరణక మాహ” దీని వ్యాఖ్యానసరముగ రాజానక రుయ్యకుడు “సమానేన యది విధిత్తి. శ్రూయతే తదాన విధేయవిమర్శో యథా దాస్యాః కామక ఇత్యాదా” అన్నాడు. మరల పక్షాంతరమున వాక్యగతవిధేయవిమర్శతోడ మగునని పాణిని “అదేత్ గుణః” (౧-౧-౨) అని సూత్రీకరించినాడు. సూత్రమున ఆరమాత్రాలాఘవవ్యాయము చిరప్రసిద్ధియు. సంగ్రహకారుడు వ్యాది “అర్థమాత్రాలాఘవేన పుత్రోత్పనం మనస్థిం తే వై యాశగతాః” అన్నాడు. కావుననే యిది నేటికిని పరిభాషాపరిగణితము. కావున ‘అదేత్ గుణః’ అనకుండ సూత్రకారుడు ‘గుణోఽదేత్’ అనవలసి నది. కాని పక్షాంతరమున వాక్యగతవిధేయవిమర్శతోడము సంఘటిల్లునని స్వోష్ఠీవిహితవ్యాయమర్యాదను రక్షింపక సూత్రకారుడు ‘అదేత్ గుణః’ అని పలికినాడు.

మంచిది ! ‘అదేత్ వృద్ధిః’ అనక పాణిని ‘వృద్ధి రాదైవ’ అని యేల ఉపదేశించినాడు? మహాభాష్యమున దీనికి సమాధానము కలదు. “ఏత దేక మాచార్యస్య

మంగళార్థం మృన్మతామ్, మాంగళిక ఆచారోఽ
మహాశాశాస్త్రాభ్యుదయ మంగళార్థం వృద్ధిబ్ధి మాదిరి.
ప్రయుంక్తే" అని అందులో స్మరించినారు. కాతంత్ర
పరిశిష్టప్రారంభమున "వృద్ధి రాదేశస్య" అని మాత్రము.
దీనిపై కాలాపకు నిట్లన్నాడు:

"ఆదేశోనను వస్త్ర మాద్య
ఉచితః కేష కళం నిర్మిత
విజాతా విది నిర్మితేఽప్య
భియతే వ్యాపిరవా కింఫలమ్
సత్యం మంగళోపేతవే నిజకృతే
నిర్వస్తు నిర్దిష్టవా
గ్రంథారవి వధూపరిగ్రహ విధా
వృద్ధిః కృతాదా వియమ్."

ఏమయినను శాస్త్రారంభమున మాంగళికాచా
రము అధికతరప్రయోజక మని పాణిని విధేయావిమర్శ
దోషము నుపేక్షించి, నూత్రపాత్రప్రారంభమున వృద్ధి
కల్పనయోగము చేసినాడు. కావుననే కాతంత్రపరి
శిష్టప్రారంభనూత్రమువలెనే ఇది ఆప్టాధ్యాయాప్రథమ
నూత్ర మనుటకు సంభవము లేదు. ఇందులకే శివ
నూత్రములు పదునాలుగింటి తనవారత ఆప్టాధ్యాయా
నూత్రగణన 'వృద్ధిరారైవ' తోడనే ఆరంభ మయినది.
శివనూత్రములు పాణినిప్రణీతము లయినచో, అందు
వృద్ధిరారైవ నూత్రమున విధేయావిమర్శదోష మంగీ
కృత మయియుండెడిది కాదు.

(౪) పాణినికి బహుపూర్వకే కాకటాయన
ముని రచితమైన ఋక్తంత్రనామక సామ చేపియప్రాతి
శాఖ్య యుండెను. దాని ప్రారంభమునను ప్రత్యా
హారనూత్రము లుండెను. అందులకే ఈనూత్రము
లన్నిటినిసూర్వి నాగేశభట్టు ".....ఏదం చాయ
ముపజేతః పాణినీ రవ్యకృతఇతి..." (లఘుశబ్దేందు
కేఖర. ప్రత్యాహారనూత్రవ్యాఖ్యా) అని వ్రాసి
యున్నాడు. ఋక్తంత్రమిప్పటికిని దుర్లభము కాదు.
కేకటి-కాకటి-కాకటాయన వ్యాకరణములో గూడ
అక్షరసమామ్నయ మిట్లే యుండెనని ప్రతీతి. ఉక్త
వ్యాకరణములో 'ఇహస్తా దః' అను బౌజాధిక
నూత్రమున శివనూత్రపాత్రాప్టప్రత్యాహారము దృష్ట
మయి యుండును.

(౫) కాకటాయనమునకు చాలపూర్వకే వింద్ర
వ్యాకరణమున ప్రకారాంతరముగా శివనూత్రోద్భావ
నము కలదు. అందుచేతనే ఉపమన్యువు "తథాహోక్తం
ఇంద్రేణ—అంత్యవర్గ సముద్యాతా భాతః పరిక్షీర్తి
తా—ఇతి" అని కాకకాతత్వ విమర్శినిలో చెప్పి
నాడు. ఇంద్రుడు శివనూత్రోద్భవము చేసినపుడు
మాహేశ్వరుడంటే చేరుగా ఆకరసంధానము యుక్తి
యుక్తము కాదు.

(౬) శ్రుతిస్మృతులు భిన్న భిన్న శాఖలలో
పాఠాంతరములు పొందినట్లే భిన్న భిన్న శాఖలలో
వ్యాకరణములలో శివనూత్రములకు కొలదిగా పాఠాం
తరము లేర్పడినవి. పాఠర సంప్రదాయములోని
'వి బౌ డ' 'కే ష సర్' నూత్రస్థానమున పాణినియ
సంప్రదాయములోని 'వి బౌ డ' 'కే ష సర్' అను
నూత్రములు కానవచ్చును. అందులకే నేటికిని ఫిరో
నూత్రములు 'ఇగవ్రానాంచ ద్వ్యహమ్' 'జనపద
శబ్దానా మచంతానామ్' 'పాయాదీనా మసంయుక్త
లావ్రానా మస్తః పూర్వంవా' ఇత్యాదులు కాన
బడును. వీని నన్నిటిని జూచి చంద్రగోవి "ఏష
పత్యాహరః పూర్వవ్యాకరణేష్యపి స్థిత ఏవ.
అయంను విశేష 'వి బౌ డి' యదానీత్ తత్
వి బౌ డితి కృతమ్. తథాపి 'లఘాస్తే దయోక్త్య
'విష్యాసా నుయః' 'తృణధాన్యానాంచ ద్వ్యహమ్' అతి
పత్యకే" అని వ్రాసినాడు. పాణిన్యాదిపరప ర్తిచైయా
కరణులు తత్పూర్వపరీవ్యాకరణసమాపాపు వి బౌ డ
అను ప్రాచీనప్రత్యాహారనూత్రమునకు పాఠాంతరము
స్వీకరించినారని దీనినిబట్టి చెప్పవచ్చును. కావున
పాణినికి చాల పూర్వమునుండియు శివనూత్రప్రచార
మున్నట్లు చంద్రగోవిమతము. ఇట్టిస్థితిలో పాణిని శివ
నూత్రప్రణీత యనుటకు వీలులేదు.

పాణిని ప్రాచీనశివనూత్రములకు పాఠాంతరము
చేసినాడని చంద్రగోవిమాటలనుబట్టి తోచును. కాని
నిజసంప్రదాయమున నూత్రము లేయాపమున నుండెనో
యాపమునే పాణిని గ్రహించినాడని అన్యదాదుల
మతము.

(౭) శివప్రసాదమున పాణినికి శివనూత్రములు
లభము లయ్యెనని భిషగ్యపురాణమతము.

పూర్వసాహిత్యవీధులు

శ్రీ నిడుదవోలు పెంకటరావు

తెనుగుకన్నడముల పాత్రు

౧. మదనవిజయము-రావిపాటి తిప్పన

ప్రశస్తతవియగు రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు 'మదన విజయము' అను తెనుగు కావ్యమును రచించిన నట్లు త్రిపురాంతకోదాహరణశీకయం 1 పట్లు తెలిపి యుంటిని.

మదన విజయము

"వియ్యది యెనిమిదాశ్వాసముల గ్రంథ మనియు, కామకాస్త్రవిషయక మనియు, నిందు సంజ్ఞాభియోగ భార్యాధికార, పారదారిక, వైశికాదిప్రకరణములు గలిగియున్నదనియు వ్రాసి, ప్రతి క్రిందివట్టుమెయింట నందుండి రెండు పద్యములు మాత్రమే తొలి కూర్పున 2 శ్రీ రామకృష్ణకవిగా రుదాహరించివారు.

సతి సుణవతి యగు సేనియు

పతి కది రత్నంబ ప్రాణబంధన యమృతం;

బలివయ దుగ్గటి యగునే

బలి కడపని చిన్న కాలుపక యది కాల్పుక.

1. త్రిపురాంతకోదాహరణము- పుట ౧౫. శీక, విపులవ్యాఖ్యతోగూడ వాచే సంపాదితమై ప్రకటితమైనది.

2. విద్యవ్యర్థులు మానవల్లి కామకృష్ణకవిగారు. ౧౯౧౩ ముద్రణ శీక.

3. పుటయదుగున బిమ్మగారు (4).

4. [పురు] పం.(బఱ) అని పాఠ భేదములు చూప జినవి.

సుణముకొ మందరరూపముకొ విభవముకొ

కూటంబు పౌభాగ్యం

క్షుణముం జారుచరిత్రముకొ వివయముకొ

జాతుర్యముకొ ధర్మభూ

మణముం గల్గి పతివ్రతామహిమ మిం

చం గల్గెనే దత్పతి

మణి చింతామణి దాని చాల్పగలకొ

మర్తండా, మర్తం డిలకొ.

పై ప్రకరణవిభాగము సంస్కృతకాళోక్తి మున గలదు. కాలోక్తికమును తెనుగున రచించిన హుచిరాజ యెఱ్ఱవ త్రిపురాంతకుని నడియించుట నీ గ్రంథకర్తృత్వము నిశ్చయ మని చెప్పవచ్చును."

మైసూరువిశ్వవిద్యాలయమువారు క్రిందటి యేడు ప్రకటించిన మల్లికార్జునుని 'మాత్రిమధార్మవము' అను కన్నడభాషాసంకలనగ్రంథము చదువుచుండగా నందు ౧౫౧ పుటలో చంద్రోదయవర్ణనమున నీ క్రింది పద్యము కానవచ్చినది.

"సుణముం మందరరూపముం విభవముం

పౌభాగ్యముం భాగ్యం

క్షుణముం చారుచరిత్రముం కులము మె

కృం సత్యముం ధర్మభూ

మణముం శంద పతివ్రతామహిమయుం

దానత్వముం బంధుర

క్షుణముం పెండికోకమ్మమెయిదె 4 పురుషర్

యోజిష్య దోందోజయం."

(మదనశీలకం, ౬-౧౭)

పద్యముయొక్క యెత్తుగడయన, పదబంధము రెండింటియందు సమానమే యని నేటుగ చెప్పవచ్చుర

లేదుగదా! ఇక కన్నడమున లేని యతికొఱకు తెలుగున పదములు చేర్చబడినవి. తిప్పన కన్నడమున నున్న మదనతిలకము చూచితే మదనవిజయమున రచించియుండు నను తెలంపునో 'మదనతిలకము' పరిశీలనగా పై రెండవ పద్యమున—

“నతి గుణవతియగునేనియు

పతి కది రత్నంబు, ప్రాణబంధున యమృతం;

బలినయ దుర్గుణి యగునే

ఎతి కడపని చిచ్చు కాలుపక యది కాల్చుకా”

అను కందమునకు మూలము—

“నతి గుణవతి దొరకొంబోడె

పతిగా స్త్రీరత్న మెంబ పెసరం పడెగున్

పతి దుర్గుణి దొరకొంబోడె

పతిగా స్త్రీవ్యాధియెంబ పెసరం పడెగున్,

(ఆప్తమాధికారము-పుణ్యాంగనాధికారము)

మాడ లభించినది. కావున తిప్పన సంస్కృత కొక్కమును కాక మదనతిలకమునే తెనుగున వ్రాసెనని చెప్పవలెను. మదనతిలకమున కొక్క ప్రకరణ విభాగము విభేదముగా నధికారములతో నున్నది. తెనుగున నాశ్వాసములలో ప్రకరణ విభాగమును బట్టి కూచిరాజు ఎఱ్ఱనాథుని కొక్కమున 'రావిపాటి త్రిపురాంతకాదికృష్ణంగారకవుల నెల్ల గారవించి' యని తిప్పనను నులియించియుండును. మదనవిజయము లభ్యముకాలేదు. కవిగారు దానిని కొక్కగడియమాత్రమే చూచినారట!

5. మదనతిలకము చంద్రరాజకృతము. ఇది క్రీ. శ. ౧౦౧౫-౧౦౨౩ వఱకు కన్నడదేశము పాలించిన జయసింహుని కాలమున రచితమైనది. ఇది నేటివఱకు నముద్రితముగానే యున్నది. ప్రాచ్యలిఖితభాండా గారప్రతిసంఖ్య (D ౨౯౩) గల వ్రాతెత్తు ప్రకమును పరిశీలించిరి. అందు ౩౧ పుటలలో పై పద్యము గలదు. ఇందు కృష్ణంగారకవియమే గాక చిత్రబంధకవిత్వము గూడ విశేషముగా గలదు.

6. దోళ్ళుడినిం బుధంబులం (౪)

7. సమగ్రముల్ కదియినాపు దొప్పెడి. అని పాశాతరములు పుటయడగున చూపబడినవి.

2. పెద్దన్నగారి ఛాటువు-విరుపహతిస్థలంబు నూత్రిసుధార్ణవములోనే సీతకాప్రకరణమున (౧౩ పుట) నీ క్రింది కన్నడపద్యము గలదు.

“నిరుపహతిస్థలం, మృదుత

రావన, మొట్టటి సింపుదంబులం

నరసిద పుస్తకప్రతితి

లేఖకవాచకసంగ్రహం నిరం

తరగృహనిశ్చితస్థితి వి

చారకసంగతి సత్కృత్రసా

దరతయ నుల్ల సత్కృతియె

మీనువదాగద 7 కావ్యవార్తాయం”

(2౦ పద్యము)

పైపద్యము చూడగానే పెద్దన్నగారి యాక్రింది ఛాటువు చప్పున స్మరణకు రాకమానదు.

“నిరుపహతిస్థలంబు నను

దీప్రియమాతిక తెచ్చియిచ్చు క

స్వరవిడె మాతృ కింపయిన

భోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు త

పురయు రసజ్ఞ బాహు దలి

యంగల లేఖ కపాకకోత్తముల్

దొరకవగాని యూరక కృ

తుల్ రచియింపు మటన్న కళ్యమే!”

చివరపాదమున భావము మాటినను, ఎక్కుగడ, పదబంధము తెనుగుపద్యమునకు కన్నడపద్యము మూలమని పట్టియిచ్చుచున్నది.

తెనుగున యతినియమమునలన మార్పులు కన్నడపద్యము ననుసరించి వచ్చినవి.

నిరుపహతిస్థలంబు రెండింటికి సమానము. మృదుతరావనము-ఉయ్యెలమంచము. ఒట్టటిసి-ఇంపయిన భోజనము. ఇంపుదంబులం-కప్పునవిడెము. పుస్తకప్రతితి లేదు. లేఖకవాచకసంగ్రహం-లేఖకపాకకోత్తములు. నిరంతర గృహనిశ్చితస్థితి, సత్కృత్రసాదరత-‘రమదీప్రియమాతిక తెచ్చియిచ్చు’ అను విశేషణమున గర్భితము. విచారకసంగతి-విప్రకేపురయు రసజ్ఞం-చివర కావ్యవార్తా గడచుట, “ఉరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న కళ్యమే” అను భావముగా చూపినది.

మాక్రిమధార్మ్యమున నుదాహరింపబడిన యీ కన్నడ పద్యము శ్రీ. శ. ౧౨౪౦ ప్రాంతముకన్న పూర్వపుపద్య మనుట నిశ్చితమే. మాక్రిమధార్మ్యము సంకలనగ్రంథము. సంస్కృతమున కార్ద్రపరపద్యతి, మాక్రిమకృపణి, ముఖాపిత రత్న భాండాగారము, తెనుగున సకలసీతపమ్మతియు, ప్రబంధ రత్నాకరము మొదలగువానిని పోలినది. ఇందు ౧౮ వర్ణ పట శ్రీ. శ. ౧౨౪౦ ముందు గల కావ్యములనుండి యుదాహరణములు గైకొనబడినవి. కావ్యముల పేరులు పద్యముల క్రింద నుదాహృతములైనవి.

పై 'నిరుపహతిస్థలం' అను పద్య మే గ్రంథము నుండియో చెప్పలేదు కాని లెండుపద్యముల వానక, (అనంతవాళపురాణం, ౧-౪౦) అని వ్రాయబడి యున్నది. ఈ పద్యమునకు ముందున్న పద్యమునకు పూర్వము పంపరామాయణ ముదాహరింపబడియున్నది. కాబట్టి 'నిరుపహతిస్థలం' అనునది అనంతవాళపురాణములో నుండునోమో యని చూచితిని. కాని యిం దీ పద్యము లేదు.

పెద్దన్నగారు, కృష్ణదేవరాయలు శోరగానే పై కన్నడపద్యము స్ఫురణకువచ్చి, తెనుగున చాటువుగా చెప్పియుండురు. కృష్ణరాయడు కన్నడరాయడు, తెనుగురాయడు కాబట్టి యానాదను తెనుగుకన్నడముల పాత్రున్నదని లెంటుట కీ చిన్ని యుదాహరణము చాలు.

౨

ఆంధ్రరాజకవులు

పూసపాటి రాచిరాజు

తెలుగుదేశమున ప్రఖ్యాతిచెందిన రాజవంశము లలో పూసపాటివారి వంశ మొకటి. ఈ వంశీయులు కృతికర్తలు, కృతిభర్తలు పై తమ సంస్థానమును గీతి సాహితీకళల కాస్థానవంగము గావించిన విద్యత్ప్రభువులం. ప్రస్తుతము విశాఖమండలమున విజయనగరాధీశులైన రాజేంద్ర రీ వంశీయులే. పూసపాటివారు వన్దివ గోత్రులగు మూర్ధ్వవంశక్షత్రియులు. వీరి మాటకుడు

మాధవవర్మ. ఈతడు పూసపాడును నిర్మించి అంతే నివసించుటచే మాధవవర్మతరువాతివారు పూసపాటివారైరి. వారిలో అమలరాజు ప్రసిద్ధుడు. ఈతని అనంతరము తమ్మిరాజునకు, నన్నమాంబకు రాచిరాజు కనీంద్రుడు జన్మించి శ్రీ. శ. ౧౪౮౦ ప్రాంతమున విలసిల్లినవాడు. ఈత డుత్కళదేశాధీశుడగు ప్రతాప రుద్రగజపతివలన పూర్వకృష్ణామండలమున కేతవర మను ధుర్గమును పట్టముపొందిన మహామండలేశ్వరుడు. గజపతిహాకునైన అక్కమాంబను పరిణయమై, శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు ఉదయగిరి కొండవీడుసగర్బములను ముట్టడించినప్పు డా దుర్గపాలకుడుగా, తన బాసమరడియగు వీరరుద్రగజపతితోగూడ రాయల కెదురు నిల్చి పోరాడిన మహావీరుడు. రాజమార్తాండలిరుదయును ధరించిన నీ రాజకవి కలమును, ఖడ్గమును నొకే రీతిగా చేపట్టిన రాజమృదు.

ఈ రాజకనీంద్రుడు నవభారత మను కృతికి నాయకు డయ్యె నని పూసపాటి వంశీయులలో నొక్క డగు తమ్మభూపాలుడు (శ్రీ. శ. ౧౬౪౦) రచించిన కృష్ణవిజయములోని యీక్రిందిపద్యమునబట్టి తెలియుచున్నది.

“నవభారతాఖ్యానవశ్యకావ్యమునకు

నాయకుండయ్యె నే నరచురండు

కటకేశ్వరునిచేత గని కేతవర మాత్య

పురముగా నేలె నేధూవిభుండు

నిలిపె బారుపామన్నె నృపగండపెండేర

నెత్తుడు డాకాల నే నృపతిహారి

అభిలషన్దుగునతి యక్కమాంబాదేవి

ప్రాణేన డయ్యె నే పార్థివుండు

ప్రభీరగజపతిరాజవీరప్రతాప

రుద్రదేవ మాధినాయకామూఢతమ్మి

రాజవనకత గాంచె నేరాజతిలక

మతే డెలరు తమ్మవిభురాచయప్రభుండు.”

ఈ గ్రంథమున నిట్లు చెప్పబడినను నరసభూపాల రాజీయము అను గ్రంథమున రాచిరాజు నవభారతమును రచించినట్లుగానే చెప్పబడియున్నది.

“వారిలోపల రాచభూవాసవుండు
గండపెండేరమును బూసె దండి నూత్ను
భారతంబన కృతిచేసె భాసురముగ
తీవరపట్టణేంద్ర శీర్షిమించె.

కాబట్టి, కృతిభర్తయైనన, కృతికర్తయైనను
నీతడు విద్యత్కవి యనుటకు సందియము లేదు. ఇక
స్వప్నముగా రాచిగాజకృత మని చెప్పదగినది, మనకు
లభ్య మగుచున్నది వస్తిష్టగోత్రక్షత్రియుల సీసమాలిక.
ఇందులో “సేబదినాటు సీసపాదములు గలవు. మాలిక
చివర కవిసామును, దిరుదులను దెలుపు గీతపద్యము
గలదు. ఈమాలిక పూసపాటివారి కిలువేల్పుయిన
శ్రీరామచంద్రుని కర్పితము మాలిక ఆద్యంతము లి
ట్లున్నది.

“శ్రీకరంబైన వస్తిష్టగోత్రోద్భవుల్
సహారీషేయుల సార్వభౌము
బాధరాధికంకావలరాదిప్ర
కస్త్రుతాంతంబు విస్తరింతు :
అలఘువిక్రముడు కోసలజయదీప్యండు
దక్షిణవిజగీమ దాడివెదలి
నిగమాగమాంతిహారను దాడి భీష్ముండు
శ్రీదేవవర్మ నైవ్యాధిపతిగ
నభిలషింతుల విజయస్తంభములు నాటి
దివి కేగను, తిలింగదేశభూమి
వాహినీపతి దేవవర్మ ప్రభుండుడయ్యె
అడ్డూరినీమలో నాటి గొండ్రు
వల్లభు నోడించి ప్రభవంబుల మించి
సార్వభౌమపదంబు జగతి గాంచె ;
అతని గుతుండు బుద్ధావనీగుడు రాచ
తపసియై కాంచెను ధర్మస్వపుని
తనయు బాతనికి బుద్ధయ దేవవర్మలు ;
బుద్ధరా బంధు ప్రసిద్ధుడయ్యె
అతని తిమాజు దాతెలబల్కి సుధుమా
ధవవర్మస్వపతిమత్రైతీ
జనకునాజ్ఞను పుష్కరి సాంగముగ రామ
దేశంబు చే నుపదేశ మొంది
నెకరుర్గాకటాక్షప్రాప్తవిభవుడై
మళయవింగని బోర మ్రుందజేసి

చాబలపాస్త్ర మల్లబాగధిపుని రక్త
ధారచే, పరదేవతను భజించె
వసుదిగింద్రియశక్తవర్మరంబుల జయ
నాటికాదుగ్ధైభవము గాంచె
గగనవాణివాక్యగౌరవంబున బూసె
పాటిభూమిని పురీవరముగట్టి
వాసిగాంచుట బూసపాటివా రను నింటి
పేరు గాంచిన రాచకేద్రులయిన
నమలరాజాదిగా ప్రముఖులు మావారు
తేగృహసామయూర దాల్చుచుండి.”

... ..

నడుమ “సేబదినాటు సీష్టగోత్ర క్షత్రియుల వృత్తం
తము తెలివినవనక చివర నిట్లు తన్నుగూర్చి చెప్ప
కొన్నాడు.

“... శరణాగతత్రాగడిరుదువార
లనుచు శ్రీరామచంద్రార్పణముగ బురు
గగనాభివందనకేళింబునందు.
పరపపంగీతసాహిత్యవక్రగర్భి
రాజనారాండ్రశ్రీతమ్మరాజరాజ
రాచిరాతోడితంబు విత్రాజితంబు
ధరణిచెలయుత నాచంద్రతారకముగ.”

పై కాలసంఖ్య నిట్లు చెలవవచ్చును.

బురు-౬, గగన-౦, అభి-౪, చంద్ర-౧
“అంకానాం వామతోగతిః” అను మూత్రము ననుసరించి
యిది ౧౪౦౬ అగును. ఇది కాలివాహనశకము.
౧౪౦౬ + ౭౦ మైనయెడల క్రైస్తవశక మగును.
కాగా క్రీ. శ. ౧౪౮౪ లో నీమాలిక రచిత మైనట్లు
నిర్ధారితము.

తెలుగుదేశమందలి యేబది ప్రసిద్ధక్షత్రియవంశ
ముల విశేషములను దెల్పు నీమాలిక యాంధ్రదేశీయ
సానికచరిత్రకారుల కంతయేని యుపయుక్తముగ
నున్నది. కేవల చారిత్రకులకేగాక, సారస్వతముగ నది
మిక్కిలి విలువ గలది. కాలము సంస్కరముగ నున్న
ప్రసిద్ధప్రాచీనకవి వేములవాడ ప్రేమకవికాలమును సరిగా
నిర్ణయించుట కీ మాలిక తోడ్పడుచున్నది.

క్రీ. శ. ౧౫౬౦ ప్రాంతమున పింగళిమూరన తన రాఘవసాంపదీయములో “భీమవ తొల్లి చెప్పె నను పెద్దలమాటయెగాని యందు నొం జేమియు నేయెడక విలుచు పెన్వరు కానరు” అనుపద్యమువలన భీమకవి రాఘవసాంపదీయకథావస్తువు గల యొక ద్వ్యర్థి కావ్యము రచించె ననుట యంద అంగీకరించినదియే. ఈమారికలో భీమకవి రచించినది రామగోపాల చరిత్ర మనియు, నది పూసపాటివారి వంశీయులలో నొకడగు భీమరాజునకు దండినాథుడైన దానరాజునకు కృతి యనియు తెలియుచున్నది.

“మామకనంశభీమవృపాలసచిత్రుండు
దండనాథాగ్రణి దానరాజు
8 వేములవాడ శ్రీ భీమునిచే రామ
గోపాలచరితంబు గొనిన ఘోటి.”

ఈ రామగోపాల చరిత్రమునకే , రాఘవవాసు దేవీయ కుని పేరు. ఈ రాఘవవాసుదేవీయమునుండి పద్యము ప్రాచీనలక్షణగ్రంథములయందు దాహ్యుతమై యున్నది. గ్రంథమునూడ నేడు మఱియొక కవికృతిగా లభ్యమగుచున్నది.

ఈ మాారికలో నీ దానరాజుకాలమునూడ తెలుప బడినది. ఈతడే పెద్దాపురమును పాలించిన వత్సవాయి వారి మూలపురుషుడు. మీది సీసపాదమునకు నమకనే

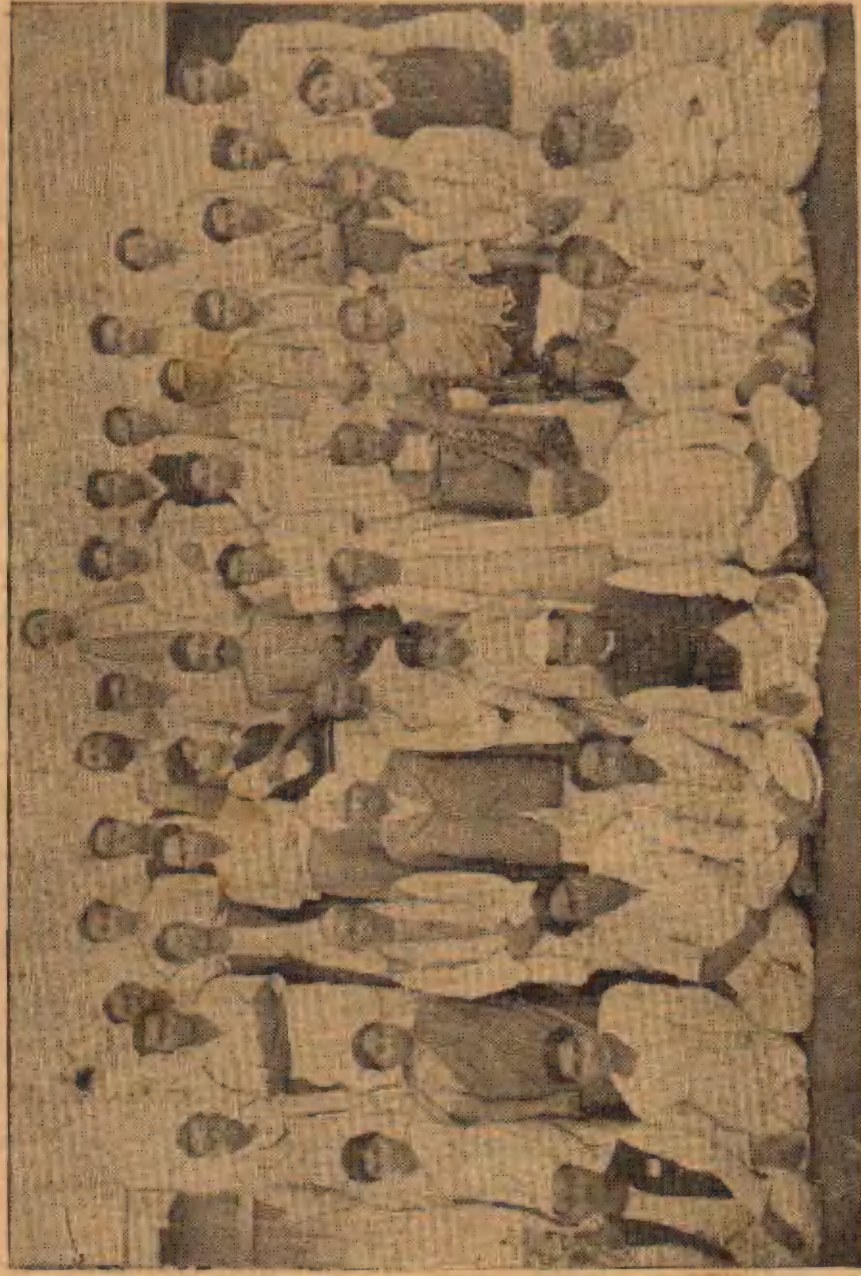
“వత్సవాయిని చంద్రవర్మచే గిరినిధి
గగనేందుకేకముల గానన్ గొంది
పెద్దాపురము గొట్టి షకలారిమండల
భీయద్రతాపంబు బాదుకొలిపి
చెలసె నావంశక లిల వత్సవాయివా డైరి.”

8. వేములవాడ శ్రీ భీమునిచే గోపాలచరితంబు గొనిన ఘోటి అనియు, వేములవాడ భీమునిచే రామగోపాలచరితంబు గొనిన ఘోటి అనియు పాఠాంత రములు కన్పట్టుచున్నవి.

వై పాదములో గిరి-2, నిధి-౯, గగన-౦, ఇందుల. అవగాళా. క. ౧౦౯8 (౧౦౯8 + 2౦ = ౧౧౧౮) (క్రీ. శ.) దానరాజుకాలము క్రీ. శ. ౧౧౨౫ కావున వాతనికి కృతినిచ్చిన వేములవాడ భీమకవియు క్రీ. శ. ౧౧౫౦-2౦ ప్రాంతముల వాడని స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. ఇంతవఱకును చాటుపద్యముల వాధార ముగజేసికొని సందిగ్ధముగా నిర్ణయించిన కాలము నీ మాారిక నిస్సంశయముగా స్థిరపఱచు చున్నది. ఈ యుదంతము కవులచరిత్రకు క్రొత్త విషయము.

ఇట్టి యపూర్వచారిత్రికవిషయములను తమనంశ మునుగూర్చి తెలియజేసిన రాచిరాజకవీంద్రుడు చారిత్ర కులకు, పాఠస్వతేయులకు స్ఫురణీయుడు.

పెద్దాపురమును పాలించిన విద్యత్ప్రభువు తిమ్మజగపతిగో సుకారికుడగు పెద్దదిజయరామ గజ పతిమహారాజు హఠాశరీరభంగరాశాస్త్రమును, విష్ణుభక్తి సుధాకర ప్రబంధమును రచించిన విజయరామగజపతి, కృష్ణదిజయమును రచించిన తిమ్మగూపాలుడు, ఉదయభుద్ధిదయమును రచించిన వేంకటపతిమహీ పాలుడు మున్నగు రాజకవులు పూసపాటివారి వంశీ యులు గలరు. వారి కావ్యములు నేడు సాహిత్య చరిత్రకారుల కందుబాటులో లేవు. పూసపాటివారు రచించిన కృతులేగాక కృతిగొన్న కృతులును నేడు వాఙ్మయమున తెక్కలేదు. అపరభోజుడగు వానంది గజపతీంద్రుని యాస్థానమున వర్తిల్లిన సాహిత్యవిద్యా గోష్ఠి, కవిలతావనాదివిశేషము లింకను చక్కగా వెల్లడి కాలేదు. పూసపాటివారి వాఙ్మయమునకు రాచి రాజకవీంద్రునిమాారిక శ్రీకారముచుట్టినది. ప్రస్తుత విజయగరాధీశ్వరు లీవాఙ్మయము నంతయు సుద్ధరించి యాంధ్రసాహిత్యోపాసకుల కామోదము గలిగింతురు గాత!

ఇటీవల మా పరారాలో జరిగిన విజారాహస్యం ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తులో చాలానే సాహితీజరులు

నేరస్తులు

[కథానిక]

శ్రీ సామవేదుల సీతారామశాస్త్రి

మామగారి పర్యకాలానికి, అల్లుని ఆహ్వాన కార్యమునకు సరిపోయిం దనుకొన్నాడు ఆ ఊరివారంతా... కావున కడిగి పిల్ల నిస్తామంటే వేరే ఆలోచన ఏమిటని నిర్దష్టంగాను వెంకన్న... పంకం నుంచి దయనీయదూ, పిల్లవాడు లక్షణంగా ఉన్న పప్పుడూ ఆ పీ గీ పీ ఎందు కన్నాడు - మన్న... అదీ గాక, తనదగ్గర చిన్నపప్పటినుండి ఉండి, ప్రభువు కిష్టమగుగా తనను అనుసరించిన వెంకన్న అల్లుడుగా పొందడం తన అదృష్టమే అనుకున్నాడు రామన్న. తల్లిదండ్రులూ, ఇల్లా వాకిలీ లేక తన పంచను చేసినవాడయినా... ఆదిధంగా స్థిరపడిన సంబంధం వీరొ మంచి ముహూర్తాన ముడిపడింది.

పెళ్లయినతరువాతగూడా వెంకన్న అత్తవారింటనే ఉన్నాడు. అందుకు రామన్న అభ్యంతరము గూడా ఏమీ లేదు. అత్తగారికి ఈవిషయంలో కొంత కష్టంగా ఉన్నా, మామగారు మూసి ఊరుకోవలసివస్తోంది. మామగారిని అధిమానంచేత మాత్రం కాదు. కేవలం ఆమెకోటి భయపడే... వాగ్ధాటిలో తల్లి మామగారిలో అధికు లెక్కరా అన్నది వాగ్ నిర్ణయించుకోలేకపోయినా, ఇద్దరూమీదా వెంకన్న మీదికి అధికారులే. రామన్న తన నల్లపైళ్ల కాపురంలోనూ పంటపట్టించుకున్నది అదే... అంత మాత్రంచేత అట్టి కష్టాన్ని వెంకన్న పూర్వం అంధ వింపలేదని కాదు. గురువుగారితోపాటు తనమా అట్టి ఆదరణ జరిగేది మునుపు గురుపత్నివల్ల... ఇప్పుడు తన

భార్య తన అత్తగారికి తీసిపోకపోయినా, అప్పుడప్పుడు ఆ భీకరాకారంగానే కృంగారం, ఆ అధికారంలోనే లాలన, ఆ భయంలోనే ఆనందం అనుభవించేవాడు వెంకన్న... అంతటితోపే సంతృప్తి పొందేవాడు.

రామన్నది మొదటినుండి చితికిన సంసారమే. వారితాతలు మంచి వేదవేదాంగవేత్తలూ... వారి తాత ముత్తాతలనుండి వదిలిన చదువే అతమా చూపేదు. తన తండ్రికాలానికి వేదానికి, పాండిత్యానికి విలువ తగ్గి పోవడంవలన వేదముతోపాటు వివాహాదులుచేయించడం గూడా చెప్పేడు తనకు. దానివల్లనేనా బ్రతుకంతా జేమోగింది. తండ్రివాటికి ఉన్న అస్తి కొనసరకు జీవించలేని ఇద్దరు కొడుకుల మందులకే అయిపోయింది. అఖిరికి తన అవసానకాలంలోనూ, ఉన్న ఒక్క కొడుకునూ ఎక్కడ లేకుండా పోతుందో అని 'నాకు ఎంతమాత్రం మందు ఇప్పించవద్దు' అన్నాడు తండ్రి... అయినా ఉండబట్టలేక, రామన్న వైద్యులను కిలిచి చూపించేడు. వారు ఏమందూ ఈయకపోయినా వచ్చి చూచినందుకుమాత్రం డబ్బు పుచ్చుకున్నాడు. ఇంకా పూర్వార్థాధారాల్లో నమ్మకం పోని రామన్న చోమాలూ, జపాలూ, రేపాలూ ఎన్నో చేయించేడు. ఎన్ని చేసినా అతని తండ్రి అమకున్నన్ని కోవలుగూడా బ్రతిక్కుండా కళ్లు మూసేడు.

అప్పటికి కొంత అస్తి ఉండనే ఉంది. పట్టణానికాలమేమనచేస్తే పంచత్వరం అయేసరికి కొంత కళ్లు

బతుకుంటివాడను. దానికి తోడు, తన శరీర విద్యను పెట్టి ఇప్పుడు అందరూ ఉపయోగిస్తున్న నోరు పెట్టి వ్యవహరిస్తే బంగారుమేడలే కట్టవచ్చు... కాని రామన్న నిజంగా హరిశ్చంద్రుని కాంటా పుట్టవలసినవాడు. ఇతని పట్టిస్వభావం లోకులకు మరి లోకులయిపోయింది. పూటకు గెండుకేళ్లు ఇచ్చే గడ్డ సరిగ్గా పొవున్న రిఇవ్వడం బ్రహ్మాండ మయిపోయింది... మిగిలినది మాత్రం త్రాగడం, కావరే అమ్మకానేవాడో ఎవరికి లక్ష్యం?... ఉన్న ఒక్కచోట్లోనూ పాదులు పూయడమే చూసేదాని ఒక్క కాయ తిన్న పాపాన పోలేదు. ఇంటిది ఎంత వీడిస్తేమాత్రం, యజమాని అయిన ఆ ఆపామియే ఇచ్చేస్తాంటే అవిడమాత్రం ఏమిటి చేస్తుంది? ఎవరింటి భిక్షానుయినా ఈయననే పోగొట్టేస్తాం... కాని, ఈయన ఎవ్వరిదగ్గరా కానీ పుచ్చుకోడు. పైగా వధూవరులను దీవించి, అయిదురూపాయలకు తక్కువకాకుండా కట్టించి చదివించి మరి వస్తాడు... అతనికి తీసిపొదా అల్లుడు వారికి మాయ, మర్కటం అంటే ఏమిటో తెలియదు. చెప్పడం అన్నప్పుడు ఉన్నది ఉన్నట్టు చెప్పడమేగాని, లేనిదానిని ఏవిధంగా ఉన్నట్టు చెప్పడమో వారికి అర్థంకాదు. అసలు అసత్యం అనేది ఒకటి ఉంటుంది, అది ఉపయోగించడానికి చాలా అందుబాటులోనే ఉంటుంది, దాని మీద నిజంగా హాయికొచ్చే పొత్తిం అధారపడి ఉంటుందనేవిషయం వారి ఉహ కందనిది. అవిషయం వారికి విశదీకరించటోలే, ఏమిటో ఒక గోడలోనుండి దూరి పొచ్చున్నట్లు తోస్తుంది వారికి. అసత్యం అంతటి దురాచరణీయంగా కనపడుతుంది వారికి. వారు అసత్య ప్రపంచకానికి గ్రుడ్డివారు. అసత్యవాక్కులకు చెబిలివారు... అంటే, వారు విన్నవీ, చూసినవీ అంతా నిజమే నని నమ్ముతారు...

లోకంలో ఇంకా ఇటువంటి మనుష్యులు ఉంటారా అని అందరికీ ఆశ్చర్యమే... వారిని మోస పుచ్చి దొంగతనంగా సంగ్రహించినవారందరూ 'పాపం' అని ఒకరంగంగా జాలిపడేవారు... వారింటి పెరిగినది తిట్టవేసినవారందరూ 'ఏమి సత్యకాలం'

అని దేశదేశాలా చాలేవారు. వారి పొలాలలో గడ్డి కోసుకొనేవారు, వారి దొడ్డిలో కూరలు కోసుకొనేవారు, ఆయన ద్వి చేబరులు పుచ్చుకొని ఇవ్వనివారు అందరూ అయిన అమాత్యకల్యాణికి జాలిపడేవారే... కాని ఏలాధం?... నేను దేశదేశాలా మోసి పోవడమేగాని, డబ్బు కర్పారంగా ఎగిరిపోతోంది. ఉన్న ఒక్క మడిచెక్కా లోగబందక్రిందకి వెళ్లింది. ఇంటిమీద ఆరువందల అప్పు అయిపోయింది. వారిద్దరూ అధిక ముత్తున్న కొద్దీ తల్లి కూతుళ్లు సాధింపులూ, కోపాలూ గూడా ఎక్కువయ్యాయి!...

ఈ పరిస్థితులలోనే తద్దిన మొకటి దగ్గరపడింది. అది రామన్న అమ్మమ్మగారిది. ఆమెకు ఏవిధమైన పుత్రసంతానమూ లేనందున దొహితుడైన ఈయననే ఆ కర్తవ్యం సంప్రాప్తించింది. ప్రతీమాయా— “ఎందుకీ అక్కరమాలిన తద్దినం? డబ్బుదండుగికి; అస్త్రునా కలిసినచ్చిందిగనకనా?” అని కామమ్మ అప్పుడూ పోరు వెడుతూ నేడుంది... కాని, ధర్మ కన్త్రం అంతా చదువుకున్న రామన్నకుమాత్రం దొహితుడయిన తన బ్రతికిఉండేకూడా, అమ్మమ్మకు తిండి లేకపోవడమనేది చాలా ఘోరంగా తోచింది. ఆ తద్దినమే మరొకవారంతో జాలలో ఉంది.

అల్లుడూ మామలు చాలా దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నారు ఒకనాటి సాయంత్రం... ఇంటివిషయం గూర్చి ఇంత తీవ్రంగా ఆలోచించడం ఇదే మొదటిసారి వారికి...

“తద్దినం ఎలా మానేయడమోయో” అని చాలా భాధతో అడిగాడు మామగారు. “అచ్చే! తద్దినం ఎలా మానేయగలం మామగారూ, మరోటి, మరోటివా...” అన్నాడు అల్లుడు. “అదే నేనూ అంటున్నాను... కర్తవ్యం మీదపడిన తర్వాత తద్దినం మానేయడం ఎంత అవ్యాయం! పితృదేవతలను మోసంచేస్తే ఇంకేమయినా ఉంటుందా?... కాని, మానేవా... మీ... అత్తగారికి ఏవిధంగా చెప్పడం?” “మరి చెప్పాలి”. చెప్పగలమనే దైర్యం ఎవ్వరికీ లేదు.

“డబ్బుకు ఇంతలా చిక్కిపోతా మనలో లేదోయో” అన్నాడు రామన్న... ఆయన ద్వి కిష్ట

రికం చేసినన్నాట్లా దేవుడు ఒక అవసరమైన పదార్థ మనే సంగతి నేర్చుకోలేదు వెంకన్న. ఆ ప్రక్క రేపటి కావన్న పై ఉరుకున్నాడు. “పోనీ, ఏదో ఇద్దరు బ్రాహ్మణులతో తెలిపించేసుకుందామంటే—”

“అంత బొత్తిగా ఎలాగంటి—పోనీ, మనం స్వయంగా పిలవకపోయినా, ఆభ్యాగతులకయినా పెట్టకుండా ఉండగలమా? అప్పుడే చాలామంది అడిగేరుమాడామ—ఫలానాఅప్పుడు ఫలానావారి తద్దనకదా! అని...వారందరినీ కాదనలేదు కదా!...”

“అదే నేనూ అంటున్నది!”...

రామన్నకి అంత అయోమయంగా ఉంది... విశేషించి, ఈ సంగతి భార్యకు ఏవిధంగా తెలియ బరచడమో అన్నదే తెలియజెందలేదు.

ఇంతలో ఆవుకు కుడితిప్పటానికి బయటకు వచ్చింది కామమ్మ...చాలాకోజలమండీ అల్లుడూ మామలలో జరుగుతున్న ఈనిసగుసలు ఆమెకు బొత్తిగా కిట్టడంలేదు...అంతేకాక, నిష్కారంగా మామ గారిని పొడుచేసివున్నాడని అల్లునిమీద అనుమానం... వీరిద్దరవేల్చా-యరయర చూసి, ఆవుదగ్గరకు వెళ్లింది... ఇదే సమయ ముకుకున్నాడు రామన్న. దైర్యంచేసి భార్యకు వివరించా.

“ఏం, ఏంకొంపనునిగిం దేమిటి?అని ఉరిమింది కామమ్మ...

“అదికాదే, ఈ తున్నమ వల్లిన విడియకీ—”

“ఆ, విడియకీ—?”

“మా అమ్మమ్మతద్దనం మల్ల వస్తోంది—”

కామమ్మ కొద్రమూర్తి అయిపోయింది ఒక్క మారు...“నేను ఈ పనికిమాలిన తద్దినాలతోటి, ఈ సంతర్పణలతోటి ఈ సంసారం ఇంక చెయ్యలేను.” అన్నది ఒక్కఉత్పత్తితో.—“ఇంటికి నెమరిముల్లంక ఉపయోగం లేదుగాని, తద్దినాలనీ, దానాలనీ, సంతర్పణలనీ ఒకటే తినులపెట్టడం, ఇదేం తినులపెట్టడమో గానీ. ఉరివారందరి తద్దినాలూ ఈయనే పెట్టారీ...

ఆ వచ్చినమొదల ఒక కొడుకును కని మరీ చావ కూడదూ!...సంసారం సగం చిలికింది. పూటగడవడం కష్టంగా ఉంటే ఆ ఊనే అక్కరలేదు మామా అల్లుళ్ళకు. ప్రాద్ద ప్రమానం ఇక్కడ తిరగడమూ, అక్కడ తిరగడమూ! భోజనాలవేళకి పదిమందిని వెంటపెట్టు కొని రావడం!...నే వేగలేనమ్మా ఈయింట్లో...నే చెయ్యలేనమ్మా ఈ సంసారం” అని ఊరందరికీ విని పించేవిధంగా స్వగతం ప్రారంభించింది...నూతిదగ్గర అంటుతో ముక్కుకు కూరుకు వచ్చి వయ్యారంగానుమ్మ నికి చేరబడి, “ఏమిటే ఆమ్మా” అని అడిగింది, గడ్డం క్రింద చేయిపెట్టుకొని, మొగుడివైపు ఉరిమి నట్లు చూస్తూ..“ఏమిటేమిటే, ఉన్నది కాస్తా ఊర్చి ఏట్లో దింపేద్దామని చూస్తుంటే ఈయనా ఆయనానూ! ...ఉరివారందరి తద్దినాలూ ఈయనకే కావాలి!... ఇంట్లో ఏమున్నదీ, ఏమి లేనదీ వీరి కక్కరలేదు కదా!...మొన్ననే ఇల్లు తాకట్టుపెట్టేరు, ఈరోజుకి ఒక్కగింజ మిగలలేదు; అప్పుడే అమ్మమ్మతద్దినానికి ఆలోచనలు చేస్తున్నారు! వచ్చినవారితో సమంగా మనమూ చస్తామంటే!...నామొగుడితోటే నే నవనవడ లేకుండా ఉంటే, నీకూ అలాంటి ఆయనే దొరి కొడు. ఒక పనిలేదు, ఒక పాటులేదు; ఒక పొలం చూసుకోవడంలేదు, ఒక వారోహిత్యం లేదు...తినే న్తుంటే ఎంతకని ఊరుకుంది. అందులోనే తద్దినాలూ, తరంగాలున్నూ” అని గోలెములో తవుడువోసి కల పడం మొదలుపెట్టింది. “అయితే, నాన్నా, ఇటువంటి పరిస్థితిలో తద్దినం పెట్టగలమా”అని అడిగింది కూరుకు... “ఏమిటిచేస్తాం...ఎంత ఇదయినా తద్దినం మానగలమా తల్లీ” అన్నాడు రామన్న దీనంగా. తల్లీకూతుళ్ళకు తద్దినం ఎందుకు మానలేరో ఆవగాహన కాలేదు. ఉరి పడివాగానీ తద్దినం మానడం ఎలాగో బోధపడలేదు మామా అల్లుళ్ళకు.

“అదీగాక, మామగా రొక్కరే కర్ర అయ్యెను” అన్నాడు అల్లుడు కొంచెం నానాసింది. “మీరూ మాట్లాడారీ? చాలాలెద్దరూ!...అంత మామగారి మీదా, నామీదా అభిమానం ఉంటే మీ సంసారం మీకే దిద్దుకుండురు” అన్నది కూరుకు. సంసా-

మంటి ఎటువంటిదో తెలియని వెంకన్నకు దిద్దుకోవలసింది ఏమీ కనపించలేదు.

“మరి, డబ్బు లేనప్పుడు ఏం చేద్దా మనకు న్నావు నాన్నా” అని అడిగింది కూతురు మల్లా.

“ఏమిటి చేస్తాం... ఏదో ఒకటి చెయ్యాలి...”

“చెయ్యండి, చెయ్యండి... మమ్మల్నందరినీ ఒక్కమారు గోలీలో దింపి అందరి రిద్దినాటా పెడుతూ ఉండండి” అంటోంది కామమ్మ...

“ఆ చెయ్యాలనినదేదో ఇంకేమిమంచి చెయ్యవలసింది నాన్నా... ఈ ఒక్క ఇంటిమీదా, ఆ కార్తరూమీదా అప్పుచేసి ఉరుందరికి దానం చేసేరు. సుత్తంగా వాడుకుంటే ఈసమయానికి ఉపయోగపడకపోవా!” అని నచ్చజెప్పబోయింది కూతురు.

“నవ్వు చెయ్యి చెప్ప, లక్ష చెప్ప... వారి కేమీనా బుర్రకెక్కితే కదే!... ఒక్కమాట చెప్తాను నిను—వారిని వారిప్రయోజనాల్లా చెయ్యనీ, నేను కాదనను... నేనుమాత్రం రిద్దినాటా, వాటికి ఒక్క పిసరు చెయ్యలేను. ఇప్పటికే వాకు మరోకవ్వయి పోతోంది... నా రెలా రెమ్మకుంటాలో; ఏలా చేసుకుంటాకో... నేను చెప్పినప్పుడు విన్నారగనకనా, ఇప్పుడు చెయ్యడానికి... పద పోదాం... ఇక్కడ ఉంటే వాకంటికంటిమా వెళ్తున్నోంది” అని కామమ్మ కూతురుచేయి పట్టుకొని లోపలికి లాక్కుపోయింది.

మహిమ చల్లారినందుకు మానా అల్లుళ్లు మనసులోనే సంతోషించేరు. దీనివల్ల వారికి అర్థమయినది ఒక్కటే—వారు ఇంక ఈ ఇంటిలో రిద్దినం పెట్టలేరు; పెట్టించలేరు. అది నిశ్చయం... ఇది చెయ్యవలసిన దేమిటి?...

“ఈ ఇంట్లో రిద్దినం పెట్టగలమనే ఆశ లేదు ఇంకన్నా... ఒక్క పిసరు డబ్బుగాని, గింజగాని ఇంటి నుండి సంత్రమింపదు” అన్నాడు రామన్న.

“నిజమే”...

“అంచేత నునం ఇంకెవరింటనయినా ఏర్పాటు చేయాలి”

“కామమ్మగారింట మన కన్నీవిధాలా సరు పాయంగా జరుగుతుంది దనుకుంటూ”నని సలహాఇచ్చేడు వెంకన్న.

“కాని మనకు కావలసిన డబ్బు ఏక్కడినుంచి వస్తుంది?”

మామగారూ, అల్లుడూ ఆలోచనలో పడ్డారు... వారు డబ్బు ధారాళంగా ఖర్చుపెట్టిన ఖట్టాలు జ్ఞాపకానికి వచ్చేయి... అప్పు వంత లక్ష్యం లేకుండా ఖర్చుపెట్టిన డబ్బునూచ్చేనా వా రిప్పుడు ఆలోచిస్తున్నది!... ఆవు కుడితి త్రాగి మూతి వాలుతో రుకుచు మంింది... అది చూలుతో ఉంది... నేడో రేపో ఈసుతుంది... ధేమిని జ్ఞాపకం వచ్చింది అల్లుడికి— ఆ ఆవు ఒకటి తిమకు విగిలి ఉన్నదని. “పోనీ, ఇప్పటికి ఈ ఆవులల్ల ఏమయినా డబ్బు వస్తుందేమో?” అన్నాడు.

మామగారు ఒక్కమాట ఉలికిపడ్డారు. “ఆవునే అమ్ముకోవాలా?” అని.

“మరేమిటి చేస్తాం; వేరే మార్గం ఏమయినా ఉంటే అనుకోవచ్చు” అన్నాడు అల్లుడు.

“గంగిగోవోయ్... నందినిలాంటి ఆవు.”

“నిజమే... కాని రిద్దినం మానగలమా?”...

మామగారు సూక్ష్మంగా ఆలోచిస్తున్నారు. వారికి అంతకుముందు ఒక ఆవు ఉండేది... ఆ ఆవు చూడే ఇప్పటి ఆవు... ఇంకా ఇది తొలిమూలు.

అప్పుడే, ఆ పీలిలోంచి మనసలుగారు వెస్తా, విధి అరుగుమీద కూర్చున్నారకదా అని ఒకమాట రామన్నను పలుకరించేడు... “ఒక మాట, మీతో చిన్న విషయం మాట్లాడాలి...” అని పిలిచేడు రామన్న. మనసలు వచ్చి అరుగుమీద కూర్చున్నాడు.

ఆవువేపు చూస్తూ “మూడ మవీపుగా పెరిగిందే!... చూలుతో ఉందిగామోను” అన్నాడు మనసలు.

“అవునండీ, నేడో రేపో ఈసుతుంది అనుకుంటున్నాను” అని, కొంచెంసేపు ఆగి—“మనశలు

గారూ! ఒక్కసహాయం చెయ్యండి" అన్నాడు రామన్న.

"అయ్యో, దానికేమిటి?... చెప్పండి" అన్నాడు మనసలు పరధ్యావంగా. "అది కాదు బాబూ... ఒక వారంలో జాలలోనే ఒక తద్దినం వస్తోంది... దాని ఖర్చుకు ఇప్పుడు డబ్బు లేదు. అంతే, ఇప్పటికీ మీ రేదయినా సహాయం చేస్తే, డబ్బు చిక్కగానే మళ్లా ఇచ్చేస్తాను" అన్నాడు రామన్న ఏదో తప్ప చేస్తున్నట్టు భయపడుతూ.

"అన్నా, ఎంతవని జరిగింది! ఇవాళ ప్రాద్దులే ఉన్నదంతా ఊర్చి కోటిపల్లి సంతకీ ఎడజత తెచ్చుని పంపించేసాం... ఈ సంగతి నిన్ననే తెలిపిఉంటే ఎంత బాగుండిపోను!..." అన్నాడు అతుకులు తెలియని అబద్ధాలను నిజాలుగా చెబుతుంటే చెయ్యడంలో ప్రఖ్యాతిగాంచిన బాకబుడైన మనసలు.

"అన్నా, అలాగా?... మరేమిటి చెయ్యమంటారు?"

"అకే ఆలోచిస్తున్నాను... ఏమిటి చెయ్యడం చెప్పండి... నేను పంపించక నేనోయిమాట ఉంటే..." మనసలుగారు వారి భయంకొద్దీ పునరుత్తరమిని పూసకున్నారని ఇన్నిసార్లు ఆ ప్రాప్యాలకి చెప్పనవసరం లేదు.

"నిజమేలేండి... మీదగ్గర లేనప్పుడు మీరు మాత్రం ఏం చెయ్యగలరు చెప్పండి..."

"మీకు వీలయితే ఒక ఉపాయం చెప్పగలను... అంతే..."

"మీదయ"

"మీరుగారి ఈ ఆవుని అమ్మగిరికి తే, మా తమ్ముడు కొనివెళ్తుంటాడేమో చూస్తాను..."

తన ఉపాయమే ఫలించబోతున్నందుకు వెంకన్న గర్వంగా గురువుగారిచేపు చూసేడు. రామన్న మాత్రం చాలా విచారంగా ఆలోచిస్తున్నాడు... ఆ సంగతి గ్రహించిన మనసలు— "అలాకాక మీరు మరొక పదిహేనురోజులు ఆగగిరికి ఏదోవిధంగా

అతప్పెట్టకను" అన్నాడు తద్దినం అనేది వెనకపెట్టడానికి నిబంధనకుదా అనే ధైర్యంతో.

"అయ్యే! అబలాగండి, మరోటి, మరోటివా? తద్దినమాయెను" అన్నాడు రామన్న తన నిస్సహాయతను నిరూపిస్తూ.

"అలాగయితే, మరేమీకూ నే నేవిధంగానూ సహాయం చెయ్యలేను" అంటూ లేచబోయేడు మనసలు.

అడిగిన సహాయాన్ని ఇంత గుఱువుగాను, ఇంత కఠినంగాను ఎవ్వరయినా నిరాకరించగలరా అని అల్లుడు ఆశ్చర్యపోయేడు... గురువుగారి పొలాల్లోంచి ఎన్నిసార్లు తమ స్వయంగా గడ్డికోసి మనసలుగారి ఇంటికి ఇచ్చేదాకాడు!

"కానిస్తే ఆవుని ఒక రెండ్రోజులు మీ ఇంట్లో ఉంచుకొండి" అన్నాడు రామన్న.

"హా లీయని ఆవును ఇంట్లో ఉంచుకోవడం పెండు కండి మేతదండుగ! వాదగ్గరగాని డబ్బుంటే, అదగకుండానే ఇచ్చిఉండునే... ఏదో మతిమ్యుడు ఆవు కోసం ఎలానూ చూస్తున్నాడుగాబట్టిన్నీ, మీకు డబ్బు అవసరం గాబట్టిన్నీ ఆవుసంగతి తెచ్చేనుగాని మీ ఆవు వాకు ఎందుకండి" అన్నాడు మనసలు.

"పోనీ మామగారూ, ఆ ఆవుని అమ్మేనేనేమి... మనం మళ్లా కొనుక్కొలిగినప్పుడే కొనుక్కుంటాం... ఏమిటంటారు మనసలుగారూ?" అన్నాడు వెంకన్న.

"నిజమే, అదీ బాగుంది... మీరు అప్పు పుచ్చుకున్నారన్న నామర్దామీదా ఉండదు... అప్పుడే, ఈ ఖరీదులోనే మంచి ఆవు నోదాన్ని చూడకోవచ్చు."

"సరే... ఎవరినేనా పంపించండి, పట్టించుకొందుగారి..."

"ఎవరో ఎందుకండి, నేనే తీసుకొనివెళ్తాను. తప్పేమిటి?... సాయంత్రంగాని, రేపుగాని డబ్బు పంపించేస్తాను" అన్నాడు మనసలు.

"ఎబ్బుకేమిటిలేండి... రేపే పంపించండి... కానీ, ఏమాత్రం!"

"మనలో మనకు లేరా లేమిటండి!... మీలాటి వారిని అన్యాయం చేసి, మేం గడించేలేమిటి చెప్పండి

...అంచేత ఏదో మీమా మామా సరుపాయంగా ఉన్నట్లు తేల్చుకుంటాం..." అని సలహా ఇచ్చేడు మునసబు.

"నిజమే, నేనూ అదే అంటున్నాను...మీరు అనుభవజ్ఞులు...పక్షవుల ధర, వాణ్యం...అన్నీ మీకు తెలిసినట్లు మాకు తెలుస్తాయో?...అంచేత ఆ ఆవును చూసి ఎంతధర అవుతుందో మీరే నిశ్చయించండి." అన్నాడు రామన్న మునసబుగారి సత్వవాక్కురిపాలక తన పూర్తిగా విశ్వసితా.

"నేను చెప్తే మీరు నమ్ముతారా" అన్నాడు మునసబు, సంతోషంతో. తన చెప్పబోయే మాట అంతటి నమ్మకములేనిదే అని మునసబుగారి అభిప్రాయం.

"ఎంతమాట!" అన్నాడు మొచ్చుకుంటూ రామన్న. ఒకరు చెప్పిన మాట నమ్మకపోవడం మెలాగో చాకిరి తెలియదు.

"మొన్న ఆప్యయ్య ఇలాంటి ఆవునే ముచ్చెసి అయిదురూపాయలకు కొన్నాడు...ఇదికూడా అంత ఖరీదే చెప్తుంటావంటూను"

"అలాగే కానీ కుండి; డబ్బుచాత్రం" రేపు పంపించివేయండి...మాకు చాలా అవసరంగా ఉంది" అని సాగనంపేడు మునసబుని. ఆవుని తోలుకొని పోతూ, పాతికరూపాయలతో అడగవంతుకు చాలా దివారించేడు మునసబు.

జరిగిన సంగతి తెలిసినకర్వార రామన్ను చేసిన గోలకు అంతులేదు. ఎవరైనా క్రొత్తవారు అడిగారు వచ్చిఉంటే, ఎక్కడో ఇట్లు అంటుకున్నాయేమోనని భయపడి ఉండురు. ఆరాత్రి వారి ఇంట్లో ఎవ్వరికీ కూడా భోజనాలు లేవు...మర్నాడు రామన్న జ్వరం చేత మంచం మెక్కింది. ఇంట్లో వంట, పెంట్ కూతురిదే...అత్రగారు మంచంమీదనుంచే మిన్నుమట్టేట్లు తేకలేస్తోంది— "ఇంకెందుకు! నన్నుగూడా అమ్మేయండి...మీమాకున్నీ గూడా అమ్మేయండి—చచ్చిన వారి లిండికి బ్రతికున్న వార్ని కూడా చంపండి...లేక పోతే నిశ్చేపలాంటి ఆవును ఎవరికెంతో కోలేయడ

మేమిటి?...వాడు డబ్బు ఇవ్వాలా! ఏడుపా?... చేతులారా ఇట్లు కూల్చుకోవడమైంది... ఇంత ప్రపంచ జ్ఞానం లేనివారితో ఎలా వేగడం..."

మామగారికి అంత అయోమయంగా ఉంది... మునసబుగారు ముప్పు అయిదు రూపాయలు ఇస్తామన్న తర్వాతగూడా ఏమిటి గడిచినట్లు అర్థం? ఇస్తానన్న డబ్బు ఇవ్వకపోవడమంటూ ఉంటుందా?...లేనే ఇవ్వడలనుకోపోతే, ఇస్తానని ఎందుకంటాడు?...ఈ ఆలోచనలతో తల్లిడిల్లిపోతున్నాడు రామన్న...మాటకూ చేప్పకూ చాలా దూరం ఉంటుందన్న సత్యం గ్రహించలేక తల్లిడిల్లిపోతోంది ఆతని మనస్సు.

రామన్న ఇంకా ఈసందిగ్ధంలో ఉంటూ ఉండగానే మర్నాటి మధ్యాహ్నం గూడా గడిచి పోయింది. ఏకటి పడబోతోంది...రామన్నకు ఏమీ తోచలేదు. ఏమిటి! మునసబుగారికి ఇంకా తెల్లవార లేదా?...ప్రాస్తూనే డబ్బుపంపిస్తానన్న మనసి ఇప్పటివరకూ ఏమిటి చేస్తున్నట్లు?...లేక మరిచి పోయేదా?...కనడకాని ఆవు తన వొడ్డో కనడిస్తూ ఉండగాకూడా మరిచిపోగలదా?...రామన్న కేని అర్థంకాక అల్లుణ్ణి పంపించేడు...వెంకన్న కనకొని వచ్చి— "డబ్బు జరిపడలేదట! రేపు పాయంత్రం లోపుగా ఇస్తానన్నాడు" అని చెప్పేడు. "ఆవును గా మోసు!...మున కంత కష్టంగా ఉందో, డబ్బు జరిపెట్టదాని! ఆతనికి అంత కష్టంగానూ ఉండి ఉంటుంది" అనుకొని జారిపడ్డాడు రామన్న.

రెండోరోజు పాయంత్రం గూడా గడిచిపోతోంది...అల్లుడూ మామలు ఆరుగుమీద కూర్చొని ఆలోచిస్తున్నారు... "మరి డబ్బువ్వకపోతే ఏమిటి చెయ్యండి" అని ప్రశ్నించేడు అల్లుడు. "ఏమిటి చేస్తాం, ఆవును మళ్లీ తోలుకొని వచ్చేద్దాం...తగాదా దేనికి..." అన్నాడు రామన్న. "ఎట్లా ఆప్య డమా?" "ఆప్యడమా కాదా ఆకర్వార మామకో చెప్పును" అని డ్రూ సంతోషించుకుంటూఉండగా, మునసబు వారింటికి వచ్చేడు. డబ్బు తెచ్చిఉంటాడనుకున్నారు అల్లుడూ మామలు.

“దబ్బు తెచ్చారా?” అని పలుకరించేడు రామన్న.

“ఏం? దబ్బు కాదుగదా! పట్నం పెట్టిన మావాడు ఇంకా రాలేదు... నిన్ననే కస్తాదెమకొని మీకు మాటకూడా ఇచ్చేవాడెను—” పాపం, తన అబద్ధపుమాట నిలుపుకోలేనందుకు ఎంత నామ్య కన్నాడో మనసయి!...

“పోనీ, ఆవును తోలించేయండి... మరెవ్వరి కయినా అమ్ముకుంటాం”

“అల్లే, తీసుకెళ్లిన ఆవును మర్నా ఇచ్చేయడ మేమిటండీ! రెండ్రోజులు రిండిపెట్టికూడా..... అయినా, చూడండి! వాడు వచ్చిఉంటే, వాడివగ్గర పుచ్చుకొని మీకిచ్చేద్దావా?.. పాపం! మీక ఆలస్య మయిపోతోందనే విచారిస్తున్నాను”.

“నిజమే మనసయిగారూ, ఈపున్నమమందుగానే మాకు దబ్బు దొరకకపోతే మావని బరగదు... మరోటి మరోటికాదు... రద్దినం కూడాను.”

“నాకు తెలియదండీ!... అందుకే ఇంతలాగున కొట్టకుపోతున్నాను... ఎలాగయినా ఆనరెల్లండి సాయంత్రంలోపుగా మీదబ్బు మీకు పూర్తిగా ఇచ్చేస్తాను. మీరు మరేమీ రెంగుపెట్టుకోకండి!” అని మనసయిగానూ చెల్లి పోయేడు.

ఆ మామదొంగలూ గడినడం మహా కష్టమయి పోయింది అల్లుడూమామలకు. ఇంటిలో అత్తగారి పోరు ఘడియఘడియకూ హెచ్చిపోతోంది. “ఏం, ఆవును తీసుకువచ్చేరా?... పోనీ దబ్బు ఇచ్చేదూ... లేదుకదా?... నాకు తెలుసునే... నేను ముందే అనుకున్నాను. లేకపోతే వాళ్లు దబ్బుఇస్తారే అనుకున్నారా”

రామన్నకు మహాదాక్ష్మ్యంగా ఉంది..... ఆ మనసయి స్పష్టంగా, అక్షరాలా “నేను ఇస్తాను” అని చెబుతూంటే, తనభార్య ఏ విధంగా అనుకో గలనుతోందో ఇవ్వరని... ఇస్తానన్న మాటకి ఇవ్వను అనే అర్థం ఉంటుందా?... ఈ విధమైన శ్రేష్టధారే ఉంటే ఇంకేమయినా ఉందా?... కాని, విశేషమేమి

టంటే, ఆదిద అన్నట్టే అన్నీ బరుగుకున్నాయి!... కామమ్మ అన్నట్టే మనసయి కూడోనాటి పాయం త్రానికి కూడా దబ్బు ఇవ్వలేదు. అల్లుణ్ణి పంపిస్తే, మధ్యాహ్నమే ఎక్కడికో వెళ్లిపోనీ, మర్నాడు ప్రాద్దుటికి గాని రాదనీ తెలిసింది. అప్పుడే రద్దినం కూడా దగ్గరపడుతోంది!...

“ఏం, దబ్బు యిచ్చేదా?” అని అడిగింది కామమ్మ మంచంమించే.

“లేదు. ఎక్కడికో వెళ్లిపోతే పొద్దుటకు గాని రాదట!”

“నేను చెప్పలేదూ...! అంతా తెలుసు.. మీరు మీచేత్తోటే చేసుకున్నారు”

“అవును”

“అవు నేమి టింకా... ఇప్పుడేనా మించి పోయింది లేదు... ఆ ఆవును తోలుకొనిరండి... ఈనిం దట కూడాను”

రామన్నకు ఆదే సమంజసంగా కనపించింది. “అనుకున్న తోజకు దబ్బు ఇవ్వకపోతే ఏమి టను కోడం? వారికి కొనకం ఇవ్వలేదు గామోగు.” అనుకున్నారు గుర్రశిష్యులు. ఆరాత్రే పదిగంటలకు బయలుదేరరు. పుచ్చపువ్వులాంటి వెన్నెల చెట్ల ఆకులు సందులలోంచి నేలమీద పడి వింతవింత ముగ్గులు పెడుతోంది. అల్లుడూ మామలు సరాసరి చెల్లి మనసయిగారి పసుపుకాలలో ప్రవేశించేరు దడితలుపు తెరుచుకొని, మామగారు తన గావంచా ఆవుమెడకు చుట్టి, కన్నె విట్ట వైకి తీసుకొని వచ్చేరు. అల్లుడు చూడను రెండు చేతులతోటి ఎత్తుకొని తెచ్చాడు. రామన్నను పోర్తి పట్టిన ఆవు కిక్కురుమడుకుండా ఆరేసింట బయలుదేరింది. వెంకన్న చూడను పెల్లిగా నడిపించుకుంటూ తీసికెళ్ళేడు. త్రోవలో నాయుడు అచ్చయ్య కనుపించి, “ఏటికాబూ ఎక్కణ్ణుంచేటి తోలికెల్లున్నారు?” అని భోగట్టాచేసేడు. “ఇక్కడేనోయ్... మనసయిగారి ఇంటినుంచి” అని చెప్పి యిల్లు చేరుకున్నారు. మామగారు ఆవును సాలలో కట్టేయగా, వెంకన్న చూడను పెరట్లోకి తీసుకెళ్లి కట్టి చేసేడు. ఇంకా భయం లేదను

కొని, ఇద్దరూ కాళ్ళు కడుగుకొనివచ్చి, దీధి అరుగు బాద హాయిగా నిద్రింకిగా పడుకున్నారు.

మర్నాడు సుఖశుభ్రులిద్దరూ చెరువులో స్నానం చేసి, బాఠకు ప్రాద్దుక్కునుండగా వచ్చేరు ఇంటికి. ఇంటిదగ్గర చిన్నగుంపు చేరిఉండడంచూసి తొందరగా అడుగులు వేసేడు రామన్న. ఇల్లు చేకరికి కామమ్మ మంచందగ్గరనుంచి కేకలు పుట్టంగా వినిపిస్తున్నాయి. "ఏం...దొంగతనం చేసేరా, ఖానీ చేసేరా?...రంకు తనం చేసేరా?...రాడితనంచేసేరా?...పోలీసు లెండు కమ్యూ మాయింటికి?...పోలీసు లేం దొచుకోవాలమ్మా మాయింట్లో!...ఇంతమంది ఈ ఊళ్ళో ఉండగా, మాయింట్లో ఏం పుట్టి మనిగిపోతోందని పోలీసులు మాయింటివూడ పడారీ?...తన ఆలోచనల కంతరాయం కలిగిన వెంకన్నకు ఈ పోలీసులనే కింకరులను పెట్టి ప్రజల్ని ఎందుకు హింసిస్తున్నారో అర్థంకాక ఆలోచిస్తున్నాడు. రామన్న అయోమయంగా అక్కడ ఉన్నవారినందరినీ తప్పించుకుంటూ రంగంలోకి వచ్చేడు. అక్కడ ఉన్న వారిలో మనసలుగారు; పోలీసు సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు, ఇద్దరు పోలీసులు, అచ్చయ్య వెలుదలైన వారు ముఖ్యపాత్రలుగా కనపిస్తున్నారు.

"ఇదిశేవండీ నిన్నరాత్రి వాదొడ్లోంచి ఆవును, దూడను తోలుకొని వచ్చేరు దొంగతనంగా," అని మనసలుగారు సబ్ ఇన్స్ పెక్టరుతో అన్నాడు. సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు మీసాలు పెరిచేస్తూ ఒకమాట రామన్న వేపు చూసేడు.

"చిల్లంబాబూ, నేను పొలంమించి వస్తూంటే, దీరిద్దరూ ఆవును తోలుకొని వస్తూ కనపించేరు," అన్నాడు అచ్చయ్య వెంకన్నను నూడా రంగంలోకి తీసుకొనివస్తూ.

సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు ఒకమాట గుర్తించి — "ఏం రామన్నగారూ, ఏమిటంటారు?" అన్నాడు వెలుకరంగా...

"అవునండీ, నిన్న నేనూ మా అల్లుడూ కలిసి ఆవును తోలుకొనివచ్చేము రాత్రిపూట" అన్నాడు రామన్న నిస్సంకోచంగా.

"ఎందుకు తోలుకొని వచ్చేరు దొంగతనంగా."

"దొంగతనం చేయిటి!...పుచ్చపువ్వులాంటి వెన్నెలలో పెద్దరిధిలోంచే తోలుకొనివస్తే...అయిన కనహం లేదనుకొని తెచ్చేం..."

సబ్ ఇన్స్ పెక్టరుకు కొర్రూ చేరులూ అందవం లేదు...పది అడుగులేనా లోతు ఉండడా అని అరుగు మీంచి గంటినవాడు కాళ్ళ! అరంగురాట్లానే నేల తగిలితే ఎట్టి అనభవం పొందులాడో అట్టి అనభవనే పొందేడు సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు. మనసలుగారినుండి కథ కాంతంగా విని, అది అర్థంచేసుకుందుకు పాతికరూపాయిలు కంటబట్టించుకున్న సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు, రామన్న ఎన్ని విధాల తనను తప్పిస్తోందో పెట్టగలడో ఊహించుకున్నాడు. బహుశా: నేను తేలిదంటాడు, లేక 'ఎనలో' తెచ్చి కట్టి ఉంటారంటాడు...అప్పుడు అచ్చయ్య పాత్రుం ఉంది...లేక మనసలే తీసుకుపోయిన్నా డంటాడు...అప్పుడు మనసలుగారే కాదంటారు...ఈవిధంగా తన బుర్రను ఖాళీచేసుకొని, వాల్లగంటల నేపు యోశించి, అప్పటికి ఎక్కడ తన ఉహించని విధంగా కథ తిరుగుతుండో అన్న భయంతోనే దైర్యం ఆవలించి, రామన్నను వైవిధ్యంగా ఎదుర్కొన్నాడు...కథ ఇంత నేతికగా పరిణమించేసరికి తన్ని బృయిపోయేడు. ఇప్పుడు రామన్నను ఏపెళ్ళునుకొండ అగెట్టుచెయ్యగలమా అర్థంకాలేదు...దొంగతనం చేసిన తర్వాత నిజంచెప్పడం దొంగం అనే క్లాజా ఏదయినా ఉంటే ఇంత తటపటాయిం చకపోవునేమా సబ్ ఇన్స్ పెక్టరు.

అయినా, మనసలుగారు లేవప్పుడు, రాత్రి పూట దొంగతనంగా వారి ఆవును తోలుకువచ్చినందుకు మిమ్మల్ని ద్దరినీ అగెట్టు చేస్తున్నాను...మిరిప్పుడు నాతో మేజిస్ట్రేటుదగ్గరకు రండి" అని రామన్న చెయ్యి పట్టుకోబోయేడు. "అగండి.....నన్ను మాత్రం ముట్టుకోకండి, మడిగా ఉన్నాను...పదండి నేనే వస్తాను; అటుంచి వచ్చేకే దేవతార్చన చేసుకుంటాను" అని రామన్న వారివెంట బయలుదేరేడు వెంకన్నతో సహా.

వీధిగుమ్మంలో నిలబడిచూస్తున్న మౌనురుకు అంతా చూయటానున కనువిస్తోంది—మునసబు గారి హిసము, తండ్రి అమాయకత్తెము, భర్త చేతకాని తనము అన్నీ చూస్తూఉంటే, తన చూపించాలో, విచారించాలో, గర్వపడాలో, అనందించాలో, అభిసందించాలో తెలియక తల్లడిల్లిపోయింది.

౨

మర్నాడు మేజిస్ట్రేటుకచ్చేరీలో రామన్నకేసు విచారణ జరగబోతుందని విని చాలామంది వచ్చేరు. వ్యాయస్థానంలో అందరూ ఎలాగూ నిజమే చెప్పాలి గాబట్టి తనసంగతి సునాయాసంగా తేలిపోతుందని రామన్న నిర్భయంగా ఉన్నాడు.

మునసబు లాయరుగారికి డబ్బు బాగానే పోసేడు. విష్కారంలాగా ఈకోర్టులు తిరగకుండా, అందుకైన ఖర్చులో సగం ఆ ఆవుబోడుగా ఇచ్చేస్తే బాగుండిపోవని అనుకున్నా డా వెనుక...పరవాగా ఒక చిన్న తమాషా చేద్దామనుకున్న మునసబుగారికి ఈ ఖర్చు గాని, ఈ ఖర్చుకైన అవసరంగాని కనుపించలేదు... అదీగాక, ఇంతవరం కథ వచ్చినతర్వాత తమ నిజం వచ్చుకొని నలుగురిలోనూ సలబాట్లు చెందుతాడా ఎక్కడయినా ?...ఇందులో తన అన్యాయమాత్రం ఏముంది ?...తన పాకలో ఉన్న ఆవును రాత్రిపూట కొంగతనంగా తీసుకుపోవడం నేరమని గవర్నమెంటు వారి పోలీసులే నిరూపిస్తున్నప్పుడు తనెందుకు కాద వారి చట్టవిరుద్ధంగా ?...

పోలీసు సబ్ ఇన్స్పెక్టరు, మునసబు, లాయరు ఒక గదిలో కూర్చొని బాగ్రత్తగా ఆలోచిస్తున్నారు. “మీరు భయపడకండి లాయరుగారూ...కేసు చాలా తేలి కయినదే. అర్థరాత్రి మునసబుగారు తనవ్యక్తు రామన్న వారి దొడ్డించి ఆవును తోలు కుని వచ్చేడు. దానికి అచ్చయ్య సాక్ష్యం... ఈ విషయం రామన్ననూడా వచ్చకుంటున్నాడు.” అన్నాడు సబ్ ఇన్స్పెక్టరు ధీమాగా. “అందుకే వాగు లంగ రందవం లేదు...అలా వచ్చుకోవడం చల్లనే కేసు వివిధంగా తిరుగుతుందో చెప్పులే కుండా ఉన్నాను...ఆ రామన్నే నా యింతవరకూ మీముందు

తన నేగం వచ్చుకోవడంలో మరేమయినా బలం చూసు కొనే వచ్చుకుంటున్నా జేమో మన్నందరినీ—భూ యించడానికి!...మేజిస్ట్రేటుగారికి ఇటువంటి అమాయ కపు బ్రాహ్మాలంటే ఒకవిధమైన బాలికాదాను..... ఆవునుగాని, మీరు ఆవును నిజంగానే కొన్నారా, మనలో మనమాట!” అని మునసబును అడిగేడు లాయరు.

“అయ్యో! కొన్నానండీ, డబ్బుంటే ఇవ్వలేదు గాని...కేపో ఎల్లుండో ఇస్తా నన్నాను. అందుకు ఆతనూ వచ్చుకున్నాడు”

“అక్కజే చికాకుగా ఉంది...సరేత, అవలి పాట్రికి స్ట్రీటరు లేనందున పాద్యమయినవంతనరకు డబ్బు విషయం ఎత్తుకోకుండానే గడిచేద్దాం...కాని మేజిస్ట్రేటు అకులతా జేమా?”

“మేజిస్ట్రేటు ఏమయినా వుచ్చుకొనే రకమా” అని అడిగేడు దానకర్ణుడయిన మునసబు.

“కాదండీ, అదే చికాకుగా ఉంది.. అయినా ఆ బ్రాహ్మడివిద మీ కెండు కంత పగ” అని అడిగేడు వకీలు. “పగ కాదండీ...పాపం...బ్రాహ్మడు మంచి వాడే...కాని, కథ ఇంతమట్టుకు వచ్చినతర్వాత విడిచి పెడితే నా ఊరివారందరూ వన్ను, సబ్ ఇన్స్పెక్టరు గారినీ మామూలుగా చూస్తారా?...మీకు తెలియని జేమిటి చెప్పండి” అన్నాడు మునసబు.....నలుగురి లోనూ గౌరవంగా బ్రతికి, పెద్దమనిషిలా చెలామణీ కావాలంటే ఎన్ని మార్గాలేనా తొక్కారీ!...

“సరే, మరేమిటి చేస్తాం? అన్నీ కేసులలాంటిది కాదు ఇది. ముందుగా ఆలోచించి చేసేదికూడా లేదు. అచ్చయ్యసాక్ష్యం మనవేపు వృద్ధంగానే ఉంది. మిగిలిన విషయాలన్నీ సమయాన్నిబట్టి చూడాలి” అని దస్తరాలు కట్టి కోర్టులోకి వెళ్లేడు లాయరు.

కోర్టులో మేజిస్ట్రేటు కూర్చొని ఉండగా, రామన్న బోనులో నిలబడి ఉన్నాడు...మేజిస్ట్రేటు గారు రామన్నకు ఒకమాట ఇల్లినవ్యక్తు వారింటి లోనే భోంచేసేడు. ఆవాడే తెలుసుకున్నాడు ఆ బ్రాహ్మడి అమాయకత్తె. రామన్నను చూడగానే—

“అయ్యో, మీరా !... ఇంకా ఎవరో అనుకున్నా, విషయ మేమిటి” అన్నట్లుగా చూచేడు. “ఏమీలేదు బాబూ, నావగ్గర ముప్పయి అయిదు రూపాయలకు ఆవును పుచ్చుకొని, మర్నా జే దబ్బు పంపించి వేస్తానని చెప్పి తోలు కట్టి, ఇప్పటివరకూ డబ్బియ్యలేదు మునసబు. అంచేత నేనూ, నా అల్లుడూ కలిసి ఆవును తోలుకొని వచ్చేము రాత్రికిరాత్రి. అందుమీద ఏదో నేరం క్రింద మీముందు పెట్టారు.” అన్నాడు రామన్న విస్ఫుంకోచంగా.

మేజిస్ట్రేటుకు జరిగిన సంగతంతా స్పష్టంగా అర్థమయింది. ఎవరో ద్రోహులు అన్యాయంగా ఈ అనాయకపు బ్రాహ్మణుణ్ణి కప్ప పెడుతున్నారని తెలుసు కున్నాడు... “సరేగాని, నీ కెరగై నా స్తీడ రున్నాడా” అని అడిగేడు. “స్తీడరా... స్తీడరు చేసితి... సత్యమార్తులు మీ రున్నారకదూ న్యాయ మేదో తెలుసుకుందుకు.”

మునసబు, సబ్ ఇన్స్పెక్టరు, లాయరు ప్రవేశించేరు. విచారణ ప్రారంభమయింది. గురుస్తా శేసు యొక్క వివరాలు మొదలైనవి వదిలేడు. ఆవు, పెయ్య వరండాలో కట్టబడ్డాయి. శేసు వివరాలు విన్నతర్వాత ఒక్క లాయరు తప్ప తక్కిన ముద్దాయాల సందరినీ పైకి పంపించేరు. మేజిస్ట్రేటు గారే ముగించి, పక్షిలును చూసి—“క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ మొదలుపెడదామా” అన్నాడు.

“చిత్తం... మునసబుగారిని రప్పించండి” మునసబుగారు వచ్చి బోనులో నిలుచున్నాడు. పేరు, తోరు ఇత్యాదులు అయినపిమ్మట—

“ఆ ఆవు మీదేనా” అని అడిగేడు లాయరు.

“చిత్తం, నాదే బాబూ, నేనే కొన్నాను... మొన్న నే నూ యింట్లోనే యానింది”

“నే నడిగినదానికే చెప్పండి.. మీ యింట్లోనే యానిందా”

“చిత్తం...”

“ఎప్పుడు కొన్నారు?”

“అప్పుడే వారంరోజులయింది”

“ఎవరివద్దగ కొన్నారు?”

“రామన్నగారి వద్దగే కొన్నాను, ముప్పై అయిదు రూపాయలకు”

దబ్బుసంగతి ఎత్తేసరికి లాయరుగారు గతుక్కు మన్నారు.

“సరే. సరే... మీరు ఆ యావు దొంగిలించబడిన రోజున తోబోనే ఉన్నారా?”

“లేదండి, పొన్నురు వెళ్లిన ఆ పాయం త్రమే... ఆమరునాడు ఉదయం చూచగానే ఆవు దొడ్లో లేసేందున పోలీసులకు కబురుపెట్టి పిలికించేను”

“ఆవు మల్లా ఎక్కడ కనుపించింది?”

“రామన్నగారి కాలగోతే”

“సరే, ఇంక మీరు వెళ్లవచ్చు.” అని లాయరు గారు అన్నారు.

“నేనునూడా కొన్ని ప్రశ్నలు అడగాని” అని మేజిస్ట్రేటుగారు అనేసరికి లాయరుగారికి ముచ్చెమటలు పోవేయ. మునసబు తెల్లబోయేడు... మేజిస్ట్రేటుగారు అడుగుతున్నారు—

“ఆవును రోజూ దొడ్లో ఎవరు కడుతూ ఉంటారు?”

“నేనే ఎప్పుడూ కడుతూంటాను బాబూ”

“అదే నేనూ అనుకున్నాను... అంటే దొంగ తనం అయినరోజున పాయంత్రమే మీరు వెళ్లిపోడం చేత, ఆవును కాల్లో కట్టకుండానే వెళ్లిపోయేరు గామాను”

“అవును”

మేజిస్ట్రేటుగారు మునసబును పంపించి, సబ్ ఇన్స్పెక్టరుని బోనులోకి ఎక్కించేడు. అతను రాగానే లాయరు అడగడం మొదలుపెట్టేడు. “దొంగిలించబడ్డ ఆవు, దూడ మీకు ఎక్కడ కనుపించేయి”

“రామన్నగారి కాలలో”

“వారియింట్లో ఉన్నట్టు ఆలోకి ఏమేనా తెలిసేదా?”

“తెలిసేంది... అచ్చయ్య చెప్పేడు”

“మీరు ఎన్నిగంటలకు రామన్నగారింటికి వచ్చేరు...?”

“దరిదాపు ఏడుగంటలకు”

“అవు వారిశాలలోనే ఉండవచ్చుట”

“అవును.”

“అదేనా అవు?”

“అవును, అదే అవు”...

“మీ రింకేమయినా స్నేహమెంటు ఇస్తారా?”

“ఇంతకంటే చెప్పకలసింది ఏమీ లేదు...”

రామన్న, అతని అల్లుడు వెంకన్న ఇద్దరూ కలిసి ఆవును, దూడను తోలుకొని వచ్చి, ఆరాత్రిపూట వారి శాలలో కట్టుకన్నారట!... అందుచేత, వెంటనే వారిద్దరినీ అగడ్తచేసి, కొట్టకప్పగించి, పోలీసు సబ్ ఇన్స్పెక్టరుగా నే చేయవలసిన పని పూర్తిచేసెను.” అని దిగబోతున్న అతనిని ఆవి, మేజిస్ట్రేటుగారు చిరు నవ్వుతో—“నీపని ఎవ్వ చ్చేసుకోవసంతో పరిపాడు... మరి రెండు మూడు ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పి” అన్నారు. సబ్ ఇన్స్పెక్టరు తెల్లబోయా, “చిత్తం” అన్నాడు.

“నరే, నవ్వు దరిదాపు ఏడున్నరకి వెళ్లేవుకదూ”

“చిత్తం”

“అప్పుడు రామన్న వెంకన్నలు ఇంటిదగ్గర ఉన్నారా”

“లేరు, చెరువుకి వెళ్లేరు.”

“నరే; నవ్వు జరిగిన సమయానికి ఆవు ఏం చేస్తోంది?”

“పాలకి దగ్గలో ఉన్న కుడితిగ్గోలెలో కుడితి తాగుతోంది”

ఈ జవాబు వినేసరికి లాయరుగారికి ఎందుకో అనుమానం కలిగింది.

కేసు విచారణంగా చేతులొంచి జారిపోయే మావనలు కనపిస్తున్నై. “ఇప్పుడే పాలలో ఉందని చెప్పే” అని క్లావకం చేసికు లాయరు... సబ్ ఇన్స్పెక్టరు ఏదో తప్పచేసినట్టు రిక్రమఖం

చేసేడు. మేజిస్ట్రేటు నవ్వుతూ—“చెప్పనీయండి, కంగారెందుకూ. సబ్ ఇన్స్పెక్టరుకే తెలియదా?” అని మళ్లా, “దూడ పాలుతాగుతోంది గామోసు” అని ప్రశ్నించేడు. “అవును, తెల్లపాలు తాగుతోంది” అని జవాబు చెప్పేడు. “నీ దింక వెళ్లవచ్చును” అని మేజిస్ట్రేటుగారు అతనిని పంపించివేసెరు.

అచ్చయ్య వచ్చి బోనులో నిలబడ్డాడు. లాయరు గొంతు సరించుకొని ప్రశ్నించేడు.

“నవ్వు ఆరాత్రి ఎక్కడకుంచి వస్తున్నావు?”

“పాలంబొంచి”

“ఏ త్రోవవెంట వచ్చేవు?”

“రామన్నగారి ఇంటిముం దున్న గోర్తిలోంచి”

“అయితే, అచ్చయ్యా, త్రోవలో నీకు రామన్న, వెంకన్న ఆవును తోలుకువస్తూ కనుపించేరు కదూ”

“చిత్తంబాబూ, నిజంగానే కనుపించేరు”

“నవ్వుం పలకరించలేదూ అప్పుడు!”

“పలకరించకేం బాబూ? ‘ఇంత రాత్రప్పడు ఎక్కడ నుంచేమిటి, ఆవుని దూడని తోలుకొస్తున్నా’ రని అడిగేరు... మనసయిగారి ఇంటినుంచే” అన్నారు.

“నవ్వు చూసినప్పడు ఆ యావు పెనుగులాడు తోంది కదూ, వారు యాడ్చుకు వెస్తాంటే”

“అలాగే తోచింది బాబూ ఆ చీకటిలో”

“నా ఎగ్జామినేషన్ ఆయిపోయింది” అని లాయరు మౌర్యున్నాడు.

“ఆరాత్రి వాళ్ళు తోలుకొనిపోతుండడం చూసి గూడా నవ్వు వెంటనే పోలీసుకు ఎందుకు రిపోర్టు చెయ్యలేదు... కనీసం, తొట్టో పలుగురైదుసరినేనా లేవ చెప్పవలసిందే!” అని మేజిస్ట్రేటుగారు అడిగేరు అచ్చయ్యను. అచ్చయ్య పెదటి ప్రశ్నతోనే గాబరాపడి పోయేడు... అంతకుముందు ఒకటి రెండుసార్లు కొద్దు ముఖం చూసేడుగాని, ఇంకా దొంగ తిరుగుడుగా ఎవ్వరూ అడగలేదు... అదీగాక, ఈ ప్రశ్నకు ఏమి జవాబు చెప్పితే ఏమి ముప్పు కలుగుందో అని భయపడి పోయి మానంగా ఉరుకున్నాడు... కేసు ఇప్పుడు

సంతోషంగా తన చేతిలోకి వచ్చినందుకు మేజిస్ట్రేటు సంతోషించేడు...

"సరే, నీవని అయిపోయింది... ఇంక రామన్న వెంకన్నలే ఉన్నారు. మళ్ళీ ఫలహారాల తర్వాత మొదలుపెడదాం" అని మేజిస్ట్రేటుగారు లేచి తన రూములోకి పోయారు. లాయరు సరాసరి బారుకూడు లోకి వెళ్లి— "ఫ ఫ! కేసు ఎంత అడ్డం తిరిగింది. ఇంకంత! ఆవును వాళ్ళు తోలుకోనేర్చలేదని రుజువు పోతుంది. ఆ రామన్న ను ఉన్నది కాదు, లేనిది కాదు అదిగి కేసు కొట్టివేస్తాను. కేసు పోగొట్టుకుందుకే ఈ కేసులో చొరబడ్డాను." అని విచారిస్తూ ఉంటే మనసలుగారు, సబ్ ఇన్స్పెక్టరు, అచ్చయ్య అక్కడకు వచ్చేరు. "బాత్రిగా పాడుచేతారండీ కేసులో... లేకపోతే ఇంత పాడుచేసుకుంటారా ఎవరయినా" అని లాయరుగారు తన చేతికొనితనాన్ని వారందరికీ పంచిపెట్టేడు. "మే మేమిటి చేసేము లాయరుగారూ, మీ అంతటివారు ఆలోచించి చెప్పిన విధంగానేకదా మేమూ చెప్పేము... కళ్ళ తికమకలయి ఈవిధంగా తిరుగుతుందని మీరు చెప్తేకదా!" అని మనసలు అన్నాడు.

"అదే, దోషం ఆవునా, కాదా అన్నది మేజిస్ట్రేటు ఆలోచిస్తారనుకున్నానుగాని, మేజిస్ట్రేటుగారి వారినకుం తీసుకొని కేసును మొదట్లోనే బోల్తా కొట్టిస్తా రనుకోలేదు. అందుకు తగినట్లు మీరూ, అచ్చయ్యకూడా మంచి చెడ్డ ఆలోచించకుండా ఇప్ప మొచ్చినట్లు చెప్పేరు... ఎవరి సాక్ష్యం బలమయిన దనుకున్నానో, ఆ అచ్చయ్యసాక్ష్యమే ఒక్క అబద్ధపు సాక్ష్యంకొంద నేలండి... అఖరికి ఈ ఒక్క కేసుకోనే నాపేరు మాసిపోయేట్లున్నది" అని లాయరు తన విచారాన్ని, ఆశక్తిని వెలిబుచ్చేడు.

మేజిస్ట్రేటుగారు తిరిగించి కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. కొద్ది అంతా నిశ్చలంగా ఉంది. ప్రేక్షక జనం కిక్కురు మనకుండా ఉన్నారు... ఒక్క గది యారంబేటమే స్వల్పంగా విచిస్తోంది. లాయరుగారు క్రాసుపెట్టామనే ఒక విధంగా మొదలుపెట్టినమో అర్థంకాక అనప్రపదుకున్నాడు.

మేజిస్ట్రేటుగారు వ్రాత ముగించి, రామన్నను తీసుకు రమ్మన్నాడు. ఇద్దరు పోలీసులు రామన్నను బోనులో నిలబెట్టి ప్రక్కన నిలుచున్నారు. సుమస్తా రామన్న పేరు, చీరు, వయస్సు ఇత్యాదులన్నీ అడిగి, "నేనన్నట్లు ప్రమాణం చెయ్యి" అన్నాడు. రామన్న గరుక్కుమని "ప్రమాణమా" అని అడిగేడు. "ఆవునా, ఈకోర్టులో ఉండగా, నేను నిజమే చెప్తాను అని ప్రమాణం చెయ్యాలి" అన్నాడు సుమస్తా. "అమాత్రం దానికి ప్రమాణం లేనికీ?... నేనిక్కడే కాదు, ఎక్కడయినా నిజమే చెప్తాను" అన్నాడు రామన్న... "నిజమే చెప్పే మీకు ప్రమాణం చెయ్యడానికి భయమెందుకు" అని లాయరుగారు అన్నారు. "అబద్ధాలు చెప్పేవారిని మాత్రం ప్రమాణాలు అడ్డుతాయా" అని లాయరుగారికిమాత్రమే వినిపించేట్లు అన్నారు మేజిస్ట్రేటుగారు.

"ఎప్పుడయినా, ఏవిషయంలోనయినా ప్రమాణం చెయ్యడం దోషం అని ధర్మశాస్త్రం ఘోషిస్తూ ఉంటే..." అని రామన్న వసిలేడు. ప్రమాణానికి కోర్టులో వింటున్న మాటలకు గల సంబంధం తెలిసిన సుమస్తాకు ప్రమాణం చెయ్యడం విధిగా దోషమే అర్థం కాలేదు. "అప్పటి ధర్మశాస్త్రాలు వేరు, ఇప్పుటి ధర్మశాస్త్రాలు వేరు. ఇప్పుడు ప్రమాణం చెయ్యనిదే, ఏమాటగూడా విశ్వసనీయ మని ఎంచుకోదు కోర్టులో..." అని లాయరుగారు విశేషీకరించేరు. "అవును, ప్రమాణంచేసినతర్వాత ఏది చెప్పినా కోర్టు నమ్ముకుందనే లాయర్ల భావన" అన్నారు మేజిస్ట్రేటుగారు. అందరూ ప్రమాణాలు చేసి ప్రమాణాలు చేసినట్లు నిజం చెప్తాంటే, తనవంటి సుమస్తాలు, ఎంత మంది నిరుక్యాగు లయిపోవాలో అని సుమస్తా దిగులు గుండెలో ఆకాశం వేపు చూస్తున్నాడు.

"సరే, మేజిస్ట్రేటుగారి తప్పలేదని చెప్తాంటే నేను ప్రమాణం చేయదలచుకున్నాను. ఆయినా నిజమే చెప్పదలచుకున్నప్పుడు ప్రమాణం చేసినంతమాత్రాన దోష మేమిటి?" అని సుమస్తా ప్రియ విధంగా ప్రమాణం చేసేడు రామన్న.

“లాయరుగారూ, మీరు అడుగదలచిన శోధ మొదలు పెడతారా?” అని మేజిస్ట్రేటుగారు అన్నారు. వెంటనే లాయరు లేచి, “ఆ ఆవును చూసారా?” అని అడిగేడు.

“చూసేను...ఆ ఆవు నాదే”

“అడిగినదానికే జవాబు చెప్పండి. ఆ ఆవును మనసలు గారికి అప్పేయకదూ?”

“ఆవును, ముప్పుయిఅయిదు రూపాయలకు అమ్మేను. ఇంకా—”

“అగండి. పేదడిగివమ్మటకే చెప్పండి. ఆ ఆవు ఎక్కడ నునింది?”

“మనసలుగారి ఇంట్లోనే—”

“అంటే ఆదూడనూడ మనసలుగారిదే నన్ను మాట!”

“కాదు. ఆదూడ ఆవుదే” అన్నారు మేజిస్ట్రేటు గారు నవ్వుతూ — క్రేతుకులందరూ ఒక్కమాటు గొల్లు మని నవ్వారు. లాయరు ముఖం చిట్టించి, గొల్లు తగ్గగానే మళ్లా ప్రారంభించేడు.

“మీరు అమ్మిన తర్వాత ఒక్కమాటు గూడా ఆ ఆవు మీ యింటికి రాలేదుకదూ?”

“లేదు. ఎప్పుడయినా వస్తే, ఆవులుకావే కుర్రాడే తోలుకొని పోయేవాడు”

“ఆవాడు రాత్రి మీరూ, మీ అల్లుడూ కలిసి ఎక్కడనుండి వస్తున్నారు?”

“మనసలుగారి యింటనుండి” అని జవాబిచ్చేడు రామన్న.

“సరే, మీరు యింటికి వస్తున్నప్పుడు ఈ ఆవును, దూదను తోలుకొని వచ్చేరుకదూ?”

మేజిస్ట్రేటుగారు జాగ్రత్తగా వింటున్నారు...

“ఆవును”...రామన్న కలం అట్టే వదిలేసేడు మేజిస్ట్రేటు. వెంటనే కలుగజేసికొని “అంటే, త్రోవలో తిరుగుతూంటే, ఇక్కడెందుకని తోలు కొనివచ్చేరు గామోసు” అని అందించేడు.

“అట్టే! లేదండి, వాళ్ల పాకలోంచే తోలుక వచ్చేము” అన్నారు రామన్న.

“మత్తవ ఆవును అమ్మడలుచుకున్నావుకదూ మనసలుగారికి” అని అడిగేడు మేజిస్ట్రేటు.

“ఆవును.”

“మనసలుగారు ఏమయినా డబ్బు ఇచ్చేరా?”

“లేదు బాబూ. ఇదిగో ఇస్తాను అదిగో ఇస్తాను అని చాలాకోలాలు త్రిప్పేను.”

“త్రిప్పిత్రిప్పి ఆఖరుకు ఇవ్వకపోమ్మన్నార గామోసు”

లాయరు శ్రద్ధగా వింటున్నాడు. ఈ ప్రశ్న ఒక్కటి చాలు కేసునంతటిసీ తానుమారు చెయ్యడానికి. రామన్న నిస్సంకోచంగా—

“ఇవ్వలే నవలేదుగాని, ఆవిధంగానే ప్రవర్తించేడు” అన్నాడు. లాయరు వెంటనే కలుగజేసికొని, “ఇవ్వలే ననిమాత్రం అనలేదు కదూ. స్పష్టంగా చెప్పండి” అన్నాడు. “ఇవ్వలేననిమాత్రం అనలేదు.”

ఇటువంటివారికి తను ఎందుకు సహాయం చెయ్యి దలచుకున్నాడో మేజిస్ట్రేటుకు అర్థం కాలేదు. తనపై అన్యాయంగా అకోసింపబడిన కేసులో, తన రక్షణ కోసం, ఒక్క అసత్యం, ఒకే ఒక అబద్ధం ఆడలేని వారిని ఎంతకని ఎగత్రోయడం! అదీగాక, దోషం ఏ మాత్రం లేకుండా, వారి నేరం ఏమీ లేదని స్పష్టంగా కనువిడుపు చేసుకోవడం! తను ఎందుకు నిర్దోషిని విడిచి పెట్టలేకపోతున్నాడో అనగాహన కాలేదు మేజిస్ట్రేటుకి...

ఏదో ఆఖరి ప్రయత్నంగా మేజిస్ట్రేటు మరొక ప్రశ్న అడిగేడు. “ఎప్పుడు ఇస్తానన్నాడు డబ్బు?”

“అకోలా సాయంకాలమే.”

“అన్నప్రకారం ఆసాయంత్రం ఇవ్వలేదు కదూ?”

“లేదు. అవధ్యాన్నా మే ఏదో ఊరు శ్లేపట!” మేజిస్ట్రేటుగారికి కొంత ఆసరా దొరికింది మళ్లా. “ఇస్తానన్న కోలాకు ఇవ్వకపోవడమేకాక, కనుపించ

కుండాపోవడంవల్ల ఆవును తోలుకొని వచ్చేరన్న మాట."

"ఆవును."

తేను దొంగతనంగా కాకుండా, ఇంకోవిధంగా తిరిగి, మునసబుగారికి దెబ్బతిగిలేట్టున్నదని లాయరు ఆలోచించి, "మునసబు ఆమన్నాజే వస్తాడని మీకు తెలుసుకుకదూ?" అని ప్రశ్నించేడు.

"ఆవును, తెలుసును."

"ఆ సాయంత్రం డబ్బు ఇవ్వకపోతే ఆవును తోలుకొనిపోయివునని మునసబుగారు చెప్పేరా?"

"లేదండీ. అలాగుకే అంటే ఈబ్రాదే లేక పోను. మా అవసరంకొద్దీ మేమే తోలుకొనివచ్చేం."

మేజిస్ట్రేటుగారికి ఒకవంక కోపమూ, ఒకవంక కోపమూగూడా వచ్చింది. ఎప్పుడూ లేనిది తను ఈ రోజున స్పష్టంగా కలుగజేసికొంటే, ఈకేసే ఇంత విపరీతంగా తిరగాలా?...తన సహాయాన్నే నాగుర్తించకుండా ప్రకర్తించిన రామన్నమీద కోపము, అతని అమానుకత్వంమీద జారి రెండూ కలిగేయి. కాని ఏంచెయ్యగలడు?...

"సరే, ఇంకా ఏమయినా చెప్పవలసిఉంటే చెప్పు" అని తను ఏదో వ్రాసుకోవడం మొదలు పెట్టేడు.

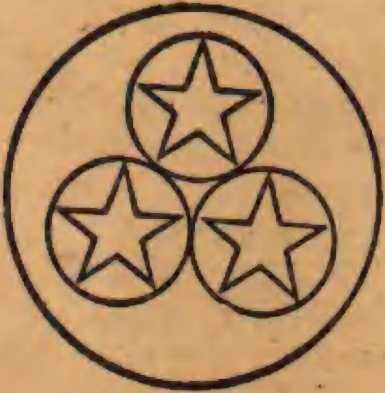
"ఆ మునసబు ఆరోజుసాయంత్రానికే అన్న ప్రకారం డెబ్బివ్వలేదు. కద్దీంగూడా దగ్గరపడు

తొంది. అడిగాక ఇంట్లో మా అవదికూడా ఆవును తోలుకొనివచ్చింది తివేస్తోంది. అందుచేత, అగ్రలే నేనూ, మా అల్లుడూ బయలుదేరి, ఆవును నేనూ, మాడను మా అల్లుడూ తోలుకొనివచ్చి మాయింట్లో కట్టేసేం. మరునాడు వీరంతా కలిసి మీముందు పెట్టేయి." అన్నాడు రామన్న తనకు కలుగజోయే విషయంతో లక్ష్యం లేనట్టు.

మేజిస్ట్రేటుగారు తన వ్రాత ముగించి, తన తీర్పును ఈవిధంగా చదివేరు—

"మునసబుగారు ఇంట్లో లేని సమయమందు రాత్రిపూట వల్లి మునసబుగారి ఆవులసాలలో ఉన్న ఆవును, పెయ్యను, దొంగతనంగా గొయ్యి తన యింటికి తీసుకొనివచ్చినట్లుగా కోర్టువారి ముందు ఉంచబడిన సాక్ష్యములవల్ల తెలియుచున్నది. అందు చేత ఈ దొంగతనములో పాల్గొన్న రామన్నయున్నా, అతనికి సహాయముచేసిన జంకన్నయున్నా సేవకులుగా ఈకోర్టువారిచే క్షయింపబడింది. వారి వేరమును వారే స్వయముగా వ్యక్తపరుచుటచేతను, కొన్ని అసహాయపరిస్థితులలోనే వా రావేరమును చేయుట చేతను, రామన్నకు పడిపోయిపోయిన, జంకన్నకు వారముగోలయిన కారాగారశిక్ష నేటినుండి విధింపబడినది"—అని పూర్తిచేసి తన కుర్చీలో మల్లాళుగ్గువ్వురు.

"వా ఆవును నేను తోలుకొనివచ్చినా దోషమేనా?" అని రామన్న అడిగేడు దీనంగా.

కృష్ణదేవరాయలు

౨. వంశాధికము

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య

కృష్ణరాయలచంద్రవంశాంతర్వత్తువ్యసుమల సంభూ
తువన శ్రుతియవని యతిని కావనములందు
చెప్పియున్నది. శ్రీ శి. ౧౫౧౧-వ సం. నాటి శిల్ప
కళాతామ్రకావనమున—

“అన్తి క్షీరమయాద్దేవ
మకళ్యమానా నృహంబుగః
నవనీతమివోద్భూత
మపనీతతమో మహా
తస్మాప్తీ తవయ ప్రహేళి
రతులై రవ్యర్థనామా బుధః
పుణ్యైరస్య పురుషా
భుజులైరాయద్విహం నిఘ్నతః
తస్మాయన్న హంసోఽస్య
తస్య పురుషాయద్ధే యయాతిత్

భాగ్యత ప్రస్థతు తువ్యసు
ర్యసునిభః శ్రీ దేవయానీపతే ||
తద్యంశే దేవకీజాని
ద్విదీపే తిమ్యధూపతిః
యశస్వీ తుళ్యేంద్రేషు
యదోః కృష్ణదేవావ్యయే ||
తతోధూ ద్భుక్కుమాజాని
కీర్త్యరక్షితిపాలకః
అత్రాసమసుతో త్రంసం
మాళిరత్నం మహీభుజాం ||
సరసా దుదధూ త్తస్మా
న్నరసావనిపాలకః
దేవకీనందనా త్కృపా
దేవకీనందనా దివ ||
* * *
తిప్పాతీ నాగలాదేవ్యః
కాసల్యా శ్రీసుమిత్రయోః
దేవ్యోరివ నృసింహేంద్రా
త్తస్మా త్వంక్షిరథాదివ ||
విరా వివయినా గామ
లక్ష్మణావివ నందనా
జాతా వీరవృసింహేంద్ర
కృష్ణరాయమహీపతి ||”

1. ఎన్. కర్ణా. సం. ౧౧. హో. ౩. నం. ౮౪.

అని కృష్ణరాయలవంశము వర్ణింపబడినది. ఇందువలన చంద్రవంశమునకు చెందిన తుర్వసుని సంతతి వారిలో తుళవేంద్రులయందు యశస్వియగు తిమ్మ భూపతి పుట్టెననియు, నతనికి దేవతయందు బుక్కను భర్తయగు నీశ్వరక్షీతిపాలకుడు గలిగెననియు, వారికి నరసావనిపాలకు డుడయించె ననియు నతని భార్యలలో దిప్రాజియందు పీఠస్థానింపేంద్రుడును, నాగలాదేవి యందు కృష్ణరాయమహిపతియు నభిరఘనకు గౌనల్యా సుమిత్రలయందు రామలక్ష్మణులవలె జనించిననియు చెలియవచ్చుచున్నది. ఈవంశానుక్రమణికయే ఆకాల మునరచింపబడిన సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములయందును నల్పభేదములతో గానవచ్చుచున్నది. అచ్యుతరాయా ధ్యుధిదయమున వైశాసనమునందునలె చంద్రుడు మొదలు తుర్వసునివఱకు గల వంశక్రమము తెప్పబడి యున్నది. మఱియు తుర్వసుని వంశమున పెక్కు రాజులు గలిగిననియు, వారియందు విఖ్యాతుడగు తిమ్మ భూమిపాలకుడు జనించె ననియు గలదు.

“అజాయతా వ్యాజసహృత్ప్రీతానాం
 సహుర్వతా ముర్వసురుర్వరాయాః
 తదవస్తయే పుణ్యధలాదవవ్యాం
 ధవ్యాబధూవు ధరణీభుక్² శ్రీః॥

.....
 వారీకినినాయకవద్ధి³ హేమ
 నీహరభూమిధరవన్నగేమ
 వలూసుత్పాద్వరణవద్ధి⁴ హేమ
 తేమప్రతీతో² జని తిమ్మభూప¹ 2

ఇందు తుళవేంద్రులప్రస్తావము లేదు : కాని కృష్ణరాయకృత ఆముక్తమాల్యదయందును, మఱియు నారాయణ కంకితమునీయబడిన యాంధ్రప్రబంధములు గొన్నింటియందును తుర్వసువంశము తుళవాన్వయ మాయె ననియు, నందు కృష్ణరాయల ప్రవీతామహుడైన తిమ్మభూపాలు డుడయించెననియు తెప్పియన్నది.

వైశుదాహృతమైన అచ్యుతరాయాధ్యుధిదయమున జెప్పినట్లు ముక్కుతిమ్మనాడుని చారిణాశాసనాచరణము నందును:

“ఉర్వికవాలియగు నా
 తుర్వసువంశంబునందు దుష్టాభిభూ
 దుర్వారగర్వశ్రీభా
 నిర్వాపకు డీశ్వరాఖ్యవృపతి జనించెకా.” 3

అనియే యున్నది. తుళవేంద్రుల ప్రశంస ఇందున, లేదు. కాని కృష్ణరాయకృతముక్తమాల్యద యందును వైదివార్యకృతమనుచరిత్రయందును తుర్వ సుని వంశమే తుళవాన్వయమైనట్లు చెప్పియున్నది.

“అతనికి యడుతుర్వసులను
 సుతు లుద్భవమంది రహితనూదములు కళా
 నిర్వతముతులు వారిలో వి
 ప్రతీక్షి²రి వహించె దుర్వసుడు గుణనిధియై
 వాని వంశంబు తుళువాన్వయమయ్యె
 నందు తెక్కండ్రునృపు లుడయంబునొంది
 నిఖిలభువనప్రభూర్జనిర్నిద్రకి²రి
 నధికులైరి తడియాన్వయమున బుట్టి.” 4

తామ్రకాసనమున తుర్వసువంశజుడగు తిమ్మ భూపతి తుళువేంద్రులలో యశస్వి యని యుండగా నాముక్తమాల్యద మనుచరిత్రలయందు తుర్వసుని వంశము ‘తుళువాన్వయమయ్యె’నని చెప్పియున్నది. తుర్వ సుని వంశజులు తోర్వగు లగుదురుకాని తుళువ లెట్లు కాగలరు? ‘తుళువ’శబ్దము ‘తులు’ శబ్దభవమున విశిష్టము. దానికి అర్థము తులదేశసంబంధమైన, లేక తులు దేశోద్భవమైన అని. ఈ తులదేశము పశ్చిమసము ద్రమున విజయనగరసామ్రాజ్యములోని కణకునయై యుండిన యొక మండలము. ప్రస్తుతపు దక్షిణకన్నడజిల్లా ప్రాచీనతుళువమండలమున నొక భాగము. కావున తుళువవంశమునకు తుళువమండలముతో శేదో సంబంధ ముండెనని తోచుచున్నది. సాళువనరసింహరాయల కాలమున (క్రీ. శ. ౧౪౮౬-౧౪౯౦) నందిమల్లయ్య ఘంటసంగయలచే రచింపబడి, నరసానాయకుని కంకి తమునీయబడిన వరాహపురాణరీతికయందు తుళువవంశ

2. అచ్యుత. ౧ : ౧౮, ౨౨, ౨౩.
 3. పారి. ౧ : ౮.
 4. ఆముక్త. ౧ : ౨౨-౨౩

మనకు మూలపురుషుడగు తిమ్మభాస్రీరమణుడు తుళు దేశమునని స్పష్టముగ తెప్పియున్నది.

“మిన్నుల మోచి భాగ్యముల

మీఱిన కొటల రమ్యవార్యసం

పన్నత సస్యవాటగరి

మంబుల దోటల వాహవారణా

భ్యున్నతి శేరిదీర్గి కల

సుగ్రభటావలి వన్నె కక్క వా

రాన్నిగి కాంచినై దుళువ

రాజ్యము సంతతవీరభోజ్యమై.

ఆరుళువరాజ్యమున వి

భ్యాతి వహించిరి దిగంతకరికటతటసం

భూతమదతాళనవి

వ్యాతత్వరక్తి శ్రీచెండ్రియాదిన రాజుల్.

వారల కగ్రగణ్యుడు ని

వారితనై రివరూఢినీధన

శ్రీరమణీవిలాసుడు వి

చిత్రకాకుళుండు తిమ్మభా

స్రీరమణుండు సంపద వ

రించె మరాటవరాటలాటగాం

ధారయుగంధరాదిపన

దక్షప్రకటికృతవాహవీర్యుడై.” 5

తుళువనరామక్రమణిక మొట్టమొదట గాన వచ్చున దీవరాహపురాణమునందే. ఇందు చంద్రవంశము మాటగాని, తుర్వసుని ప్రస్తావనగాని లేదు. తుళువవంశ మునకుమూలపురుషుడైనతిమ్మభరణీశ్వరుడు తుళువరాజ్య మున భ్యాతివహించిన రాజుల కగ్రగణ్యుడని స్పష్టము నేయబడినది. వరాహపురాణపీఠికయం దింకొకవిశేషము గలదు. ఇందు కృతివతియైన తుళువనరసవాయకుడును నతని పూర్వీకులును శ్రుత్రియజాతికి సహజమైన సూర్య

చంద్రవంశములలో చేరికెందెనవాలో వివరింపకున్నను నా నరసవాయకునికి “బలియైన పాళువనరసింగరాజ రాజమూలి పాదవాన్వయ” మునకు ‘చంద్రుడు వంశకర్త’ యని చెప్పియున్నది. ఇంకను నా పాళువ నరసింగ రాయమహారాజు ‘తుళువ నాంతువంశపాథోరాశి మాణిక్య’ మని పేర్కొనబడినాడు. పాళువ నరసింగ రాయల వంశము చంద్రవంశమని తెల్పిన కవులు గృతి వతియైన నరసావాయకు జేతుత్రియజాతికు లేందన వాడో విశేషమునేయక మూర్ఖిభావము వహించి యా యంశమును సన్నపన్నగ జాలవిద్యుతుటను జూడ తుళువరాజులు శ్రుత్రియలు గారని వీరి యభిప్రాయ మేమో యను సంతయము గలవగుచున్నది. ఈ పంశయ మును బలపఱచగల విషయ మింకొక్కటి కలదు. సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములందును, కాసనములలోని సంస్కృతప్రకృస్తులందును శ్రుత్రియులకు వైజములకు రాజ, వృథ, పార్థివాభిధలలో పేర్కొనబడియున్నను, దేశభాషలందు ప్రకటితములైన కాసనములు దేశభాషా గ్రంథములు మున్నగువనియందు కొన్నింటియందును రెండవమాదివ తరముల తుళువప్రభువులు ‘నాయకు’ లనియే పిలువబడియున్నారు. “ఇంపుడి నరసింగరాజ మహారాయరసేవాధిపతి ఈశ్వరనాయక వొడయర కుమార...నరసంజనాయకవొడయరు”, “ఇంపుడి నర సింగరాయమహారాయర కార్యకర్తరాద నరసంజ నాయక వొడయరు” ఇత్యాదులు కాసనములందు గాన వచ్చుచున్నవి.6 ఇట్లే రాయవృత్తమునందును వైభ యతులందును, ‘ఈశ్వరనాయంకుడున్ను, నరసావా యంకుడున్ను, వీరనరసింహారాయలవారున్ను యేలి వంతుకన్నా కృష్ణరాయలవారు యేలేది యేమున్నది;’ 7 “నరసింహదేవరాయలవద్ద కార్యకర్తయైన నరసా వాయనింగారు” 8 మొదలైన చాక్యములలో ఈశ్వర నాయకుడు, నరసావాయకు డనియే వారిపేరులు గానవచ్చుచున్నవి. సర్వసాధారణముగ నన్నియెడల నరసారాయనిశ్శిష్టవృత్తుడు ‘వీరనరసింహరాయ’లని వ్యవహరింపబడియున్నను, కాదాచిత్కముగ ‘నీశ్వర నాయనింగారి మనుమడును నరసావాయనింగారి కుమారుడునైన ఇమ్మడివరసావాయనింగారిని కాసన ములం దరచినచట గానవచ్చుచున్నది.9 వరాహపురాణ

5. వరాహ. ఆ. ౧: ౨౫-౨౭.

6. EC. X. In. 259, IX. Cp. 52, ARE 143 of 1905, 719 of 1917.

7. Further Sources. Vol II. No. 129(b).

8. Ibid. No. 91.

9. ARE 54 of 1915.

పీఠికయందు శుభవరంజనాలు క్షుత్రియజాతీయం దేశాభివృద్ధి, కేంద్రీయవాహి చెప్పకపోవుటయు, కానవారులం దీనంశజాలగు మొదటిప్రభువులు 'నాయ'కాంతనామ భారులగుటయు అంశ నీవంశమువారు క్షుత్రియలు గారనియు, శూద్రులనియు తలంపుగలుగవచ్చును. కాని యట్లని దృఢముగ బలంబుటకు వీలులేదు. ఎల వగా, శుభవరరాజులు క్షుత్రియంలం కారనియు, శూద్రు లనియు చెప్పటను కెప్పియుండలేదు. మతీయు నీవం శపు మొదటిరాజులు నాయకులని పేర్కొనబడి యున్నను అందువలన వారు శూద్రులని నిశ్చయించి చెప్పటకు వీలులేదు. శ్రీ. శం. ౧౫౧౬ కేతాబ్దములందు బ్రాహ్మజాతిగ నర్వహరియలవారును నాయక నామమును నిలిపివేసినవారు. కృష్ణదేవరాయలవారి కడపటి దినముల లోను, నయ్యలిరాయలవారి రాజ్యారంభదశాయందును రాయలవారికి ప్రధానమంత్రియైయుండిన వీరనరసిం ఘనాయక సామంతులైనామకుడు బ్రాహ్మణుడు. ఇతని జన్మనామము పెల్లప్ప; అతడు తాలునకు అైన్దావ్ గట్టను కాంతిపుర బ్రాహ్మణుని కుమారుడు. 10

కావున ఈర్వహరియక నరసానాయక ఇచ్చడి నరసానాయకాది శుభవరప్రభువులు నాయక నామమును గలిగియుండినంతమాత్రమున వారు శూద్రులనియు, క్షుత్రి యులు గారనియు నిర్ధరించి చెప్పటకు వలనవచ్చదు. అర్థమైన సాక్ష్యమును పరిశీలించి చూడగా శుభవ రరాజులు శూద్రులనుటకంటె క్షుత్రియులని చెప్పట యొప్పు.

10. ARE. 487 of 1920, 225, of 1916. సామంతమొరసయ్యగారి కుమారుడు తిమ్మయ్యకు 'దజాయకుడ' నియు 'కినవద నాయకుడ' నియు కేర్లండి నట్లు న్యూనిడు ప్రాసియున్నాడు. (For. Emp. 360-61) నేటికిని మంగళూరుప్రాంతముల నివసించు కొంకటి శులు బ్రాహ్మణుల లెక్కకు 'నాయక' నామాంతరధారులు గలరు. ఇలములు కమ్మలు తెలగలు 'మొదలగు పలు శూద్రజాతులవారే కాక మాలలుగూడ నాయకు లనబడుచుండిరి.

11. EC. X gd. 77.

ఇట్లు శుభవరరాజులు క్షుత్రియులని తలచుట సమంజసమైనను, వారు రాజుపదమును బడయుటకు ముందు తమ క్షుత్రియత్వమును బ్రకటించుకొనియుండ లేదు. శుభవరరాజులలో రాజ్యాభిషిక్తుడై మొదటి మహారాయపదము నందినవాడు వీరనరసింహారాయడు. ఇతడు శ్రీ. శం. ౧౫౧౬ వ సంవత్సరమున దినకు యజ మానుడైన సామంతు ఇచ్చడినరసింహా నమ్మరాయని జంపించి సింహాసనము నాక్రమించుకొని రాజ్యాభి షేకము గావించుకొనెను. ఇతడే శుభవరవంశము దండ్ర వంశాంతర్గతమని మొదటి చెప్పకొనుట కారంభించిన వాడు. ఇతని కాలముననే కాననములం దగవకు శుభవ వంశ ప్రళప్తి మాపందినది. వీరనరసింహారాయల కానన ములలో ప్రళప్తి పెండువిధములుగ గావించు చున్నది. అందొకటి నరసింహార్వకృతము. ఇది యిట్లున్నది.

అజానికి అత్రి; అతనికి చంద్రుడు; చంద్రునికి యగుడు; వానికి పుమారపుడు; పుమారపునికి ఆయువు; అతనికి నపామడు; నపామకు యయారి; వానికి తుర్వముడును జనించిరి. అతని వంశములు కురుదేశమున వృద్ధివందిరి. తద్వంశజులలో కొందఱు ముగ్ధివునిదే బూజలుకొన్న రఘువంశోత్తము డైన సీతారాముని నేదింప గిష్కింధకు వచ్చి యచ్చటి దేశసాంధర్యమును మెచ్చి హేమకుటప్రాంతమున వసకు లేర్పాడుకొని యచటనే నివసించు మొదలిడిరి.

వారిలో శుభవరవంశాంబుధిచంద్రుడును, మహా పరాక్రమశాలియు నగు దిలీపు డొక్కడు. దేవకి బాని యగు నతని కీర్వయగు పుట్టెను. అతనికి నరసరాజు పుట్టెను. 11

ఈ వంశానుక్రమణికయందు పెండుమూడు విషయములనుగూర్చి కొంత విమర్శ కావలెను.

(౧) కురుదేశములును తుర్వమంశజులగురాజులు కొందఱు సీతారాముని నేదింప గిష్కింధకు వచ్చి యచ్చట నివాసము లేర్పాడుకొని వీరముగ నిలిచి పోవుట మఱి యేకాననమునను గ్రంథమునను, గానరాని విషయము. ఇది ఈకాననములో గావించు మాత్రమే విషయములయం దొకటి.

(౨) అట్లు కిష్కింధకు వచ్చిన తుర్వసువంశజులందఱును తుళువరాజులు గారు. వారిలో గొందఱు మాత్రమే తుళువవంశమునకు జెందినవారు. ఇదియును క్రొత్త పంకియే. తుర్వసువంశజులే తుళువ లైరని ఇందు చెప్పలేదు.

(౩) ఈశ్వరనాయకుని తండ్రి దిలీపువట. అన్ని సంస్కృతాంగగ్రంథములలోను కావనములందును తిమ్మధూపతి యని యున్నది. 'దిదిపే తిమ్మధూపతి' అనునదియే దిలీపు వసుటకు కారణమైయుండు నేమో. ఈ పౌరాణికవంశవృక్షము వాస్తవమైనది కాదు; కేవలము కల్పన. ప్రఖ్యాతికివచ్చిన రాజవంశములందును అన్నియు దమ కులీనతను బ్రకటింపుకొనుట కిట్టి కల్పితపౌరాణికవంశవృక్షములను వ్రాయించుకొని నిజవంశమున కతికించుకొనుట సాధారణమే. ఇందు వింతి యేమియు లేదు. ఏకారణమునలననో తుళువ రాజులకు నరసింహాచ్యునిచే ప్రభువున వ్రాయించుకొనిన ప్రతేష్ఠి వచ్చకపోయినది. పథాపతి కావన గ్రంథ రచయితయైన పిమ్మట నూతనప్రతేష్ఠిని వ్రాయించుకొనిరి. ఈ పథాపతికృతమాతన ప్రతేష్ఠియే పర్వసామాన్యముగ తుళువ కావనములందు గానవచ్చును.

తుళువరాజులు చంద్రవంశాంతర్గతతుర్వసుకులక్షుత్రియులని కావకాపసాదులందు చెప్పబడియున్నను కొన్నియెడల నేఱుదిగముగ నున్నది. పనుకారీన గ్రంథకర్త లందరినలెను ముక్కుతిమ్మనార్యుడుగూడ తుళువరాజులు తుర్వసువంశజులని వ్రాసియున్నను సారిజాతౌపహరణమునందు కృష్ణరాయలను వర్ణించుచు,—

చక్రవర్తిమహాప్రతేష్ఠి నాడును నేడు
చెలిగి ధర్మకమనీతి ఘటించె
ఘోరదుర్దరణవిస్ఫూర్తి నాడును నేడు
గోరక్షణఖ్యాతి గురుణుపజెచె
సాధుబృందావనపరణివాడును నేడు
వంశానురాగంబు వదలదయ్యె

పత్తిభామాభోగపక్తి నాడును నేడు
నాకల్ప మవని నింపార నిలిచె
నాడు నేడును యాదవావ్యయమునందు
జననమందెను వసుదేవమునుజనిధుని
కృష్ణుడనుచేర వరసేంద్రుకృష్ణదేవ
రాయ డనుచేర నాదివారాయణుండు. 12

అని కృష్ణరాయలు యాదవావ్యయమునందు పుట్టినట్లు వచించివాడు. కృష్ణరాయలు యాదవుడయిన పత్తినిపూర్వికులందఱును యాదవులు గావలయును గదా. తుర్వసుని పంథిలివారిని యాదవులనట యెట్లు? ఈ ప్రశ్నకు దగిన సమాధాన మెద్దియో తెలియదు.

వాస్తవ మెట్లున్నను ప్రస్తుతము మనకు లభించిన సాక్ష్యమును బరిశీలించి విచారించగా తుళువ రాజులు క్షత్రియులని యంగీకరించుట సరియని తోచుచున్నది. కాని వారు క్షత్రియబాధికి సహజమైన హర్య చంద్రావ్యయములు రెంటియందును జీనికి జెందినవాడనిశ్చయించి చెప్పటకు దగు సాధనములేవు. తాము చంద్రవంశమునకు జెందిన తుర్వసుకులజలమని వారు చెప్పుకొనిరి. వారి పౌరాణికవంశవృక్షము కల్పనయగుట వలన నది విశ్వాసపాత్రము గారు. కాని దీని నంగీకరించినందు వలన కలిగెడు లాభములేదు; త్యజించుట వలన వచ్చు వష్టమును లేదు.

౨

కృష్ణరాయలు తుళువక్షత్రియుడగు నరసానాయకునికి పుత్రుడు గానవచ్చును. ఆకారణమువలన పత్తిడును క్షత్రియుడే యని నిశ్చయించుటకు వలన పడెను. అతని తల్లి క్షత్రియస్త్రీగాక క్రింది జాతులలో బుట్టినదై యుండిన నతనిది తల్లికులమగునుగాని తండ్రికులము గాజాలదు. కృష్ణరాయల జన్మమును గూర్చిన గాథలు పెక్కు ఆంధ్రదేశమున ప్రచారమునందున్నవి. కృష్ణరాయల తల్లియగు నాగలదేవి నరసానాయకుడుద్యాపాముకేసికొన్న కులవధువు గాదనియు, భోగకాంతి యనియు, దత్తా రణమున పతడు క్షత్రియుడు గాదనియు, కాసిపుత్రుడనియు వీనిసారాంశము. ఈతాపరణార్థ మొకటిరెంటి నిచట సంగ్రహముగ

వివరములు యుక్తము. కృష్ణరాయల తండ్రియగు నరసింహరాయడు ఒకనాడి ప్రస్తుతమైనపిమ్మట కొలోచితకృత్యముల దీర్చుకొనుటకు బహిర్దేశమునకు జనియెను. ప్రక్షాళనమునకై కొనిపోయిన యువక పాత్రయందు దొక్క తేజోవంతమగు చుక్క తెగి పడెను; అంతట నరసింహరాజు పాపాత్రను దన యువచేతితో మూసి యా వర్తమానమును తిమ్మరసునకు తెప్పించెను; తిమ్మర పామాట వివగనే రాజు నానీరు ద్రాగముని ప్రత్యక్షతరమంపెను. తిమ్మరసుపలనా ప్రకారము ఆనీరు ద్రావి నరసింహరాయ లారాత్రి తన దేవితో నిద్రించుట కంతఃపురమునకు బోయెను. పట్టపుదేవి తిప్పజి బహిష్కరయ్యుండినది. దానికి చింతించి యాత దారాత్రి దేవిచెలికత్తెలయందు దొకదాని సంగతి నుండెను. ఆచెలికత్తె గర్భవతియై కాలక్రమమున గృష్ణరాయల గనెను. ఈ కథప్రకారము కృష్ణరాయల తల్లి పట్టపుదేవి తిప్పజి చెలికత్తెలలో నొకతె. మఱియొకకథ దీనికంటె గొంచెము భిన్నమైనది:—

విజయనగర మేలిన వీరనరసింహరాయలకు చిరకాలము పుత్రసంతతి లేదు. ఒకనాడు రాజదగ్గఱకు బ్రాహ్మణు డొకడు వచ్చి యారాత్రియొక సుమహార్యము గలదనియు, నా మహార్యకాలమున పట్టపుదేవి సంగతి నుండిన సుపుత్రుడు గలుగుననియు తెప్పెను. అంతట నరసింహరాయలు అంతఃపురమునకుబోయి తిప్పజీదేవికి వర్తమానమంపెను; కాని యా మెసింగా

రించుకొనివచ్చు లోపల నా కథముహూర్తము గడచి పోవుచుండెను. రా జందుకు విసిగి పడకటింటిలో నవ్వుకు దీపములు బాగునీయుచుండిన దానిని నాగిని జూచి మహార్యమును వర్ణనపడియక దానిసూడెను. నాగి కంటట గర్భము గలిగెను. నవమాసములు నిండిన పిమ్మట నొక తేజశ్శాలి పుత్రుడు డునయించెను. అతడే కృష్ణదేవరాయలు.

ఇట్టివి మఱికొన్ని కథలు గలవు. ఇవి విశ్వాస పాత్రములు గావు. న్యూనిస్ చరిత్రయందుగాని, రాయవాచకమునందుగాని, శాసనములందుగాని కృష్ణరాయల తల్లియగు నాగాంబ కులస్త్రీ కాదనట కేమాధారమును గానరాదు. 12a.

న్యూనిస్ సరపానాయకుని సంతతిని ఇట్లు వర్ణించి యున్నారు: “నరపానాయకుని: పుత్రు లైదుగురు: ఒకడు బుప్పలరావు (భుజబల రాయలు); ఇంకొకడు క్రీస్తరావు (కృష్ణరాయలు); మఱియొకడు తెతరావు (అచ్యుతరాయలు); ఇంకొకడు రమిగవ (రంగప్ప); ఇంకొకడు దౌమిహయ(కి)” 13. న్యూనిస్ కృష్ణరాయల సమకాలికు డనియు, నతడు క్రీ. శ. ౧౫౩౩ నకు పూర్వము విజయనగరచరిత్రను రచించెననియు పూర్వ ప్రకరణమున తెప్పి యున్నాడను. కాని న్యూనిస్ సరసనాయకుని పుత్రులను బేర్కొనెనేకాని వారి తల్లులు కులపాతికలో భోగకాంతలో తెలుపలేదు; కావున న్యూనిస్ సాక్ష్యమువలన గృష్ణరాయలు భోగకాంత పుత్రుడు గాదనియు, ధర్మవత్ని గర్భమున బుట్టినవాడనియు రుజువునీయుటకు వీలుగాదు అను వాడేపరా రావచ్చును. కాని న్యూనిస్ చరిత్రయందు దాపరికములు గానరావు. కృష్ణరాయల చరిత్రమునకు గళంకమును గల్గించు నంశములనుగూడ మొగమోట మించు కంటయు లేక నతడు వర్ణించియున్నాడు. చిన్నాదేవి వృత్తాంతము దీనికి దార్కాణం.

“ఈ కృష్ణరావు పసివాడై బిన్నగపట్టణమున తెరుగుచుండినప్పుడు, చిన్నాదేవి యను వెలయారితో జంబాటము గలిగినది. దానిపై నతనికి నిర్భరమైన వలపు; మోహితీయమువలన దా నొకవేళ రాయలైన పక్షమున దానిని వివాహమాడెనని చెప్పియుండెను.

12a. కీ. శ. పితృకలింగం పంతులుగారు ఇట్లు వ్రాసియున్నారు: “కృష్ణ దేవ రాయ ల తండ్రియైన నరసింహరాయనికి తిప్పాంబయనియు, నాగమాంబయనియు ఇద్దఱు భార్యలు గలరు. ఆ యిరువురిలో తిప్పాంబ పట్టపురాజీయనియు నాగాంబ భోగకాంతయనియు తెప్పదురు. కొన్ని శాసనములందు గూడ నిట్లే కానబడుచున్నది.” ఆం. క. చ. శంకరభా. పుట ౧౧. ఇది కేవలము నిరాధారమైన వ్రాత.

18. మూయోల్. ఫర్ గాటక యెంపేర్ పుట 3౧౪.

పరియోచకమున కరిచెట్టున్నను, వాస్తవముగ నతడు రాయలాయెను. అట్లు చరిత్ర తెల్పుచున్నది. నీచో సనము నధిష్ఠించినట్టులు నతడు దక్షిణార్కము పవిత్రమందు జేసిన చేష్టల వన్నింటిని విస్తరించినను ఆవల యాలిమిది వలపును మరువలేదు ; రాజమందిరమునందీ రహస్యముగ దాని యింటికి బోవువాడు. ఈవిషయ మాతనిమంత్రి శబ్దవతినిచ (పాశుపతిమ్యయ) యొక రాత్రి కనుగొని యతని బంబడించి దాని యింటికి బోయి యచట నతని ఖండించి రాజమందిరమునకు మరల దోడ్కొనిపోయెను. అచట రాజు దానియందు బా సెంత గాఢానురక్తుడై యుండినదియు, దానిని తానెట్లు వివాహమాడెదనని వాగ్దత్తియు జేసినదియు జెప్పి యెల్లెవను దా నాడినట్లు చేయనికృయించుకొంటి ననియు బల్కెను. అతని సంకల్పము దృఢమైనదని గ్రహించి మంత్రి యతని యిష్టానుసారము వర్తించుట మేలని తలచి యెలినవారి కపయకస్సు రానీయక నిర్వహించెదనని చెప్పెను. తాను చెప్పినట్లు నేయుటకొల కతడు (మంత్రి) నరసింగదేశవృషానుత యింట బుట్టిన నుండరాంగియును కన్యకు దచ్చి యతనికి (రాజునకు) వివాహముగానించి యుద్వాహాత్మకములు ముగిసినవెనుక నామెను నాభోగకాంతతో గూడ నొక్కమందిరమున మంచెను.¹⁴

కృష్ణరాయలు వెలయులని తెండ్లాడెనని చెప్పిన చరిత్రకారుడు వాస్తవముగ నతని తల్లి భోగకాంతయో, దానియో యొయుండిన యెడల నావిషయమును దెల్పక యుండదు. తన మాతృదేశమున పోర్చుగలుందు పోర్చుగీసుచరిత్రకారుని యుపయోగాధము పోర్చుగీసుభాష యందు వ్రాసిపంపిన వృత్తాంతమున గృష్ణరాయలు నిజముగ దాసీపుత్రుడేయైయుండిన నాయంశమును జెప్పక దాదవలసిన యవిసర మేమియు గానరాదు.

14. ముదోలు - ఫరగాటా యెం. పేర్. పుటలు 3౬౨-3.
15. కంచికామకోటిపీఠములకు ౫ కంకరా చారులవారి యొద్దనుండు తామ్రకాసనములు, నెం. ౨, పుట ౨౨.
16. ఎస్. కర్ణా, పం. ౧౦ నోరి. ౨౨.

మఱియు గృష్ణరాయలతని చైత్రమాతరశ్లోకప్రభాత యగు వీరనరసింహరాయల కాసనములం దిట్లు వర్ణింప బడి యున్నాడు.

“తిప్పాడీనాగలాదేవోః
కాసల్యా క్రిమిమిత్రయోః
దేవోర్విరస వృసింహేంద్ర
త్తస్మాత్పంక్తిరథాదిన ॥
వీరా వినయినా రామ
లక్ష్మణా విజయదనా
బాతావీరవృసింహేంద్రః
కృష్ణరాయమహిపతి ॥¹⁵
తస్మాన్నరసరాజేంద్రా
త్తిప్పాడీనాగమాంబయోః
క్రమాద్విరసవృసింహేంద్ర
కృష్ణరాయా బధూవకుః ॥
అన్యోన్యోపమయోస్పర్శ
నన్దుఃఖానుసమద్రయోః
తయోర్విరసవృసింహేంద్రః
పిత్ర్యం సింహాసనం శ్రితః ॥¹⁶

పై సుదహారింపబడిన శ్లోకములందు తిప్పాడీయు నాగలాదేవియు దళిరధునికి కాసల్యా కుమిత్రులవలె జేవులు. అనగా పట్టాభిషిక్తలైన భార్యలు, వారొందు రులకు సమానులు. కావుననే వారికి బుట్టిన పుత్రులు రామలక్ష్మణులతో బోల్చబడిరి. వీరనరసింహరాయలు కృష్ణరాయలతల్లిని నాగలాదేవిని తన తల్లిని బోలి నరసా నాయకుని ‘దేవి’ యని చెప్పటవలన నామె కులవతియే కాని భోగకాంతకాదని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును. ఇంకొక విశేషము. నరసానాయకునికి భార్యలు మువ్వరుండీరి. తిప్పాడీనాగలా దేవులుగాక రంగ ఓడీంద్రాచ్యుతదేవరాయజనని యోబాంబ యను మఱియొక భార్య నరసానాయకుని కుండినను కృష్ణరాయని నతని తల్లియగు నాగలను డన కాసనము లందు శేర్కొనిన వీరనరసింహరాయలు వారి మాట యెచ్చటను ఎత్తకపోవుట చిత్రము. నాగలా దేవియు ఓబాంబవలె నతనికి సనలి తల్లియేకదా. కృష్ణ రాయలవలె రంగాచ్యుతులను సనలితమ్మలైకదా.

వాగలాదేవి కృష్ణరాయలు మహా గౌరవముతో
బేర్కొనిన పీఠవరసింహారాయలు వారి ప్రస్తావ మేల
చేయలేనో?

3

ఇంతవఱకు వడచిన చర్చలను కృష్ణదేవరా
యులు జన్మించిన తుగువంశము త్రితయవంశమునియు
వాద్యమున వావంశమువారు తుగుదేశవాప్రవృత్తిలనియు
వతనితల్లి వాగలాదేవి వరసనాయకుని కులభవననియు
జేయమన్నది. ఈపట్టున విచారింపవలసిన సమస్య
యొకటి గలదు. కృష్ణదేవరాయలు త్రితయవంశుడనిరి.
కాని యాతని జాతి యెట్టి? ఆంధ్రుడా? కర్ణాట
కుడా? ఈప్రశ్నలకు సమాధానము తెప్పట నుబధ
కార్యము గాదు. ఒకదృష్టితో జూచిన కృష్ణరాయ
లాంధ్రుడును గాదు, కర్ణాటకుడును గాదు. తుగువరాజ
వంశమునకు మూలపురుషుడును గృష్ణరాయలకు ముత్రాత
యుడైన తిమ్మరాజు తుగుదేశస్థుడని వరాహపురాణమున
స్పష్టముగ తెల్పియున్నది. ఇతని వంశమున బుట్టినవా
డందఱు తుగుజాతివారగుదురు కాని యన్యజాతివారు
కాజాలరు; కాని మఱియొకదృష్టినిజూచిన వా
రాంధ్రులగుదురుగాని యన్యులు గారు. వారి ఆదిను
జన్మస్థానము తులుదేశమైనను, మూలపురుషుడైన
తిమ్మరాజుదేవములందే జన్మదేశమును ద్యజించి దక్షి
ణాంధ్రదేశమునకు వచ్చి చంద్రగిరియందు పాళున
రాజుల నాశ్రయించి యుచటనే పీఠవాసము లేర్ప
అచుకొని నిలిచిపోయిరి. వాడాదిగ తుగువంశము
వారి కాంధ్రదేశము మాతృదేశ మాయెను. ఆంధ్రరాజ
కుటుంబములతో సంబంధబాంధవ్యములను గల్గించు
కొనిరి. బుక్కయ్య తిప్పయ్య నాగయ్య ఓబయ్య తిరుమ
లయ్య చిన్నాదేవి వరదరాజయ్య మొదలగు తుగున

రాజులందఱును వాంధ్రవారీమణులే. ఆద్యమునుండి
తుగుభాషను గల్గించి తెనుగునే మాతృభాషగ స్వీకరించి
తెనుగుకావ్యములను రచించి తెనుగుకవుల నాదరించి
పోషించి యాంధ్రవాఙ్మయమును బెంపందించిరి.
వందిమల్లయ్య ఘంటసంగయల నీశ్వర నాయకుడు
పోషించెను. వరసా నాయకుడు వరాహ
పురాణమును వరలక్ష్మీకల్పాగము వరసింహవిజయము
లను కావ్యముల వంశితముగొనెను. ప్రొలుగంటి రంగన
వితతాతకుమారుడును ద్విపదవారసింహపురాణము వచన
బాలభారతము పౌర్ణిచరిత్ర ఒక్కలకథ మొదలగు
గ్రంథములను రచించిన యష్టభాషాకవివర్యుడగు చెన్న
కవిని పీఠవరసింహారాయ లగ్రహారములను వివిధార్థముల
నిచ్చి సత్కరించెను. కృష్ణదేవరాయలు స్వయమాంధ్ర
కావ్యనిర్మాత. అష్టదిగ్గజములను సంఘించి వారి
నుత్తమకావ్యరచనకు బురికొల్పెను. ఆంధ్రభోజుడని
కీర్తివడసెను. ఆచ్యుతరాయలు ఆంధ్రకవిజనకల్ప
భూజము, ప్రతిగ్నమును నొక యుక్తమాంధ్రకావ్య
మును రచియింపజేసి తన యిష్టదైవమును శ్రీవేంకటా
చలవతి కంకిత మిప్పించెడివాడు. ఇట్లు ఆంధ్రదేశమును
స్వదేశముగను, వాంధ్రభాషను మాతృభాషగను
స్వీకరించి, యాంధ్రరాజకుటుంబములతో తరతరము
లుగ సంబంధబాంధవ్యములను గల్గించుకొని, యాంధ్ర
స్త్రీల గర్భమున జనించి, యాంధ్రులతో గూడిమాడి
జీవనముపల్చి, యాంధ్రమున గ్రంథరచన జేసి, యాంధ్ర
కవుల నాదరించి పోషించి యాంధ్రవాఙ్మయమును
బెంపందించిన తుగువరాజు లాంధ్రులుగాక యన్యు
లెట్లు కాగలరు? కావున కృష్ణరాయ లాంధ్రుడనట
యొప్పును.

నాటక సమయములు

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

ఏకశతైవను దాని యారంభకాలమునాటి కొన్ని పరిస్థితులనుబట్టి కొన్ని సమయము (Conventions) తేర్చుచును. ఈ సమయము లన్నియు దర్శనోపాసకు లందఱు చేతను యథావిధిగా ననుసరింపబడు నని చెప్పలేము. స్వకృష్టులగువారు వాని యుపయోగానుపయోగముల జర్పించి కావలసిన వాని నవలంబించి యక్కఱలేనివానిని బరిహరింపారు. నాటకకళవిషయమునగూడః ట్టి సమయములు కొన్ని కలవు. వీనిలో వైశ్యక్తయమును, సంకసంఖ్యాయమమును, వర్ణనప్రసిద్ధిశేషమును ముఖ్యము వ్రేసి. వీనివిషయమై అరిష్టోటలు తా నెఱిగిన గ్రీకునాటకముల బురస్కరించుకొని కొన్ని నియమముల వేర్పఱచెను. తరువాతివాలో గొందఱు వానిని యథాక్షరముగా బాటించిరి. కొందఱు అని నిరూపయోగము లని తోచుట చేతను, దమ కాలమునకు సరిపడ వని యెంచుటచేతను స్వేచ్ఛగా బరిహరించి వ్రేసిరి. అందుచే నీ నియమములు తాత్కాలికములును, నేక దేశమాత్ర సేవికములు నని చెప్పవగును.

అరిష్టోటలు వస్తుకాలైక్యములను గూర్చి కొంత వివరించెనుగాని దేతైక్యమును గూర్చి యేమియు నుడివియుండలేదు. నాటకమున నొక్క దినములో జరిగిన కథావిషయముమాత్రమే ప్రపంచంపబడవలె నని

యాత డభిప్రాయపడెను. గ్రీకునాటకము లలో 'కొరసు' ప్రధానస్థానము నాక్రమించుటయు, నది నాటకమున నిండుమించుగా నాద్యంతము కానవచ్చుటయు నీనియమము నకు హేతువయ్యెను. అరిష్టోటలు తరువాత నీకాలైక్యమునుగూర్చి పెక్కు వాదోపవాదములు చెలరేగెను. నాటకవృత్తమునకు గొందఱు పండ్రెండుగంటల కాలమును, గొందఱు తీరువడినాలుగుగంటల కాలమును, గొందఱు రెండుమూడుదినముల కాలమును బ్రమాణముగా నుండవలె నని వాదించిరి. కొందఱు అతివాదలు నాటకకథాకాలమును, బ్రదర్శనకాలమును సమానముగానే యుండవలె నని యుద్దేశపడిరి. ఈనియమము సమంజసముగానే యున్నను నాటకమున ననుసరించుటమాత్రము దుర్లభము. ఏలయన, మూడుగంటలలో జరిగిన విషయ మేదియై నను స్వల్పక్రియాక మగుటచే నాటకరక్తికి బోషకము కానేరదు. పాశ్చాత్యనాటకకవులలో నగ్రగణ్యుడగు షేక్స్పియర్ మైక్యము విషయమున మిక్కిలి స్వాతంత్ర్యము వహించెను. విషాదాంతనాటకములలో నాతడు నాటకక్రియాగమన కేగముచే గాలచైక్యమును గొంత మాటుపలుప యర్పించినను దన యితరనాటకములలో నీమైక్యమునకు బాల భిన్నముగ వర్తించెను. Winter's Tale లో నాటకకథాకాలము పదునాలు

సంవత్సరములవఱకును బ్రాకినది. Temp-
est లో మూడునాలుగుగంటల యితవృత్తమే
వర్ణింపబడుటచే సం దీయైక్యము బాగుగా
బాటింపబడె ననుట నిజమే యైనను అది
యాదృచ్ఛికమై యుండు ననుట కారణ దీతర
నాటకములు పెక్కింటిలో దాని సత్తిక్రమిం
చుటయే తార్కాణము. మిల్టను నాటకకథా
కాలపరిమాణము ప్రాచీననియమాదర్శముల
సనుసరించి యిరువదినాలుగుగంటలకు లో
బధియుండవలె నని నుడివెను.* అధునాతను
లీ నియమము సత్తిక్రమించుటకంటె బాటిం
చుటయే యధికము. అంగ్లేయులకంటె ప్రాన్సు
దేశీయు లీ యైక్యములను బాటించుటలో
మిక్కిలి శ్రద్ధ చూపిరి. అస లరిష్టోటలుగురు
త్వమును ప్రాన్సువారివలె మఱి యెవ్వరును
సూక్ష్మముగా ననుసరించియుండ లేదు. అందు
చేతనే వారి నాటకములు వస్తువైచిత్రి లేక
సరళములును, సామ్యాసములు నైయుండును.

సంస్కృతలాక్షణికులు మొత్తము
నాటకకథాకాలమునుగూర్చి యేమియు
జెప్పకపోయినను అంక మేకదివసవృత్తమై
యుండవలె ననియు, సంకమునకు సంక
మునకు నడుమ నొక సంవత్సరమువఱకు
వ్యవధి యుండవచ్చు ననియు, నొకవేళ
బహుసంవత్సరములవృత్తాంతము చెప్పవలసి
వచ్చుచో విష్కంభాదులలో దాని నేకసంవ
త్సరాపతితము గానే వర్ణింపవచ్చు ననియు
నియమించిరి. పాశ్చాత్యుల నియమముకంటె
వీరి నియమము కొంత సమంజసతరముగను,

విశాలతరముగను గానవచ్చుచున్నది. అయి
నను దీనిని బాటిందినవారు పలువురు లేరు.
భవభూతి మహావీరచరిత్రమునందును, రాజ
శేఖరుడు బాలరామాయణమునందును నీ
కాలనియమమును సంస్కృతలాక్షణికోక్తి
కనుగుణముగానే పాటించిరి. కాని కాళి
దాసును, దదితిరులును దీని సనుసరించుటలో
సంత శ్రద్ధ వహించలేదు. శాకుంతలమున
నాతే డంకముల నడుమ సుమారు పంజెడు
వత్సరముల కాలము గడచెను. ఇట్లే యుత్తర
రామచరిత్రమున దృతీయచతుర్థాంశముల
నడుమ సుమారు పదిసంవత్సరముల కాలము
గడచెను. అంక మేకదివసవృత్తమై యుండ
వలె నను నియమముమాత్ర మొందు రెం
డపవాదము లున్నను బలువురిచే బాటింప
బడియున్నది.

ఇంక దేవైక్యమునుగూర్చి అరిష్టోట
లేమియును వచించియుండలేదు. ఇది కాలై
క్యముతో నన్నిహితసంబంధము కలది.
నాటకకాలము సుమా రొక దినముగా
నుండవలె నని యాతడు చెప్పినప్పుడు స్థానము
కూడ నాదినములో బ్రయాణముచేయు
టకు దగినదిగానే యుండవలె నని యాత
డభిప్రాయపడియుండును. అట్లుగాక కాల
మిరువధినాలుగుగంటలే యైనను స్థానము
ఖండాంతరములవఱకు బ్రాకినచో నది మిక్కిలి
యనందర్శముగా నుండును. పాశ్చాత్యుల నాటక
కర్తలు కాలైక్యమునందువలెనే దేవైక్యము
విషయమునకూడ నొదాసీన్యము వహించిరి.
మేక్సికయును ఇన నాటకములలో రోజుము
లను దన యిచ్చవచ్చినట్లు మార్చెను ఆ
కాలపు నాటకరంగములలో రంగనే థ్య
మంత యధికముగ లేకుండుటచే నత డట్లు

* The circumscription of time, wherein the whole drama begins and ends is according to ancient rule and best example within the space of twenty four hours. Milton

మూర్ఖుట కవకాశము కలిగెను. కాని యాత డీ రంగముల నెంత తక్కువగ మార్చెనో యాతని నాటకము లంత తీవ్రములును, గంభీరములును నై యున్నవి. ఒకెల్లో, హామెలు మొదలగు నాటకము లిందుకు బ్రమాణము. ఆస్థోనిగ్లియోపాట్రాలోని దౌర్బల్యమునకు బ్రధానకారణ మందలి రంగముల నవిశేషవైవిధ్యమే యని పెక్కురు విమర్శకులు నుడివియున్నారు. అధునాతనులు రంగములలో దగినంత 'సీనరీ' యుండుట చేతను, దానిని బ్రతిరంగమునంతరము తొలగించి నూతనమైనదానిని నెలకొల్పుట కష్టసాధ్య మగుటచేతను ఈ దేశైక్యమును బాటించుటయే తఱుచుగా గానబడుచున్నది.

సంస్కృతలాక్షణికులు దేశైక్యమును గూర్చి యెట్టి నియమములను గావించియుండ లేదు. వారి నాటకములలో రంగములు దేశాంతరములకేకాక లోకాంతరములకు గూడ బ్రాకుట కానవచ్చుచున్నది. ఉదాహరణమునకు శాకుంతలము నొక్కదానిని దీసికొన్న జాలును. అం దాటకములవల కును నిర్వృత్తి నాశ్రయించిన రంగ మేదవ యంకమున స్వర్గమును నవీకరించినది.

మూడవదియగు వస్త్రైక్య మీ పై రెండింటికంటెను ముఖ్యమైనది. ఆధికారిక మైన వస్తువు ప్రాసంగికవస్తుకారవముచే లఘూకరింపబడకుండ గవి మిక్కిలి జాగరూ కత వహింపవలెను. లేనిచో బ్రధానవస్తు వల్పమై నాటకముయొక్క రక్తికి భంగము కలిగించును. పాశ్చాత్యు లీ యైక్యము నాట కమున సరిహార్య మని తలంచి దానిని గూర్చుటకై సర్వవిధముల యత్నించి యుండిరి. కొంద ఆతివాదులు భేదమోద

ముల రెండింటి నొకే నాటకమున మిశ్రము చేయుట యీ యైక్యమునకు భంగకారి యని తలంచిరి. కాని జాస్సను మున్నగువారు లోకమున నిట్టి భేదమోదపరిమిళనము కాన వచ్చుచుండుటచే నిది నాటకమునగూడ నవలంబనీయమే యని నిర్ణయించిరి. పేక్స్లీ యరు మొదలగు నాటకకర్తలు విషాదాంత నాటకములలో నెడనెడ మోదమయరంగ ములును, మోదాంతనాటకములలో విషాద మయరంగములును గలుగునట్లుగా గూర్చి యుండిరి. ఈ రెండవ రకమునకు జెందిన వానికి వారు 'Tragi-comedies' అని నామకరణము కావించిరి. అసలు నాటకము భేదాంతమైనను మోదాంతమైనను అందలి వస్తువు సహజపరిణామము కల్గి యవాంతర విషయవిచ్ఛిన్నము కాక నిర్వహణమువలకు నొకదాని పెనుక నొకటిగా ననునరించు నన్ని వేళములతో నొప్పియుండుట యవశ్యం భావ్యము. లేనిచో నాటకము వస్తువు యొక్క సాంద్రత్యమును గోల్పోయి యతు కులు పెట్టిన బహుసన్ని వేళముల యాడంబ రమై చైతన్యరాహిత్యముచే బరస్పరసంబం ధము నడలిన కరచరణాద్యరంగముల కునికి యైన కళేబరమువలె సీరస మగు ననుటకు సందేహము లేదు. అందుచేతనే యైక్యత్రిత యమున దీని కావశ్యకమును బట్టి యగ్ర స్థాన మీబడినది.

సంస్కృతలాక్షణికులు నాటక మశు భాంతముగా ముగియుట కంగీకరింపలేదు కాని నాటకశరీరమున భేదమోదానుభవ ములు యథావకాశముగా వర్ణింపబడుట కెట్టి యాటంకమును సూచించియుండలేదు. సంస్కృతనాటకములలో బెక్కు మోదాం

తములయ్య గరుడరసమునకు దా విచ్చినవే. ఆద్యంతము మోదోల్లాసపరీతములగు నాటకముల నొందురెండింటిని గూడ నెన్నుట కష్టము. ఇది యట్లుండ నాటకదేహమున కంగము లని చెప్పదగిన యంకములు పరస్పర సంబంధము కలిగి సహజవిస్తృతి గల కథా పరిణామముచే నంగిసాందర్యమును బెంపొంద జేయవలె నని పేరును నొక్కి చెప్పిరి. మఱియు నాటకమున బ్రధానరస మొకటి మాత్రమే యుండవలె ననియు, దక్కిన రసములు తత్సోపకములై యంగములుగా నుండవలె ననియు బరస్పరవిరుద్ధములైన రసముల నొకే నన్ని వేళమున జోపించుట కూడ దనియు వారు కావించిన నియమము లీ వస్త్రైక్యమునకు సంబంధించినవే. విచ్ఛంభాదినూచ్యవస్తుసూచకములు పైతము భిన్న భిన్నాంకములయందలి కథాభాగముల వైక్యము చేకూర్చుటకే యేర్పలుపబడినవి.

పాశ్చాత్యుల పంచకార్యావస్థలకును, సంస్కృతలాక్షణికుల యై దర్శనకృతులకును సన్నిహితసంబంధము కలదు. పాశ్చాత్య నాటకకర్త లీ యైదింటిని సాధారణముగా నైదంకములలో నిముచ్చుచుందురు. షేక్స్పియరునాటకము లన్నియు బంచాంకపరిమితములే. సంస్కృతలాక్షణికులును రూపకములన్నింటిలో సమగ్రలక్షణములు గల నాటకమున నైదుమొదలు పదివఱకు సంకముల సంఖ్య పెరుగవచ్చు ననిరి. కాని యిచ్చట నైదుసంఖ్య లిరులెగలవారును గనీనముగా గ్రహించుటయెన్నదగియున్నది. ఈ సంఖ్యా నియమము గ్రీకులనుండియే మనము గ్రహించితిమో, లేక మననుండియే వారు గ్రహించిరో యెఱుగరాదు.

పాశ్చాత్యులలో నొక లెగవారు కొన్ని విషయములను రంగముమీద బ్రత్యక్షముగా బ్రదర్శింపరాదని నిశ్చయించిరి. "Let not media murder her sons in public" అని హొరేసుడు, "Care should be taken to put nothing on the stage which can not be performed easily and with decorum" అని డిలాపైలెయును నుడివిరి. శ్రేణుసయితము దార్జన్యపూర్ణములును, ఉద్వేగకారులును, దుష్ప్రకర్షములు నగు విషయములను రంగముమీద బ్రదర్శింపక పాత్రల సంభాషణముద్వారా వెలువరింపవలెను; లేదా పరిహరింపవలె నని చెప్పియుండెను. ఈ నియమము సీరసములు, ఉద్వేగకరములు, అనుచితములు వైన విషయములను రంగముపై బ్రదర్శింపక సూచ్య మాత్రములు కావింపవలె నని సంస్కృత లాక్షణికులు కావించిన నియమమునకనుగుణముగా నున్నది. కాని పాశ్చాత్యనాటక కర్తలు పెక్కురును, ముఖ్యముగా షేక్స్పియరును సీ నియమమును బాటించియుండ లేదు. షేక్స్పియరు తన నాటకములలో వధలను యథేచ్ఛముగా బ్రదర్శించెను. సంస్కృత నాటకకర్త లీ విషయమున గొంత యధికమైన శ్రద్ధ వహించిరి. కాని నాగానందము, ఊరుధంగము మున్నగువానిలో మరణము ప్రదర్శితమగుట స్పష్టమే. మొత్తము మీద సీ నాటకసమయములన్నియు నాయా కాలములందలి రంగపరికరాదులను బట్టి యేర్పడిన వగుటచే దరువాతికవులు యథావకాశముగా గొన్నిటి నవలంబించిరి; కొన్నిటిని బరిహరించిరి.

వ్యవహారదర్శనము

[రూపకము]

శ్రీ గరికిపాటి కృష్ణమూర్తి

[వ్యాసుకాలలో కరణికుడు (గుహప్రాసాదం)]

కరణికుడు — ఈరోజున గల అభియోగముల నన్నిటిని మనధర్మశాస్త్రము ననుసరించి నిర్ణయింపవలె నని ప్రభుత్వ మాజ్ఞ నిచ్చినది. కావున అట్లే జరుగును.

మాకోర్మికుడు * — ధర్మములు (జడ్జీ) విచ్చేయుచున్నారు. కృష్ణము చేయవలదు.

(సంబితాంసుడై ధర్మమును ప్రవేశించును)

ధర్మ — లోకపాలకులను, సభకును నా ననుష్ఠానములు. నే నీదినమున సభ్యసహాయుడనై మన ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి వ్యవహారదర్శనము చేయవలయును. కరణికా, సభ్యులు ముగ్గురును ఆపనికులై యుండిరా?

కర — అ, ఇక్కడనే యున్నారు. ఒక క్షత్రియుడను, ఇద్దరు బ్రాహ్మణేతరులును.

ధర్మ — ఏమి? బ్రాహ్మణులు దొరకలేరా?

కర — బ్రాహ్మణులు లేకేమి? బాలిమాత్రోపశీవులెందరో కలరు. ఈకాలములో బ్రాహ్మణులు తరతరములనుండి ఇంటనచ్చుచున్న చేపభావము వివదితాలాభావముమాత్రమే అభ్యసించుచున్నారు. కొందరు బ్రాహ్మణేతరులు తమ కిదనరలో నిషిద్ధములై యున్న వేదశాస్త్రములలో నేమి కలలో అని ఘటాపాలము కలిగి సంస్కృతియు నభ్యసించుచున్నారు.

ధర్మ — వ్యవహారదర్శనమునందు బ్రాహ్మణునకే అధికారమునంతయు మనువు ఇచ్చియుండెనుకాని ఒక

చోట ఆ స్వర్గ ఇట్లు చెప్పియున్నాడు. “వృహాపిథగవాక్ ధర్మః, తస్య యః కురుతే హ్యలమ్-కృషం లం విదుర్వేదాః, తస్మాత్ ధర్మం న లోపయేత్” — కామములను వర్షించునట్టిది కృషము. అట్టి కృషకృష్ణముచే ధర్మము చెప్పబడుచున్నది. అట్టి వృషమును ఎవడు వారించునో వాడే వృషులుడు (హూరుడు) అని చేపతలచే చెప్పబడుచున్నాడుగాని, బాలిచే వృషులుడు వృషులుడు కాడు. కావున నీవు చేసిన పని సమంజసముగా నున్నది. సభ్యులారా, ధర్మాసనముల నధిష్ఠింపుడు. మీసహాయకముచే నే నీదినమున ధర్మమును నిరూపింపవలెను.

సభ్యుల — చిత్తము. (ధర్మాసనముల నధిష్ఠించుడు)

ధర్మ — ఈరోజున గల వివాదము లేది?

కర — డిక్టే డిక్టేలు కొక వివాదమున్నది.

ధర్మ — వీడి, వారిని పిలుపుము.... డిక్టా, ఏమి నీ అభియోగము?

డిక్టే — అయ్యో, నేను వాడిని. డిక్టేలుకు అప్స నిచ్చితిని. అత డెన్ని సార్లడిగినను ఇదిగో అదిగో నని కాలయాపన చేయుటయేగాని ఈయకున్నాడు. తమ సహాయకముచే వానినుండి భవమును గ్రహించుట ! అభియోగము.

ధర్మ — డిక్టా, నీప్రతివాద మేమి?

డిక్టే — భవమును నేను వాని ద్ద తీసికొనలేదు. నే నొకరికై డిక్టేనియొద్ద పూటవడితిని. ఆ ది యును దర్శనప్రాతిభాస్యమే. అధమద్దని చూపింతు ననియే నేను పూటవడినది. ఆ ఋణము తీరిపోయినది. ఇప్పు

* “మా కృష్ణుకురు - కృష్ణు చేయవలదు” అని అకరువాడు.

దేవ్యాదులుగ తీరిన ఋణమునకై దర్శనప్రతిభవుని ఈ డిక్కు దిశ్యయోగింపుచున్నాడు.

ధర్మ—సరి. మీరు న్యాయవిదుల (న్యాయవాదులు) నెవరినైన నియోగించియుంటిరా? న్యాయ విదులను నియోగించువిషయమై మనపు ప్రశ్నోక్తముగ చెప్పియుండవచ్చుటెని, అతిగ హాసమైన ధర్మ కాస్త్రము అందఁకు నకమెయింపదు. మనపుకాలము నందుకూడ న్యాయవిదుల కార్మిణులచే (parties) నియుక్తు లగుచుండిరి నా నమ్మకము.

౧ న్యాయ—నేను వాడిచే నియోగింపబడితిని. వారసనాత్రవ్యాఖ్యానములో గాఢ యొకటి కలదు. ఒక న్యాయవిదుని మాటలను నమ్మి ఒకడు తన ముత్తాత చేసిన అప్పు తీర్చనక్కరలేదని మొండికివేసి కూర్చొ నెను. ఉత్తమర్లుడు చేయునది లేక అభియోగమును తెచ్చెను. ప్రతివాదిపక్షమున ఆ న్యాయవిదుడు దర్శనము (appearance) నిచ్చి, 'అయ్యా, నాలుగవ తర మునుండి అప్పతీర్పు బాధ్యత యుండదని నార దుడు చెప్పెను. కావున నా నియోక్త ఈయ నక్కరలేను' అని చెప్పెను. వాని అజ్ఞానమునకు ధర్మ గుడు నవ్వి, 'అప్పతీసికొనినవానిని విడచి నాలుగు తరములకు లెక్కకట్టరలెను. మునిముసుడు అప్పతీర్పు పలసినచో' అని నిర్ణయము నిచ్చెనని గాఢ. కావున మాకును న్యాయకాలలలో స్థానము కలదు.

౨ న్యాయ—నేను ప్రతివాదిచే నియోగింపబడి తిని. నామిత్రము చెప్పినదియేగాక, శుక్ర నీతిపార ములో నియుక్తున కీయదగు భృతి, అతి దేవ్యాదులుగ ప్రవర్తించినచో, వాని కీయదగు దండము వీనినిగురించి వ్రాసిరి.

ధర్మ—దండమునకేమి, ధర్మముగ ప్రవర్తించి ధర్మమునకే దండము ధర్మకాస్త్రముగా చెప్పబడి నది.

న్యాయవిదులిద్దఱును—(కంఠస్వరములు మార్చి ఒక్కమారుగ) ఎంతమాట, ధర్మమునకే దండమా!

ధర్మ—దండమునకు అందరును సమానమే. అది యుండటకల్గితే ప్రపంచము నడచుచున్నది.

మనపు చెప్పెదగవా—'దండ! కాస్త్ర ప్రవాసస్వరూప దండవివాధిరక్షుతి, దండ గుప్తేషు బాగర్తి దండం ధర్మం విదు ర్విధా' ప్రజలను దండమే కానిం చుచున్నది. అదియే వారిని రక్షించుచున్నది. అంద రును నిదిరించుచున్నను దండము మేల్కొని కావలి కాచుచున్నది. కావున ధర్మమే దండమని పెద్దలు చెప్పెదన్నార—ఇక, అప్రస్తుతమును విడచి, ప్రకృ తియు ననుసరింతము. వాది సాక్ష్యమును పెట్టుడు.

౧ న్యాయ—వాడి, ముందునకు రమ్ము. కప థము చేయుము.

కర—నేను చెప్పినట్లు చెప్పము—'అల్లెన హ్యోక్త్యనా సాక్షి గతి రాత్మా తథాత్మనా, మావ మంధాః స్వ మాత్మానం నృజాం సాక్షిణము త్తమస్య' అత్మకు అత్మయే సాక్షి, అత్మకు అత్మయే గతి. కనుక మానవులలో ఉత్తమసాక్షియైన అత్మను (అనత్మమాది) అవమానింపకుము! నీవు బ్రాహ్మణుడవా?

వాది—ఔను.

ధర్మ—అల్లెన 'బ్రాహ్మ-చెప్పము' అని కప థము చేయించిన చాలును. బ్రాహ్మణేతరుడైనచో సర్వపాతకములచే కపథము చేయింపవలెను.

౧ న్యాయ—నీ కీప్రతివాది ఋణ పడియు న్నాడా?

వాది—అ!

౧ న్యాయ—ఎంత మొత్తమునకు?

వాది—బేయి కార్దాపణములకు.

౧ న్యాయ—అతడు ఋణము నెందుకు గైకొ నెను?

వాది—అతడు వివాహమాడదలచి కల్క మిచ్చుటకై తనయొద్దధనము లేదని వన్నడుగగా నేను ఋణము నిచ్చితిని. వానికి చేతిలోని ధనము విచ్చి ఈబాధను కొనితెచ్చుకొంటిని.

ధర్మ—ఈమాటల కేమిగాని—ఇక వాని నను యోజింపుడు, ప్రతిప్రశ్నింపుడు.

౨ న్యాయ—ఋణము నిచ్చినపుడు కరణమును (పత్రమును) వ్రాయించుకొనియుంటివా?

వాది—లేదు.

౨ న్యాయ—ఎందులకు వ్రాయించుకొనలేదు?

వాది—నమ్మకముచే వ్రాయించుకొనలేదు.

౩ న్యాయ—కరణమును వ్రాయించుకొనకుండు నీ వెవరికైన అప్పుపెట్టితివా? లోకులకు అప్పుపెట్టుటయేగదా నీవృత్తి?

వాది—వీనికితప్ప నే నెవరికిని పెట్టలేదు.

౨ న్యాయ—వీనికికూడ నీ విడివరలో కరణమును వ్రాయించుకొనియే ఋణము నిచ్చితివి.

వాది—లేదు.

౩ న్యాయ—ఈ పత్రములను చూడుము. (అని కాగితములను తీయబోగా—)

వాది—ఔను. కాగితమును వ్రాయించుకొనియే యిచ్చినట్లు వ్రాపకము వచ్చుచున్నది.

౩ న్యాయ—మరి, పూర్వాపరములలోగూడ కాగితమును వ్రాయించుకొనియే నీవు ప్రతివాదికి ఋణము నిచ్చియుంటివి. నీవు ఒప్పేదవా, కరణములను చూపించమనియెదవా?

వాది—అట్లే కావచ్చును.

౩ న్యాయ—మరి, అభియోగగ్రస్తమైనదానికి కరణ మెందులకు వ్రాయించుకొనలేదు?

వాది—(మాట్లాడక నేలచూపులు చూచుచుండును)

౩ న్యాయ—(ధర్మస్తునితో) 'బాహ్యైర్విశ్వావయే ల్లింగై ర్భావ మంతర్గతం నృదాం, స్వర వర్ణేంగి తాకారై శ్చక్షుషా చేష్టితేనర' స్వరము, వర్ణము, ఇంగితము, ఆకారము, చక్షుస్సు, చేష్టితము ఇత్యేది బాహ్యలింగములచే సాక్షుల అంతర్గతాభిప్రాయమును సూక్తిరుగవలెనని మనువు చెప్పెను. తమరు చిత్తగింపవలెనని నా ప్రార్థనము.

ధర్మ—ఔను, చూచుచు నేయుంటిని.

౩ న్యాయ—మరి, నీవు బ్రాహ్మణుడవు—యజ్ఞ యాజ్ఞాధ్యయవాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహములను విడచి వార్ధికుడవై యుండవలసా?

ధర్మ—ఈ ప్రశ్న మప్రకృతము. ఆపదర్శనముగ విడియైన చేయవచ్చును. జీవనముకొర కితడు వార్ధిపి కుడై యుండగూడదా? వామదేవుడు, భరద్వాజుడు మొదలైనవారే ప్రాణములను నింపుకొనుటకు నిషిద్ధాన్నములను భుజించి రని మనువు చెప్పినపుడు వీని మాట ఏమి?

౩ న్యాయ—అట్లైన నే నావిషయమును విడచెదను. ఇట్లు చూడుము, కుల్కము నిచ్చి కన్యకు గొనుట స్మృతినిషిద్ధము.

౧ న్యాయ—అది వాని కేమి తెలియును? కుల్కము నిషిద్ధమని నే నంగీకరింతును. కాని అది దండ్యమైన అపరాధముగ చెప్పబడలేదు.

ధర్మ—అనగా, కుల్కము నింద్యము; దండ్యముగాదు. దానియందు మన కధికారము లేదు.

౩ న్యాయ—పరి, కానిండు. వాదీ, ఇటు చూడుము. నీవు ప్రతివాదికి ఋణము నిచ్చినపుడు ప్రతివాదికుమారు డింట నుండెనా?

వాది—లేదు. అపు డాత డింట లేడు.

౩ న్యాయ—అనగా అప్పటికి ప్రతివాదికి భార్యాపుత్రులు కలరన.

వాది—వాని తెవరు కలరో నాకేమి తెలియును?

౩ న్యాయ—నీ వీతనికి ఋణము నిచ్చితి వని చెప్పిన దినముననే దేవదత్తునికి నేయి గార్హపణముల ఋణము నిచ్చి, వీనిచే దర్శనప్రాతిభాష్యమును వ్రాయించుకొనియుంటివి.

వాది—ఔను.

౩ న్యాయ—ఆ తరువాత దేవదత్తునిపైనను, ఈ ప్రతివాదిపైనను ఈ మొత్తమునకై అభియోగము తెచ్చితివి. దానిలో ఈ ప్రతివాదిని విడచి దేవదత్తునిపై ఋణప్రత్యుద్ధరణమునందు ఆ ధర్మస్తుడు నీ కధికారము నిచ్చెను.

వాది—ఔను.

౩ న్యాయ—ఆ అభియోగములో ఈ ప్రతివాదిపై ఒడిబొవుటచే ఇపు డీఅభియోగమును మరల తెచ్చితివి.

వాది—ఈ అభియోగములో ఈ ప్రతివాదిని విడుచుట అన్యాయము. దేవరత్ననివలన నాకు ఋణ మంతయు తిరిగి రాదు.

౨ న్యాయ—నీవు చెప్పినది నిజము కావచ్చును. మరి నేను చెప్పినదిగూడ నిజమేగదా?

వాది—దౌను.

౩ న్యాయ—(ధర్మస్తునితో) అయ్యో, తీర్మానమైన విషయముపై మరల అభియోగము నీపెద్దము. ఇది 'తీరిత'మైన వ్యవహారము. అనగా ఇప్పటి కాలములో *res judicata* అని చెప్పవచ్చును. "తీరితం చాను శిష్టంచ యత్ర క్వచన య ద్భవేత్ కృతం తద్ధర్మతో విద్యాన్మత ద్భూయో నివర్తయేత్"—తీరితమై అను శిష్టమైన వ్యవహారమును తిరుగతోడవలదని మునుపు కానించెను.

ధర్మ—దౌను, పురా తీరితమైన వ్యవహారమును మరల విచారించుకొడవనియే ధర్మము. ఇంకను మీకు పాత్రులు గలరా?

౧ న్యాయ—వాదిపక్షమున ఒక స్త్రీయును, ఒక నట్టువవాడును పాత్రులు గలరు.

ధర్మ—స్త్రీపాత్రు మొందులకు, 'స్త్రీయధిగత్య రత్నాత్'—నిరలుదిలేనివారు గనక స్త్రీలను పాత్రులుగ గ్రహింపరాదని మునుపు.

౧ న్యాయ—ఏమి, స్త్రీలు గర్హింప దగినవారేవా?

ధర్మ—నా అభిప్రాయ మదిగాదు. మునుపుయొక్క అభిప్రాయము గూడ అదిగాదు. 'గృహదీప్తయ'—ఇంటికి వెలుగుని స్త్రీలను వర్ణించిన మునుపు వారిని గర్హించెననితలచుట విచేకముగాదు. "ఏకో బుభుక్షుపాక్షి పాక్షిక" ఒక్కనిని లాభము లేదనివానిని పాత్రులు తెచ్చుకొనమని చెప్పెను. స్త్రీలు మునుపు ఉద్దేశములో దవలబుది గలవారు. కావున స్త్రీలను పాత్రులునునకు తెచ్చుకొనినచో వానికి ముప్పు. అనవరమైన తావు లందు స్త్రీలయొక్క పాత్రులును గ్రహింపవలయునని మునుపుకూడ చెప్పెను.

౧ న్యాయ—స్త్రీని విడిచిన, మరియొక పాత్ర గలదు. అతడు పాటకము లాడెడువాడు.

౨ న్యాయ—"న కారుకులపా" నట్టువవాండ్రు సుగూడ విడువమని మునుపు చెప్పెను.

ధర్మ—దౌను, కులీలపులుగూడ పనికిరారనియే మునుపు చెప్పెను. దాని యర్థ మేమనగా అట్టివారు ధనములులే యుండుట ప్రాయశ్చయము. కావున ఇదివఱలో పెట్టిన పాత్రులునునకంటె ఇట్టి పాత్రులు ఎక్కువ విశ్వాస్యముగ నుండరు. ఎక్కువ విశ్వాస్యముగ నుండని పాత్రులును పెట్టి ఏమి లాభమని మునుపు. కావున మీ చిత్తము, మీరు వారిని విచారించదలచిన నా ఆక్షేప మేమియు నుండదు.

౧ న్యాయ—వృథా కాలపాదము మొందులకు? నా కిక పాత్రులు లేరు.

(ధర్మస్తుడు సభ్యులతో వ్యవహారమును వర్పించి—)

ధర్మ—ఈ వ్యవహార మిదివరకు 'తీరిత'మైనదని వాదియే తన పాత్రులులో ఒప్పుకొనియున్నందున, నాచే ప్రతివాది విలువబడకుండగనే ఈ అభియోగము నిరర్థ మగుచున్నది. తీరితమైనదను ఒక్క విషయముపైనే ఈ అభియోగము నిర్ణయింపబడినదిగాన మిగిలిన విషయములను నిర్ణయింపనక్కరలేదు.

వాది—(వెడలిపోవుచు) వాసాలిట యమనివలె ఈ ధర్మస్తుడు నాకు సంప్రాప్త మయ్యెను. ప్రతి ధర్మమునకు కొన్ని నెలల తీరిమును ఇచ్చకుండినగాని దబ్బుబోయిన బాధ వారికి లేరనియును.

౨ న్యాయ—ఈవాది ధర్మస్తుని అధిక్షేపించుచున్నాడు. అందుకై వానిని దండింపవలయునని నేను ప్రతిపాదించుచున్నాను.

ధర్మ—దండించుటకు నాకు తక్కి కలదుగాని, అతడు ఓడిపోయి మనసునకు కష్టముదగిలి నన్ను నిందించుచున్నాడు. 'క్షంత్యం ప్రభుణా నిర్ణయం క్షిపతాం కార్యణాం వృణాం' ఓడిపోయిన కార్యణులు తన్నొకవేళ తిట్టినను ఓర్చియుండువలె నని మునుపు చెప్పెను. అందుకే కాదు. "యః క్షిప్తాక్షుర్న య త్యాగై ర్దేవస్యగ్గ మహీయతే - య పైస్యైవైర్యాన్మత్తుమతే సరకం తేన గచ్ఛతి" అర్హుడైన వాడు తన్నాక్షేపించినను సహించిన ధర్మస్తుడు స్వర్గలోకములో మన్నన లందును. సహించక, అధికారగర్వముచే శిక్షించువాడు సరకము నొందు నని మునుపు. కావున నే నీకోడన సహించి యూరకుండును.

సీతబ్రతుకు

[పెద్దకథ]

శ్రీ వజ్రుల రామనరసింహం

సీత తన తల్లికడుపులోంచి ఈ భూమివిడ పడిన వెంటనే తల్లి చనిపోయింది. “తల్లిగండన పుట్టింది” అని, పవిత్రముగా వున్న సీతని అందరూ నానావిధాల దిట్టిపోతారు. సీతతోడి ఆయన సోమ నాథానికి—లేకలేక తనకు పిల్ల పుట్టినందుకు సంతోషించాలో, లేక భార్యపోయినందుకు ఏడవాలో తెలియలేదు. కాని, అతడు ఒక రకమైన వేదాంతి. అంతా, ఈ ప్రపంచంలో తనకు ఏకస్థాయి కలిగినా, ‘ఆపద్బాంధవుడైన ఆ శ్రీరామచంద్రుడి ఇచ్చయే’ కాని మరేమీ కాదని సరిపెట్టుకోగలిగేడు! అయినా, అతని మనస్సు వికల మనలేదని చెప్పలేం. అతని మనస్సును ఈ విషాదసంఘటన ఎంతవరకు కలచివైచిందో, అతని మనోభావా లేమిటో ఎవరికీ తెలియదు.....

రోజులు గడుస్తున్నకొద్దీ, బంధువులందరూ సోమనాథాన్ని రెండవ పెళ్లి చేసుకోమని అడుగు తున్నారు..... కాని, వారికి అతడు ఎటువంటి జవాబును ఇయ్యలేదు. తన మనసు కుదుటపడేవరకూ తనకు రెండవ పెళ్లి మీద వాంఛ వున్నదీ లేనదీ కూడా తన చెప్పలేదని అతనికి తెలుసును..... తన జీవితాంతం పెళ్లి చేసుకోకుండా వుండగలిగే ఏకపత్నివ్రతనుడనని చెప్పకోవడం అతనికి ఇష్టంలేదు. తన వంటి అభ్యాస్థులలో, ఈ లోకంలో రెండు తెగవారు వున్నారు. అందులో మొదటివారు—పెళ్లంపోయిన పది రోజుల్లోగానే చింతపిక్కలాంటి పిల్లను పెళ్లిచేసుకొని, సంసారంలోకి దిగబడి, మొదటి పెళ్లిని

పూర్తిగా మరిచిపోతారు. ఇంక రెండవ తెగవారు—వీరికి చాలాకాలంవరకు దుఃఖం తీరదు... పూర్వపు సంసారసౌఖ్యాల్ని తిల్యుకుని దుఃఖిస్తూవుంటారు. కాని, కొంతకాలానికైతే, వారిని కామం జయిస్తుంది..... ఈ వేదాంతాన్ని సోమనాథం ప్రోవాచరించుకొంటున్నాడు... ఇప్పుడు అతని బుర్రను పాడుచేస్తున్నది ‘స్త్రీ స్వాతంత్ర్యం’, ‘ఏకపత్నివ్రతం’ మొదలైన ఆలోచనలు.....

..... సీతకి నాలుగు నెల్లు నిండేయి. ఒక నాడు చెన్నైలో, సోమనాథం మంచం వేసుకుని, సీతను పడుక్కొై బెట్టుకున్నాడు... చెన్నైలో, పిల్ల పాడుగాటి బంగారు బొమ్మలా మెరుస్తూవున్నది. ఆమె కళ్లు నక్షత్రాలతో ఆడుకుంటూవున్నవి... అచ్చంగా ఆమెది తల్లి పోలికే! సోమనాథం పెళ్లం చేరు సీత! ఆమెకుడే పాడుగాటి గంభీరమైన విగ్రహం. ఇంట్లో చేవతనలై సంచరించేది. సోమనాథం ఒక్కొక్కమారు ఆమెతో, “సీతా! నా కళ్లకి నువ్వొకా చంటిపిల్లలాగే కన్పిస్తున్నావు!” అనేవాడు. ఆమెకంతవ్వరం చంటిపిల్లల కంతవ్వరంవలె వుండేది..... సోమనాథం చంటిదాని కళ్లలోకి చూస్తూ, “ఈమె ముమ్మారులూ తల్లి పోలికే” అనుకున్నాడు..... పిల్ల ఎందుకో ఏడిచింది... సోమనాథం ఆమెను తన పౌత్రయానికి దగ్గరగా తీసుకుంటూ, “నా చిట్టి సీతా!...” అన్నాడు. ఆనాటినుంచి పిల్ల పేరు “సీత” అయిపోయింది.

సోమనాథానికి ఇంట్లో ఎవరూ లేరు. కాని, ఆ పల్లెటూరిలో పాలతెల్లులకి, సహాయం చేసేవారికి,

పాలు పెరుగులకు ఇంతవరకు కరువు రాలేదు, రేప నింసూ రాలేదు, అంతా అట్టే ఇబ్బంది లేకుండానే రోజులు గడుస్తున్నాయి.

సీత భవిష్యత్తు నుండి సోమనాథానికి ఆసక్తి పూహలు కలిగాయి... ఆమె తనకు దైవం ప్రసాదించిన ఒక్కగాక ఒక్కరిడ్డ! ఆమెను ఎంతో ఆహ్వాయంగా పెంచుకోవాలి. చదువు చెప్పించాలి. పెళ్లిచేయాలి... ఇంకా ఎన్నో... ఎన్నో...! ఈ విధంగా ఆమెకు వృద్ధాప్యం వచ్చేవరకు ఆమెయొక్క జీవితాన్ని రోజూ చిత్రించుకోవడా సోమనాథం...

కానీ, వేదాంతి అయిన సోమనాథం తను ఈ ప్రపంచంలో ఎవ్వరినీ వుంటాడో అనే విషయాన్ని ఎప్పుడూ పూహించుకోలేదు. సీతకి ఎనిమిదోనెల వచ్చే సరికి, పిశాచు సోమనాథం పక్షపాతంతో మంచం మీద పడివున్నాడు. ఆనాళ్లలో సీతని అడిస్తూ పాల తల్లి అతని మంచముపక్కనే కూచుంది. కన్ను రెప్ప వేయకుండా సీతని చూస్తున్నాడు సోమనాథం! రాత్రిల్లుకుడా పాలతల్లి ఇంట్లోనే పడుకుంటున్నాది. ఆమె ఒక కూడ్ర యువతి.

మర్నాడు ఉదయమే, చీకటిలో, పాలతల్లి లేచి, సీతకి పాలుపట్టి, ఇంకా నిద్రపోతూ వున్న సోమనాథం పక్కమీద రోజూవలెనే పడుకోబెట్టి, ఇంటిపని చేసుకోవడానికి పెరట్లోకి పోయింది. పొరుగింటి ముసలమ్మగారు వంటింట్లో కాఫీ చేస్తున్నారు.....

ఎనిమిది గంటల లఘుతూవుండగా, పాలతల్లి సోమనాథంగదిలోకి వచ్చింది. అతడింకా నిద్రపోతూనే ఉన్నట్లున్నాడు.

“బాబుగారూ, లేవండింక” అంది పాలతల్లి. కానీ, అతడు చలనం లేకుండా మ్రోడువలె పడివున్నాడు. భయంకరంగా కనిపిస్తూ, తెరుచుకుపోయి వున్న అతని కళ్ళని చూస్తే, పాలతల్లికి ఎందుకో భయం వేసింది. ఆమె గజగజా వణికింది... సీతమాత్రం ఆమాయకంగా తనతండ్రినుండెలమీద తన రెండు లేత చేతులనూ వుంచి, సత్యకుంటూ ఆడుకుంటున్నాది...!...

పాలతల్లి సీతని గృహానువ మంచమొంచి లాగిసి, ముచలమ్మగారి కోరేకపెట్టింది.

సోమనాథం కిందటిరాత్రే ఈ లోకాన్ని విడిచి పెట్టి పెళ్లిపోయాడని అందరూ గ్రహించడానికి అట్టే సేపు పట్టలేదు..... బంధువులందరికీ—ఎవరిచ్చాకో కానీ—తెలిగ్రామలు తర వేగంతో వెళ్ళాయి. బంధువులందరూ కుటుంబాలతో సహా వచ్చారు. కానీ, ఆ యింట్లో పరామర్శించడానికి చంటి సీత తప్పితే మరెవరూ కన్పించడంలేదు వారికి.

రెండురోజుల్లోగానే ఆ గృహంలోని ఇద్దరు ఆదర్శ దంపతులయొక్క జీవితచరిత్రలు కడిగివేయబడినయ! ఇంక మిగిలినది—వారి ప్రేమఫలితమైన సీత మాత్రమే.

సీత భవిష్యత్తునుండి, ఆమెను పెంచడం విషయమై బంధువులందరూ రెండు రోజులు హోరంహోరంగా పోట్లాడుకున్నారు. ఈ విషయమునందే ఏమీ అర్థం కాని సీతమాత్రం నిశ్చలంగా, ఏమీ జరగనట్లే కనిపిస్తున్నాది... రోసకి ఎలాగైతేనేమి, బంధువులందరూ ఒక నిర్ణయానికి వచ్చారు. సీతకి దూరపు బంధువు-వరసకి వేవమామ - కాస్తా కూస్తా వున్నవాడు - పట్నవాస్తవుడూ అయిన శివయ్యగారు సీతని పెంచాలని ఏకగ్రీవంగా నిశ్చయించబడి ఆమె దించబడ్డది.

మర్నాడు యింటికి తాళాలు వేయబడ్డాయి... సామానులతో సహా సీతని పట్నంలోవున్న శివయ్యగారి సీకలమీదికి వదిలివేసి బంధువులందరూ చేతులు దులుపుకున్నారు.....

శివయ్యగారు తమ యింటికి రోల్లగా వచ్చిన ఈ బాల ఆతిథినిగూర్చి ఏమీ చికాకు పడలేదు, సంతోషించనూ లేదు. తన యింటిలో ఎవరున్నదీ, ఎందున్నదీ, ఎందుకున్నదీ. ఆయనకి తెలియదు; తెలియనవసరంలేదు కూడా. ఎందుకంటే, ఆయన తన ఇంటి యొక్క సర్వహక్కులనూ తన ధర్మపత్ని అయిన కనకమ్మగారికి వదిలిపెట్టేశాడు. కనకమ్మగారు ఈ ‘ఆలైట్టు’ను ‘రిజర్వ్’చేసుకొని, ఇంటి వ్యవహారములట్టి

తనే స్వయంగా నడుపుకుంటున్నాది. అంతా తనయ్య గారికి తన ఆసీనుతప్పితే ఇంటిల్లాచి వీరూ లేరు... ఆయన ఏదో కంపెనీలో నువ్వు... ఇంటిలో వున్నంతసేపూ ఆయన రమారమి కరక్కాయంత పొగాకు వుండను పదిలంగా బుగ్గోనికి దోపి, ఆ మత్తులో తన తాతలకాలంనాటి వుంటాన్న ఒక బొక్కి మర్రిలో కూలబడి, ఈ క్షణిక ప్రపంచాన్నే మరచి, తనలో తనే ఏదో గొలుక్కుంటూ వుంటాడు... ఆయనకి ఇప్పుడు నలభయ్యో పది ప్రవేశించింది. సంతానం నలుగురు. అందరూ అదే పిల్లలే. పెద్దపిల్ల అవరంజి - పదునూడేళ్ళది. తరువాతిది తాయారు అరేళ్ళది; మూడవ పిల్ల పూర్ణ, రమారమి మూడు సం.ల పిల్ల. ఆఖరుది, కాంతి, నీరయ్యాడుచే... కాని, పిల్లలను ఈ కేర్లతో పిలిచే అలవాటు కనకమ్మగారికి లేనేలేదు. ఆవిడ మొదటి ముగ్గురు పిల్లలను పెద్ద రాక్షసి, చిన్న రాక్షసి, చిట్టిరాక్షసి అని పిలుస్తుంది! ఆఖరుది మాత్రం ఇంకా 'చంటి'దే.

పిల్లలందరూ—పేరుకు తగ్గట్టుగా—గొల్లు చేస్తూ, కోజల్లా అల్లరిపెనతారు; కొట్టుకుంటారు; తిట్టుకుంటారు; లేదా, ఇల్లు పందిరివేస్తారు. చింపిరి జాతులతో మట్టిలో ఆడుకుంటారు. రాత్రి అయే సరికి, నేలమీద ఎడారికి తోచినట్లు వారు పడుకుని, గురకలుతీస్తారు.

కనకమ్మగారు ఒక్కొక్కప్పుడు పిల్లలని అతి గోమగా ముద్దుచేస్తుంది; మరొకప్పుడు—కోపం వచ్చినప్పుడు—పిల్లలందరికీ నడ్డిమీద బాలుగేసి చదువులు చదివి, "పాండిక, తోటలో!" అని ఇంట్లోంచి తైటకు తరిమివేస్తుంది. ఇల్లెవ్వడూ చిందరవందగా అసహ్యంగానే వుంటుంది.

కనకమ్మగారి పిల్లలందరూ ఒకేరీతున వుంటారు. అందరినీ చీకెళ్లు. రాగికోసాల్లాంటి బానెడు జాతుకు పిల్లలవలె జడలు వేసుకుని పేక్కుంటారు.

అవరంజి అయిదవ క్లాసువరకూ చదివి, పెర్లియూడు రావడంవల్ల చదువుమానేసింది. కాని, ఎవరైనా వచ్చినప్పుడు కనకమ్మగారుమాత్రం "మా అప

రంజి రెండవ ఫారం వేసుకుంది" అని చెప్పుకుంటుంది. అయితే—అవరంజి ఇంకకంటే ఎక్కువే చెప్పుకుంటుంది... ఆమెకు ఇంగ్లీషు, తెలుగు భాషలు, భండవస్తు, వైస్సు, వైద్యం, నక్షత్రశాస్త్రం, జాగ్రఫీ—ఒక లేమిటి—అన్నీ తెలుసునని చెప్పుకుంటుంది. ఆమెకు ఇదేమీ తెలియనని ఎవ్వరూ అవరారు. అంటే, ఆమెతో ఎవరూ వాదించేవాడ పడలేదు..... తాయారు ప్రస్తుతం రెండవ క్లాసులో వుంది.

నీర ఆయింటికి వచ్చినవాడు పిల్లలు ముగ్గురూ నీరమట్టు మూగి వింతగా చూడ వారంభించారు. ఆతర్వాత ఒకరిమొగం వైపు మరొకరు చూసుకొని, గొల్లుమని నవ్వుకుంటూ వైటికి పోయారు. ఈ నవ్వుల అర్థం వారికి తెలియకపోవడం మాట అటుంచి, కనకమ్మగారికే తెలియదు. పెద్దదైన అవరంజికూడా—ఎవ్వడూ కాకపోయినా—తరుచుగానే, ఈ గొల్లు నవ్వులలో పాల్గొనడం కనకమ్మగారికి వింతకాదు.

ఒక నాడు పొరుగింటావిడితో కనకమ్మగారు అన్నది:

"మా యింటికొచ్చిన నీతాడేమి చూశారాండీ, అక్కయ్యగారూ? పాపాత్తు ఆ నీతాడేలే! మొదట తల్లిని చంపుకున్నాది—ఆతర్వాత తండ్రిని చంపింది. మరొగరిలేక మాయింటికి వచ్చింది!"

కాని, కనకమ్మగారికి మాట్లాడుతూ యాక్షను కూడా చేయడం అలవాటు. అంతా, ఈ మాటలు అంటూ ఆమె తన కొడవల్ల వంటి వళ్లతో నీరకండు బుగ్గలనూ పొడిచింది. నీర కెత్తన ఏద్యవారంభించింది. ఈమారు కనకమ్మగారు తనబుగ్గునే నొక్కుకుంటూ అన్నది:

"చూశారాండీ అక్కగారూ? కోవా ఇలాగే ఏడుస్తుంది—ఎలా భరించడమోగాని—"

'అక్కయ్యగారు' గుర్రం సకలించినట్లుగా ఒక నవ్వువల్వి వూరుకున్నారు మామూలుగానే!

.....నీర వచ్చిన కొద్దికోజాలవరకూ కనకమ్మగారు నీరకు ఆవుపాలు పట్టేసి, కాని, ఆ తర్వాత—ఆవుపాలు ఖరీదని వాడడంచానిని మాన్పించి

చేసింది. సీత! మొదట్లో, నీరసాలు రాగడంపల్ల
తైత్త్యం చేసింది. కాని, క్రమేపీ అలవాటుపడిపోయింది.
కనకమ్మగారు తన పిల్లలెవరికీ కూడా అప్రహేళిక
పట్టడం ఎరగదు. అందుకే నీరసాలే తానేవారు.
ఆరోగ్యం వచ్చిన వెంటనే ఆవిడ పిల్లలందరూ మమ్మ
తనడం చేస్తుకొనేవారు. తొమ్మిదవ నెల చాటుకుం
డానే అన్నం తినేవారు.

“మా కాంతి యిప్పుడు అర్థపావుమియ్యం అన్నం
తీంటున్నాది—ఎలా బతుకుతుందో ఏమిటో! ఈ
యిండ్లో మా అపరంజి రోజుకు నాలుగు మాట్లాడు అన్నం
తినేది” అంటూ వుంటుంది, కనకమ్మగారు అప్పు
డప్పుడు.

కనకమ్మగారి పిల్లలందరూ ఇటువంటి మోటు
వాతావరణంలోనే పెరిగారు. సీత కూడా ఈ మోటు
తనానికీ అలవాటుపడిపోయిందనే చెప్పాలి. కాని,
చిన్న పుటికంటే, ఆమెలో ఒక ప్రత్యేకత, వాజాకు
దనం అందరికీ గోచరించేది. “మిగతా పిల్లలవలె ఈమె
తయారవుదు” అని ఇరుగుపొరుగువా రనుకొనేవారు.
కనకమ్మగారు మాత్రం అప్పుడప్పుడు “ఇది వట్టి పల్లె
టూరిపిల్ల” అంటూనే చెప్పి, సీతని గురించి.

సీతకి మాడవపేరు వచ్చేవరికీ మాటలు పూర్తిగా
వచ్చేకాయి. పిల్లలు—అందులో మా ‘పల్లెటూరి
పిల్లలు’—తూడవ ఏడుకే మాట్లాడడం కనకమ్మగారికి
వింతగానే వుంది.

ఇప్పుడు సీత తీరికలో ఒక సరికొత్త ఆధ్యాత్మిక
తెనుకబడింది. ఆ యింటిలోని పరిస్థితులకు కొంచెం
కొంచెం అర్థం చేసుకుంటున్నాది. ఆమె ఎటువంటి
వాతావరణంలో వున్నదీ ఆమెకు తెలిసీ తెలియని
విధంగా బోధపడుతున్నాది. సీతకి ఇప్పుడు కొత్త
కొత్త దృశ్యావీక్షణ కనకమ్మగారు నిర్ణయించారు...
పుడయూ లేచినవెంటనే సీత కాఫీపెట్టాలి. కాని,
సీతకి కాఫీ తయారుచేయడంకంటే, కాఫీ తాగడమే
బాగా తెలుసు. ఏమైనా, కొద్దిరోజుల అలవాటుతో,
ఆమె ఈ ‘కాఫీ’ని అలవడ్యుకో గలిగిందనే చెప్పాలి...

ఒనాడు సీత కాఫీ చేస్తూవుండగా, కాఫీ గుండె
విబ్బా పడిపోయింది. గుండె అంతా కింద ఒలికి
పోయింది. ఇది పెద్ద పేదాల్లో ఒకటని సీతకి తెలుసు!
ఈ పేదానికి కనుకూడా ఆమె ఎదుగును! అందుచేత,
ఎవరూ చూడకుండా, గుండెని విబ్బాలోకి ఎత్తివేసి,
నీలను తన గొనుతో కుడిచివేసింది. కాని, కనకమ్మ
గారి కళ్లుమాత్రం—ఎంత పాముకళ్లలా వున్నా—నిగిరి
వేస్తే గలలి గాబట్టి, ఈ ‘కుట్ర’ని కనిపెట్టడానికి అట్టే
కష్టం అవలేదు. తత్ఫలితంగా సీతకి ఆనాడు బాగా
దెబ్బలు పడినాయి. సీత ఏమన్నానే కాఫీ తయారు
చేసి అందరికీ ఇచ్చింది.

రోజూ పాపంకాంతం తయారు, పూర్వ, కాంత
కలిసి పొరుగుంటి పిల్లలతో ఆడుకుంటుకి పోతారు. సీత
ఇంట్లోనే వుంటుంది. ఆమె ఎక్కడికీ వెళ్లగూడదని
ఆమెకు తెలుసు. ఇంటిపవలలో ఆమెపహాయం కన
కమ్మగారికి ఎంతైనా అవసరం వుంది. అపరంజి
వంటింటి చీడిలోకూమని, సీతచేసే పవలలో తప్పులు
లేకుండా పర్యవేక్షణ చేస్తూవుంటుంది.

...అపరంజి-కప్పుడు పది పాను ఏళ్ళు వచ్చినయ్య.
ఏడాదికిందటే పెద్దయనివయింది కూడాను. అంచాత
ఆమె పెళ్లిమాటలు చురుకుగా పొగుతున్నది. ఈ విష
యమై శివయ్యగా లేనిగా ప్రయత్నించక పోయినా,
కనకమ్మగారి తెలివిలేటలవల్ల త్వరలోనే ఒక మంచి
సంబంధం కుదిరింది. ముహూర్తచిక్కయింకూడా జరిగి
పోయింది.

ఇంట్లో పెండ్లి ప్రయత్నాలు చాలాజోరుగా
పొగుతున్నవి. కనకమ్మగారు రోజూ ఇల్లంతా పాడా
వుడిగా తిరిగేస్తున్నారు. ఇదంతా సీతకు ఒక వింతలా
కనిపించింది. ఎల్లప్పుడూ ‘యిండ్లో’ మంటూన్న
ఈ కొంపను కుగ్రహించి, అలంకరిస్తూ వుండడం
ఆమెకు ఎంతో ఆనందదాయకంగా వుంది...ముహూ
ర్తం రోజురోజుకీ దగ్గర పడుతున్నాది.

..... పెళ్లివాడికి ఇల్లంతా బంధువులతో కల
కల బాడుతున్నాది. ఆహారాత్రావా బాధ్యంమేరల
ప్రొగుతున్నాయి. సీతఆనందానికి మేరలేదు.

ఇదొక వింతపండుగలా వుంది. ప్రతివారూ ఆనందం గానే కనిపిస్తున్నారు. అన్నిటి కంటే ముఖ్యమైన దేమిటంటే, నీత కిప్పుడు ఇంటిపనులేమీ తగల లేదు! ఆమెతో ఆడుకోడానికి కావలసినంతమంది పిల్లలు దొరికేరు. ఇంతకుముందు తనతో ఆడేవారు ఎవరూ లేరు. తాయారు, పూర్ణ, కాంత తనతో ఆడేవారే కాదు. వారు పొరుగింటికి పోయేవారు. తన ఇంటిపనులకోసం వుండిపోయేది... ఈ పెళ్లిలో ఎంత మంది పిల్లలు వచ్చారు! ఏ వూరినుంచి వచ్చారో! అందరూ మంచి వారే... తనకి కావలసినన్ని లడ్డుండులు, అరటిపళ్ళు మొదలయిన తినుబండారాలన్నీ ఇప్పుడు దొరుకుతున్నాయి! ఈ పెళ్లి మరొక స్వల్పకాలం జరిగితే బావుండును.....

పెళ్లి మూడు రోజులూ నీతపంతోమినికి అంతు లేదు... ఏదో కెయిలులోంచి తనకు విడుదల దొరికినట్లుంది. విఫీ, విరామం లేకుండా, రోజల్లా తనతోడి పిల్లలతో ఆల్లరిచేస్తూ ఆడుకోడానికి తనకి అవకాశం దొరికింది. పిల్లలందరిలోనూ, నీతతోకలిసి బాగా గొల్లు చేసేవారిలో ముఖ్యుడు రాజు! రాజుకి ఏదో గుంటాయి. రోజూ, సామానుకొట్టికి వెళ్లి, మిఠాయిలు దొంగిలించి పిల్లలందరూ పంచేవాడు. అంచాత అతడు పిల్లలందరికీ ఏదోక నాయకుడుగా వుండేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు బొమ్మలను తెచ్చేవాడు. మరో అప్పుడు భయంకరమైన రాక్షసిబొమ్మ చేయబడ్డ అట్టను మొగానికి కట్టుకుని పిల్లలందరినీ హడలగొట్టేవాడు! అతని తేబులో ఎల్లవేళలా కాడీలు, అర్ధజాలు గల గల మ్రోగేవి.

ఒకనాడు రాజుతో నీత కయ్యనూడి, శివయ్య గారితో సీర్యారు చేసింది, రాజు తనను కొట్టేమని.

“ఏమిటమ్మా అంటున్నావు?” అన్నారు శివయ్యగారు. ఆయన అప్పుడే పొగాకు వేసుకోవడంచాత, నీత ఏడుస్తూ చెప్పినసంగతేమీ ఆయనకు ఎంతమాత్రమూ తలకెక్కిందికాదు.

“ఏమిటి తల్లీ నవ్వు అవేది?” అన్నారు శివయ్యగారు

కాని, యీ లోగా, రాజుకూడా తన తల్లిని వెంటచెట్టుకుని అక్కడకు వచ్చాడు. శివయ్యగారు ఆమెనుచూసి, “ఏమిటి కారదమ్మా! ఇలావచ్చావు?” అన్నారు.

“మా రాజురాయి నీతకొట్టిందని వాతో సీర్యారుచేసి, ఇక్కడకు లాక్కొచ్చాడు. ఇధిక! ఎప్పుడూ సీర్యారులే!”

“రాజే నన్ను కొట్టాడు మొదట” అంది నీత.

కారదమ్మగారు గట్టిగా నవ్వుతూ, రాజుని దగ్గరగా తీసుకుని అంది: “రాజా! నీత ఎవరనుకుంటున్నావ్? మీ సోమహాథం మామయ్య కూతురేలా నాయనా. నీకు పెళ్లం అవుతుందికదా, అలా కొట్టవచ్చా?”

కాని, యీలోగానే పిల్లలిద్దరిమధ్యా సంధి కుదిరిపోవడంచాత ఇద్దరూకలిసి, పల్లకిపూరేసింపు చూడ్డానికి నువ్రన బైటికి పారిపోయారు. శివయ్యగారు కుర్చీలో వెనక్కిచేరబడి పొగాకుమత్తును అభినందిస్తున్నారు. ఆయన ఈ లోకాన్నే మరిచినట్లుంది. ఈ పరిస్థితిలో ఆయనతో మాటామంతీ ఆడడం కష్టమని కారదకు తెలుసు... ఆమె పెళ్లిగా ఇంట్లోకి వారు కుంది!

పెళ్లి అయిపోయిన వారం రోజుల్లోగానే బంధువులందరూ వెళ్లి పోయారు. రాజుకూడా వెళ్లి పోయాడు. ఇల్లంతా చిన్నబోయినట్లుంది. నీతకి ఒక్కమారు భోజన ఏదూ లభించింది. ఆమెతో ఆడ్డానికి ఇప్పుడెవరూ లేరు. తన మళ్లీయింటి పనులు చేయడం ప్రారంభించాలని ఆమెకు తెలుసు. ఆ బాజాలు, ఆ వైభవం, అలికిడి, పిల్లలు, ఆటలు, ఇంకా ఆమెచెట్టలో గింసరుమంటున్నయ్... అపరంత కొద్దిరోజులవరకూ గదిలోంచి వైకించేసి కాదు. కాని, ఆ తర్వాత ఆమె, వంటింటి వీడిలో తన మామాలాభావాన్ని అక్రమించి, “నీతా! నీకేదైనా పని చెయ్యడం తెలియకపోతే నన్నడిగి తెలుసుకో. అంతేకాని, చేపటచెయ్యడం చేయకు” అంటూ,

తన పూర్వపు అధికారాన్ని తిరిగి దర్శించడం ప్రారంభించింది. సీతప్రాణం చచ్చిపోయినట్లయింది.

ఓనాటి వృథాయం : సీత కాఫీ పట్టుకొని శివయ్యగారికి చచ్చింది. అప్పుడే శివయ్యగారు ముఖం కడుక్కుని, వాలుకుప్పిలో చాలేదు. కాఫీ ఎవరో ఒకరు తెచ్చియిచ్చేవరకూ ఆయన అట్లానే పడుంటాడు. ఇంట్లోకి వెళ్లి కాఫీ అడగడం ఆయనకు అలవాటు లేదు.

శివయ్యగారు కాఫీకప్పు అందుకుంటూ సీతపై పొకమారు చూశారు. ఆయన ఎందరో కొంచెం ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆయనజీవితంలో ఇంతవరకూ, తనకు రోజూ కాఫీయిచ్చే వ్యక్తి ఎవరో చూడడం అలవాటు లేదు. ఒకవేళ చూసినా కూడా, ఆయన పరధ్యాన్యంగానే వుంటాడు. కాని, యీనాడుమాత్రం ఆయన సీతను తేరిపారచూశాడు.....సీత అప్పుడే ప్లానంచేసి, కక్షిగిన ముత్యంలా వుంది. తన పిల్లలు కాని, యిల్లుకాని ఇంత పరిశుద్ధంగా వుండడం శివయ్యగారు ఎరగని విషయం. ఇంటిపనులు చేస్తూండడంకల్ల సీత ఆరోగ్యంగా, బలిష్ఠంగా, బూరె బుగ్గలతో, నుండ్రని దండలతో, ఏపుగా, ఆరేళ్ల పిల్లవలె కనిపిస్తున్నది. కిటికీలోంచి వస్తున్న మార్గరథ్యలో, ఆమె దంకపు బొమ్మవలె మెరిసిపోతున్నది...శివయ్యగారు కాఫీ ఒక్క నుటకలో తాగేసి, సీతతో "ఏదీ చిట్టితల్లీ! ఇట్లా రామ్మా" అన్నారు సీతని తన ఒళ్లో కూచోపెట్టుకుంటూ. శివయ్యగారి కళ్లో కూయని, సీత గదిమట్టా చూస్తున్నది. ఇటువంటి అధిమానాన్ని, ప్రేమను ఆమె యింతవరకూ చదివూడలేదు. ఈనాటికి శివయ్యగారికి ఆమెమీద అధిమానం పుట్టుకొచ్చినట్లయింది.

"వైరితల్లీ! ఈ రెండుజనలు ఎవరు వేరారమ్మా" అన్నారు శివయ్యగారు ఆమెబుగ్గలు నిమరుతూ.

"నేనే వేరుకున్నాను మామయ్యా! ఇవాళ అపరంజి చెయ్యవంది."

శివయ్యగారికి పొగాకు వేసుకునేవేళ మించి నోమాంది. అదీకాక, ఆయనకి పెద్దలతోనే కాక

చిన్న పిల్లలతో మాట్లాడడం కూడ తెలియదు. ఆతర్వాత ఏమిటి మాట్లాడాలా అని ఆయన ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇంతలో, సీతే అంది :

"మామయ్యా! ఓటకుసుతాను చెప్పావా?"

"ఏమిటితల్లీ? ఎందుకు చెప్పనూ."

"మా అమ్మా, నాన్నా లేరుట, నిజమేనా?"

శివయ్యగారికి చిన్నపిల్లలతో మాట్లాడడం బొత్తిగా తెలియదని మరోమారు చెప్పాలి. ఎందుకంటే, ఆయన మాటిగా ఇలా అన్నాడు :

"నిజమే తల్లీ! మీ అమ్మా, నాన్నా నీచిన్న తనంలోనే చచ్చిపోయారు. పాపం!"

ఈ 'చచ్చిపోయారు' అన్న ముక్క విశేషరికీ సీత గొల్లన ఏడ్వడం ప్రారంభించింది. కన్నీటితో ఆమెబుగ్గలు తడిసిపోతున్నయ్. శివయ్యగారికి ఏమి చెయ్యటో తెలిసిందికాదు. ఇంతలో, "సీతా" అన్న అపరంజియొక్క కాపుకేక వినవచ్చింది. సీత ఒక్క గంతుగెంతి, రివ్వున ఇంట్లోకి పారిపోయింది. కళ్లు రెండూ గబగబా తుడుచుకుంటూ.

శివయ్యగారు రొండిను పొగాకుతీసి, చేతిలోవేసుకొని, నలుపుతున్నాడు.

౨

సీత జీవితంలో కొన్ని సంవత్సరాల కాలం గడిచిపోయింది. ఆమె కిష్టదు ఎనిమిది ఏళ్ళు. ఈ గడిచిపోయిన కాలంలో జరిగిన ముఖ్యవికేషం లేమిటంటే: అపరంజి కాపరానికి వెళ్లిపోయింది. తాయారుకి పెళ్లి అయిపోయింది. ఆమె ఈ మధ్యనే ప్రవృత్తి అయింది కూడా. ఆమెకు యిప్పుడు పదమూడేళ్ళు.

ప్రార్థకి పది సంవత్సరాలు వచ్చినయ్. ఆమె ఘట్ట ఫారం వరకూ చదివి మానేసింది. ఆమెకు కూడా పెళ్లియ్యాడు వస్తున్నది. అదీకాక, కనకమ్మగారి పిల్లలు పది ఏళ్ల తర్వాత స్కూలుకి వెళ్లడం ఎరగరు.

ఇప్పుడు శివయ్యగారి పొరుగింట్లో తారదమ్మగారు, ఆవిడభర్త కర్మగారు, కొడుకు రాజు వుంటు

వారు. శిర్యగారికి ఏడాదికికం ఈ వూరికి బదిలీ అయింది. ఆయన ఏదో ఇమ్మగెమ్మ కంపెనీలో పెద్ద జీతం తెచ్చుకుంటున్నాడు. ఆయన కున్న సంతాన ముల్లా రాజా ఒక్కడే. ఇప్పుడు రాజా మైమ్మలలో రెండవ భారం చదువుతున్నాడు.

రాజా గారాబంగా పెరుగుతున్న పిల్లాడు. అతడు ఒక్కొక్క మారు దొరపిల్లాడివేషం వేసుకుంటాడు. మరొకప్పుడు పూర్తి ఖడ్గధరుడు వేసుకుని, చక్కటి ఖడ్గం బోపి ధరిస్తాడు. ఇంకొకప్పుడు ఫార్మీవేషం వేయమని తల్లిని వేధిస్తాడు. ఆ యింటిలో ఆతని ఆటలు ఎన్నైనా సాగుతై. అతడు పంజ్రంవేండ్ల బాల 'రాజా'.

ప్రతిరోజూ సాయంత్రం వేళ ఒక ముసలి దొర వచ్చి రాజాకి ఒక గంటసేపు ఇంగ్లీషు బ్యూరకా చెప్తాడు. ఆ దొరగారు శిర్యకి స్నేహితుడు. బ్యూరకను అయిపోగానే, రాజా కనకమ్మగారింటికి వచ్చి సీతతోను, కాంతతోను తమ ఆవేళ మంచి యింగ్లీషుపాఠం నేర్చుకున్నానని చెప్పి, అందులోని గొప్పలను వారియందు వర్ణిస్తాడు. తన పెద్దవాడయ్యాక, బయ్యి రూపాయిల జీతాన్ని తెచ్చుకుంటానంటాడు. అతని మాటలను వింటగా ఆలకిస్తుంది సీత.

సీత, కాంత ఇప్పుడు ఆమెపిల్లల బడిలో చూడవచ్చామని చదువుతున్నారు.

బడికివెళ్లి చదువుకోవడం సీతకి జీవితంలో ఒక కొత్త అనందాన్ని చేకూర్చింది. ఈ యింటికి, మనుషులకు, పనులకు దూరంగా ప్రకాంతమైన బడిలో స్నేహితులమధ్య కాలం గడవడం ఆమెకు బోయిగా వుంది. తన క్లాసులోని అమ్మాయిలందరితోను ఆమెకు స్నేహమైంది. వారందరూ తనతో చనువుగా మాట్లాడతారు. వారిలో కుళ్లు, కుట్ర, క్రోధం, అధికారం ఏమీ కన్పించవు. జీవితంలో తనతో సానుభూతితో, చనువుతో, స్నేహంతో మాట్లాడేవారే కరువయారా అనిపించింది సీతకి. మూలలలో ప్రవేశించేసరకు... ఈనాటికి ఆమెకు ఈలోటు తీరింది...

తనకు అమ్మ, నాన్నా లేరు అన్న విషయం సీతని యామధ్య బాధించసాగింది. ఇంతవరకు, సీత

తనకూడా ఒక తల్లి, తండ్రి వుంటే తన జీవితం ఎట్లా వుంటుందో అనే విషయం వూహించుకొనెవా లేదు. తనకు తల్లి, తండ్రి లేరన్న విషయం ఆమెకు చాలాకాలం కిందటే తెలిసింది. అప్పటికి తన ఇంకా చిన్నపిల్ల. అప్పుడు ఆమె నీ విషయం ఏమీ బాధించలేదు. ఇప్పుడీ కొత్తబాధ ఆమె పెట్టా ఆవరించుకుందో ఆమెకు తెలియదు. కాని, ఆమె ప్రతిరోజూ స్కూలు నుంచి వస్తూన్నప్పుడు తోవలో, "నాకు కూడా అమ్మ, నాన్నా వుంటే బావుట్లు" అనుకొనేది. అప్పుడప్పుడు కనకమ్మగారిని "అమ్మా" అని పిలవాలనే కోరికకూడా సీతకి కలగకపోలేదు.....

ఒకాడు పొరుగింటి కారడమ్మగారు ఒక పాఠ ఫాటో ఒకటి తెచ్చి కనకమ్మగారింట్లో పడేపి చక్కోబోయింది. ఫాటోలో, నడివయస్సులో వున్న దంపతు లిద్దరున్నారు. ఆవాడు సాయంత్రం సీత స్కూలునించి రాగానే ఆఫాటో తన అమ్మనాన్నల దని తెలిసింది. కారడమ్మగారికి ఆఫాటో ఏ పెట్టి అడుగునో, ఎట్లానో కన్పించినట్ట.

ఆవేళకాత్రి భోజనం అయ్యాక, ఎవరూ చూడకుండా, సీత ఫాటోవద్ద నిలబడి ఒక గంటవరకు చూచింది. ఆ యిద్దరే తన తలిదండ్రులు! ఎట్లా వున్నారు! తను వారిద్దరినీ ఎప్పుడూ చూచే ఆనకాశం లేకపోయినా, ఆ యిద్దరూ తనకు ఎంతో ఆత్మీయులవలె, తన ఎరిగున్నవారివలె కన్పిస్తున్నారు. వారిద్దరూ తనకు తలిదండ్రులన్న భావం ఆమెకు వారికి మరీవగ్గరగా తీసుకుపోసాగింది. వారే తనకు అమ్మ, నాన్నా! సీత ఫాటోని మెల్లిగా తడిపింది. ఆ ఫాటోకే ఈ నిమిషమందు జీవనమే, తన వారిద్దరికీ ఎన్నెన్నో విషయాలను చెప్పి, తన మనస్సులోని ఏదో అవ్యక్తమైన భారాన్ని తగ్గించుకోవలసింది..... ఆమె మనస్సు వింత ఆలోచనలతో కలత చెందిపోయివుంది...తన తల్లి ఫాటో తనవైపే చూస్తున్నది. "అమ్మా" అందామనుకుంది సీత. ఆముక్క ఆమె గొంతులోనే వుండిపోయింది.....

ఆవేళకాత్రి సీతకు నిద్రపట్టలేదు. ఆమె ఏమేమో ఆలోచించుకొంటున్నది. తన అచ్చంగా

అమ్మపోలితే! అమ్మ ఎంత అందంగా వుంది! మర్రి, అమ్మ తన రూపంలో ఈ భూలోకంలో పుట్టినట్లుంది... ఈ భావం నీత మనస్సుని కొంచెం తేలిక పరచినట్లుంది... ఎందుకో ఆమెనే తెలియదు. అర్థ రాత్రివేళకి ఆమెకు ఎట్లానో నిద్రపట్టింది.

మర్నాడు ఉదయం అపరంజి అర్తవారింటివంచి వచ్చింది. ఆమె వచ్చిన వెంటనే ముగ్గురు చెల్లెళ్లు ఆమె చుట్టూ అపారంగా చూడారు. వారిని అపరంజి ఎంతో అభిమానంతో, ప్రేమతో పలకరించింది. ద్వారంలో నుంచుని నీత యిదంతా చూస్తున్నది. ఆమెను అపరంజి పలకరించలేదు. కనీసం ఆమెవైపు చూసి నవ్వినా లేదు. కాని, అపరంజి మాత్రం నీత వైపు అయిదు నిమిషాలపాటు ఆకృష్టంతో చూసింది. నీత ఎంతో మారిపోయినట్లు కనిపించి వామెకు. నీత ఇంత అందంగా తయారవుతుందని ఆమె ఎన్నడూ పూహించలేదు. నీత పొడుగ్గా, బలంగా, పంజరంవేళ్ల పిల్లల వలె వుంది. చారిత్రాని కళ్లతో, బంగారుమేని చాయతో, ఆమె చిన్ని లక్ష్మీదేవివలె వుంది. ఆమె నడుస్తున్నప్పుడు దంతిపు విగ్రహానికి ప్రాణం వచ్చినట్లుంది. అన్నిటికంటే నీతలో ఆకర్షణీయంగా వున్నది ఆమె జాతు. ప్రవాహంవలె అజాతు ఆమె పిరుదులను చాటుకున్నది..... అపరంజికి తన నెలరోజు కెక్కిరిస్తున్నట్లుంది.

అలాదురాత్రి కనకమ్మగారు అపరంజికి దిప్పి తీసి పోతారు.

వారంరోజుల తర్వాత ఓనాడు అపరంజి నీత పుస్తకాలను కలుకుతూ అంది: "ఏమే నీతా! ఈ పుస్తకంలో ఇంగ్లీషు పేర్లు ఎవరు రాశారు?"

"నేనే రాసుకున్నాను" అంది నీత.

"మీ స్కూల్లో ఇంగ్లీషు నేర్వడని కాంత అంద?"

"అవి మా స్కూల్లో చెప్పినవి కావు. రాజా దగ్గర నేను నేర్చుకుంటున్నాను ఇంగ్లీషు."

అపరంజి మరి చూట్టాడతడు. ఆమె గలగల పుస్తకం పేజీలను తిర్రుస్తున్నది. ఆమె భావం నీతకు దీనిలాగా వుంది. నీత అక్కడించి వెళ్లిపోయింది.

అపరంజి మర్రి అర్తవారింటికి వెళ్లిపోయే ముందు రోజున ఓ చిన్న గల్లంతు జరిగింది. అదేకే కనకమ్మ గారికి గదిలో బాంతుకుచిన్నా బద్దైపోయి వుండడం కనిపించింది. అదివ గట్టిగా "నీతా! ఒకేసా!" అని అరిచింది. ఇంతలో ఈ అగుపు విని అపరంజి వచ్చి, బాంతువేపు చూస్తూ, "ఎవరివనే అమ్మా యిది?" అంది. ఇంట్లోని వస్తువుల జాగ్రత్తవిషయమై తన పూర్తి కాద్యంతకు కనపరుస్తూ.

ఇంతలో తాయారువచ్చి ఈ దృశ్యాన్ని చూసింది. "అమ్మా! నీత ఇంవాకట్లు ఈ గదిలోంచి కష్టపూరితగా నేను చూశాను" అంది తాయారు. ఇంతలోగా పూర్ణకూడా వచ్చింది. నీత యింకా చాలేదు. కనకమ్మగారు మరొక కేక పెట్టారు. నీత వచ్చేలోగా, ఆమెదే నేనుని కూతుళ్లు, తల్లి నిర్ణయించి పోతారు. నీత వచ్చింది. ఈ దృశ్యాన్ని చూశాక, ఆమెకు అంతా ఆకర్షణీయమింది. "చిన్నా ఎవరు బద్దంకొట్టేరో నాకు తెలివత్రా!" అంది నీత తన ఈ విషయమయే వెలసబడ్డదని గ్రహించి.

"చూశావే అమ్మా! మనం ఎవరం బద్దం కొట్టకపోతే, ఈ యింట్లో మరెవరున్నారా?" అంది అపరంజి. ఏమైనా నీత మాటల నెవరూ నమ్ములేదు. ఆమెకు బాగా చివాట్లు అయినయ్యే. "అపరంజి నేనెవరం అర్తవారింటికి పోవాలి నేనుదా" అని నీత వెయ్యి మొక్కులు మొక్కుకుంది.

అలాదు సాయంత్రం అపరంజి ప్రయాణం పెట్టుకుంది. కాని, ఆమె వెళ్లే ముందు మరొక చిత్రమైన సంగతి జరిగింది. ఆర గంటలో అపరంజి జబ్బా ఎక్కి వెళ్లిపోతుండగా—నీత రుబ్బుకోలు ముందర కూచుని ఏదో రుబ్బుకున్నది. ఇది ఆమె నిత్యకృత్యాల్లో ఒక చిన్న కృత్యం. అపరంజి వచ్చి "నీతి! అది వదిలేనీ, లే! నేను రుబ్బుతానులే" అంది. ఈ అభ్యవం నీతకి వింతగా వుంది. నిజానికి అపరంజి ముఖంలో ఏ మాత్రం ముప్పుభావం కాని, దయ కాని, నిష్కపటం కాని ఆ నిమిషంలో కనిపించి వుండటమయితే, నీత తప్పక ఆ పని వదిలేసి ఓ నిమి

మంచి ప్రాంతం తీసుకొనేది. కాని అపరంజి ముఖంలో యివేటి శ్రేణు. ఆమెలో ఏదో పట్టుదలు, ప్రాసించరాని పరిణామం కనిపిస్తున్నది. నీత ఆ పని తనే చేస్తానన్నది. కాదు నేనే చేస్తా నంది అపరంజి. “అయిపోవచ్చింది. మళ్ళీ మరొకరు చెయ్యిచేసుకోవడం మేమిటి?” అంది నీత. అపరంజి ఒప్పుకోలేదు. ఇద్దరూ కొంతకాలం ఘర్షణపడ్డారు. ఇంతలో కవికమ్మగారు వచ్చింది.

“అమ్మా-మాతాజీ! దీని పెంపొందడం! లేవ మంచి లేవకుండా వుంది! ఇక ఇరుగుపొరుగుతో తనే ఇంటి పని అంతా చేస్తున్నదిని చెప్పకోదానికి ఈ ఎత్తింతా” అంది అపరంజి. ఈ మాట విని నీతికి ఏడుపు వచ్చింది. ఆమె చేతులు దులుపుకొని దిగ్గుల లేచి నుంచుంది. ఆమెకళ్ళల్లో నీరు నిండింది. తన పెంపుకు అపరంజి యిట్లా కఠినమైన మాటలు అంటుందో తనకు తెలియదు. ఇరుగుపొరుగుతో తన ఇంటి విషయమై ఏమీ మాట్లాడదు. ఇంతకరణం, లోకులతో వున్నది లేనది కలుగు చెప్పకుని మంచి దరించుకోవడం తనకి చేతకాదు.....లోపల వున్న కుళ్ళును కప్పిపుచ్చి, మైకి అగ్రహారం కనపర్చుతూ, పక్కపొరుగు వచ్చిరిమిగా బంధువుల ముందర చాలా మంచివారని చాలా మంది అయిపోయే ‘అమాయకు’ల యొక్క నటన తనకి యంతకరణం అలవడలేదు.....

అపరంజి అత్తవారింటికి వెళ్ళిపోయింది. నీత ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచింది. ఆమె సాయంత్రం చీకటి పడ్డాక కారదమ్మగారింటికి వెళ్ళి రాజాలో, “రాజా! అపరంజి వెళ్ళిపోయింది” అని చెప్పింది నీత వత్సయూ.

“అయితే, తేవటినుంచి వాడగ్గిర యింగ్లీషు నేర్చుకుంటావా?”

“ప్రూ! నాకు పెద్ద పెద్ద మాటలు నేర్పాలి. అమ్మ రాలిన్నీ చూడు ఎంత వేగించి వచ్చేకాదో!”

నీత వెళ్ళిపోయే ముందర రాజా ఆమెలో మెల్లిగా అన్నాడు—“నీత! ఇట్లాంటి నీకు మంచి కలుగు ప్రామ.”

నీత రాజాదగ్గరగా వెళ్ళింది. రాజా ఆమెచేతిలో అన్నాడు: “నీత! ఎవరితో చెప్పకం. ఇవాళ పొద్దుట

బంతి అడుమూ వుండగా మీ లాంతరు చిమ్మి మీద పడింది.....నీకు మాత్రం చెప్తున్నాను.....”

“ఓహో! చిమ్మి బద్దలయిపోయింది కూడాను”

“నీ కట్టా తెరిసింది?”

“అత్తయ్య చూసింది. నేనే బద్దలు కొట్టేనని అపరంజి కూడా సాక్షిం చెప్తే, అత్తయ్య నన్ను ఎంతో తిట్టిపోసింది.....”

రాజా నీతియగ్గర్ని తనకుడి చేతి వేళ్ళతో కొక్కుతూ, “మంచిదానివికాస్తా, నీత! చిమ్మి నేను బద్దలు కొట్టేనని ఎవరితో చెప్పకం. నువ్వంతో మంచి నీతి.....అపరంజి అంత చెడ్డది ఎక్కడా లేదుకదా?” అన్నాడు ఓదారుస్తున్నట్లుగా.

“వుహం! చెప్పనులే.....అపరంజి ఎప్పుడూ నన్ను సాధించడమే.....చచ్చేరాన్ని ప్రతిరోజూ”

“పోనీలే! అది వెలిపోయిందికదా మరి?”

“నాకు లేక్కలుకూడా చెప్ప, లేపట్నుంచి”

“గ్రామగురుకూడా చెప్తానులే”

వారంతోజల తర్వాత, ఓనాడు సాయంత్రం నీత పెర్లో వుండగా రాజా వచ్చి అన్నాడు:

“నీత! నేను నీనీమాకి వెళ్తున్నాను. నవ్వు కూడా త్వరగా రా!”

నీత ఓ నిమిషం ఆలోచించి అంది:

“వుండు, ఇప్పుడే వస్తున్నాను”

“వేగిరం రా! నేను విశిషరండాలో వుంటాను”

“ఇదుగో, బట్టు మార్పుకుని వచ్చేస్తాను”

అయిదు నిమిషాల తర్వాత నీత వచ్చింది.

“ఛా! ఆ పరికిణీ, వాకట్టు కానలేవు! ఎవరన్నా చూస్తే నవ్వుతారు. మనం కుప్పిల్లో కూచుంటాము, తెలుసా? మంచి బట్టు వేసుకోరాదా?” అన్నాడు రాజా.

నీత మళ్ళీ లోపలికి వెళ్ళి రెండు నిమిషాల్లో బట్టు మార్పుకువచ్చింది. రాజా ఆమెపై అసంతృప్తిగా చూస్తూ అన్నాడు:

"అయ్యే! ఇది బాగులేవు. ఇట్టి బట్టలు లేవు! చూడు, నే వెట్లాంటి బట్టలు వేసుకొన్నానో!"

నీత ఏమో అందా మనుకుంది. కాని, మళ్ళీ లోపలికి వెళ్ళి, మరొక జత వేసుకుని వచ్చింది. ఈ మరుమాటా రాజుదృష్టిలో ఆమెబట్టలు ఏమీ బాగులేవు.

"రాజా! నాకు మరి బట్టలు లేవు" అంది నీత, బాటిగా అతని వేపు చూస్తూ, బ్రతిమాలుకున్నట్లు.

"పోనీ! అట్లానే రా"

నీత మొగం చేటుంటైంది. రాజుచెయ్యి పట్టుకుని, "పద వేగిరం" అంది నీత. ఇద్దరూ మెట్లు దిగుతూ వుండగా, "నీతా!" అన్న పెద్ద కేక విని వచ్చింది. ఇద్దరూ ఆగిపోయారు. "అత్తయ్యి వచ్చేసి నట్లుంది! నేను రాను. నువ్వు ఒక్కడివి వెళ్ళిపో" అంది నీత.....రాజు ఒక్కడూ వెళ్లి పోయాడు. నీతకి కళ్ళకిళ్ళ పర్యంతమా అయింది.

మర్నాడు నీత బట్టలు పుకుకుతూ వుండగా, రాజు నూతి దిగ్గరికి వచ్చాడు:

"నీతా! నిన్న నీనీమా ఎంత బావుండనుకున్నావ్! అబ్బ! కొండలు గంతపం, పురకడిం, దెబ్బలాడ్డం! ఇంగ్లీషుఫీల్సు, తెలుసా!" అన్నాడు రాజు.

"ఒక్కడికి వెళ్ళిపోతున్నావని అత్తయ్యి అడిగింది నిన్న. నీనీమా కన్నాను. చెప్పకుండా, కొంతైనా తీసుకెళ్ళకుండా ఎందుకు వెళ్ళేవని తిట్టింది"

"ముగ్గురికి టీక్వెట్లు కొవడానికి నాదగ్గర దెబ్బు లేదుగా? వున్నా, నేను కొంతని తీసుకెళ్ళను"

"మరి అయితే ఎట్లా?"

"ఈమారు మీ అత్తయ్యి ఎప్పుడైనా హరికథకి గాని వెళ్తే మనం సినిమాకి పోదాం?"

"యాదాంతే"

మళ్ళీ, వారం రోజులవరకూ రాజు రావడం నూతివేకాడు. ఓనాడు కారదమ్మగారు వచ్చి, రాజుకి జ్వరంగావుందని కనకమ్మగారిలో చెప్పి వెళ్ళిపోయింది. ఆనాడు సాయంత్రం నీత రాజును చూద్దానికి

వెళ్లింది. రాజు చాలాచిక్కిపోయి వున్నట్లుగా కనిపించాడు. నీతను చూడగానే, రాజు మందంబాద లేచి కూచుని, "నీతా! నిన్న నే ఎందుకు వచ్చావు కాదు?" అన్నాడు.

"నాకేం తెలుసు! ఇవారే కారదత్త వచ్చి నీకు ఉష్ణంగా ఉందని చెప్పింది."

"నిన్నను నీకోసం ఎంతలా వీలీచాను?"

"పోనీ, ఇవారే వచ్చానుకదూ? ఇక నుంచి రోజూ వస్తామేలే"

"ఇవారే మా ఇంట్లోనే వుండిపో! అమ్మతో చెప్తానులే, నువ్వు ఇక్కడే పోంచేస్తావని"

ఆనాడు రాత్రి నీత అక్కడే వుండిపోయింది. ఇద్దరూ రాత్రి చాలా వేపటివరకు కథలు చెప్పుకున్నారు. రాత్రి పది గంటలు అవుతూ వుండగా, పక్క గదిలోంచి కారదమ్మగారు "ఒకే! బిల్లు! చాలా రాత్రి అయింది. యిక పడుకోండి" అని కేక వేరారు.

మర్నాడు ఉదయం రాజు బాట్లీ తాగుతూ అన్నాడు:

"నీతా! నీకు సింధుబాదు కథ తెలుసా?"

"తెలిదు"

"పోనీ, బ్రహ్మరాక్షసి కథ చెప్పు"

"అదీ నాకు తెలియదు"

"నువ్వైనా కథ చెప్పు"

"నా కే కథలూ రావు రాజా!"

"అయితే నువ్వు మీ యింటికి వెళ్ళిపో"

"నిజంగానేనా?"

"నిజంగానే! వెళ్ళిపో!"

నీత ఏడుపుముఖం పెట్టి, రాజువేపు ఓమారు చూసింది. ఆ తర్వాత, రిప్యూస్ ఇంట్లోకి పారిపోయిందిరాజు "నీతా!" అని కేక వేకాడు. కాని, ఆమెకు నిద్రించలేదు.

రెండు రోజుల తర్వాత రాజుకు జ్వరం తగ్గి పోయింది. ఆనాడు సాయంత్రం శివయ్యగారి ఇంట

కిటివద్ద నిలబడి రాజా, "సీతా!" అని పిలిచెను. సీత వచ్చింది. "సీతా! కోపం వచ్చిందా?" అన్నాడు. లేచింది సీత.

"మళ్ళీ మా యింటికి వస్తూ వుంటావా?"

"ఊ! వస్తానులే"

"ఆ తేరే పూరితేనే నిన్ను వెలిపే మున్నాను, సీతా!" సీత పకపకా నవ్వింది. రాజా కూడా నవ్వెడు.

3

సీతకి పదకొంపవ ఏడు వచ్చేసరికి పుష్పకతి అయి కూచుంది. భారమైన నవకతో, తీర్చి దిద్దివట్టున్న అమృతమైన అంగసౌమ్యరంగో ఆమె ఒక బంగారు బొమ్మవలె వుంది.

సీతకి యింట్లో ఈమధ్య కొత్తకొత్త సంగతులు దినపడుతున్నయ్. కనకమ్మగారు సీతకి పెళ్ళిప్రయత్నాలు విరివిగా చేస్తున్నారు. తనకి తెలిసిన సంబంధాలన్నిటినీ విషయ్యగారికి వర్ణించి చెప్పి, "ఏదో ఓ సంబంధం వేగిరం వెటిలు చేయా" అని చెప్పింది.

సీత స్కూలు మానివేసి ఆరు నెలల యింది. కోనా తన పెళ్ళి విషయమై ఇంట్లో జరుగుతున్న సంభాషణలు అన్నీ ఆమె వింటూనే వున్నది. ఇంత వరకూ కనకమ్మగారు ఎంచిన సంబంధాలు అన్నీ యాడో పెళ్ళి వాళ్ళవి, నలభై ఏళ్ళవారివి. అందులో ఒక వరుడికి నలుగురు పిల్లలుకూడా వున్నారని తెలిసింది.....

ఓనాడు సీతతో కనకమ్మగారే ఆమె పెళ్ళి విషయమై చెప్పింది.

"అత్తయ్యా! ఓ ఏడాది పోయాక నాకు పెళ్ళి చేసుకోవాలింది.....ఇప్పుట్నుంచి....." అని అగింది సీత, తన మాటలకి తనే ఆశ్చర్యపోతూ. ఎందుకంటే, తన జీవితంలో ప్రప్రథమంగా తన కోర్కెను వ్యక్తకృత్యం ఇచ్చింది. ఇంతవరకూ తనకికూడా కోర్కెలు వున్నవనే విషయం సీతకి తెలియదు.....

కనకమ్మగారు సీతమాటలకి మొదట ఆశ్చర్యపోయింది. తరువాత తనకి సహజమైన కోపం వచ్చింది.

"ఇదుగో సీతా! నువ్వొంకా చిన్న పిల్లవు కావు. మీరెండి ఆప్తి వున్నదో నీ కింద భుజ్జ అయిపోయింది....ఇంక, నువ్వు ఒక యింటిదానివై, నీ బతుకేదో నువ్వు చూసుకోవాలి....."

"నా బ్రతుకా?" అంది సీత. కాని, కనకమ్మగారు ఈ మాటలు వివకముండే వంటింటిలోకి వెళ్ళి పోయారు.

ఓనాడు సీత కిటికివద్ద నుంచుని, మేఘాల వైపు చూస్తూ, ఏదో ఆలోచించుకొంటున్నది. వరండా మెట్లమీదనుంచి రాజా ఎక్కడో జర్ననాడు.

"రాజా" అని పిలిచింది సీత అప్రయత్నంగా. ఎందుకు పిలిచిందో ఆమెకే తెలియదు. చాలాకోణాలై తను రాజాను చూడడం లేదు. తను పెద్దమనిషి అయినప్పటినుండి పిలిమిగమే చూడలేదు.

రాజా కిటికివద్దకి వచ్చి నిల్చున్నాడు. రాజా యిప్పుడు పదహారు ఏళ్ళ యౌవనుడు. మొఖంలో యింకా చిన్నతనపు చిహ్నాలు కనిపిస్తున్నవి.

"ఎందుకు పిల్చావు, సీతా?" అన్నాడు రాజా.

"ఎ...ఎందుకూ...లేదు...రాజా!"

"అయితే పోతావా?" అని, రాజా గెండు అడుగులు వేసి, మళ్ళీ వెనక్కివచ్చి, "సీతా! నీ పెళ్ళిటి నమ్మకూడా పెళ్ళికి నీలుస్తావా?" అన్నాడు నవ్వుతూ.

సీత పురిక్కి పడ్డది...ఆ తర్వాత గెండు చేతులతో మొహం కప్పకుని చెక్కిచెక్కి ఏదవటం మొదలుపెట్టింది.

"సీతా! సీతా! ఎందుకలా ఏడుస్తావా!"

గప్పున తలెత్తి, సీత తీక్షణంగా అతనికేపుచూసి, "ఛీ! నువ్వుకూడా నా పెళ్ళిపూసు అడగడమేనా, రాజా?" అంది.

"నేనేం చేశాను సీతా! అడగడంకూడా తప్పేనా?"

"ఏమీ తెలియవట్లు అట్లా అడుగుతానే?"

"నా శం తెలుసును సీతా!"

“నీ కంతా తెలిసును... తెలుసుంది కూడా, నీర్వరే, నన్నట్లా అడుగుతూ, బాధపెడుతున్నావు... మత్స్య పుత్రి మోసకాడివి—నీతో మాట్లాడకూడదు...”

“నీతా! ఏమిటిలా మాట్లాడుతున్నావో? నా శ్రమ అర్థం కాకుండా వుంది”

“ఓను, నీ శ్రమ అర్థంకాదు. ఇన్నాళ్ళయినా నీశ్రమ అర్థం కాలేదు. అందుకే నీతో మాట్లాడకూడదన్నాను—పో! ఇక్కడనుంచి!”

“నీతా! నీకు ఇంకా లెండు దేమిటి..... ఏమిటి ఈ ఏడుపు, కోపం, ఇంతా?”

“ఓను, నేను ఇర్రెవాన్ని! నేను తరిదండ్రులు లేనివాన్ని... దమ్ముడీ లేని ముష్టివాన్ని! ఇర్రెవానిని కాక ఇంకేమి కొరతను—పో! ఇక్కడినుంచి వేగిరం పో!” అని, నీత భద్రులవ రెండు కిటికీ తలుపులు వేసి, “ముష్టివానివ్రాసు నీ రెండుకు? మత్స్య కుట్టి మోసకాడివి..... పో! వేగిరం పో” అని రెండు చేతులతో తల పెట్టుకుని వెక్కిరిచెక్కి ఏవకవం ప్రారంభించింది.

రెండు నిమిషాల తర్వాత రాజు పెళ్ళిపోతూ వున్న. బోడుచప్పుడు వినిపించింది.

౪

నీత పెళ్ళి ఒక్క రోజులో, నిరాశంబరంగా, అది సామాన్యమైన విధంలో జరిగిపోయింది. పెళ్ళివాడు నీత ఏవకవం కాని, దుఃఖించవంకాని చేయనందుకు కనకమ్మగారు ఎంతో సంతోషించారు.

నీత యంతవరకూ తన భర్తను చూడలేదు. అతడు ఎలా వుంటాడో, ఎంత వయస్సువాడో చూడాలనే కోరిక కించిస్తూ ఆమెకు కలగలేదు. పెళ్ళి వాడు ఆమె మానంగా, గంభీరంగా, నిశ్చలంగా, ఒక కొంతమూర్తివలె కన్పించింది.

నీత తన భర్తను చూడకపోయినా, కనకమ్మగారు పెళ్ళి ముందర తనతో చెప్పిన ప్రకారం, తన భర్తను గురించి కొంత తెలుసుకొన్నది; అతడు మూడవ పెళ్ళివాడు; ముప్పై అయిదు ఏళ్లు వుంటాయి—అదృష్టవశాత్తూ అతనికి పిల్ల లేవదు. లేదు. అతని యింట్లో అత

వాక్కలే. అంచాత నీత చాలా గుణపగుతుందని కనకమ్మగారు అందరితోనూ చెప్పింది. అది కాక, నీతమొరడు బెజవాడలో ఎవడై యాని వువ్వోగం చేస్తున్నాడు...

పెళ్ళి అయిన పదిహేనురోజులకే, నీత భర్త వచ్చి నీతను తనతో కూడా బెజవాడ తీసుకుపోయాడు... కనకమ్మగారు ఇంట్లో వున్న నీత వస్తువులు అన్నీ—అంటే ఒక కర్రపెట్టి, ఏవో గుడ్డలు, పుస్తకాలు, మట్టిబొమ్మలు మొదలైనవి—నీత కిచ్చేసింది. నీత తనకున్న ఆ స్త్రీతోసహా, కట్టుకున్న మొగుడితో బెజవాడ వెళ్ళిపోయింది. ఆమె చెళ్ళేముందర కారడమ్మగారు ఒక వేతచీర, చిన్న అద్దం, పన్ని కొని నీతికి యిచ్చారు.

బెజవాడలో తమ యింటికి వెళ్ళేక, నీత తన భర్తను—మొదటిసారి—సాంకాకంగా తేరిపార చూసింది. అతడు వలచై ఏళ్ళు చాటిన కష్టక్రింత కన్పిస్తున్నాడు. సామాన్యమైన ఒడ్డూ, పొడుగు; అంద గాడూ కాదు, కురూసీ కాదు. అతని ముఖాన్ని చూసి, అతనియొక్క మంచి చెడ్డలను గర్లమంచవం కచ్చ మనిపించింది నీతకి.

బెజవాడ వచ్చిన పది రోజుల తరువాత నీతకి సిగ్గు వదలలేదు. భర్త అడిగినదానికి ఆమె శేలం సంజ్ఞలతోనే జవాబులు చెప్పింది. ఓ నాడు భర్త అన్నాడు:

“నీతా! ఈ యింట్లో ముగ్ధగం తప్ప మరెవ్వరూ లేదు. నీ కోరికలను చెప్పకోవటానికి ఆడ సాయం లేనేలేదు. సిగ్గుచేత, నీ మనస్సులోని కచ్చ గుఱాలను, సాధక బాధకాలను వాతో చెప్పకోవేమో నని నాకు విచారంగా వుంది... సిగ్గుచూసి, నీకు కావలిసింది ఏమేనా వుంటే వాతో చెప్ప.....”

“అలాగే” అంది నీత పెట్టిగా.

“అలాగే” అంది కాని, నీతలో ఏమీ మార్పు కన్పించలేదు. సాధారణంగా ఆమె ఏవో ఆలోచిస్తూ వుంటుంటుంది. లేదా, పరధ్యానంగా వుంటుంది. ఎంతో అవసరమైతేనే కాని మాట్లాడదు. ఎవరికి అర్థం

కాని ముఖంతో కుమిలిపోతూవున్న మనిషిలా ఉంటున్నది.

పివాడు సాయంత్రం అయిన గంటలైంది. నీత భర్త అప్పుడే అఫీసునుంచివచ్చాడు. నీత గోడకి చేరబడి కూచుని, అరచేతుల్లో చెక్కిళ్ళు వుంచుకొని ఏవో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నది. ఆమెముఖంలో నిమిష రేఖలు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నవి.

పావుగంట రివ్యూ, వంటింట్లో ఏవో చప్పుడవగా, నీత ఆలోచననుండి లేరుకొని, వంటింట్లోకి వెళ్ళింది. అక్కడ తనభర్త కుంపటిమందు కూచుని, టీ చేస్తున్నాడు. నీతకి ఒక్కమాత్రం కళ్ళంట నీళ్ళు వుండినవి. ఆమె గయిర్లువ భర్తచేరిన పట్టుకొని, "బిడ్డ, మీరు వెయ్యోద్దు. నాకు మరిపోయింది. క్షమించండి" అంది. అతను నీతకు దగ్గరగా తీసుకొని, "నీతా! ఇందులో తప్పేమీ లేదు! ఎందుకేమిస్తావు? నువ్వేవో విచారంతో బాధపడుతున్నావు. అంచేత నేనే టీ తయారుచేస్తున్నాను. ఇందులో నీ తప్పేమీ లేదు. నీ బాధను నాతో చెప్పకోవు. నీకు సహాయం ఎలా చేయడమో నాకు తెలియకుండా వుంది నీతా!" అన్నాడు. నీత ఆతని ముఖంలోకి చూచింది. ఆతని ముఖం శేలం విఘ్నదమయం! కాంతం మూర్తిభవించి వుంది.....

నీత భర్తనుండెరిమిద రంపుంచి, "లేదు— నా కేవలారమా లేదు. మీరు గుఖంగా వుండడమే నా గుఖం" అంది.

మర్నాడు పునయం నీత వంటింట్లో పాడు కంటూ వంటచేసింది. సాయంత్రం భర్త అఫీసు నుంచి వచ్చేసరికి నీత కాఫీయిస్తూ అడిగింది. "అకుళ్ళులాల్సీ తొడిగేరం, ఇవారే?"

"అన్నిలాల్సీబా మాసిపోయాయి"

"నాతో ఎందుకు చెప్పలేదు? నేను పురోగమనం కొనే చెప్పడం మానేశారా?"

అతను పకపకా నవ్వుకు. ఆ నవ్వులో నీతకి విశ్వవాక్యల్యం వంటిది కనిపించింది. అటువంటి భావం ఎందుకు వచ్చిందో ఆమెకు తెలియలేదు.....

రెండు నెలలు గడిచాక, పివాడు భర్త అఫీసుకు వెళ్తూ వుండగా, నీత నవ్వుకూ అంది: "ఇవారే వేగిరం అఫీసునుంచి వెలిపోరండి" అని. "ఎందుకు" అన్నా దతను.

"నీనీమా! వెళ్తాం ఇవారే"

ఆవేళరాత్రి ఇద్దరూ నీనీమా! వెళ్ళేరు. నీనీమానుంచి ఇంటికి వచ్చాక, భర్త గట్టిగా దగ్గోడు.

"చూడండి! ఇంత చరిలో నీనీమాకి తీసుకు వెళ్ళునుని మిమ్ముల్ని క్రమవెట్టేరు! ఈ చరికల్లే మీకు కైతల్యం చేసింది" అంది నీత.

"వెరి నీతా! చరి అని నీనీమాలు మానకుం బారా ఎవరైనా? అతర్రి చేతుందని రింది తినడం మానేస్తామా?"

ఇట్లా అన్నావేకాని, మర్నాడుపునయం లేస్తూనే, "రం నొప్పిగా వుంది" అన్నా దతను. "నేను చెప్పాను కాదా? ఇది నిన్న నీనీమాకల్లనే" అంది నీత.

ఆవేళ ఆతడు అఫీసుకి వెళ్ళలేదు. కుర్చీలో కూచుని ఏవో పత్రిక చదువుకుంటున్నాడు రోజల్లా. సాయంత్రం నీత వంటింట్లోకి వెళ్ళి కాఫీ రెచ్చేసరికి, అతను మంచంమీద పడుకున్నది, దళసరి కంబరీ కవ్వ కుని గజగలా నలుకుతున్నాడు.

"అయ్యో! ఒంట్లో ఎలా వుండండి"

"అబ్బ! చెడ్డ చరి వేస్తున్నాది"

"కాళ్ళు పట్టనా?"

"ఒద్దు. మరొక కంబరీ కవ్వ!"

రాత్రికి తీరదైన జ్వరం వచ్చింది. పొరుగునే వున్న డాక్టరువచ్చి ఏవో ముడిచ్చి వెలిపోయాడు. మర్నాటి పొద్దున్నకి మనిషి నగం అయి పోయాడు. కళ్ళు లోతుగా వెల్లిపోయాయి. భయంకరంగా తయారయేడు.

వారం రోజులైంది. జ్వరం తగ్గడం లేదు. పివాడు నీత వంటింట్లో ఏడుస్తూ కూచుంది. ఇంతలో భర్త పిలిచాడు. ఆమె కళ్ళుకుదురుకొని జల్లింది.

“ఏం! సిరిచారు?”

“నీరే సీత! అట్లా వున్నావేం?”

“ఏం లేదు. కళ్ళల్లా పొగడూరింది”

“నాకు తెలుసు లే! ఇట్లా దగ్గరగా రా!”

“అూ! చెప్పండి”

“ఒక్క చుద్దెయ్యి సీత!”

అమె దుగ్గలని మెట్టిగా తన పెదవులతో స్పృశించాడు. సీత భక్తున ఏడ్చింది.

“నా అనాయకపు సీత! ఈపాటిదానికే ఎవరైనా ఏడుస్తారా? వున్నం ఎవరికీ రాకుండా వుంటుందా? నువ్వొంకా చిన్న పిల్లని! ఛీ! వూరుకో—ఒక్కమారు నవ్వు, చూస్తాను!”

అతని మాటల్లో గొప్ప కత్తి ఏదో వుంది. మంత్రించినట్లుగా, సీత కళ్లు కుడుచుకుని, విశాలంగా నవ్వింది.

అవేశరాత్రి సీతభర్త విపరీతంగా చలనరీతి చేడు. ‘బాధ, బాధ’ అని కిరీర చుట్టుకపోయాడు; పేలాపన ఆరంభించాడు.

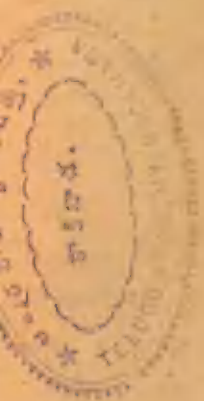
అర్ధరాత్రి వేశప్పుడు దాక్చరువచ్చి యింట్లోను యిచ్చి వెళ్లిపోయాడు.

రాత్రి ఒంటిగంట అవుతువుండగా, పెద్ద అరుపు అరచి, సీతభర్త ఈ లోకాన్ని విడిచి వెళ్లిపోయాడు.

మర్నాడు బంధువు లందరూ వచ్చేరు. కనకమ్మ గారు, శివయ్యగారు కూడా వచ్చేరు. ఇల్లంతా ఏడుపులతో, గొల్లలతో నిండిపోయింది.

“అయ్యో! సీత! నీబ్రతు కింతలా ఆర్థానం అయిపోయిందే” అని అందరూ ఏడ్చారు.

“ఛౌను! నా బ్రతుకు వుత్తి ఆర్థానం అయిపోయింది” అంది సీత, రెలను నేలకి మొక్కుకొని ఏడుస్తూ.

ధార్ కమిషన్ నివేదిక

శ్రీ వేమూరి వెంకటరామనాథం

భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర కమిషన్ వారి నివేదికలో నూతన రాష్ట్రాల ప్రతికప్రతిపత్తులు ప్రస్తావించబడినవి. ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి పరిగణించబడుచున్న ఈ నివేదికలో నూచింపబడిన ఆంకాలు ఎంతవరకు సమం జపమో తెలుసుకోవడమే ఈ వ్యాసోదేశం.

కమిషన్ వారు మద్రాసు ప్రభుత్వాధికారులు ఇచ్చిన ఆదాయవ్యయపట్టికలతోనే సంబంధించి, వానిని ఆధారంగా తీసుకుని ఈవిషయములను చేశారు :

ఆంధ్ర తమిళ నాడుల మధ్య, జనాభాను ప్రాతిపదికగా తీసుకుని ఆదాయవ్యయాలను నిర్ణయించారు. దీనికి వారు చెప్పిన సమాధానం—ఆంధ్ర రాష్ట్రం వైశాల్యంలో పెద్దది, జనాభాలో చిన్నది; తమిళ నాడు వైశాల్యంలో చిన్నది, జనాభాలో పెద్దది.

అప్పుసాపస్సులు విభాగించడంలో వారు నూచించినది: ఏయే ప్రాంతాలలో ఏమేమి ఆస్తులు ఉన్నావాటిని ఆయా ప్రదేశాలలోనే ఉంచి, అప్పటి

ఆంధ్ర రాష్ట్ర ఆదాయవ్యయ పట్టిక

ఆదాయము : (లక్షల రూపాయలు)

రెవిన్యూ	౧౬౫౬.౭౯
అదనపు సేల్సు టాక్సుల వచ్చిన మొత్తం	కలిపి,			౧౧౦.౦౦
మద్యపాననిషేధసంస్థ కలిగిన నష్టం తీసివేసి,				౪౯౩.౦౦
యూద్ధానంతర నిర్మాణప్రణాళికల కిచ్చే గ్రాంటులను కలిపితే,				౬౪.౦౦
మొత్తం				౧,౮౧౦.౭౯ లేక ౧,౮౦౭.౦౦

వ్యయం : (లక్షల రూపాయలు)

ఖర్చు	౧,౬౮౪.౩౦
కరువుభరిత్యం, ఇంటిఆర్డె ఎలవెమ్మలను కలిపి,				౭౦.౦౦
మద్యపాననిషేధసంస్థ కయే ఖర్చును కలిపి,				౩౨.౦౦
ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణాని కయే ఖర్చులను కలిపి,				౭౫.౭౦
కొత్త పెట్టుబడి నిర్మాణంలో ఆయే ఖర్చుపై వడ్డీ మొత్తం కలిపి,				౪౦.౦౦
కొత్త పెట్టుబడి భవనముల, నిర్వహణ కయే ఖర్చు, మొ. కలిపి,				౨౦.౦౦
యూద్ధానంతర నిర్మాణప్రణాళికల కయే ఖర్చును తీసివేస్తే,				౬౪.౦౦
మొత్తం				౧,౮౫౬.౦౦

కొరత : — ౪౫.౨౧, లేక — ౪౯.౦౦.

మార్కెట్ ధరల ప్రకారం ధనరూపేణ మొత్తం మీద
సప్తపదినవారికి మందర యివ్వాలి.

ఇది కాక, మరి కొన్ని చిన్న చిన్న మూత్రాలను ప్రాతిపదికగా తీసుకుని, వారు భవిష్యకాండ్ర రాష్ట్ర ఆదాయవ్యయపట్టికను, ౧౯౪౫-౪౬ లెక్కలను దృష్టిలో పెట్టుకుని తయారుచేశారు.

ఈ పట్టికలను అనుసరించి కమిషన్ వారు నూతన ఆంధ్రరాష్ట్రానికి రు. ౬౫౭ లక్షల కొరత (Deficit) "ఆదంభంలోనే" ఉంటుందని తెలియజేశారు. "ఇప్పుడు చెప్పగలిగినంతవరకు ఆంధ్రరాష్ట్ర ఆర్థికపరిస్థితి, నిష్కర్షగా చెప్పాలంటే, చాలా అందోళనకరంగా ఉంది. దైనందిన పరిపాలనా నిర్వహణానికి అయ్యే ఖర్చును కొద్దికాలంలోనే, రాష్ట్రంలోని సహజసంపదలను జాగ్రత్తగా ఉపయోగించి సర్దుకున్నంతమాత్రాన సరిపోదు. అసలు ముఖ్యమైన విషయమేమంటే, అభివృద్ధి ప్రణాళికలను అచరణలో పెట్టగలిగేందుకు తగినంత సామర్థ్యం ఆర్థికంగా యీ నూతన రాష్ట్రం కలిగియుండాలి" అని కూడా నెల విచ్చారు.

2

ఈ కమిషన్ వారి రిపోర్టు తెలియని వారిని మూత్రం తిప్పదారి కీడుస్తుంది. ఇది వీరి ఆశయం అవునో కాదో మనకు తెలియదు. కాని, ఈ రిపోర్టును ఆసాంతం పరిశీలించి, అలోచించినవారికి మొదటగా కలిగే అభిప్రాయం — భవిష్యకాండ్ర రాష్ట్రానికి తరగం ఆర్థికావజయపరంపరలకు నాందివాక్యమే నని. అంటే కాక, తమిళనాడు బహుళ అదనపు ఆదాయం (Surplus) కల రాష్ట్రం కావచ్చు నని, ఇంతవరకు తమిళ జిల్లాల్లో ఆంధ్రజిల్లాలను పెట్టి పోషిస్తున్నాయని, తమ మంచికోసమే ఆంధ్రులు మద్రాసు రాజధానిలో ఉండవచ్చు నని కూడా అనుకుంటారు.

ఆంధ్రరాష్ట్రానికి తరగం అడ్డంకులు ఏమైనా కావచ్చు కాని, ఆర్థికాయుక్తత ఎంతమాత్రం కారణం కావాలని ఆంధ్రులు తలచుకున్నారు. బహుళముగా ప్రబలిపోయిన ఈ అభిప్రాయానికి ఆధారాలు

ఇవి: ౧౯౩౨-౩౩ లో తెలుగుజిల్లాల ఆదాయం రు. ౬౧౦.౬౭ లక్షలు; వ్యయం రు. ౪౪౭.౭౦ లక్షలు. కొంత పెచ్చు విగిరింది నని వేరే చెప్ప వక్కరలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రానికి ౧౯౩౩ లో ప్రజేశేపట్టబడిన తీర్మానాన్ని చర్చించే సందర్భంలో ఎక్కడో తెలుగు జనరల్ తెలియజేసినవే యీ అంకెలు. దీని వలన ఆంధ్రజిల్లాలలో వచ్చిన అదనపు ఆదాయం రు. ౧౭౦.౦౯ లక్షలని, మద్రాసు రాజధాని మొత్తం మీద ఆ సంవత్సరంలో అదనపు ఆదాయము రు. ౧౦౧.౦౦ లక్షలే నని; కొంత ఆంధ్ర జిల్లాలధనమే ఆంధ్రేశ్వరాష్ట్రాలకు తరలివెళ్లిందని తెలుస్తోంది. ౧౯౩౪ లో అగెంట్ లో ౧౧ ఆంధ్రజిల్లాల నుంచి వచ్చిన ఆదాయం రు. ౫౦౦.౩౩ లక్షలని, వ్యయం రు. ౪౪౭.౧౦ లక్షలని తెలియజేయబడింది. ఆ సంవత్సరం అదనపు ఆదాయం రు. ౧౩౩.౨౦ లక్షలు; మద్రాసు రాజధాని మొత్తం మీద రు. ౦.౩౭ లక్షలే. ఈ లెక్కలు కూడా ఆంధ్రేశ్వరాష్ట్రాలను సారవంతం చేయడానికి ఆంధ్రరాష్ట్రానికి ప్రసూతాపాం ఎంతవేగంగా ప్రవహించిందో తెలియజేస్తున్నవి. ఈ విధంగా యుద్ధానికి పూర్వం ఆంధ్రజిల్లాలు అదనపు ఆదాయం కలిగి ఉన్నవని ప్రభుత్వమే ఒప్పుకుంటోంది. ఈ కమిషన్ వారి ఎట్టి తీవ్రమైన ఆర్థికపరిమితులలోనైనా నెగ్గి, ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఏర్పడడానికి ఈ జిల్లాలు తగినవేనని అంకెలు తెలియజేస్తున్నాయి. అయితే, యిప్పుడు ఈ అంకెలన్నీ అబద్ధాలు చెప్పినవా, లేక అబద్ధాలు చెప్పే వారే ఇంతవరకు అంకెలను తయారుచేశారా? తమిళనాడు ఆర్థికపరిస్థితిని తెలియజేసే ఒక పట్టిక కూడా ఇందులో బాటు ఈ రిపోర్టులో జతపరచి ఉంటే, ఈ ఆపోహ బహుళ తొలగిపోయేదేమా.

3

ఆంధ్రేశ్వరాదుల మధ్య ఆదాయవ్యయవిభజనలను చేయడానికి జనాభా ప్రాతిపదికను తీసుకోవటం వలన, ఈ కమిషన్ వారు ఆంధ్రరాష్ట్రం ఆర్థికంగా అయ్యుక్తమని నిరూపించడమే కాక, అదేవిధంగా తమిళనాడుకూడా అయ్యుక్తమని, అసలు మద్రాసు రాష్ట్రమే ఆర్థికంగా అతిక్లిష్టపరిస్థితిలో ఉందని తెలియజేసినవారే నారు. వ్యయపట్టికలో నూతన రాష్ట్రానికి కొంత ఖర్చులను, క్రొత్త భవనాల

నిర్మాణానికి, వాటి నిర్వహణ కయే ఖర్చుపై వడ్డీ ఛార్జీలను కలపడం, ఆదాయపట్టికలోను, అభివృద్ధి ప్రణాళికలోనూ మరికొన్ని చిన్న చిన్న సవరణలను చేయడం మినహా, ఈ కమిషన్ వారు చేసినది కేరలం మద్రాసురాజధాని ఆదాయవ్యయాలను జవాబా ననుసరించి విభాగించడం తప్ప వేరేమీ లేదు.

ఈ పద్ధతివలన ధనివ్యవంధ్రరాష్ట్ర ఆర్థికపరిస్థితులనుసరించి సరియైన అంచనాలు వస్తాయనుకోవడం పొరపాటు. ఈ సందర్భంలో ప్రభుత్వంవారలందించిన పద్ధతి దీనికన్న సరియైనది. ఏ ఆదాయవ్యయాలకు ఏయేవి మూలకారణాలతో వాటినే ప్రాతిపదికగా తీసుకుని, వానిలో ఆంధ్రరాష్ట్రంపాలు ఎంతో లెక్కగట్టితే కొంతవరకు నిజస్థితి తెలుస్తుంది. ఉదాహరణకు: ధూమిషిద వచ్చే ఆదాయాన్ని మోటారుజహాజిల్లు ఆక్ట్ ననుసరించి వచ్చే ఆదాయాన్ని, జవాబా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రాలమధ్య విభాగించడం సబబు కాదు, అదేవిధంగా, సర్వసాధారణమైన పరిపాలనానిర్వహణఖర్చులు, విద్యుచ్ఛక్తి ఖర్చులు విభజించడంకూడా తప్పు. జవాబా ఒకేరీతిని ప్రతి ఖర్చుకు, ప్రతి ఆదాయానికి మూలకారణం కాదు. కమిషన్ వారు యావిధంగా సరియైన పద్ధతి ప్రకారం ఆదాయవ్యయాలను విభజించిఉంటే బాగుండేది; అప్పుడు అందుకు కావలసిన జాగ్రత్త తీసికోవలసి ఉండేది. కాని, పామరునికి విశ్వసనీయమైన ద్రవ

కొచ్చే ఈ అనుకులబాంక లెక్కలను ప్రకటించడం ఈ కమిషన్ వారికి తగిన పని కాదు.

ఈ గ్రేండ్ లెక్కలనుబట్టి ఈ కమిషన్ వారి పెటిల్ మెంటు ఎంత సర్వీమార్ మైనదో తెలుస్తుంది. పట్టిక ౧ ఆదాయవ్యయాలను ౧౯౩౫-౩౬, ౧౯౩౬-౩౭ లలోను, ౧౯౩౭-౩౮ (సరిమానబడినవి) లోను తెలియజేస్తుంది. ఆంధ్రులు మదరాసు రాజధాని జవాబాలో మాడవవంతు ఉన్నారని గమక, ఈ కమిషన్ లెక్కల ప్రకారం ఆంధ్రుల వాటా ౩౩%. పట్టిక ౨ ౧౯౩౨-౩౩ నుంచి ౧౯౩౮-౩౯ వరకు ౫౦ రాజధాని ఆర్థికపరిస్థితులను, ఆంధ్రుల వాటాను తెలియజేస్తుంది. (ప్రభుత్వంవారి ప్రకటన ననుసరించి) రాజధాని మొత్తంలో ఆంధ్రుల వాటా ఎంతో తెలుస్తుంది. ఈ పట్టికలో, దీనివలన, ఆంధ్రులు మదరాసురాజధాని ఆదాయంలో ఎక్కువ పాలుకు, వ్యయంలో తక్కువ పాలుకు కారణభూతులై వారని తెలుస్తుంది. అంటే, ఆంధ్రరాష్ట్రం సమాజంగా అదనపు ఆదాయం రాగలిగిన రాష్ట్రం అని తెలుస్తోంది. కాని, కమిషన్ వారి లెక్కలన్నీ ఈ సత్యాన్ని మరుగుపరచినవి. పట్టిక ౩ లో అంచనా చేయబడిన ఆంధ్రరాష్ట్రీయ ఆదాయం రు. ౧౯౦౦ లక్షలు, వ్యయం రు. ౧౫౯౭ లక్షలు. కమిషన్ వారి ఆంధ్రలో నిహేలం లేదు. ఈవిధంగా కమిషన్ వారు ఆర్థికకారణాలపై ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణానికి అడ్డు తీసుకుంటున్న అవకాశాలు ఈ నివేదికలో ఉన్నవి.

రాష్ట్రీయ ఆర్థికస్థితి
పట్టిక ౧ (లక్షలరూపాయలు)

	౧౯౩౫-౩౬	౧౯౩౬-౩౭	౧౯౩౭-౩౮ ౩ సం॥ సగటు	కమిషన్ వారి	కమిషన్ వారి	ఆంధ్రుల %
			(స. అం.)	౩ సం॥ సగటు	ఆంధ్రుల వాటా	జవాబా
ఆదాయం	౪౭,౯౯౯	౫౭,౦౦౦	౫౫,౧౯౯	౫౩,౩౯౯	౫,౦౦౦	౧౬,౬౪౪
వ్యయం	౪౭,౯౯౯	౫౬,౯౯౯	౫౫,౧౯౯	౫౩,౩౯౯	౫,౦౦౦	౧౬,౮౫౫

పట్టిక ౨

	రాష్ట్రీయ ఆర్థికస్థితి	ఆంధ్రుల వాటా (ప్రభుత్వీయ లెక్కలు)	ఆంధ్రుల % వాటా
	౧౯౩౨-౩౩	౧౯౩౮-౩౯	౧౯౩౨-౩౩
ఆదాయం	౬,౬౩౩	౧౬,౧౧౩	౬,౬౯౯
వ్యయం	౧౫,౧౧౩	౧౬,౧౧౦	౪౪౪

పట్టిక 3 (పై కొత్తములను ఉపయోగించి)

	కమిషన్ వారి	అంధ్రుల
	3 సం॥ పగలు	వాటా
ఆదాయం	౫,౦౦౦	౧౯,౦౦౦
వ్యయం	౫,౦౫౫	౧౫,౯౭౭

కమిషన్ వారి ప్రకారం నిజస్థితిని తెలుపు ఈ క్రింది పట్టిక నిజస్థితిని తెలియజేస్తుంది :

తెవిన్యూ ఆదాయం ... రు. ౧,౯౦౦ లక్షలు
అదనపు సేల్సుటాక్సు కలిపి. ,, ౧౧౦ ,,

౨,౦౧౦ ,,

మద్యపాననిషేధనష్టము రూ.3

యుద్ధానంతర అభివృద్ధి

ప్రణాళికల గ్రాం

టులను తీసివేస్తే

౬౪

౫౫౭

౧,౪౫౩ ,,

ఖర్చు ... ౧,౫౯౭

అదనపు ఖర్చులను కలిపి ౨౩౭

౧,౮౩౪

యుద్ధానంతర అభివృద్ధి

ప్రణాళికల గ్రాం

టులను తీసివేస్తే

౬౪

౧,౭౭౦

కొరత 3౧౭ లక్షలు

కమిషన్ వారు చెప్పిన రు. ౬౫౭ లక్షల కొరత కేవలం గోరంతలు కొండంతలు చేసి చెప్పడమే.

‘తాను ఇచ్చేదానికన్న తమకొరతు తక్కువ డబ్బే ఖర్చుపెట్టబడుతోంది’ దనే ఆంధ్రుల అభిప్రాయానికి కమిషన్ వారు సరిగా సమాధానం చెప్పలేదు. సుమారు కోటిరూపాయలు ఆంధ్రులనుంచి ఆంగ్లేతులకు వినియోగింపబడుతున్న వని, కాటకాలకు పెన్నిధియైన రాయలసీమనుంచి కూడా, అక్కడ ఖర్చుపెట్టబడే వస్తుకన్న ఎక్కువ ఆదా

యమే సేకరించబడుతోంది దని, ౧౯౩౨-౩౩ లో మద్రాసు ప్రభుత్వం వారి లెక్కల ననుసరించి, కడప, కర్నూలు, ఆనంతపురం, బళ్లారి, చిత్తూరు జిల్లాల నుంచి ఆదాయం రు. ౧౭౪ లక్షలు, వ్యయం రు. ౧౪౦ లక్షలని తెలుస్తోంది.

౪

ఈ కమిషన్ వారి లెక్కల పట్టికలవలన, వీరి నిర్ణయాలవలన లేదే విషయాలు తెలుసు : ఈ కమిషన్ వారికి ఆంధ్రరాష్ట్రానంతరంయేదో సామర్థ్యాతి లేకనైనా పోవాలి; లేదా, ఇంతటి మహత్కార్యాన్ని నిష్పాక్షికంగా సాధించడానికి తగినంత వికాల దృక్పథం వీరికి లేకనైనా పోవాలి.

మద్యపాననిషేధంపై వచ్చే నష్టాన్ని వ్యయ పట్టికలో ఎత్తి చూపడం వీరి మహోద్దావాన్ని ఎంత మాత్రం తెలియజేయటం లేదు. గవర్నర్ జనరల్ రాజాజీగారి మాటలలో చెప్పాలంటే, మద్రాసు ప్రభుత్వం “ఎంతఖర్చైనా సరే” మద్యపాననిషేధాన్ని అమలుజరపడానికి నిశ్చయించింది. ౧౭ కోట్ల నష్టం వస్తుందని తెలిసికూడా దీనిని రాజధాని అంతటా ప్రవేశపెట్టాలని యీ ప్రభుత్వం పట్టుపట్టింది. ఈ మొండిపట్టుదలతోనే ప్రకాశం గారినికూడా అప్పడు కాసనసభ్యులు ఎదిరించారు. క్రమంగా సేల్సుటాక్సు ఎక్కువచేసి ఈ నష్టాన్ని భరించేసుకుందామనీ, అటు కానితో దానిని భరిద్దామనీ ప్రభుత్వోద్దేశ్యం. ప్రజాప్రతినిధులైన కాసనసభ్యులందరూ ఈ విషయంలో అంగీకరించారు. అట్లాంటప్పుడు రు. ౪౯౩ లక్షల నష్టం వస్తుందని పాట పాడడానికి ఆంధ్ర రాష్ట్రంలోని మద్యపాననిషేధాన్నే కారణంగా తీసుకోవడం, దాని ననుసరించి ప్రబుుమైన రు. ౬౫౭ లక్షల కొరత భవిష్యత్కాలాంధ్రరాష్ట్రానికి వస్తుందని లెక్కగట్టటంలో ఉన్న ధిక్కార్యాయం అగమ్యగోచరం.

మద్యపాననిషేధంపై వచ్చే (సుమారు) రు. ౬ కోట్ల నష్టాన్ని భరించేయడం, దీని నిర్వహణ కయ్యే ఖర్చును భరించడం అనే సమస్యలను ఆదాయాన్ని బహుళంగా వృద్ధిచేసి, వీలైనంతవరకు మితవ్యయం

చేసుకుందా మనే మద్దీర పెన ప్రజాశాసకాధికారి అను
కోవాలి. మద్రాసు ప్రభుత్వంవారు అప్పుడే ఈ
రెండు పద్ధతుల్ని ఆచరణలో పెట్ట మాన్పన్నారు.
భవిష్యదాంధ్రరాష్ట్రంకూడా ఇదేవిధంగా ఈ సమ
స్యను ఎదుర్కోగలరు.

౫

రాష్ట్రనిర్మాణం కారణంగా కలిగే ప్రతి
భిన్నతా బహుభాగ్యతగా వ్యయపట్టికలో చేర్చ
డంలో మూత్రం కవిమూర్తివారు అతిశ్రద్ధ చూపారు.
రాష్ట్రనిర్మాణాని కయే భిన్నతా, వర్ణభేదాలు, భవనముల
విద్యపాత భిన్నతా—అన్నీ కలిపి సంవత్సరానికి వాదాపు
రు. ౧౩.౬ లక్షలు. ఇట్లాంటి భిన్నతాల్ని చేరితేనే
‘కవిమూర్తి వారి య. ౬౫.౨ లక్షల కొరత’ ఏర్పడినది.
మాతనరాష్ట్రంలో ఈ భిన్నతా తప్పనిసరి అని మనం
ఒప్పుకుంటాం. కాని, ఈ సందర్భంలో చెప్పదగిన
అంశాలు రెండు ఉన్నవి. ఒకటి—ప్రస్తుతం ఉమ్మడిగా
ఉన్న రాజధానిపట్టణం మద్రాసులో ఏదీ కూడా
ఆంధ్రతమిళనాడులకు సంక్రమించేదిగా కవిమూర్తివారు
ఎన్న లేదు. మద్రాసు విడిగా ఉంటుందని తెలుస్తూ,
మాతనరాష్ట్రాలు తమ ప్రత్యేకరాజధానికరాల నిర్మా
ణం కోసం కేంద్రప్రభుత్వంనుంచి గ్రాంటును ఆశించ
వచ్చు. మాతనరాష్ట్రాలలో ఏదీ కూడా, ఇంతవరకు
ఉపయోగించుకున్నట్టుగా ఇకముందు మద్రాసులోని
భవనాలను ఉపయోగించుకో వీలు లే దనటంతో,
మద్రాసు భవిష్యత్తు ఏమైనా సరే, భవిష్యదాంధ్ర
(తేజ తమిళ) రాష్ట్రానికి క్యాపిటల్ గ్రాంటు తప్పక
రావల్సి ఉంది; రెండవది—మాతన రాజధాని నగరనిర్మా
ణము వల్ల వచ్చే లాభాలు ముగిసిన; వాణిజ్యోత్పా
దప్రాముఖ్యం వహించే రాజధానినగరంవల్ల ఏదోరీతిగా
ఆదాయం మాతన రాష్ట్రానికి వస్తుంది (కొంత రాష్ట్ర)
ప్రభుత్వానికి, కొంత లోకల్ బోర్డిలకు).

వడ్డీ మొదలుగా గల చార్జీలవన్నిటినీ పూర్తిగా
వ్యయపట్టికలో తెగించుటలో శ్రద్ధ చూపిన ఈ కవి
మూర్తి వారు ఈ రెండు అంశాలను ఎందుకు స్మరిం
చాలో అనుహ్యం.

౬

ఈ కవిమూర్తి వారి స్టేట్ మెంటులు ఆసం
పూర్ణము అని చెప్పడానికి మరి రెండు విషయాలు
చెప్పాలి. ౧౯౪౫-౪౬ సంవత్సరములలో వచ్చిన
మద్రాసు రాజధాని ఆదాయం భావిజరాయమును
పూర్తిగా చూచించదు. ప్రభుత్వకరింపబడిన మోటారు
రవాణావ్యాపారం ఇప్పటికీ లాభకరంగా ఉంది.
మరొక విషయం సంవత్సరాల్లో యావ్యాపారం పూర్తిగా
ప్రభుత్వపర మవుతుంది. కీ. శీ. వేనియర్ థామస్
జనవరి ౧౯౪౮ లో మద్రాసు ప్రభుత్వరాకపోకల సౌక
ర్యాల ఫలితంగా రు. ౫ లక్షలు లాభం వచ్చిందని
తెలియజేశారు. దీనివల్లా ఈ సౌకర్యాలు అభివృద్ధి
చెందినవి. దానితోబాటు లాభాలుకూడా వృద్ధిచెంది
నవి. మైగా నవంబరునుంచి బమ్మరేలులు రేవనలైజా
చేయడంవలన రు. ౩.౬ లక్షల అదనపు ఆదాయం
లభించిందని ఆర్థికశాఖామంత్రిగారు తెలియజేశారు.
ఈ అంశాలు సమ్మత్యగినవే అయితే మద్రాసు రాజ
ధానికీ మరి విషయం సంవత్సరాల్లో వాదాపు కోటిరూపా
యల ఆదాయం అదనంగా వస్తుంది. అందులో
ఆంధ్రుల వాటా గణించదగింది. అదే విధంగా, జమీం
దారీల రద్దువలన వచ్చే కోటిరూపాయల ఆదాయంలో
ఆంధ్రులపాటు గమనించదగింది. తమిళనాడులోకన్న
ఆంధ్రరాష్ట్రంలోనే జమీందారీప్రాంతం ఎక్కువన్న
విషయం మనం గుర్తుంచుకుంటే, తత్ఫలితంగా వచ్చే
ఆదాయంకూడా ఆంధ్రుల కక్కుడే నని తెలుస్తుంది.
అదేవిధంగా, వ్యవసాయాదాయపు పన్నువల్ల అదనపు
ఆదాయం వస్తుంది. ఇవి, తదితరములు భవిష్యదాంధ్ర
రాష్ట్ర ఆదాయవ్యయపట్టికలో తప్పక చేర్చబడవలసి
నవి. ఏటిసి కవిమూర్తివారు విస్మరించడం, వారి నితే
దికను ఆసంపూర్ణంగా వదిలివేయడమే అయింది.

౭

ఇంతవరకు తెక్కుమొట్టి కవిమూర్తివారి ప్రక
టనలలోని సజబుసు, సమగ్రతను విచారించాము.
రు. ౬౫.౦ లక్షలుగా చెప్పబడిన కొరత బూటక మని
తెలియజేస్తాను. మధ్యపాసనిషేధంవల్ల నష్టాన్ని,
రాష్ట్రనిర్మాణాని కయే భిన్నతాను వదిలితే, యా

కొరత మూడు రు. ౯౦ లక్ష లవలకుంది. మోటారు బ్రాన్సు పోల్టలాభమును, భూమిపన్ను ఆదాయమును కలిపితే ఈ కొరత పూర్తిగా పూర్ణమస్యవ మవుతుంది.

ఇక, ఒక మాతనరాష్ట్రపు ఆర్థికపరిస్థితులను నిర్ధారణ చెయ్యడంలో కేవలం పాతతెక్కల్లోనే దృష్టి నిలపడం సమంజసమా? భవిష్యదాంధ్రరాష్ట్రం ఒకటి రెండు సంవత్సరాలనుచ్చట కాదు. అది చిరకాలం ఉండవలసినది కనుక రాబోయే ఒకటి రెండు దశాబ్దాలలో దాని ఆర్థికపరిస్థితులు ఎలా ఉంటవో గమనించవలసిఉంది. అభివృద్ధి చెందడానికి ఆవకాశాలు ఆంధ్రరాష్ట్రంలో అనేకం ఉన్నవి. అందుకు ముఖ్యకారణం, యంత్రవరకు మద్రాసురాజధానిలో ఆంధ్రరాష్ట్రం విస్తరింపబడినప్రాంతం కనుకనే. ఇంకా సాగుచేయబడవలసిన పది మిలియన్ల ఎకరాలు ఆంధ్రరాష్ట్రంలో బంజర్లుగా ఉన్నవి. రామపాద పూగరం ప్రాజెక్ట్ ఇది మిలియన్ల ఎకరాల కొత్త భూమిని, ౨ మిలియన్ల ఎకరాల పాతభూమిని సాగులోకి తెస్తుంది. వ్యావసాయకమైన ఈ మహాశ్రోభవిషయము, ఆహారధాన్యాలలో భోజనములను తదితరభివృద్ధిలను తప్పక తొలగించి, అదనపు పంటను తెచ్చి, రాష్ట్రోదాయాన్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

మైగా, ఆంధ్రరాష్ట్రంలో జలవిద్యుచ్ఛక్తికి కావలసినన్ని ఆవకాశాలు ఉన్నవి. మద్రాసు ప్రభుత్వం ఇంతవరకు ఆంధ్రజిల్లాలను త్రోసిపెట్టి, తమిళనాడులో దీనిని అభివృద్ధిచేసింది. ఆంధ్రేశ్వర జిల్లాలలో విద్యుచ్ఛక్తికోసం రు. ౫౬౦ లక్షలు ఖర్చు పెట్టబడితే, ఆంధ్రప్రాంతంజో రు. ౫౦ లక్షలే వినియోగింపబడినవి. చవకగా విద్యుచ్ఛక్తిని సరఫరా చేయడానికి ఆంధ్రాలో తగినంత ఆవకాశం ఉంది.

పారిశ్రామికంగానూదా ఈ రాష్ట్రం అభివృద్ధి చెందడానికి అనేకఆవకాశాలు ఉన్నవి. ముఖ్యంగా రాయలసీమలో యాకోబెస్టన్, గ్రానైట్, బానైట్స్, భవననిర్మాణపరికరములు, ప్రత్తి, నూనె గింజలు వొరకడం ల్ల అచ్చట పారిశ్రామికాభివృద్ధికి ఆవకాశాలు ఉన్నవి. నికరాదాయాన్ని ఇది చాలావరకు వృద్ధిచేస్తున్నది చెబితే కాదవగలరా రకరు?

ఆంధ్రరాష్ట్ర ఆర్థికపరిస్థితిని పరిశీలించేటప్పుడు నీటిని విస్తరించడానికి చిలు లేదు.

౮

ఆంధ్రరాష్ట్రానికి తాము తెక్కకట్టిన కొరతమైన ఈ కమిషనువారు తెగ వ్యాఖ్యానం చేశారు. అది దుర్భరమని, అంగోళనకరమని చెబుచారు. అసలు బడ్జెటులో 'కొరత' అనేది కేవలం ఒక్క ఆంధ్రరాష్ట్రపు దురదృష్టమే కాదు. ఇండియాలో యితే పరిస్థితిలో కావలసినన్ని రాష్ట్రాలున్నవి. ౧౯౩౮-౩౯ లో బొంబాయి, తెలంగాణ, పంజాబు, పి. పి., అస్సాము రాష్ట్రాలు కొరతరాష్ట్రాలు. యూ. పి. మాత్రం యిందుమించుగా ఆదాయవ్యయాలను సరిపెట్టుకుంది. మొత్తంరాష్ట్రాల కొరత ఆ సంవత్సరంలో రు. ౧౦.౨ లక్షలు. ౧౯౪౮-౪౯ బడ్జెటుప్రకారం కూడా భారతదేశంలో 'కొరతరాష్ట్రాలు'కే కొరతలేదు. యుద్ధం మొదటలో తప్ప, తరువాత తరువాత మదరాసు రాజధానిలో మాత్రం నికరాదాయం నామమాత్రమే నని ఈ దిగువ పట్టికవలన తెలుస్తుంది.

౧౯౩౮-౩౯	రు.	౩.౩	లక్షలు
౧౯౩౯-౪౦	...	౨౮.౫	"
౧౯౪౦-౪౧	...	౫౬.౮	"
౧౯౪౧-౪౨	...	౮౮.౦	"
౧౯౪౨-౪౩	...	౧౨౫.౬	"
౧౯౪౩-౪౪	...	౦.౦౬	"
౧౯౪౪-౪౫	...	౦.౫౫	"
౧౯౪౫-౪౬	...	౦.౧౫	"
౧౯౪౬-౪౭	...	౦.౬౪	"
౧౯౪౭-౪౮	...	౦.౪౧	"

(సరిమాదబడిన అంచనా)

౧౯౪౮-౪౯	...	౦.౭౧	"
---------	-----	------	---

(బడ్జెటు అంచనా)

ఈ వరుసన తమిళనాడుకూడా ఆంధ్రరాష్ట్రంవలెనే 'కొరత' రాష్ట్రమే అయితీరుతుంది. 'కొరతలు' భారతదేశంలో రాష్ట్రాల ఔచిత్యానికి కారణాలై, భారీ కమిషను మూత్రాలు ముక్కిమిక్కి ఆచరణీయము లైతే, ఇవన్నీ దున్న

బోధాయ, అస్సాములనంటి పెద్ద పెద్ద రాష్ట్రాల మనుగడకే ఆస్కారం లేదు.

మైనా రాష్ట్రాలలో మనం ఎదుర్కొనే ఈ విషమస్థితికపరిస్థితి ప్రస్తుతం మనం జీవిస్తున్న కాల పరిస్థితులతో సంబంధం కలిగి ఉంది. ఆధికమైపోయిన కరువుభీత్యాలు, విస్తరింపబడిన పరిపాలనానిర్వహణ కాఖలు, కాంతిభద్రతల నిమిత్తం వృద్ధిచెందే ఖరప్పులు, తక్షణం ఫలనంతం కాని ఇళ్లు మొదలుగా గల ప్రయత్నాలపై ఖరప్పులు-ఇటువంటివన్నీ కలిసి రాష్ట్రప్రభుత్వాల ఆధికపరిస్థితిని క్లిష్టం చేస్తున్నవి. ఈ అభిలభారతసమస్యలను కేవలం ఆంగ్లరాష్ట్రాల ప్రత్యేక దురదృష్టంగా పేర్కొనడం తప్ప.

అసలంతటా, ఆదాయవ్యయపట్టిక తయారు చేయడం భవిష్యదాంగ్రరాష్ట్రప్రభుత్వం చేతులలోనే ఉంది గదా. పన్నులు, అప్పులు మొదలుగా గల పద్ధతులతో, సాధ్యమైతట్లుగా ప్రభుత్వం ఆదాయ వ్యయాలను పరిపెట్టుకుంటుంది. పరిమితమైన ప్రయోజనం గల లెక్కల పట్టికలను ప్రయోగించి రాష్ట్రాల తరజానికి ఆటంకం కల్పించడం కేవలం భవిష్యత్తుపై అధికంగా, అనవసరంగా అధికారం చెలాయించడమే!

౯

అప్పు సామ్యాల విభజనసందర్భంలో, తాము ప్రకటించిన మూత్రాల వనుసరించే, 'భవిష్యదాంగ్రరాష్ట్రం అభివృద్ధిప్రణాళికలను నిర్వహించలే' దనే కమిషన్ వారి అభిప్రాయం కేవలం అపోహమాత్రమే నని తెలుస్తుంది. విస్సందేహంగా మద్రాసుప్రభుత్వపు పెట్టుబడి ఆంగ్లరాష్ట్రంలోకంటే ఆంగ్లేతరప్రాంతాలలో ఎక్కువ. దామాషాఅంచనాలప్రకారం కేవలం ఫలప్రదమైన ఆస్తిపావులన్నీ (గుమారు రు. ౫౦ కోట్లు) ఆంగ్లేతరప్రాంతాలలోనే ఉన్నవని తెలుస్తోంది. నిటవ్విటిని గణిస్తే, ఆంగ్లరాష్ట్రానికి, విభజనలో చెప్పదగినంత మొత్తం మదరా వస్తుంది. ఇంత వరకూ జాగిలం చేయబడిన అనేకములైన అభివృద్ధి ప్రణాళికలను ఆచరణలో పెట్టడానికి ఆ భనం వినియోగించవచ్చు. రు. ౧౦౦ కోట్లు ఖర్యుఅయే రామపాద

సాగరం ప్రాజెక్టువంటి పెద్ద ప్రయత్నాలను ప్రభుత్వం ప్రజలవద్దనుంచి అప్పులు తెచ్చి నిర్వహించవచ్చు.

౧౦

భవిష్యదాంగ్రరాష్ట్రం ఆర్థికంగా అయితే మనే కమిషన్ నిర్ణయాన్ని తిరస్కరిస్తూ, ఆర్థికంగా ఆంగ్లరాష్ట్రం ఎలా అయితేమో ఈ క్రింద తెలియజేయబడింది:

(౧) ౧౯౩౨-౩౩లో వలె జిల్లాలవారిగా అంచనాలు తయారుచేసి, పై చెప్పిన విషయాలను గణించి, సమగ్రమైన ఆదాయవ్యయపట్టికను తయారు చేస్తే ఆంగ్లరాష్ట్రం 'కారత' రాష్ట్రం కాదు.

(౨) ప్రాంతీయంగా యీ ౧౧ ఆంగ్లజిల్లాలు అభివృద్ధిచెందడానికి, ముఖ్యంగా రాయలసీమ అభివృద్ధిచెందడానికి ఆంగ్లరాష్ట్రమే ప్రాతిపదిక.

(౩) ఆంగ్లజిల్లాలకు చెందవలసిన ఆర్థిక అవకాశాలను కారణాంతరాలవల్ల ఆ సాంగ్రజిల్లాలు తిన్నకుపోకుండా ఉండటంతోనూ ఆంగ్లరాష్ట్రం ఆత్మీకవనం.

(౪) వివిధరాష్ట్రాలకు సహాయం జరిగినప్పుడు ప్రత్యేకప్రాంతంగా ఆంగ్లరాష్ట్రం గుర్తించబడుతుంది. ఈ విషయంలో ఇప్పటికే ఆంగ్లలు చాలా నష్టపడ్డారు. ఉదాహరణకు: మద్రాసురాజధానికి వచ్చిన సేతమగ్గములలో ఆంగ్లప్రాంతాలకు ముట్టినది బహుస్వల్పము. చిన్నదైన ఒరిస్సాకు ప్రత్యేకంగా ముట్టినవి ఎక్కువ. అదేవిధంగా కేంద్రప్రభుత్వం రాష్ట్రాలవారిగా పరిశోధనకేంద్రాలను ఇస్తుంటే, ఆంగ్లప్రాంతాలలో ఒక్క పరిశోధనకేంద్రమైనా నెలకొల్పబడలేదు.

(౫) ఆంగ్లజిల్లాలు తమపై వెచ్చింపబడేదానికన్న ఎక్కువధనాన్ని ఇస్తున్నయే. ఇది అరికట్టబడాలి. ఈ అభిప్రాయం నిజం కాకపోతే, ఆంగ్లలెల్ల ఆంగ్లేతరులు నష్టపడటం మొదలుకు! వారే శ్రమపడి మనకు ఆంగ్లరాష్ట్రం యిప్పించవచ్చు.

౧౧

ధార్మకమిట్టిని నేదికలోని మాడవభాగంలో
అంద్రరాష్ట్రం అధికంగా అయ్యు క్త మని చెప్పబడింది.
అది కేవలం అపోహ అని చెప్పడానికి ఈ వ్యాసం
ఉద్దేశింపబడింది, ఈ పరిశీలనలో రాజకీయాల
తోటి పోషించా జాగ్రత్త తీసుకోబడింది. సమాన
హోదాలో, సమానంగా పంతుప్తి లభించే పరిధియైన
వ్యవస్థలో భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు ఈదేశంలో
పాంశ్చుతికాభివృద్ధికి, జాతీయైక్యమునకు సాధ
నాలుగా ఉపకరిస్తాయని చాలామంది ఆశ్రిప్తాయపడు
తున్నారు. భాషాప్రయుక్తత కేవలం 'హిట్లరిజం'
వంటిదే ననీ, అది కేవలం జాతీయైక్యకావచ్చిన్న

తక్కువారితోను దనీ ఉద్ధాటించేవానూ ఉన్నారు.
పరిశీలనల ప్రాబల్యంవల్ల, వ్యక్తుల ఉనికివల్ల ఈ
క్షణం మారే రాజకీయాలలో యిదమిథ మని మంచి
చెడుగులను వేర్వేరు చెప్పడం కష్టం. కానీ ఆర్థికములైన
సత్యాలు మరుగపరచబడలేవు; అవి పరిస్ఫుటములు.
అయితే, ఒక రాష్ట్రాంతరణ ఆదిలోనే దెబ్బతీయడా
నికి అది ఎంతవరకు ఉపయోగపడగలవో అంతవరకు
ఈ నివేదికలో అంకెలు ఉపయోగించుకోబడినవి.
అందుచేతనే యీ పరిశీలనావశ్యకత. ఇది కేవలం
ధార్మకమిట్టివారి నివేదికలోని మాడవభాగానికి
ఉద్దేశింపబడినది కానీ, అంత రిపొర్టుచేసుకుంచి అపలు
చర్చించలేదు.

రా లి న పూ లు

శ్రీ నాకము కృష్ణరావు

కన్నె యామని నీరులకు వన్నె వెట్టు
మవ్వ మగు చిన్ని చిన్నారు పువ్వులార!
ఏల రాలెద రక్కటా! నేలమీద?
ఏమి తొందర వచ్చె మీ కింతలోన?
ఏల పుట్టిందె దేవు డీ యిలను మిమ్ము?
మింట తథు కని మెఱసెడి మెఱపుల గతి
మూడు నాలుగు గడియల మురుపు జూపి
అంత తటుకున ఘటుమాయ మగుట కొరక?
మంచివారలు తాము జీవించియున్న
స్వల్పకాలములోననె వారి సుగుణ
సౌరభంబుల వెదచల్లి చనెద రనుచు
మీదు చరితంబు జగతికి బోధచేయు.
పగలు వికసించి దిన మెల్ల సాగను లీని
రాత్రి మైనంత నేలపై రాలు గాక!
లీల చా నున్న యా యల్పకాలముననె
కమ్మతావుల విరజిమ్ము గాదె సుమము?

కలగూర్కంప

“అలంకారశాస్త్ర ఆవశ్యకత”

గత ఫిబ్రవరి భారతిలో శ్రీ జి. వి. కృష్ణారావుగారు ‘అలంకారశాస్త్ర ఆవశ్యకత’ అని చక్కటి వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. ‘కళారంగములోని ఆవ్యవస్థ తొలగుటకు సమగ్రమైన అలంకారశాస్త్ర నిర్మాణము ఆవశ్యకము’ అని వారు నిర్ణయించిన విగమనమును ఎల్లరును అంగీకరింతురనియే విశ్వసించుచున్నాను.

కాని, వారు రక వ పుటలో ‘తార్త్వికతారణాలు’ అను శీర్షిక క్రింద జ్ఞానమునుగరించి దర్శనముల అభిప్రాయమును దీకరించిన తీరవిరుద్ధవాదాస్పదములను దేమో యని భయపడుచున్నాను. రెండవ పేరాలో వారు జ్ఞానములో గల ద్వివిధ అంతస్తులను అంతగా గమనించనట్లు తోచుచున్నది.

వారు మొదటి వాక్యములలో దేనిని జ్ఞానముగ గ్రహించినారో అది నిశ్చయముగ పరావిద్య.

ఇక ఏ జ్ఞానము అభివృద్ధినంద దని భయపడుచున్నారో అది అపరావిద్య.

దార్శనికులు వేదప్రామాణ్యమును ప్రాచీనతను శాస్త్రగ్రంథములను అనల్లంఘనీయముగను పరమ ప్రామాణ్యముగను, శిరసా పరిధార్యముగను గ్రహించినది ఈ పరవిద్యానూచితమైన ఆత్మజ్ఞానవిషయముననే.

ఇట్లు స్వీకరించుట చారిత్రాత్మకజ్ఞానమునకును, జ్ఞానాభివృద్ధికిని అడ్డుపడుచున్నదని శ్రీకృష్ణారావుగారి నొంద. కాని దీనికి తావు లేదు. ఏలయన : ఈ జ్ఞానము నిశ్చయముగ అపరావిద్యాకేబ్బనూచితమైన లౌకికజ్ఞానము. అయి విషయముల చర్చ అటనట వేదములలో నున్నను

దార్శనికులు ఈసందర్భమున వేదమునే పరమప్రామాణ్యమునలేదు. అపరావిద్యను బోధించుటకు వేద మక్కరలేదు. సామాన్యులగు మానవులే దీనిని తెలియచెప్పగలరు.

మారు వేదవాక్యములు కలిసినను ఘటమును పటముగ మార్పజాలని వాచస్పతి. అలౌకికముగ ఆత్మవిషయముననే వేదము ముఖ్యముగ తెల్పుచున్నదని సాయులు. లౌకికసందర్భ మేమైన వేదములో నున్నయెవల అది ప్రాప్తానువాదము మాత్రమే; దానిని ఉపదేశించుట వేదాభిప్రాయము కాదు.

కనుకనే వేదముకాని, వేదోక్తజ్ఞానముగాని లౌకికజ్ఞానమును చరిత్రాత్మకజ్ఞానమును వీరితిగను భంటు బడవేయజాలరు. లేక లౌకికజ్ఞానాభివృద్ధికి అటంకమును కాదు.

శ్రీరావుగారు నడిపినట్లు పరజ్ఞానములో మార్పు, అభివృద్ధియును ఉండిన దానిని ఎన్నడును ఎవరును ఇదమిథ్యముగ తెలిసికొనజాలరు. అట్లు. పరాపరవిద్యల విభాగమును మనస్సులో నుంచుకొననందువలన ఈ తికమక ఏర్పడిన దని స్పష్టము.

ఈరీతిగ రక వ పుటలో పరజ్ఞానవిషయనమున దర్శనశాస్త్రము లానర్చిన దోషగులను జూపి, మరల రక వ పుటలో ‘తత్త్వశాస్త్రం శాస్త్రానికి శాస్త్రం అవుతుంది’ అని అంగీకరించినారు. గొప్పగ ప్రశంసించినారు.

శ్రీరావుగారి దృష్టిలో దర్శనశాస్త్రతత్త్వ శాస్త్రములు వేరువేరు శాస్త్రములా? ఈ రెండును ఒకటి కాదా?

ప్రామాణీకులైన దర్శనశాస్త్రజ్ఞులు ‘కళాచర్మ’ చేయలేదని శ్రీ రావుగారు విస్తుపోయినారు.

“కావ్యాలాపం వర్ణయేత్” అను గోత్రమునకు చెందిన భారతీయదర్శన (తత్త్వ)శాస్త్రజ్ఞులు కళా వర్ణనలకు యువదర్శనము? కళలకు మత దర్శనములు ఉత్పాదనము కొన్ని శ్రేణులలో నగపడవచ్చును. దానిని చర్చించుట కళావేత్తకార్యము కాని దర్శనకారునిది కాదు.

పైన చూపిన పక్షములు చూచి భ్రమజనితములైన శ్రీ రావుగారు చూపకోపు వరువడిలో దిద్దుకొనుటకు మా కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. జ్ఞానమును ప్రతిపాదును అభివృద్ధి నందజేసికొనవలెను కదా!

(శ్రీ) నిర్వికల్పనందస్వామి

పూనా ఆంధ్రుల కవితాదరణ

పూనాలోని ఆంధ్రాఅసోసియేషన్, తెలుగు లైబ్రరీనిర్వహకులు ఈ సంవత్సరాదిని ఉత్సాహము ప్రపించి శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారిని పిలిపించి, కవితాగానం చేయించి, వారిని యథోచితంగా సత్కరించినారు. ఇటువంటి సత్కారములు చేయుట స్వస్థానవేషభాషాభిమానులైన వారికి చిరకాలముగా పరిపాటి అయిపోయినది. ఈ సత్కారసందర్భములో శ్రీ శాస్త్రిగారినిగూర్చి వి. వి. యస్. ఆర్. హను మంతరావుగారు ఈ క్రింది గేయము పాడి వినిపించిరి :

పలుకు పలుకుకు
లేనె లాలుకుచు
మధుర మొప్పెడి
తెలుగుభాషను

కవికన్నకు
అలంకారము
పూర్వకవితయు,
నవ్యకవితని
గ్రాతకవితను
చోరమందున
జిగ్గు జిగ్గున
మెరసిపోయెడి.
మణులయందలి
వరసలోపల
నీకు తానము
పున్న చో కవి.

పిలచినంతనే
టక్కు టక్కులు
చేయకుండా
మాదు కోరిక
స్వీకరింపుచు
మాదుకడకు
వేంచేస్తే చో
పండితాగ్రణీ!
శీతకరునికి
మాలిపోగును
ఇచ్చు కరణిని
ప్రేమతోదుక
మేము నీకిడు
అంజ లిడిగో
అందుకొను మో
ఆంధ్రకవినర.

విమర్శనము

కామేశ్వరి కథ ✓

ట్రాన్స్లాన్ కథకు ఆమెనరణ. రచయిత : రాంమోగారు. కథాకేళి ప్రచురణ విశాఖరం. వెల రూపాయి పావులూ.

ప్రేమకుడు రామ్మూర్తి 'కామేశ్వరికథ'ను వినిపిస్తున్నాడు.

కామేశ్వరి—'అలస్యంగా సంస్కారం పొందిన నులూరి; పులుస్తూ పులుస్తూ ఉన్న ద్రాక్షాపం'; కల కల నవ్వే వనలక్ష్మి; మల్లీ కోకంతో క్రుంగి కృణించే ఎలతీగ; ప్రపంచాన్ని నిర్లక్ష్యంగా చూసే రణపెంకి; కాని తన్ను తానే నమ్ములేని చేల—ఇలా నడిచింది కామేశ్వరి ప్రవృత్తి చిత్రణ.

లోతుగా తరచి చూస్తే—తన పుట్టుకలోని తక్కువతనాన్ని పెల్లడిచేసే ధైర్యం ఆమెకు లేదు; చెప్పితేయూ లన్న ఉబలాటం లేకపోలేదు. కారీరికం గానూ, మానసికంగానూ అద్భుత కేతులను ప్రదర్శించింది కామేశ్వరి. కాని ఇవన్నీ తన కుటీనతలోని వైచార్యాన్ని కప్పిపుచ్చి, గొప్పహుంధాను ప్రదర్శించాలన్న అపోహతోనే కాని సహజంగామాత్రం కాదు. (ఇటువంటి ప్రవర్తననే మనస్తత్వవేత్తలు Defence Mechanism అంటారు.) అందుచేతనే దూరపు శిథిలాలలో మేకపిల్లలా గెంత గలిగినా, నడిగర్భంలో యాదగలిగినా, వికాలవినిర్మల ఆకాశంలో స్వేచ్ఛగా, సహజంగా ఎగరలేక కూలిపోయింది.

ఇక కథకుడు రామ్మూర్తి! వీకటిలా తన్ను ఆక్రమించుకొని, ఒక నిక్క సోల్లరుకోసం మెరుపులూ మాయమైన తనమణి అతని జీవితపుపరిధిలోకి తొంగి చూడటం అతని తొలి ఆవధూరి. దీనివల్లనే అతనికి ప్రేమ అంటే భయం ఏర్పడింది, అందుచేతనే చెల్లా

యమ్మకూతులైన కామేశ్వరిచేత ఆకర్షింపబడాలన్న కోర్కె అతనిలో ఎంత బలంగా పొదుకొనిపోయినా, వివాహానికికూడా అంత విముఖుడయ్యాడు. ఈ మనస్తత్వాన్ని అర్థంచేసుకుంటేనే, తన కుట్టుకుడినిర్ణయాన్ని ప్రకటించడానికి అతడు ఒకరోజు వాయిదా వేయడంలోని బౌచిత్యం స్పష్టపడుతుంది.

మిగిలింది శైలి: కథకూ, కథాగమనానికీ అనుకూలవాతావరణాన్ని ఏర్పరచే భాషావిశేషమే శైలి అని అంగీకరిస్తే, 'కామేశ్వరికథ'లోని శైలి మంచిదనే చెప్పాలి.

ఇదీ కథ: ఇక ముద్రాకాతు సాలనంచీ, భాగోతికాస్త్రపరిజ్ఞానకూవా్యాన్ని ప్రదర్శించడం వరకూ, కల్పిపరీక్షకూ, చికిత్సకూ బోలెడంత ఆరకాశం ఉంది. యీ 'కామేశ్వరికథ' అనబడే నవలలో కథకుడు గొప్ప ప్రయోజనాన్ని చేస్తే సాధించలేదని అన్న 'మందుమాట'లోని సోమసుందర తీర్పుకు రచయిత బద్ధుడనాలి.

కాగా, కామేశ్వరికథలోని పరమసత్యం మనస్తత్వం; ఇదే ప్రతిచదువరినుంచీ ఒక్క నిట్టూర్పును రాబట్టుతుంది.

'మధుపం'

ఆత్మభారతము

రచయిత: చిత్రా ఆంజనేయులుగారు, తాటి కొండ, గుంటూరుజిల్లా.

మహాభారతమును అద్యంతముగా పరిశీలన చేసి, ఆత్మపరముగా దానిని సమన్వయించుటకు చేసిన విపుల విమర్శ యిది. దాదాపు ౪౦౦ పుటల ఈ గ్రంథములో ఆంజనేయులుగారి శాస్త్రపరిశ్రమ, అనేక గ్రంథపరిశీలన, విమర్శనవిశేషములను పాఠకులు సులువుగా అవగాహన చేసుకోగలరు.

గ్రంథ స్వీకారము

తా నీమ : అక్కన్నమాదన్నలు

రచయిత : వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు.

ప్రకాశకులు : వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్, క, మల్లికేశ్వరగుడిసందు, లింగిపెట్టిపేట, మద్రాసు ౧. వెల ౨ రూ.

రాష్ట్రీపతి పట్టాభి

జీవితచరిత్ర. 'శతభిష' అంగ్లరచనకు 'సింగరాచార్య' గారి అనువాదము. ప్రకాశకులు : వాణియన్తాన మందిరము, మద్రాసు ౧౪. వెల ౧ రూ.

క భా జీ వి

ఖండకావ్యసంపుటి. రచయిత : బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తిగారు, తలమర్ల, ఆనంతపురము జిల్లా. వెల రేదు.

మహాత్మాజీ విజయయాత్ర

అఘకావ్యము. రచయిత : మల్కాల జయరామయ్యగారు, సామీతీసగ్గ, పెద్దాపురము. వెల ౧ రూ.

రాయల సీతీకథలు

మూడవ భాగము. రచయిత : గిడుగు సీతాపతిగారు. ప్రకాశకులు : రాయలు అండు కో., కడప. వెల ౬ అ.

అ వ్య కి పో టీ

చిన్నపిల్లలకథ. వల్లియప్పరచనకు గిరిధర్ అనువాదము. ప్రకాశకులు : బాబుకొర్రావయ్య, క, రట్లండ్ గేట్ కాలనీ, కత్తిడ్రా, మద్రాసు ౬. వెల ౨ అ.

జై హింద్

నాటకము. రచయిత : యరగుడిపాటి రామమోగిగారు. ప్రకాశకులు : త్రివేణీపల్లిమర్స్, మచిలీపట్టణము. వెల ౧౨ అ.

ఆంధ్రకవితరంగిణి

మూడు, నాలుగు సంపుటములు. కర్త : శ్రీచాగంటి శేషయ్యగారు. వెల చెరి 3 రూపాయలు. ప్రాప్తిస్థానము : ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్, కపిలేశ్వరపురము, తూర్పుగోదావరి.

